

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

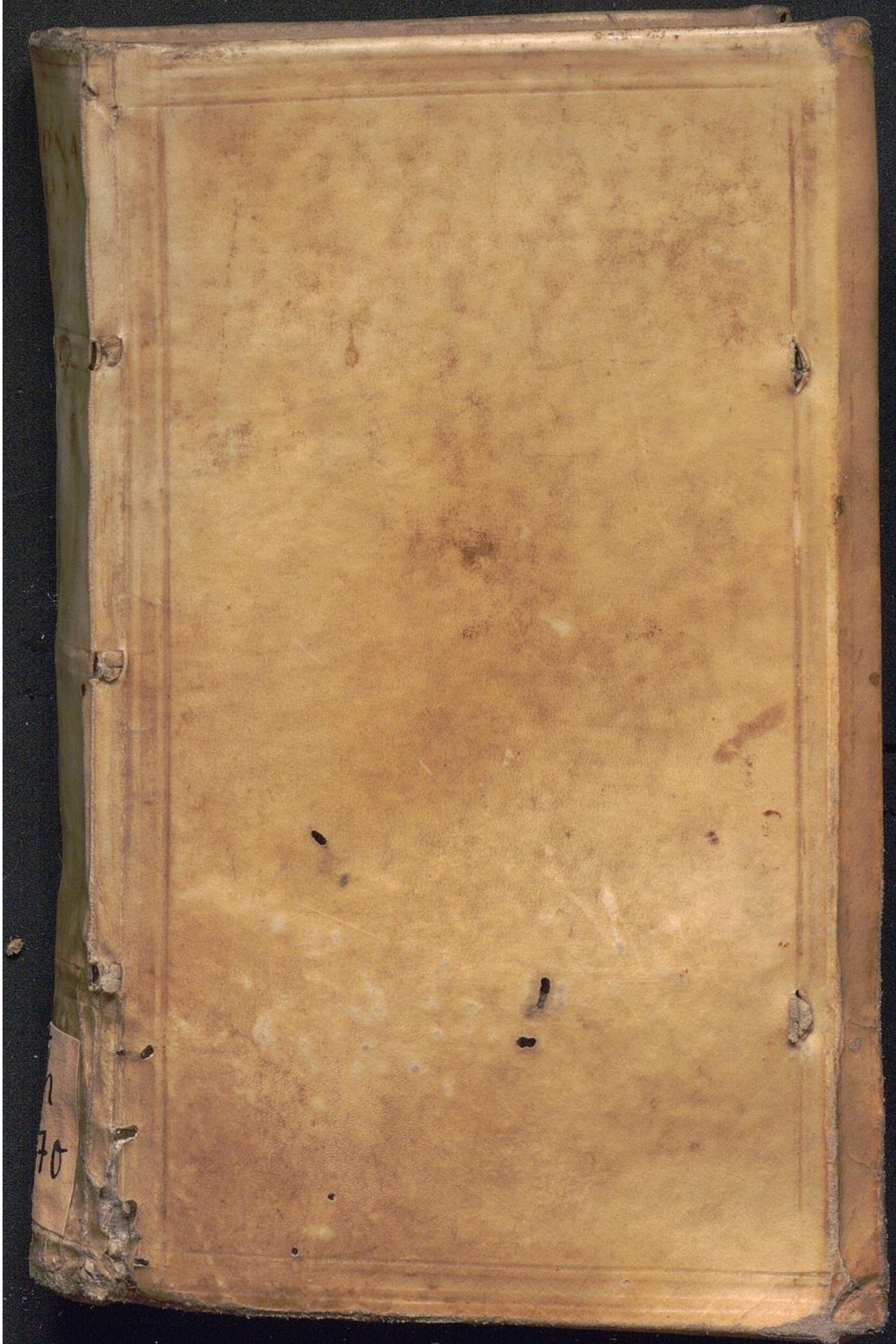
**Sancti Bonaventurae Episcopi Cardinalis Albanensis,
Seraph. Doctoris Ecclesiae, Speculum Disciplinae, Et
Profectus Religiosorum: Libelli ad pietatem vtilissimi**

**Bernardus <de Bessa>
Bonaventura <Heiliger>**

Antverpiæ, 1591

[urn:nbn:de:hbz:466:1-53148](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-53148)

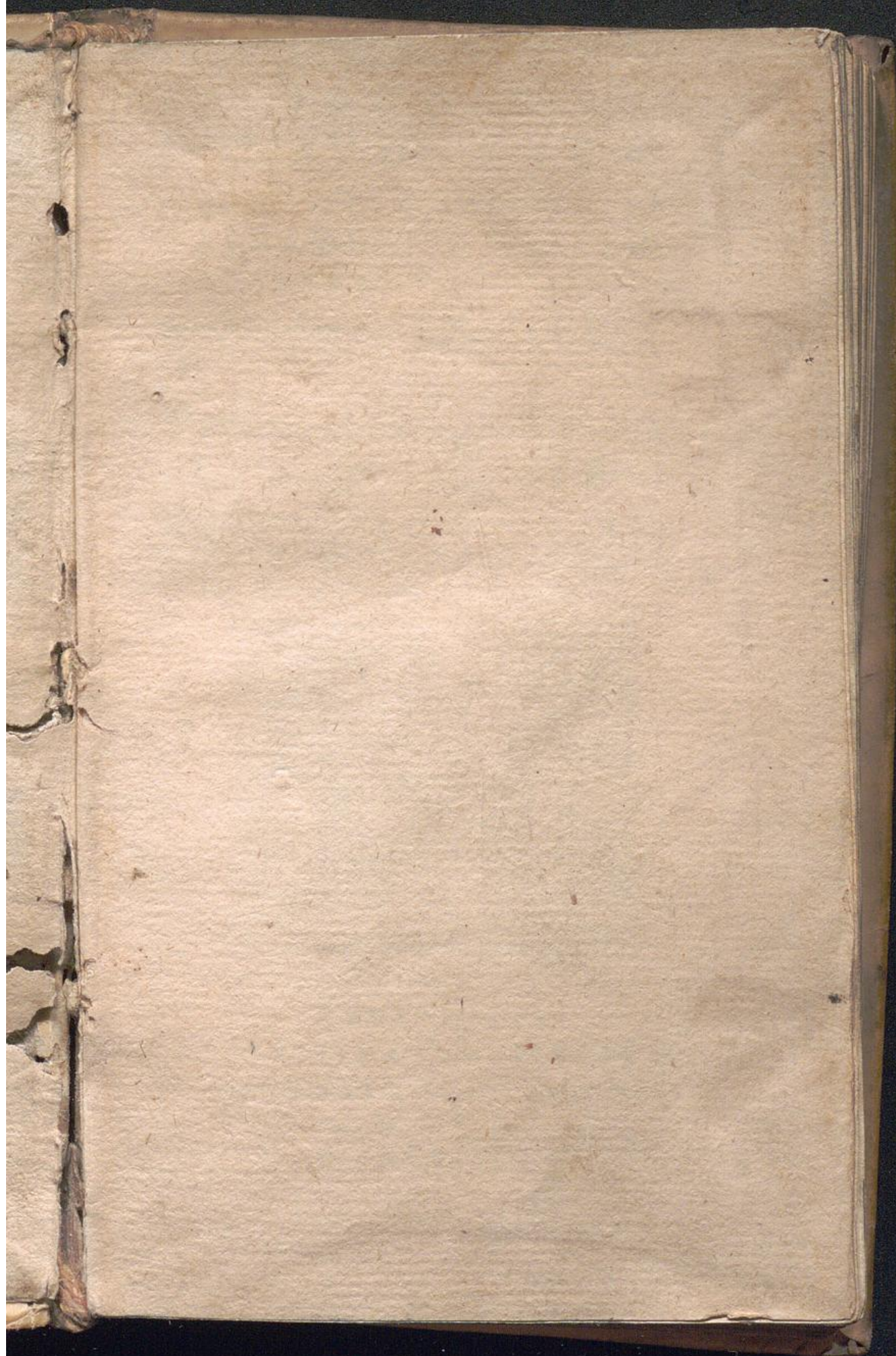

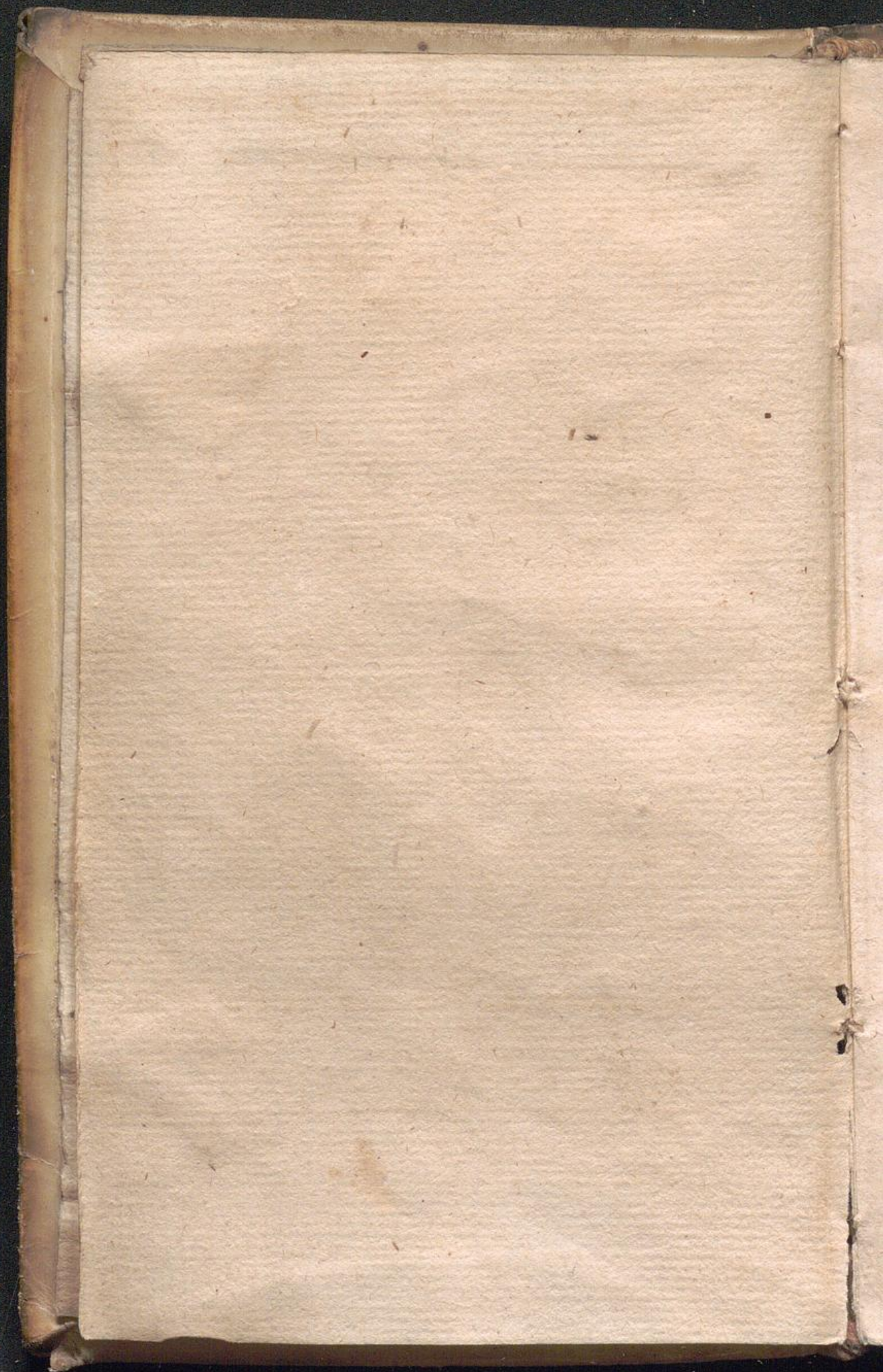
Th. 3170.

J. V.
8.

SANCTI
BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, SERAPH.
DOCTORIS ECCLESIAE,
Spēculum Disciplinæ,
ET
Profectus Religiosorum:
Libelli ad pietatem vtilissimi.

Operâ F. HENRICI SEDVLI
Cliniensis, Instituti D. Francisci de Observantia
Guardiani Antverp. diligenter emendati.

Societatis Jesu Paderbornæ
ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam & Ioannem Moretum.
M. D. XCI.
CVM PRIVILEGIO.

SUMMA PRIVILEGII.

REGIS privilegio cautum est, ne
quis Speculum hoc S. Bonauen-
turæ, & libellos De Profectu Religio-
forum, citra voluntatem Joannis Moreti
Typographi Antwerpiensis, intra sex
annos imprimat, aut alibi impressos in
has Regiones importet, venalesve habeat,
ut latius patet literis datis Bruxella
xij. Septembris. M. D. XC.

Signat.

N. Lombaerts.

REVERENDO AC MAGNIFICO

DOMINO D. LEONHARDO

Betten, Abbati & Domino Sancto-
Trudonensi sacratissimo, Domino
suo plurimum colendo.

Ivvs Paulus, Magnifice
Domine, suo Timotheo fi-
delem sermonē ponit ob ocu-
los, quē seriō precipi cupit &
doceri. Exerce te ipsum, inquit, ad pietatē: 1. Tim. 4. 7

Nam corporalis exercitatio ad modi-
cum utilis est: pietas autem ad omnia
utilis est, promissionem habens vitae,
qua nunc est, & futura. Et hic est Fide-
delis sermo, & omni acceptione dignus.]

Sic Thco.
Phylas.

Sunt qui bonae corporis habitudinis cu-
ram gerunt, sed exiguo tempore ea fruun-
tur: qui autem pietatis usurpant exerci-

Pietas.

tia, & in hac vita insignes efficiuntur, &
post hanc vitam coronas merentur sempi-
ternas. Graviter itaque Apostolus ex-
hortatur nos ad studium pietatis, in qua
omnis est summa disciplina Christiana.

Ambros. in
pradictum
locum diu
Pauli.

Aug. En-
chir. c. 2. &
seq.

Est autem pietas cultus Dei: colitur
verò Deus fide, spe, & caritate. Porro
virtus est caritas, qua id quod diligen-

Aug. ep. 29.
& 32.
Virtus ca-
ritas est.

EPISTOLA

dam est, diligitur: & in hac vita virtus
 non est, nisi diligere quod diligendum est.
 Diligendus est Deus, & super omnia di-
 ligendus: & hoc virtus est. Vnde eleganter
 quidam, Virtutem nihil aliud affirmat,
 quam summum Dei amorem. } Verum
 quo virtus ipsa acquiratur, prius erunt
 ab animo vitia expellenda. Etenim male-
 dicta est terra nostra, & nisi diligentissi-
 me exerceatur, nil aliud feret quam tri-
 bulos & spinas. Quicquid virtutem pra-
 pedire potest, studiosissime ante omnia ex-
 purgari oportet. iuxta illud: Ecce dedi
 verba mea in ore tuo, ecce constitui te ho-
 die super gentes & regna: ut euellas, &
 destruas, & disperdas, & dissipes; & edi-
 fices & plantes } Primum est eradicare
 precedentia mala, spinas & tribulos vi-
 tiorum. Secundum plantare. Deus etenim
 in anima, de qua excidit iram, plantat
 mansuetudinem; eradicat auaritiam, li-
 beralitatem inserit; libidinem euellit, se-
 minat castitatem. Est item opus Dei de-
 struere aedificia diabolica, quae in anima
 humana construit diabolus: qui turres
 superbiae & muros erigit elationis, quos
 sermo Dei in primis deiecit. Hec eo dix-
 rim, ut intelligas S. Bonaventuram ac-
 cum-

Augst. de
 morib. Ec-
 cl. Cat. 10.
 15.

Gen. 3, 17

Jer. 1, 10

Orig. hom.
 83. in Ios.

DEDICATORIA.

commodatissima methodo duobus hisce libellis docere, qua ratione studiosi virtutis ad pietatem pervenire queant. Prius enim reuellit lolium vitiorum hominis viriusque, deinde pulcherrimo ordine docet acquirere virtutes.

De utroque homine bene instituendo illi propositum est. Neque verò insolens videri debet, quòd dicimus hominē utrūque.

Etenim homo duplex est in nobis, dicente Domino per Ezechielem: Homo homo de domo Israël, &c. Quòd secundo dicitur homo, duplicem in nobis iuxta Apostolum ostendit hominem, inquit B. Hieronymus, exteriorem & interiorem. Homo duplex in nobis est: exterior & interior. Ezech. 14, 4. 2. Cor. 4, 16. Hieron. in eundem locum.

Mul- ti enim habentes faciem corporalem hominis, diuersarum bestiarum assumunt imagines: quas dissipari cupiens Prophe- ta deprecatur, Domine in ciuitate tua psal. 72, 20 imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

Illi de quibus scriptum est, Homo cum in psal. 42, 10 honore esset, nō intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis; non sunt homines homines, sed homines iumenta. Rursus qui in Euangelio audiunt, Serpentes genimina viperarum, Mat. 23, 32 non sunt homines homines, sed homines serpentes. Inuenias quoque homines equos psal. 31, 9

EPISTOLA

Mat. 7, 8 & mulos, homines canes & porcos, homi-
 Inc. 13, 32 nes vulpes, & si quid aliud dici potest
 Vitium monstruosius. Vitium hominem priuat sua
 hominem humanitate; vt quamuis homo exterius
 esse non fuit. appareat, tamen verus homo, id est, homo
 homo dici non possit. neque enim preci-
 pium est quod in homine externè appa-
 ret, sed praestantius quid in corpore latens.
 2. Cor. 4, 16 Apostolus vocat hominem qui intus est.
 Licet is qui foris est noster homo corrup-
 pitur, inquit, tamen is qui intus est reno-
 uatur de die in diem.] Homo intus mens
 est, qua attrito renouatur corpore. Sine
 August. ep. 313. corpus conficitur abstinentia castigatio-
 ne, siue valetudine, siue aliquo casu, siue
 etatis accessu, anima renouatur. Diuus
 1. Pet. 3, 4 Petrus eundem hunc appellat abscondi-
 tum cordis hominem, quem studiosè mo-
 net ornandū: capillaturam, aurum, unio-
 nes, totamque illam curiositatem repro-
 psal. 44, 14 bans. Omnis enim gloria filiae regis intus
 est: è diuerso in bestiis omnis gratia foris
 est. Nihil in bestiis plus reperias, quàm
 Amb. 20. 1. de inflat. quod videtur: contra in homine nihil est
 uirg. 6. 3. inferius quàm quod videtur. Ex quo
 conficitur, qui ornatum illum amant
 Gen 3, 21 exteriorem, intus esse sordidos. Peccatum
 inuenit vestes; nam tunicas pelliceas in-
 duit

DEDICATORIA.

duit Dominus primos parentes cum peccassent: at luxum illum vestium mens improba & meretricia sibi parauit. Vides igitur duos homines; vnum qui in conspectu est omnibus, alterum qui corpore reclusus, intus est absconditus. Quamobrem deprehendimur quatenus duplices esse, ac proinde verum, quod in omnium ore versatur, intus sumus. Ego id sum, quod ad interiorum hominem attinet: ista externa non ego, sed mea.

Corpus hoc, organum est hominis, organum anime. homo itaque peculiariter censetur esse, quod secundum animam est. Quod ipsum intelligens Diogenes Cynicus, hominum catervis circumseptus, ipsa meridie, atque in foro ipso, accensa lucerna quid quereretur interrogatus, respondit homines se querere, neque enim humano dignabatur nomine, quos deprauati mores homines esse non sinebant. Quia is verum homo dici meretur, qui virtutem colit, & imaginem hominis integram retinet: qui fugiens vitia illicitis affectibus imperat, assuetus Dominicis obtemperare praeceptis.

S. Bonaventura postquam longo considerationis studio, utriusque hominis cognitionem accepisset, eleganter sane docet fugere vitia, virtutem sectari; declinare à

Basil. hom.
10 in H.
tae. in ill.
faciamus
hom. ad
imag.

Homo est
secundum
animam.
Diogenes
Laert. l. 6.
de vita
philos. in
Diogene.

EPISTOLA

Gal 3, 10
Prologo 1. in
De profect.
Relig.

Prologo 2.
in De prof.
Relig.

malo, & facere bonum; veterem hominem
exuere, & induere nouum. Priorem li-
brum, quem inscribit Speculum disci-
plinæ, subinde vocat de homine exteriori:
alterum, De profectu Religiosorum,
appellat de homine interiori. Orditur au-
tem ab institutione hominis exterioris,
cuius ipse causam reddit his verbis: Homo
ab intimis & summis cadens per pecca-
tum, in hac exteriora & visibilia lapsus
est. Et quia non intelligit nisi corporalia,
ideo inde primò nititur resurgere ubi ia-
cuit, & paulatim se erigere ad spiritualia
& diuina ad qua conditus fuit.] In Spe-
culo disciplina, cum quadam necessaria
ad virtutem capeffendā premisisset, tunc
eruditissime candidatos Monasticos dedo-
cet illam rusticitatem, presumptionem,
omnes irreuerentia notas, in verbis, operi-
bus, in gestibus, in cessu, & vniuersis mori-
bus. Ex visu cognoscitur vir, ait Ecclesia-
sticus, & ab occurſu facili cognoscitur sen-
ſatus. Amictus corporis, & riſus dētiū,
& ingressus hominis enunciant de illo.
Certē B. Ambrosius quendam seruum
suum ad Clerum noluit admittere, quod
gestus eius aliquid mali videbatur enun-
ciare. Nec se fellit eum sentētia: nam pau-
lo

ro. 1. lib. 1.
Offi. c. 13.

DEDICATORIA.

lo post ab Ecclesia recessit. Denique noster Bonaventura in De profectu Religiosorum, totus est, ut hominem reformet interiorum. Quare in primis explicat species tentationum; & vitia definiens, singulis adhibet remedia, quibus curari possunt.

Et quidē qui propter eximias animi, corporisque dotes, morum elegantiam, splendorem virtutū, à suo præceptore Alexandro Halensi accepit elogium tale; Non videtur Adam in homine isto peccasse: mirum videri non debet, quod præ cæteris methodum hanc elegantissimam, qua vitia fugantur, & parantur virtutes, potuerit præformare. Cuius unicus est scopus, ut perducatur ad totius Christianæ perfectionis culmen Caritatem; in qua vera sita est sapiētia. Veri nominis Philosophos conatur efficere vita monastica cōsecratos.

Nam si iuxta D. Aug. Pietas sapiētia est, ubi sup. & cultus Dei; coliturque Deus fide, spe, & caritate: sequitur sanē, quotquot sunt divini amoris studiosi, veros esse Philosophos. Deum amare vera philosophia est. Sapiētia* enim Deus & est & vocatur.

Qui volunt, legant Platonem, Demosthenem, Ciceronem, Virgilium, Terentium, Horatium, cæteraque Ethnicorum

Aloys.
Lippom.
præfatione
in vitam
S. Fracis.

Deū ama-
re philoso-
phia vera.
Theodores.
erat. De.
Caritate,
post histo-
riam Reli-
giosam.
1. Cor. 13. 24

* 5 monu-

EPISTOLA

monimenta, venustanda lingua gratia,
 verborum foliis se oblectantes: oblectent
 se, ad instar Acolasti indulgentissimum
 patrem fugientis, porcorum siliquis, quæ
 animum humanum non possunt exsatu-
 rare. Mibi interim placent illi indocti
 qui calum docent rapere, qui me pascunt
 verbo vite, Angelorum pane, non cibo
 demonum, quomodo parabolam hanc in-
 terpretatur diuus Hieronymus, cuius ver-
 ba lubet ascribere: Demonum cibus est,
 inquit, carmen Poëtarum, secularis sa-
 pientia, Rhetoricorum pompa verborum.
 Hæc cum sua omnes suauitate delectant,
 & dum aures versibus dulci modulamine
 currentibus capiunt, animam quoque pe-
 netrant, & pectoris interna deuinciunt.
 Verum cum omni studio ac labore per-
 lecta fuerint, nihil aliud nisi inanem
 sonum & sermonum strepitum suis lecto-
 ribus tribuunt. Nulla ibi saturitas veri-
 tatis, nulla refectio iustitiæ reperitur: stu-
 diosi eorum in fame veri & virtutum pe-
 nuria perseuerant.] Et ita quidem res se
 habet. Quapropter non possum satis mi-
 rari hominum istorum vanitatem, qui re-
 licto studio rerum æternarum, non aliud
 scire curant, quàm Romana eloquentia
 princi-

De filio
 prodigo, ep.
 146 ad Da-
 masium. 3.

DEDICATORIA.

principem Ciceronem, Salustium subtilis-
 simum breuitatis artificē, & lectissimum
 pensatorem verborum, aut Plautum om-
 nium Latinorum festiuissimū. Quam ab-
 surdū est quotidie canere Iouē alitonan-
 tem, Herculē, Theseum, Troiam, Olym-
 pum, & cetera Ethnicorum mōstra, som-
 nia, mendacia: & nihil scire de Christi
 Seruatoris nostri praeceptis, vita, & celesti
 Philosophia: nihil de eius catenis, sudore
 sanguineo, verberibus, corona spinea: nihil
 de vulneribus, de lytro humani generis
 pretiosissimo eius sanguine pro nobis effu-
 so. Quid? quod neque cogitent de fine ho-
 minis, & beatitudine, quam omnes desi-
 derare debemus. Nec mirum, quando illi
 ipsi ut plurimum nesciāt seipsos, sicut mu- psal. 73.26
 lus & equus, quibus non est intellectus.
 Vnum studiū verē liberale est diuina sa- Sapientia
studium,
verē libe-
rale.
 piētiae, hac verē liberū reddit: cetera pue-
 rilia sunt. An tu quidquam credis in illis
 esse boni? non faciunt virum bonum, sed
 nec permittunt quidem. Grammaticus
 circa curam sermonis versatur: & si la-
 tius vagari vult, circa historias: iam ut
 longissimē fines suos proferat, circa car-
 mina. Quid horum ad virtutem viam
 sternit? Syllabarum enarratio, & verbo-
 rum

EPISTOLA

ram diligentia, & fabularum memoria,
 & versuum lex atque modificatio? Quid
 metum demit, cupiditatem eximit, libidi-
 nem refrenat? Nihil inuenies quod vetet
 timere, vetet cupere. quisquis hac ignorat,
 alia frustra scit. Videntur mihi isti imi-
 tari infanos, qui relictis necessariis, super-
 uacanea sectantur: quemadmodum si quis
 ab arbore valde onusta pomis, nuda legat
 folia, negligat autem fructus suauissimos.
 Anxie disputant, rectiusne dicatur bea-
 titas an beatitudo: verum de ipsa conse-
 quenda non laborant. Magno vitio datur
 substantiuum & adiectiuum non secundum
 praecepta iungere. Syntaxeos: at obliuisci
 Christianismi, fornicari, inebriari, pecca-
 tum non putatur. Dicite mihi, o vos qui
 nihil esse vultis quam Grammatici, que-
 nam est ratio naturalis, aut in mundi con-
 stitutionibus lex scripta, ut hic liber dica-
 tur, & hac sella? cum neque sexus habeant
 masculinis & femininis generibus distin-
 ctos? neque quisquam docere me doctissi-
 mus possit, ipsum hic & hac quid sit? aut
 cur unum ex his sexum virilem designet,
 & aliud femininis generibus applicet?
 Humana sunt ista placita, & ad usum
 sermonis faciendi non omnibus necessaria.
 Nam

Amile.

Arnob. l. 1.
 aduersus
 Gentes sub
 Inuani.

DEDICATORIA.

Nam & hac liber, & hic sella, dici sine
 ulla reprehensione potuisset, si ab initio sic
 dici placuisset, & à sequentibus seculis
 fuisset communi in sermocinatione serua-
 tum.] Sed dicis, Facit ad vestiendas sen-
 tentias eloquentia, & multum leporem
 habet elegantia dictionis. At nec eò debet
 verū videri, quod dicitur, quia eloquen-
 ter dicitur; nec eò falsum, quia incompo-
 sitè: rursum, nec ideo verum, quia impolitè
 enuntiatur; nec ideo falsum, quia splen-
 didus sermo est.] Nōne vides ut plurimum
 philosophiam mundanam turgere ver-
 borum phaleris? Sed veritate, cuius mens
 humana auidissima est, destituitur. E cō-
 trario Christiana sapientia simpliciter si-
 ne verborum fucis docetur, & idcirco de-
 prehendimus schola nostra magistros non
 secundum artem scripsisse, sed secundum
 gratiam, quæ supra artem est.] Quamob-
 rem probabile est institutum non pluris
 facere eloquentiam quàm sapientiam: &
 contentum esse, si quod significatur, intel-
 ligitur: neque curare quomodo dicatur,
 quod est exponendum. Opem ferre non ut
 bene loquantur, sed ut homines seruentur,
 puto esse optimum, non autem dictiuncu-
 las tanquam ornamenta componere. Nam
 dictio

Aug. 10. 2.
 lib. 5. conf.
 cap. 6.

Amb. ep. 63
 in initio.

Clem. li. 6.
 Strom. 1.
 med.

EPISTOLA

dictio est, cen vestes in corpore: res autem
 carnes & nervi. Non oportet ergo maio-
 rem vestis quàm salutis corporis gerere
 curam. Dic, quæso te, quid mali, quid in-
 comodi paritura est locutionis imperitia,
 si quæ sunt maxima fuerimus consecu-
 ti? Quid enim prodest aurea clavis, ait
 B. Aug. si aperire quod volumus nõ potest?
 aut quid obest lignea, si hoc potest? quando
 nihil querimus, nisi patere quod clausum
 est?] Quid? quod neq. ipsi Philosophi præ-
 stantissimi valde ediscendis literis ope-
 ram dederunt, imò nonnulli prorsus con-
 tempserunt, perstiteruntque esse imperiti,
 omnem etatē in ea philosophia parte, quæ
 mores componit, conterētes, illique claris-
 simi & celeberrimi evaserūt. Anacharsis
 enim, & Crates, & Diogenes (ut mihi te-
 statur D. Chrysostomus) huius assequen-
 da peritia nullum studium, nullam om-
 nino curam habuerunt.] Aiunt nonnulli,
 quòd ne Socrates quidem ipse: ita enim in
 oratione ad indices præfatus est: Vos ex
 me audituri estis omnem veritatem, &
 non tamen per Deos immortales, o viri
 Athenienses, orationem compositam ele-
 etis verbis & nominibus, ut faciunt qui
 horum studiosi sunt, neque aliquo orna-
 mento

libro 4. de
 do. 7. Christ.
 cap. 100.

lib. 9. ad
 versus vniu-
 peratores
 vita mona-
 chica.

DEDICATORIA.

mento fucatam: sed audietis vulgaribus
 vilibusque verbis loquentem. Credo enim
 iusta esse quae dico, nullusque vestrum
 aliter expectet. Neque enim profecto, Iu-
 dices, huius aetati convenire videtur, veluti
 adolescentulo, fictis ad vos ingredi ver-
 bis, &c. Hoc autem cum dicit, ostendit se
 non ob negligentiam quandam, ut fieri so-
 let; sed quod eam rem non magni faceret;
 nec didicisse, nec illa unquam usum fuisse.
 Itaque (vtor verbis diui Chrysostomi)
 Philosophis quidem eloquentia indigna
 est, & viris prorsus: ludentium verò ado-
 lescentulorum certamen & gloria; quod
 ipsis Philosophis quoque videtur, nec Phi-
 losophis quibuslibet, sed illi qui omnes fa-
 cile in ea arte superavit.] Quid igitur?
 Barbarorum more humanitatem repro-
 bamus? minimè verò. Sed hoc voluimus,
 quod sicut rusticus & simplex Frater non
 ideo debet se putare sanctum, si nihil nove-
 rit: ita nec peritus linguam debet aestimare
 sanctitatem. Multo melius est è duobus
 imperfectis, rusticitatem sanctam habere,
 quam eloquentiam peccatricem. Surgunt
 indocti, inquit Augustinus, audita Chri-
 stianissimi Philosophi D. Antonij vita:
 & nos cum doctrinis nostris sine corde ecce
 ubi

Hieron. 1. 2.
 1. ep. 2. ad
 Nepotianum

Lib. 2.
 cons. c. 2.

EPISTOLA

ubi volutamur in carne & sanguine? In iudicio illo terribili non verborum, sed habebitur ratio operum: non proderunt ibi speciosa folia, quando exactissime fructus requirentur. Quid quarimus adeo ista vera insomnia, qua nihil ad nos, qua fluxa sunt, qua momentanea? Bonum hoc & firmum est, sublata cruce hinc pedem efferre, ingemiscere, & fundere lachrymas, mentem diuinarum rerum studio marci- pare, celestium bonorum spem pectore fo- vere, ita cōparare se, ut sacrosancta Tri- nitatis splendor, qui puris animis imper- riri solet, nobis illucescat: à stulta carnis contagione mentem abstinere, imaginem illam quam diuinitus accepimus formare, & integram confirmare, vitā ab hac vita alienam ducere, denique cum altero mun- dum hunc commutādo ad beatarum ani- marum patriam feliciter cōmigrare. Sanè hoc est, quod rudi stylo quidem, sed tamen Christiano, S. Bonanētura docere conatur.

Accipe igitur, Reuerende Domine, lu- benti animo hosce pios libellos cōpluribus incognitos hactenus, dignos tamē qui om- nium Religiosorum terantur manibus, la- bore multo ab innumeris vitiis repurga- tos, illustratos etiā testimoniis sanctorum

Pa-

DEDICATORIA.

Patrum, è quibus omnia ferè desumpta sunt. Hos R^{ur} tua nuncupo. Quod ut faciam, mouet me in primis singularis illa tua beneuolentia, qua me ià inde à multis annis nihil merètem complexus es. Deinde praeclara monasterij tui S. Trudonis disciplina, qua procul de se pietatis auita diffundit odorem. Testatur S. Bonauen-
prologo 1.
in De pro-
fectu Relig.
tura, admonitiones suas, quas alibi vocat collationes, his duobus libris comprehēsas à se, nō solum habuisse ad sui instituti fratres, verum etiam ad alios quoque. Cum autem persuasum esset, laborem hunc nostrū, qualiscunq; demum sit, R. Dom. tua non displiciturum, cupio ut accipiat ab Obseruantia nostra munusculū exiguum beatissimi Patris S. Benedicti illustrissimus Ordo, à quo S. Franciscus primum locum accepit, in quo institutum suum inchoauit; ut caritatē illam & amicitiam, quam maiores nostri sanctissima consuetudine fœderarunt, sanctam seruemus & perpetuam. Ex nostra Cellula Antwerpiensi. Anno 1591. May 2.

Reuerendæ tuæ Dom. studiofiss.

Fr. Henricus Sedulini Clinienfis,
Guardianus Antuerpiem.

* *

Pio

Pio Lectori.

HABES, amice Lector, Speculum
disciplinæ S. Bonaventuræ, & De
Profectu Religiosorum, libellos
prorsus diuinos, licet contempti-
biles mundo. Sed quæ stulta sunt mundi, elegit
Deus, ait Apostolus, vt confundat sapientes.]
Auctor quidem non admodum curiosus est
latinitatis & elegantix: vt qui nouerit non in
sermone esse regnum Dei, sed in virtute. Si
pius esse velis, lege & relege diligentius: place-
bunt. sin autem, ne legas: ne sanctum canibus,
& mittantur margaritæ ante porcos. Quos
vir lōgè piissimus Dominus Hefius, veneran-
dæ memoriæ apud Leodienses Canonicus, &
P. Ramus Iurisconsultorum quondam Loua-
nij decus, & plerique alij pij viri iuxta ac do-
cti diligentissimè lectitare solebant etiam ad
mensam, pro excitando in Deum spiritu, ne-
mo facillè debet contemnere. Huius admoni-
tum te breuibz cupio, nonnullos opinari,
S. Bonauenturam non esse auctorem Speculi
disciplinæ. Sed hoc dubium nobis eximit ipse
Bonauentura, qui prologo vtroque in De pro-
fectu Religiosorum planè testatur, se conscri-
pisse formulam priorem de exterioris homi-
nis compositione. Quibus verbis Speculum
Disciplinæ intelligit. Potuit autem fieri, vt
Speculum hoc non tam accuratè conscriptum
reliquerit: quod ipsum quoque satis innuit
antiquissimum exemplar editum Argentinæ,
Anno 1495. Quod ita habet in libri fronti-
spicio: Speculum Disciplinæ in hanc formam
reductum est à F. Bernardo à Bessa, qui fuit
socius S. Bonauenturæ. Nam ab ore S. Bo-
nauenturæ fuit scriptum, & inordinatè reli-
ctum.

1. Cor. 1, 27

1. Cor. 4, 20

Mat. 7, 6

A D L E C T O R E M.

Etum. E quo homines discerent caelestes mo-
res.] Miror autem valde, duos hosce libellos
semper fuisse disiunctos: quandoquidem ipsa
materia librorum postulat ne disiungantur.
Quid enim coniunctius esse potest, quàm ho-
mo exterior & interior; hoc est, corpus & ani-
ma. In Speculo Disciplinæ, de componendo
homine exteriori; de formando interiori ho-
mine, differit in De Profectu Religiosorum.
Hic liber variis nominibus insignitur. Exem-
plaria vetustissima constanter vocant De Pro-
fectu Religiosorum: sed Venetum, quod pro-
diit Anno 1584. appellat De Reformatio-
ne mentis, librum priorem: posteriorem verò,
De Processu Religionis. Mirum in modum
variant exemplaria antiqua in inscriptioni-
bus, lectione, & distinctione Capitulorum. Quare
facta diligenti collatione multarum editio-
num, elegantius hi libri prodeunt, summam
doctrinam pietatis in se continentes; & ad vi-
tam bene beateque instituendam, omni Reli-
gioso, diuinæque sapientiæ amantissimo, ma-
ximè necessarij.

Itaque, amice Lector, te oro, vt cum labore
nostro frueris, hunc tuis precibus apud com-
munem Dominum nostrum Iesum Christum
compensare digneris. Vale.

***

F. ADRIA-

F. ADRIANVS PAVLI
ARLEBECANVS BENE-
VOLO LECTORI.

A Ciipe de Minimis Magno Doctore libellum,
Virtutis Speculum, qui cupis esse pius.

Panditur hinc sancti Profectus semita plana:

Panditur excellens Religionis iter.

Sordibus absterfis, videas in margine innata

Tam loca Scriptura, quam monumenta Patrum.

Immemores sensus affixus dirigit Index.

Vire. Qui modicum spreuerit, usque cadet.

Manus

Manus Religiosorum.

DISCIPLINÆ complures, quo facilius inducantur, habent suas Isagogas, velut prima artium rudimenta, quæ candidatis suis ad altiora viam commonstrant. In hunc modum noster Ordo Seraphicus, quinque verba (Religiosorum manum appellant) ceu elementa quædam suis tyronibus ab initio tradit. Hæc cum ipsi tanquam digitos suos tenuerint, paratiores efficiunt ad sublimiora pietatis & sapientiæ studia capessenda. Quare operæpretium me facturum putavi, si ea in gratiam Nouitiorum nostrorum ex sacris literis explicarem, & ad iuuandam memoriâ breuibus rhythmis comprehenderem.

1. Ad quid venisti?

Non velle meum facere:

Sed passiones vincere.

Sanctamque crucem tollere:

Et indies proficere.

34. 6, 33

Col. 3, 5

Mat. 16, 24

7 Sal. 33, 2

2. Quid ad te?

Defectus vides? Quid ad te?

34. 21, 23

**

3

Qui

MANVS

1. Cor. 10, 12. Qui stas, cura non cadere.

Deut. 4, 9 Attende tibi; nosce te.

Jo. 21, 22 Mitemque Iesum sequere.

3. Est mea culpa?

Si cupis esse amabilis;

Fatere culpam iugiter:

1. Jo. 1, 8 Peccator es. Humiliter

Luc. 17, 10 Dic, Seruus sum inutilis.

4. Libenter.

Col. 3, 23 Omne quodcunque facitis,

Eph. 6, 7 Fideliter ex animo,

Hominibus & Domino:

Eph. 6, 6 Non seruientes oculis.

5. Deo gratias.

1. Thes. 5, 17. In omni quod obuenerit,

Laudato semper Dominum:

Iob 1, 21 Bonum malumve fuerit,

Ps. 72, 25 Hunc solum specta terminum.

I.

PRIMUM monet, ut meminerimus illius diei, in qua egressi sumus de Aegypto; & alacriter ad terram promissam euntes, de transitu non faciamus reditum. Sed affectibus, quasi Regibus Chanaanorum superatis, in virtutibus promoueamus. quod Religiosorum omnium spectat vocatio.

Se-

RELIGIOSORVM.

Secundum insinuat nobis, vt si quid 2.
humani in fratrum grege contingat,
non moueamur. Nam in quemcun-
que angulum se quis abdiderit in hoc
mundo, inueniet homines: à quibus
humana omnia aliena esse nō possunt.
Duo igitur nobis sunt obseruanda, vi-
delicet nosipfos vt penitus inspicia-
mus, & Christum pietatis ducē, quem *Mat. 11, 39*
securè imitari possimus.

Tertium pręparat ad humilitatem, 3.
omnium virtutum matrem. Quotidie
in multis offendimus omnes, sapissi-
mè cadimus, & tam inopes virtutum
sumus, vt sufficientes non simus boni *1. Cor. 3, 3*
aliquid cogitare à nobis quasi ex no-
bis. Atque etiam bona si quę videmur
operati, vt plurimū coram Domino
bona non sunt. Quod cū studiosè
consideramus, haud facilè extollemur,
indignitatem propriam agnoscentes.

Quartum reddit nos Deo & homi- 4.
nibus longè gratissimos: quādo si quod
pręcipitur faciendum, non tergiuer-
sando aut dissimulando, lubenti ani-
mo promptoque faciamus; non quę-
rentes quę nostra sunt, sed commo-
dum aliorum: cogitantes oculum di-
uina *1. Cor. 10, 33*

MANVS RELIG.

uina Maieſtatis nunquam dormire,
ſed intueri omnia; in cuius gloriā vni-
uerſa agenda, docente Apoſtolo, di-
dicimus.

5. Quintum deducit ad omniū actio-
num metam, Deum : in quo tranquil-
lē quieſcimus. Ab eo ducimus origi-
nem, ad eum properamus omnes. Ete-
nim ipſe eſt Alpha & Omega, princi-
pium & finis, quem in omnibus velut
vnicum ſcopum collimare debemus.
Faxit Dominus Ieſus, vt hunc ipſum
atingamus, & æterna præmia confe-
quamur. Amen.

S. B O.

I
S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS

ALBANENSIS, QVONDAM

totius Ordinis Minorum Generalis

Ministri, Seraphici Doctoris Ec-

clesiæ, in Speculum disciplinæ ad

Nouitios,

PROLOGVS.

D honestatem tendentes, im-
primis necessarium habent, vt
per exercitium disciplina, vir-
tutis titulum citius apprehendere possint.

Nā (vt ait Hugo de S. Victore) vsus di-
scipline ad virtutem animum dirigit;
virtus autem, ad beatitudinem perducit:
ac per hoc, inquit, exercitium disciplina
esse debet nostra inchoatio, virtus perfe-
ctio, premiū virtutis eterna beatitudo.]

ro. a. infir.
monast. ad
nouit. in
prologo.

Prin. 22. 6

A

pro-

Primus ad
virtutem
gradus,
proprij de-
fectus cog-
nitio.

profectum gradus, defectus cognitio; mag-
naque omnino prudenti securitas, viuendi
modum nouisse congruum, pro varia re-
rum & accidentium qualitate. nec mini-
mum est contemnere minima, quæ non mi-
nimam moribus maculam, eo turpius neg-
lectui habita ingerunt, quo vitari facilius

Obseruent
monasti-
carum cere-
moniarum
plores.

cognita valuerunt. Proinde qui Spiritus
Dei aguntur, moralibus documentis in-
tendant; quæ tamen superbi & fatui con-
temnentes, nunc superstitiones, nunc cere-
monias vocant; aut certè calumniis fuca-
tis impugnant. nec enim stultus verba pru-
dentie recipit: nisi ea dixeris, quæ verfan-
tur in corde eius.] Hic ergo tractatus per
superiorum impositionem exactus, rudi
quidem iuxta scribentis ruditatem, & in-
renti exigentiam, stylo, ex diminutis quo-
que ac nudis, ob breuitatem, incompactis-
que interdum, sed congruis pro morum
traditione sententiis editus, nouis Christi
discipulis, pro aliquali speculo inspicien-
dus proponitur: ut per pauca sibi proposi-
ta, occasionaliter fiant in pluribus cautio-

Prov. 9, 9.

res. Da sapienti occasionem, ait Salomon,
& addetur ei sapientia.] Attendant ta-
men quædam hic accipienda fore commu-
niter, & magis & minus, pro loco & tem-

pore

pore obseruanda: licet non semper pro singulis conditionum modificatio replicetur.

Prudens, vt rerum varietas exigit, ita se accommodat tempori, non se in aliquibus mutans, sed potius aptans: sicut manus quæ eadem est cū in palmam extenditur, & cū in pugillum constringitur.]

Seneca lib.
de virtutib.
cap. Prudentia.
Simile
e' elegans.

Nec moueat, si qua pro iunioribus imper-
tinentia videantur. Proinde iunior in his
sape, quæ ipsam excedunt, instruitur: vt
seniorum se proposito applicans, sit quan-
tum congruit aptior ad agenda, cautior
ad cauenda. Prolixitatem, fortè tetricus si
quis fuerit inspector, causabitur: sed
necessariam in expertis dicendorum ex-
pressionem aduertat: nec facile rudes, (pro
quibus est opera) generalibus posse cōma-
tibus, id est, breuibus & incompletis sen-
tentiis erudiri, aut concisis passim profice-
re paradoxis, unōque nihilominus nouerit
titulo multa quandoque perstringi, quæ
specialem requirerent explicanda tracta-
tum. Duas autem particulas, principalem
videlicet & incidentalem, huius operis se-
ries habet. Principalis diuiditur in duas:
in quarum prima de preparatoriis ad di-
sciplinam, & aliquibus eius effectibus in-
cidentally in secunda de ipsa plenius tracta-

Diuisio lib.
bri.

sur. Preparatoria sunt per modum principij, medij & postremi: Depositio vetustatis, stabilitas mentis aduersus tentationes diaboli, & subiectionis humilitas. Primum preparationem inchoat, secundum continuat, tertium verò consummat. Seruanda erit ubique maiorum & minorum paragraphorum distinctio, ad seriei & ordinis euidentiam ampliorem.

S. BO.

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, Speculi disciplinæ ad Nouitios

PARS PRIMA.

De preparatoriis ad disciplinam.

De vetustatis depositione.

CAP. I.

EPONENDVS est, secundum Ephes. 4, 22
Apostolum, vetus homo, & induē-
dus est nouus: quod perfectè im-
plent, qui transitoriis abdicatis, non
solum peccata, verumetiam occasiones fugiūt
peccatorum; veterique fermento per puram
confessionem plenius expurgato, in vitæ noui-
tate perfecta, soli præligunt Domino milita-
re. In odore igitur vnguentorum Christi, per
compendiosam & tutam sacre religionis semi-
tam currere cupientes, prius rerum tempora-
lium fasciculos deprimentes abiciant: vt ab
omni tam possessione, quam cura penitus ex-
pediti, Christum Dominum expeditè sequan-
tur, & non sint eis tentationis occasio vel rui-
næ. Quod si ante religionis ingressum nō fue-
rint expediti, post ingressum salte expeditio-
nem huiusmodi per alias personas, vel per li-
teras, iuxta superioris arbitrium quanta pos-
sunt acceleratione procurent: non expectatis
oportunitatibus, aut vtilitatibus deceptoris,
quas frequenter diabolus sub specie pietatis

Transito-
ria omnis
abdicanda.

6 S. BON. SPEC. DISCIP.

suggerit. Summa sit eis utilitas, utilitates huius mundi contemnere propter Christum: iuxta verbum sancti Hieronymi: Nemo renunciat urus saeculo, bene potest vendere, quæ contempsit ut venderet. Si habes, inquit, in potestate rem tuam, vende: si non habes, proice. totū Deo dedit qui seipsum obrulit.] Post religionis ingressum continuo debent confessioni faciendæ vacare: & de omnibus quæ in saeculo à pueritia commiserunt, ad memoriam, quantum poterunt, studiosa sollicitudine reuocatis, generaliter confiteri. Malorum namque cōfessio, initium est bonorum.] Ordinis ergo status reiiicit res atque reatus.

Hieron. ep.
103. ad
Paulin. in
fine.

Confessio-
ni genera-
li vacan-
dum.

August. in
Ioan. tract.
22. sub fine.

De constantia mentis, & cautela contra tentationes diabolicas.

CAP. II.

Exod. 14, 5

Ecli. 2, 1
Non flu-
ctuandum
in bono
proposito.

Heb. 12, 9
Prosper lib.
3. de vita
cens. 6. 16.

QVONIAM autem Pharaon persequitur Isiaëlem fugientem, & contemptus surgit in scandala, nunc apertè, nunc occultè, sub specie boni periculosius tentas; faciant quod scriptum est: Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore: & præpara animam tuam ad tentationem.] Solent præcipuè vires tentationi præbere fluctuatio mentis circa propositum ingressuræ vel ingressæ religionis, tarda tepidaque repulsio, & deiectio spiritus desolati. Ea propter in primis in proposito sancto cor suum omnino stabiliant & confirmant: ne velutarundo diuersis ventorum flatibus agitati vacillent. Optimum est (inquit Apostolus) gratia stabilire cor. Et Prosper ait, Quemlibet hominem donec se, in eo quod elegit, certa definitione confirmet, velut in quodam deliberationis incertæ biuio constitutum, discerpit ipsa diuersitas voluntatum. Virtus (inquit) hortatur &

& prouocat, vt definitionis ambiguitate depō-
 sita, propositum spiritale suscipiat, perseuera-
 turū se in suscepti labore propositi, nō sua pos-
 sibilitate, sed Domini miseratione confidat.
 Cogitet quanti & quantæ potuerūt & possunt,
 quod se posse desperat. Vnde illi potuerunt, in-
 de se posse firmiter credit.] Meminerit illud
 Apostoli, Fidelis Deus qui vocauit vos, qui etiā
 faciet, &c. Qui sperāt in Dño, mutabunt forti-
 tudinē: current & nō laborabūt; ambulabūt, &
 nō deficiēt. Ad hæc, tērationum & cogitationū
 malarum viriliter principiis, & absque moræ
 dispendio est obstandum. Quod si earum in-
 sultus spiritum inquietent, non solum familia-
 ris confessor, verumetiam fratres alij seniores
 sunt in adiutorium aduocandi: vt vnus de-
 bilitas multorum adiutorio sustentetur: Frater
 qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.]
 Qui autem vulnus detegere, vel auxiliū petere
 negligit, sua nō immeritō negligētia perit. De-
 nique cum diabolus, serui Dei spiritum per-
 tristitiam deicere studeat, ipsam, si quādo irre-
 pserit, citius repellentes, Christo Domino, qui
 datorem hilarem diligit, in cordis lætitia fa-
 mulentur: attendentes sollicitē, ne de sua vnquā
 vocatione ingrati aut tepidi regratiatores ap-
 pareant coram Deo. vbi sol radiat gratiæ, nubi-
 lum turbationis abscedit. Solet in aqua turbida
 latere piscaturus animam coluber tortuosus.
 Maximum inhabitantis gratiæ signum, spiri-
 tualis lætitia. Porro qui vocantis gratiam non
 agnoscit, indignum se vocationis fructu con-
 stituit. Beneficiis ingratus exhibitis, ineptus
 efficitur exhibendis. Valet quoque interdum
 conuersis, pro animæ salute, mutatio loci. Ple-
 rumque enim dum mutatur locus, mutatur &
 mentis affectus.] Valet promēis tērationibus
 impulsæ præsidio, valet pro morum citius ac-

1. Tes. 5, 24

Isa. 40, 31

Tentatio-
nū incipit
absque mo-
ra resiten-
dum.

Proa. 18, 19.

Tristitia
animi
deiciens,
citō repe-
lenda.Nota fero-
tentias at-
tens.Mutatio
loci.
Bernard. de
modo bene
viuendi. ad
seror. ser. 6.
in fine. ex
Isidoro l. 2.
de Sū. bona.
c. 10. sent. 7.

3 S. BON. SPEC. DISCIP.

perfectius assequendo peculio, extra cognationem & patriam, vel ad tempus secedere. Verum, quia per se nullo modo sufficerent, ad machinamenta diaboli repellenda: ad Christum, propter quem omnia contempserunt, qui est tentatorum refugium & debiliū fortitudo, qui se fideliter inuocantibus facit cum tentatione prouentum; ut valeant sustinere, crebris supplicationibus & deuotis recurrat: ut qui eos dignatus est de fornace Babylonis eripere, bonum in eis perficiat quod incepit. Frequens & feruens oratio, dissipat omne malum. Ollæ al. in qdēt. feruenti muscæ non *incident.

1. Cor. 10, 13

Crebrò
orandum
& feruent.
ter.

Quomodo necessaria sit ad disciplina susceptionem humilitas.

CAP. III.

De 2. instit.
omō. ad no.
Eut. 6, 7.

DENIQUE quoniam, ut ait Hugo, Sicut cera, nisi prius emollita fuerit, formā non recipit: sic & homo quidem ad formam virtutum non flectitur, nisi ab omni elationis & contradictionis rigore, per humilitatem humilietur:] necesse habent qui disciplinæ cupiunt moribus informari, ut humilitatis radicem in corde figere studeant, & tumorem propriæ voluntatis, præsumptionis & irreuerentiæ vitia, quæ à superbia procedere solent, tam in re quàm in signo vigilantius caueāt: ut humilitas ancillæ more, locum præparet disciplinæ.

De captinatione voluntatis propriæ.

CAP. II II.

Prosper lib.
2. de vita
contemp.
6, 17.

VOLUNTATEM itaque propriam ingenti curent studio captiuare. Quid enim prodest sub vnius ordinatione viuere, quod facultates suas abiciunt; si proprias voluntates non

non relinquūt: cū sit pręstātius voluntatibus renūciare quā rebus?] Tota religionis perfectio in voluntatis proprię abdicatione consistit: quare potissimū perfectionis & disciplinę industrius appetitor, voluntatibus propriis edomandis, & pręsidentium nutui subiugandis inuigilat. Profectō in duobus erit subiectę probatio volūtatis: si videlicet in sibi iniunctis deuotē obediat, & in agēdis suis semper habere auctoritatem obedientię non omittat. Primi, hoc est, Obedientię in iniunctis patet necessitas, patet & meriti magnitudo. Nam quidquid vice Dei pręcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo; hoc omnino accipiēdum est, quasi pręcipiat Deus.] Ad meritum etiam melior est obedientia quā victimę: sanctęque obedientię holocausto, nihil Deo grātius exhibetur. Nemo ad perfectionis semitam currendam magis expeditus, quā verus obediens. Quamobrem obedientię filij, se totos ad obediendum exponant: moxque vt Pręlati vocē audierint, quasi diuinitus imperetur, moram pati nesciant: sed relictis omnibus, ad iniuncta quęque fideliter exequenda, prompta deuotione consurgant: vt vicino Obedientię pede, velut vno momento, iubentis vocem, facti exhibitione sequantur.] Perfecta obedientia sua imperfecta relinquit. Quinimo nec bonus obediens verbum expectat, vbi de supetioris sibi constiterit voluntate. Illum a item optimum dixerim obedientię gradum, cū eo animo opus iniunctum recipitur, quo & pręcipitur; cum ex voluntate iubentis, pendet intentio exequentis.] Nunquam de maiorum sententia iudicent, quorum officij est obedire, & implere quę iussa sunt.] Deinde si ad profectū volunt obedientię peruenire; constanti secum deliberatione proponant, deuotē

A 5

sem,

Voluntatis proprię abdicatione, tota religionis perfectio.

Obedientię necessitas & meritum.

Bern. tract. de precepto & dispens. 1. Reg. 15. 22.

Bened. in reg. 6. 5.

Perfecta obedientia, sua imperfecta relinquit.

Bern. tract. de precepto & dispens.

Hieron. in 1. ep. 4. ad Rusticum.

S. Bened.
reg. cap. 68.

semper ad omnia obedire. Si quid igitur gra-
ne vel impossibile fortè iniungitur: suspiciant
quidem cum omni mansuetudine iubentis im-
perium. Quòd si omnino suarum virium pon-
dus excedat, impossibilitatis suæ causas, ei qui
præest patienter & opportunè insinuent, non
superbiendo vel contradicendo, vel aliàs leui
murmure resistendo. si adhuc superior in sua
manserit sententiâ, ita sibi nouerint expedire, &
ex charitate de adiutorio Dei cōfissi, obediant.]

Philip. 2, 3

Luc. 22, 41

S. Bened.
reg. c. 72.

Luc. 6, 30

1. Cor. 9, 19

Ephes. 5, 21

Obedien-
tiæ in agē-
dis aucto-
ritas supe-
riorum ac-
cedat.

Bern. serm.
71. in Cant.

in fin.

Voluntas

propria,

grande ma-

lum.

hac praece-

punt priora

verba.

Christus factus est pro nobis obediens vsque
ad mortem; mortem autem crucis. Qui licet
ad Patrem pro calicis translatione clamauerit,
continuo tamen adiunxit, Veruntamen non
mea voluntas, sed tua fiat.] Nō solum maiori-
bus, sed sibi etiam inuicem obedientiam cer-
tatim impendat.] Incūbit enim Christi disci-
pulo, vt omni petenti se tribuat, & exemplo
Apostoli voluntarios se omnium seruos con-
stituunt: sintque, vt scriptum est, subiecti inui-
cem in timore Christi.] Secundi necessitas,
hoc est, obedientiæ in agendis, ne quid videlicet
sine obedientiâ præsumatur: quia simpliciori-
bus fortè aliquibus minus patet, aliquanta vi-
deretur prosecutione tangenda. Habenda est pla-
nè in agendis, obedientiæ sanctæ auctoritas; si-
ne qua nec etiam ipsa bona, bona sunt, voluntas
siquidem propria, boni virtutē infirmat. San-
ctus Bernardus super Cantica ait, Grande ma-
lum propria voluntas, qua fit, inquit, vt bona
tua, bona non sint. Etenim si in die ieiunij
mei, inueniatur voluntas mea, nō tale ieiunium
elegit Dominus: nec sapit illi ieiunium meum,
quod non obedientiam, sed vitium voluntatis
propriæ sapit. Et subdit: Ego autem non solum
de ieiunio; sed de silentio, de vigiliis, de oratio-
ne, de lectione, de opere manuum; postremo
de omni obseruantia monachi; vbi inuenitur
volun-

AD NOVITIOS, PARS I. II

voluntas sua in eo, & nō obediētia magistri sui, id ipsum sentio; minimē prorsus observantias illas etsi bonas in se, inter virtutes censuerim deputandas.] Itaque novi, Christi discipuli, semetipsos penitus abnegantes, in agendis suis, id est, in operationibus, locutionibus & rerū quarumlibet usu, non propriam voluntatem sed superiorum, in omnibus dispositionē sequantur. Pro quibus tamen sit specialis eorum licentia vel assensus habendus, considerari oportet. Et primō, circa operationes videndum: Quod earum quædam communes seu conventuales, quædam speciales seu personales esse noscuntur. Specialium etiam quædam ad proximum, quædam ad personam pertinent operantis. Pro conventualibus, quæ commune simul attingūt collegium, exequendi non est licentia requirenda, cum ad huiusmodi sit eatenus superiorum licentia, imō impositio generalis; ut ea, quæ siue in choro, siue in refectorio, siue alibi modo prædicto, ad vitæ conventualis consuetudinem pertinent, nullus conventualis auctoritate propria, præter euidētem necessitatem licitè prætermittat. Inde est, quod ab officio chori, ab aliqua videlicet hora Canonica, vel à communi conventus refectione, aut à cōventualibus aliis, quemque absque licentia remanere, vel assistentem recedere, his necdum in collegio consummaris, non licet. Pro specialibus, ad proximi alterius fratris necessitatem spectantibus, nullum communis seu conventualis vitæ, consuetudini, aut executioni specialiter iniunctorum impedimentum præstātibus, nequaquam ad superiores, sicut nec pro communibus, pro licentia dixerim recurrendum: cum secundum Apostolum, Alter alterius onera portare, & per charitatem i spiritus seruire inuicem debeamus. Veruntamen tēpore quo conventualia, vel alia

Obedien-
tia in ope-
rationib.

Gal 6, 2
Gal 5, 13

iniun-

iniuncta fieri debent, non sunt præter licentiam specialia seu gratuita huiusmodi faciēda. Illa quoque, quæ ad quotidiana communium officiorum obsequia, vel ad proximi necessitatem non pertinent corporalem; quale est scribere in quaterno, & alia huiusmodi similia; maximè si occupationem prolixiorē inducunt, agenda sunt de superiorum assensu. Pro specialibus ad personam operantis spectantibus, siue ad carnis mortificationem pertineant, ut sunt vigiliæ nimis longæ, vel abstinentiæ singulares: siue ad exercitium spectent operis manualis per se vel per aliū faciendi, licentia quærat: sine qua Religiosus suas singularitates facere non debet, quippe cui nec corpus suum habere licet in propria voluntate.] Et quod si ne permissione patris spiritualis sit, præsumptioni deputabitur & vanæ gloriæ, non mercedi.] Nec potest sibi operari pro voluto, siue pro scribendo, siue alia faciendo, siue in rebus suo vsui deputatis, ut sunt libri, vestes, lecti, & alia huiusmodi aliter immutando. Incongruè quoque pro vno, res pluribus seruitura mutatur. Fit res frequenter ex mutatione deterior: & quod mihi studiosè coopto, aliis discoopto. Hæc de operibus. Nec tamen negauerim, ad minima seu exilia quædam, & vix reputanda alicuius momenti, solam sufficere conuiuentiam Prælatorum. Circa locutionem hoc teneant, ut coram superiore, maximè in capitulo, sine eius assensu præhabito non loquantur. Aliàs de necessariis & honestis, loco & tempore debitis, loqui prout eis ordinatum fuerit, poterunt inter fratres. Locutio verò cum extraneis, siue seculares, licet fratribus obsequentes, siue religiosi quilibet fuerint, fratribus nouitiis est probationis tempore penitus interdicta, sine fratre professo, qui omnia loquentis verba, & respon-

Bened. reg.
c. 33.
Ibid. c. 49.

Obedien-
tia in lo-
cutione.

respondentis audiat, sine licentia speciali: sine qua nec ad portam, nec ad extraneos ipsis indulgetur accessus. Personis tamen huiusmodi si occurrerint, poterunt inclinare: vel si locus, aut tempus loquendi fuerit, & non potuerint subterfugere, bono modo eos breuiter salutare. Si de loquendo secum requiratur ab eis, respondere humiliter debent, se loquendi aut morandi licentiam non habere. Nulla prorsus alia eorum audiant verba, nec cum eis aliquatenus sedeant vel ulterius commorentur: sed si locutionem necessitas exigit vel honestas, dicant ad eos, obtempera si poterunt licentia reuersuros, valeque recedendo potius faciant quam morando. De licentia tamen huiusmodi, Prælato est cautiùs prouidendum, vel ab ipso tantum, vel ab eorum instructore (qui est eis ab ipso religionis ingressu specialiter assignandus) semper cum præsens in domo fuerit, requiratur: ne à diuersis, non absque vitandæ confusionis periculo, minùs prouidè concedatur. Circa receptionem rerum, distributionem & usum, quoniam à superiorum auctoritate dependent, duo præcipuè subditis attendenda videntur. Primum, ut qui dat aliquid, illud ex officio possit dare: secundum, ut det quidem, non secundum propriam voluntatē, sed prout sibi à superiore fuerit constitutum. Nec superflue dixerim ad officium attendendum: qui enim non habet officium administrationis, nihil aliis debet communicare, vel in fraudem horum dimittere potest. Rursus ipsorum officialium officia sunt distincta. Aliis namque necessariarum rerum procuratio, non tamen procuratarum est distributio commissa: ab illis autem non est absque licentia recipiendum aliquid speciale. Aliis autem, iuxta diuersa rerum officia, communis distributio rerum committitur.

Ab

Obedien-
tia in vſu
rerum.

Proprium
quid.
et dispen-
sare.

Art. 2, 45

Aug. in re-
gula c. 26.

Receptio
alicuius
rei occul-
ta, religio-
so non est
licita.

Ab his communia ipsa (si ordinariè, quando scilicet & ubi, vel quomodo, iuxta sui limitationem officij distribuere debent, distribuunt) licitè recipi possunt. qui verò extraordinariè postulat, ad licentiam superioris recurrat. Præter communia supradicta, quicumque rem aliquam occultè, sine superiorum assensu recipit, habet vel vitur; à religionis delirat licentia, & quidquid habet, malè habet. Porro cum illud proprium esse dicatur, de quo * disponere licet iuxta propriam voluntatem, omni assensu alio circumscripto: non pauper sed dominus reputandus videtur, qui rem quamcunque aliis distribuendo vr liber, sine superiorum auctoritate dispensat. Res sunt quidem communes, sed vsus dispositio pertinet ad Prælatos: vr per eorum curam singulis, iuxta modum & regulam sibi à sanctis Apostolis constitutam, prout unicuique opus fuerit, diuidantur. Usurpatus autem sine licentia rerum vsus, culpabiliter temereque præsumitur, & prorsus illicitè vendicatur. Statutum quoque religiosæ mancipationis euadit, qui in vtu proprio rem aliquam, siue à parètibz, siue à quibusdam aliis recipit; aut quod maioris est culpæ, recepta occultans, superiorum indicio non exponit. Qui rem sibi collatam celauerit, sanctus Augustinus eum furti censer in iudicio condemnandum.] Nulla enim res, quam superior non dederit aut permiserit, est licita proprium abdicanti. Sunt qui oblata sibi, sed Prælato mox deferenda recipere licitum existimant: sed regulari priuato, receptionem occultam non dixerim esse tutam. In commodandis pro cohabitantium indigentia rebus, non est lex posita charitati. Possum rem fratri petenti exponere concedendam, non tamen impendere vendicandam. Proinde fratres no-

uitij,

uitij, nullatenus sine licentia, nec à seinuicem, neque à fratre, neque à quocunque hominem aliquam, siue tabulas, siue acum, siue aliquid quodlibet accipere, aut dare attentent aliqua ratione. Sic nec literas ad se missas recipiant, aut aliquo casu receptas aperiant, quæ à portitore, vel eo qui receperit, eas prius debent ad superiorem, vel si superior ordinauerit, ad eorum instructorem deferri. Sic nec rem alterius fratris vsui deputatam, præter ipsius conscientiam occupare licebit. Genus est furti, & plerumq; turbationis occasio, rem fratris vsui deditam, eo, si adsit, inscio detinere. Potest fidelis seruus & prudens, nonnulla pro loco & tempore facere, de tacito vel probabiliter præsumpto superiorum assensu, ad ipsum denique finaliter, acta quæque per ausum huiusmodi relaturus. De cætero, quidquid religiosus boni facit aut dicit, quod suo non nouerit displicere Prælato, à veræ obedientiæ merito non fraudatur. Fœlix hæc seruitus, imò gloriosa libertas, qua quis spontè in regiam venditus seruitutem, Deū & eius vicarios, potius quàm se ipsum, super se regnare constituens, suæ prorsus renunciat voluntati.

Fœlix seruitus, non suæ, sed alterius propter Deum obedire voluntati.

De presumptione tã in re quàm in signo.

CAP. V.

PRÆSUMPTIONEM interiorem & exteriorem summopere fugiant. Interiorem, vt sensum suū sensui non præferant aliorum: nec de bonis à Deo sibi collatis inaniter extollantur: imò in tantum cæteris se inferiores & viliores ex intimo credant affectu, vt nec se aliquid etiam esse existiment. Nempe, secundum Apostolum, qui se existimat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit. Neminem

Interior præsumptio.

Gal. 6, 3

spex-

Aug. con-
fess. lib. 1.
c. 9.

Exterior
presum-
ptio.

Presum-
ptio in
usurpatione
officii
alieni.

spernant, neminem iudicent, cum frequenter humanum fallatur iudicium. & beato Augustino teste, sæpè species facti se aliter habet, aliter animus facientis;] piè de omnibus quæ occurrerint sentiant, licet rei non intelligant rationem. Omnia peruersæ possunt pervertere mentes. Exterioris præsumptionis & superbiz notam, in omni actione sua, gestu & verbo, summo studio fugiant: quæ humilitatis sunt, in omnibus amplexantes. Prætextu actionis præsumptionem in officiis & in locis euitent. In officiis prælationis vel ordinis, aut in aliis, quæ aliquam videntur superioritatem habere, nihil sibi usurpent. Liber à culpa non est, qui alienum usurpat officium. Præsentem superiorem, vel alio fratre maiore quàm ipsi fuerint, ordine constituto, ad incipiendum extraordinariè officium, ad benedicendum cibum vel potum, ad dandum fratribus aquam benedictam, vel ad alia huiusmodi, se nullatenus ingerant. Ad diuinum quoque officium, nequaquam post seniores vel alios maioris ordinis gradu promotos, proprio legant iniectum: quoniam quidem nullus omnino, in minori ordine constitutus, post alium maioris ordinis permittendus est legere, nisi necessitate cogente, vel legentium ordine permutato, ut in aliquibus festis fieri solet; præterquam in homelia quantum ad primam lectionem, quam ratione Evangelij, Diaconus legere solet. Lectiones autem quæ de homelia supersunt, non sunt ab aliis facile, quàm à sacerdotibus præsumendæ. In choro, pro dissonantiæ fortè cantantium, vel ob aliam huiusmodi causam, manum ad formam percutere; in mensa ictu cultelli, vel quomodolibet aliter signum cum sono facere, ab eistantummodo fiat, quorum super defectibus chori vel mensæ intendere spectat: nec huius-

huiusmodi facile debet ab aliis usurpari. Multa enim sunt superioribus licita, quæ reprehensibiliter ab aliis presumuntur. Ad hæc, quia nouissimum eligi locum, magister ipse humilitatis horratur, locis semper nouissimis nouitij gaudeant. Et nunquam in choro, vel mensa, seu alibi, ad prima se ingerant loca: sed ad ea potius adeo cautè ac sedula si valuerint provisione declinent, ut vix ab aliis perpendatur. Alias omnino caueant, ne congregationis ordinem turbent, & fiant inter alios pro tumultus occasione notabiles. Cavendum proinde, ne, dum nimis vitatur præsumptio, inordinationis accedat confusio. Vitanda est ubique disconvenientiæ nota, maximè in congregatione. Locus verò superior, ad quem necessitas vel superiorum trahit inductio, præsumptionis vitium non inducit. Porro molesta est humilitas, quæ contentioni deseruit. Si quando iuxta superiorem, vel alios seniores necessario sederint, non se nimis applicent iuxta eos. Iuniori siquidem aliquam à seniore distantiam, reuerentiæ ritus indicit. Antiquior autem frater in ordine, vel alius in officio præminens, licet ætate sit iunior, senior appellatur. Aetas senectutis vita immaculata. Præsumptionem in gestu, elatum caput, sublimiores oculi, facies vultuosa declarant. Nam, ut ait Prosper, Erecta cervix & truces oculi, & sermo terribilis, nudam superbiam clamant.] Sed quatum per membrorum ministerium potest deprehendi, prima superbiam ostensio in oculis esse solet. ¶ Qui inclinaverit oculos suos, ipse salvabitur. Secundum namque Evangelium, si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidum erit: e contra si nequam, totum tenebrosus. Præsumptio etiam gestus, in signis & nutibus frequenter agnoscitur, ut exempli gratia, Si quis in

B

choiro,

Luc. 14, 8

Molesta
humilitas,
contentioni
deseruiens.Senior
quis habens.
Sap. 4, 9
Præsumptio in gestibus.
Prosper lib. 8. de vita
contemp. c. 8.

Iob 22, 29

Mat. 6, 22

choro, vel alibi, pro fratrum defectibus, satyricè nubilum vultuositatis assumat, vel leui cachinno, id est, risu, vel motu capitis, oculorum circumillustratione, narium contractione, labiorum compressione, vel alio quouis modo, defectum fratris tacitè arguat vel subfannet: si errante in choro, vel in mensa lectore submussiter, aut circumspiciat, quasi eum defectus legentis non lateat; quod frequenter solent facere etiam minus docti. In locutione etiam notatur præsumpcio, si quod dicitur non pertinet ad dicentem, aut dicendi modus aliquem superbiæ typum prætendat; aut pro loco, tempore, & personis fuerit à locutione cessandum. Propter primum, humilis frater de alienis factis inquirendis, se nullatenus intromittat. Alios fratres docere, regere, arguere, vel eis aliquid imponere non præsumat: quia hoc esset seniorum vel superiorum officium usurpare. Superbus autem, vt ait sanctus Bernardus, prima die qua ingreditur habitare, incipit leges dare.] Potest tamē frater, si super aliquo cum instantia requiratur, petentibus super interrogata humiliter respondere vel insinuaré, quod sentit: ita tamen vt contra resistentes dicta sua pertinaciter nulla ratione defendat. Qui etiam alij, superioris mādaturum insinuat, super aliquo faciendo, mandati auctoritatem cum humilitate proponat, ne quod denunciat ipse imponere videatur. Si proprium cogatur recommendare officium, nequaquam imperium imponentis usurpet: sed id suppleri à sociis, obsecratione humili obtineat. Præsumptionem ergo euitat prudens humilitas. Præsumit tamen interdum humiliter, viscerosa & prouida charitas. In modo loquendi, vitium præsumptionis innuitur, si illud quod dicitur, iactanter, impetuosè, clamorosè, contentio-

Præsum-
ptio in lo-
cutione.

Bern. de vi-
ta solitaria
ad fratres
de monte
Dei, paulo
ante me-
dium.

se, despectiue, vel nimis rigide proponatur. Suauiter enim & humiliter est loquendum. Rursum qui tempore vel loco silentij, aut in superiorum, seniorum, aut conuentus presentia, non comprimit linguam suam, presumptuosus & intemperans merito iudicatur: Loqui in medio magnatorum non presumas, ait Sapiens. Et iterum: In medio seniorum non adicias loqui. Hoc precipue intemperantie & presumptionis est nota, si nouus frater in ordine, vel iunior quispiam seniore presente, sine ipsius nutu maxime coram extraneis, loqui aut respondere presumit; nisi ex officio vel commisso habeat prius loqui. Temperantie est, ait Prosper, quod prestamus loquenti seniori silentium, quod ipsius ad loquendum prestolamur imperium.] In presentia vero conuentus, nullum conuenit loqui sine requisito superioris assensu, nisi tantum se accusando, vel ad interrogata superiori vel corrigenti, ad mensam breuiter & humiliter respondendo. Et vt breuiter voce sancti Bernardi presumptuosum agnoscas, Prius, ait, in conuentu residet, in consiliis prius respondet: non vocatus accedit, non missus se intromittit. Reordinat ordinata, reficit facta.] Vilem se si non emineat, aestimans, & humilem esse inter alios erubescens. In locis & ceteris, quae honorem redolent, se quibuscumque aliis parificare contendit. Audax ipse ad quaelibet fit frontuosus & impudens, quod est maximum vitium in neophyto & iuvene. Religionis confusio, iuuenis presumptuosus & effrons. Reprehensibilis maxime in iuvene presumptio, quae magis humilitas stabilit, verecundia ornat, venustat simplicitas, timor insignit, & apertum efficit disciplinae, cuius initium est. Qui sine timore est, non poterit iustificari.

Eccli 32, 13

ibid. 11, 8

Prosper lib. 3. de vita contemp. cap. 19.

In conuentu nemini loquendum est.

Bern. tract. de gradib. humilitatis in septimo gradu superbia. Presumptuosi iudicia.

Religionis confusio, iuuenis presumptuosus.

Eccli. 1, 28

De irreuerentia.

CAP. VI.

IRREVERENTIAE denique vitium, est humili Dei seruo vitandum, cum scriptum sit, Cui honorem, honorem. & Honore inuicem praeuenientes. Attenditur irreuerentia respectu personarum, loci sacri, & temporis, officij diuini, & rerum eidem officio specialiter ordinatarum. De reuerentia Prælati, aut aliis fratribus, ætatis aut prioritatis, aut diuturnitatis in ordine gratia, vel ob sacri ordinis, vel pro vitæ merito exhibenda; sanctorum dicta Patrum, & vera humilitas, quæ non solum Prælati & senioribus, verumetiam æqualibus & inferioribus, se spontanea subiecit voluntate, plenius docent, & eius oppositum detestantur.

Rom. 12, 7
Rom. 12, 10 Nō senioribus tantum, imò & omnibus honorē Petrus Apostolus sentiebat exhibendū. Deferre humiliter sociis honorē, charitatis est fraternæ fomentum, conscientia bonæ illustrisque animi euident argumentum. Vix nisi socio deferas, cum ipso proficies. Est præcipue conuentui, & superioribus deferendum. Conuentus quidem venerabilis, imò terribilis vt castrorum acies Christi ordinata. De superiore Sapiens ait, In medio fratrum, rector eorum in honore. Istis quanto maior est reuerentia exhibenda, tanto etiam maioris offensæ arguitur irreuerentia circa ipsos. Sanè committendo & omittendo, irreuerentiæ ad ipsos nota contrahitur. Committendo, si coram eis inordinatū quippiam deliberatè attēdetur. Vnde nō decet coram conuentu, in claustro, vel alibi residente, sine debita maturitate & honestate, quantum ad membrorum & habitus dispositionem transire, vel eidem transeunti occurrere, si ab eo valeat cōmodè declinare, aut tumultum facere

*1. Pet. 2, 17**Can. 6, 9**Ecli. 10, 34.**Irreuerentia quæ fit in conuentum.*

cere coram eo. Magnus vniue reuerentiæ cul-
tus conuentuali congregationi debetur: quem
qui miffitationibus seu cachinnis, aliave cla-
moris vel dissolutionis lasciuia, soluere non
veretur, aut attrita fronte superbus, qui artari
filèrio dedignatur, aut honestatis & religionis
ignarus, liquido comprobatur. Quod autem
superiore præfente agitur minus religiosè vel
dicitur, quid eo turpius? Propter hoc qui mala
in eius præfentia committere non veretur,
ipsum irreuereri & inhonorare conuincitur:
magis autem si eum scienter per alicuius in-
solentiam facti, vel importunitatem verbi re-
merario ausu molestat. Imò de necessariis, do-
cet beatus Benedictus, quòd si qua requirenda
sunt à maiore, cum omni subiectione & hu-
militate reuerentiæ requiratur.] Cum ipso au-
tem Præfato contendere nefas est, & execran-
da in subdito irreuerentiæ turpitudine. Denique
tam circa Prælatos, quàm circa alios seniores
cauendum, ne in attrectatione, locutione, offi-
ciorum recommendatione ac similibus, ali-
quid ad eos vel signum vilificationis appareat.
Nunquam iunior frater ad senioris fratris
caput, aures, vel faciem, quasi applaudendo, vel
ob aliam quamlibet causam nisi necessariam,
manum apponat: vel aliter eum eo, facto vel
verbo, minus reuerenter iocetur. Quando se-
niores sibi præfentes alloquitur, & si fortè ali-
quando eorum nomen proprium, ipsis quidem
ex reuerentia suppressendum, necessariò no-
minat, semper tamen cognomen subtriceat: ni-
si propter astantes æquiuocum specificare co-
gatur. Seniorum auribus nomē proprium vel
cognomen, nisi ex causa iunior irreuerenter
inulcar. Verum licet in vilitatis notam nomen
proprium exprimi, ex amore vel reuerentia
suppressi scriptura innuente nouerimus: sine

Irreueren-
tia in su-
periore

Benedictus
Reg. c. 66.

Irreueren-
tia erga
seniores

vitio tamē palam senioribus ipsis exprimitur, quando irreuerentiæ noram, mos, modus, & congruentia redimunt. Sæpe quod erat incongruum, necessitas, gratia vel consuetudo conuertit. Sapit autem vitium, si ad te verbo vel nutibus superiorem accersis, ad quem est tibi facilis aut liber accessus. honestiùs enim ad eum, cui reuerentiam debes, tu accedis, quàm ipsum ad te accedere facis. Nullus etiam frater est puro nomine appellandus: sed proprio nomini apponendum est semper religiosæ prænominationis insigne. Sed nec solo cognomine vel nomine patriæ, puta Lombardus vel Gallicus, frater est aliquis nuncupandus. Humilia & laboriosa officia recommendari corqualibus & iunioribus, maximè cōuenit. Quod autem suum quisque officium, suo dumtaxat compari, ut acolytus acolyto, subdiaconus subdiacono, & sic de aliis, recommendet; in officio specialiter diuino locum habet: ubi personarum non quidem acceptio vitiosa, sed ordinata discretio, iuxta cuiuslibet statum & ordinem est habenda: ne ordinum sancita patrum auctoritate distinctio confundatur. Propter hoc, etsi cantoris officium ad fratres nouitios nullo modo pertineat: si tamen ad hoc per superiorem cogantur, cautè provideant quòd lectiones, responsoria, & antiphonas distribuant ordinatè, ordinum gradibus obseruatis, primas antiphonas maioribus, Prælato vel hebdomadario, vel seniori alicui sacerdoti: vel quādo mos habet minoribus in vesperis, nocturno & laudibus, offerentes. Deinde post vnum vel duos si oportuerit fratres gradus eiusdem, ad alios ordinatè secundum gradus ordinum processuri. Nec faciliè diuersorum in ordinibus graduum fratres combinent, aut minora officia in maiori ordine constitutis imponant.

Prius

Frater suo
solo nomi-
ne non est
appellandus. *ut S.
Bened. reg.
c. 63.*

Officia ut
sint aliis
commenda-
nda.

Prius quoque ordinatos aliis præferendos iura decernunt: nunquam ordinum confusionem in choro religionem putet; cum id magis abusione, irreuerentiæque obnoxium esse constet. Omnia, inquit Apostolus, honestè & ordinatè fiant in vobis.] Et in Paralipomenon de ministris Domini dicitur, quòd stabat secundum ordinem suum in ministerio.] Si quis sedilium chori dumtaxat ordinem, sine alio personarum delectu, in huiusmodi æstimat observandum: penset si à carpentariis constructus lignorum ordo in sedilibus, sit ordini præferendus Ecclesiastico. In personis seruandum in ecclesia Ecclesiæ ordinem, decreuit auctoritas, æquitas, & honestas. Omittendo notam irreuerentiæ quis incurrit, quando senioribus & maximè Prælati, honorem vel obsequium debitum; aut in obsequio ipso negligit reuerentiam exhibere. Aliqua de hoc potius expressione patebunt. Honori quis detrahit, si eis humiliter non assurgit, vel eis astantibus ipse sedet. Si deficientibus in choro vel alibi sedibus, locum eis non offert: si eis in choro, in mensa, in sedendo, eundo & huiusmodi, si commodè potest non cedit. Obsequio detrahit, si hæc eorum personis, quando palàm egent, non exhibet. Si eis in aliquo humili vel laborioso officio, in sui præsentia occupatis, se ad id faciendum vel coadiuuandum non exhibet. Si quod ad se ex officio pertinet, eis faciendum dimittit. Expedi itaque, vt iuniores fratres senioribus fratribus humiliter deferentes, eos, in his quæ purè sunt oneris, non honoris agenda, siue ad officium diuinum pertineant, siue ad alia humilitatis officia studeant præuenire. Ad prouidendum de lumine ac libris in choro & extra ad officium beatæ Virginis, quantum ad inuitatorium & lectiones, cum planè dicuntur:

1. Cor. 14.

40.

2. Par. 30.

16.

Prælati
& senioribus
honor
deferendus.

Humilia
officia iuniores
senioribus
non permitant.

officium quoque mortuorum, quantum ad primas lectiones; necnon ad horarum versiculos, ubi ad hæc dicenda præsens non fuerit specialiter aliquis assignatus: ad offerendū aquam pro manibus abluendis: ad levandum mensas finitis gratiis, & ad ministrandum celebrantibus & altari: quoties necessariū fuerit ex officio suo, siue in minoribus, siue in sacris fuerint ordinibus cōstituti, solliciti sint & prōpti: nec ista aut similia senioribus facienda derelinquant. Erubescat Diaconus vel Subdiaconus vacās, & ~~non~~ obtendens officium, quod aptè potest dimittere vel differte, sacerdote ad Missam vice Diaconi, vel Diacono pro Subdiacono, ministrante. Nec magnum est, si hebdomadas casu continuet, grauiora passim continuantur officia. Debetur cuilibet ordini gradus suus: nec de gradatioribus est agendum, nisi fortè aliud congrua interdum causa deposcat. In obsequiis eorum, maximè qui vice Christi nostrarum sunt animarum custodes, non est reuerentia omittendā per capitij abstractionem, dum eis ministramus aut loquimur, quæ per humilem corporis inclinationem, pro loco & tempore, vel aliàs per humilem obsequendi modū ostenditur. Superbus autē (vt ait Prosper) non obseruat in obsequiis reuerentiam.] Stolidis quibusdam decretū est nulli deferre, discretionem personarum & graduum non curare: curantibus nunc adulationis, nunc acceptionis personarum crimen impingere. & admodum confusionis amici, vt superioribus de superbia caueant, sibi non cauent. Fœdum enim irreuerentiæ vitium pro religione ostendunt. Humilitatem maioribus exhibendam, Euangelij sanctio & professio nostra commendat: nusquam tamen (vt recolo) superbiam aliis, seu temerariam paritatis, usurpationem indul-

Prosper. l. 3.
de vita cō-
temp. c. 8.

indulget. Seniorum est utique ut humiliter sentiant, venerationem non appetant, humiles se aliis ac sociales exhibeant. Sapientis est consilium, Quanto magnus es, humilia te in omnibus.] Sapientiæ verò præceptum, Qui maior est vestrum, fiat sicut iunior.] Et Petrus cum dixisset, Adolescentes subditi estote senioribus; pro utrisque intulit, Omnes inuicem humilitatem insinuate.] Cæterum cum omni indifferenter personæ, humilitas sit quædam turris fortitudinis à facie inimici: nescio quo pacto tamē vis eius maior est in maioribus, & clarioribus clarior comprobatur.] Porro non solum respectu personarum, ut dictum est, verum etiam respectu loci, ut est Ecclesia, maxime circa altare, irreuerentia est vitanda. Circa altare, ut cum ad ipsum acceditur, maturior & humilior gestus accedentis, & maxime ministrantis deuotionem ostendat: nec aliquis cum impetu vel inhonestè accedat. In Ecclesia verò cauendum, ne, quamuis extra Canonici tempus officij, loquendo vel ridendo, vel aliquo quouis modo minus honestè aliquid fiat. In aulam regiam ingressurus, ait sanctus Chrysostomus, oculis, incessu, & habitu te componis: & in Ecclesiam ingressurus, quæ est verè aula regia, rides?] Est etiam sacro tempore, hoc est, Dominicis diebus & solennioribus deferendum: ut in eis à communi operum occupatione cessetur, & diuinis officiis attentius insistatur. Nam, ut ait Hugo, Festi dies aliud studium, & alium conuersandi modum exigunt, atque alium hi in quibus licet operari, exposcunt. In illis, inquit, nos oportet ad celebranda mysteria diuina deuotius intendere, atque in orationibus diutius perseuerare: omnem denique actum, & omnem motum cordis pauciter & corporis, diuino ministerio mancipare:

Ecclesi. 3, 20

Luc. 22, 26

1. Pet. 5, 5

Bern. 2. ad
considerat.
paulo post
med.

Psal. 60, 4

Irreuerentia in
sacra locaChrysost. 7.
4 hom. 15.
in ep. ad
Heb. in
mor.Irreuerentia in
festos dies.Hugo à S.
Victor. 1. 2.
instit. mon.
ad nouit.
cap. 4.

B §

atque

atque, ut ita dicam, quadam cōversationis nouitate, festos dies honorare. In ceteris verò diebus in quibus operari licet, nullus omnino otiosus apparere debet.] De irreuerentia in diuinis officiis & rebus ad ea spectantibus euitanda, infra per reuerentiæ positionem agetur.

De disciplina in generali.

CAP. VII.

Disciplina quid.
Hugo 1. 2.
inst. mon.
ad romanos,
cap. 10.

Gregor.
Cura past.
p. 1. c. 1.
ad mon. 24.

DICTO de præparatoriis ad disciplinam, & aliquibus eius effectibus incidenter, sequitur ut de ipsa plenius exprimamus, quæ uetustate deposita, animoque contra hostis insidias stabilita, super radicem humilitatis consergit. Primò, in generali quid sit, quæ eius utilitas, qualiter ad eius perueniatur notitiam, & de ipsius custodia deinde in speciali dicamur. Disciplina est (ut ait Hugo) conuersatio bona & honesta, cui parum est mala non agere, sed studet etiam in his quæ bene agit, percuti. Et irreprehensibilis apparere. Item, disciplina est omnium membrorum motus ordinatus, & dispositio decens in omni habitu & actione. Audistis, inquit, disciplina quid sit: nunc attendite quàm utilis & necessaria sit. Disciplina est malorum desideriorum carcer, frænnum lasciuiae, elationis iugum, quæ domat intemperantiam, leuitatem ligat, & inordinatos motus mentis suffocat. Sicut enim de inconstantia mentis nascitur inordinata motio corporis: ita quoque dum corpus per disciplinam stringitur, animus ad constantiam solidatur; & paulatim intrinsecus mens ad quietem componitur, cum per disciplinæ custodiam, mali motus foras fluere non sinuntur.] Sed qui statum mentis perdit, subsequenter foris in inconstantiam motio-

motio-

motionis defluit: atque in exteriori mobilitate
 indicat, quod nulla interiùs radice subsistat.
 Vnde per Salomonem dicitur, Homo apostata *Prou. 6, 12*
 vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit ocu- *Hugo vbi*
 lis, terit pede, digito loquitur. Scientiam quæ *sup. c. 1.*
 ad institutionem rectè & honestè viuendi per-
 tinet, multis modis hominē colligere & com-
 parare sibi oportet: partim ratione, partim do-
 ctrina, partim exēplo, partim meditatione san-
 ctarum scripturarū, partim assidua inspectione
 operum & morum suorū.] Hoc nouissimum *Hugo vbi*
 maximè fortassis præ cæteris necessarium: vt *sup. c. 9.*
 sic scilicet homo in omnibus operibus suis sit *Recolie-*
 circumspectus & prouidus, & quotidiana dis- *ctio sedu-*
 cussione cogitationes, locutiones pariter & fa- *lò seruanda*
 cta sua, apud semetipsum examinet. Sapientes *quotidie.*
 quippe semper agendo discunt, & per exerci-
 tium bonorum operum, quotidianis profecti-
 bus in maiorem virtutis agnitionem excreſcūt.
 Per experiētiā namque eorū quæ faciunt,
 ad ea quæ postea agenda fuerint, cautiores
 fiunt.] Et quamuis in nullo loco disciplinam
 suam homo deferere debeat, diligētiùs tamen,
 & magis sollicitè ibi est seruanda, vbi neglecta
 generat scandalum, vel custodita bonæ imita-
 tionis exemplum. Hinc discernendum erit,
 quæ sint illa, quæ in disciplina custodiēda nun-
 quam intermitteri; & quæ rursus illa sint, quæ
 pro loco & tempore, nunc intermitteri, nūc ex-
 exerceri * volunt. Sæpe tamen etiam illa, quæ in ** al. valens*
 publico necessaria sunt, priùs in secreto exerci-
 tationis vsum exposcunt: quia si prorsus ea in
 occulto negligimus, vt postmodum eis dum
 opus est, in publico non valemus: & tunc aut
 prorsus à disciplina deficientes, intuentibus
 scandalum facimus, aut ineptè id quod in no-
 bis non est simulare conantes, irrisum ex-
 citamus.]

De

De disciplina in speciali.

CAP. VIII.

*ubi supra
cap. preced.*

IA M de disciplina in speciali inter fratres & extraneos seruanda videndum. Inter fratres, primò de disciplina circa spiritualia quædam, deinde circa corporalia. Circa spiritualia verò, primò quantum ad amotionem mali, & quantum ad positionem boni. Quo ad amotionem mali, erit primò de disciplina circa confessionem priuatam, deinde circa publicam attendendum. Et cum disciplina per Hugonem (ut dictum est) bona & honesta conuersatio describatur: in dicendis de ea, ad bonitatem simul & honestatem considerationis est oculus dirigendus.

De disciplina circa confessionem priuatam.

CAP. IX.

*Cui &
quoties sit
confiten-
dum no-
uitio.**Confessor
non mu-
tandus.*

DE quotidianis offensis, sine quibus hæc vita non ducitur, facienda est confessio: de priuatis priuata, de publicis publica, & nihilominus quandoque priuata. Attendendum est de confessione priuata, quibus, quoties, quando, & ubi fieri debeat; & quæ sit circa eam nouis fratribus disciplina seruanda. Debent superiori, vel, si ipse ordinauerit, instructori suo, & nō alij, nisi eius in absentia ei tantum, quem superior vel instructor, de superiorum assensu, eis duxerit assignandum, tribus vicibus in qualibet hebdomada vel pluries, secundum quod necesse habuerint, indicto sibi tēpore & loco, pro sacramenti reuerentia, cum diligentia confiteri. Nunquam eis placeat vicaria confessoris mutatio, ut nunc vni confiteantur nunc alteris: quin potius, si quando id cogat necessitas, notabilia

tabilia deinde ad principalem referant confessorum. Causa tamen deuotionis, eadem pluribus possunt confiteri. Aliter non est conscientiae ordinatae seu purae, varios quaerere confessores. Fit tamen salubriter, ut cui de peccatis praeteritis semel generaliter quis est confessus, de quotidianis etiam confiteatur eidem: vel nouo si haereticus curatori suorum denuo vulnerum, perfecte aperiat corruptelam. Disciplinam circa confessionem discretio, puritas & reuerentia probant. Habeant discretionis cautelam, ut antequam ad confessionem accedant, diligenter super confitendis consideratione praehabita, offensas prius suas speciales, deinde alias, seriaturim & breuiter sine culparum & verborum replicatione inutili, prosequentes, confessionem suam sub prima & ultima culpae nominatione concludant. Aliqua tamen deuotioni interdum, vel conscientiae replicatio indulgetur.

Sit & pura confessio, ut confiteatur simpliciter & deuote, sine excusatione vel accusatione, sine nominatione alterius, de quibus habuerit conscientiam remordentem. Nec specialia passim sub generalitate pertranseant. Terationes suas & cogitationes malas, nulla ratione occultent: non contemnant modica, ne paulatim

defluant ad maiora. In domo namque, quam subintrans radius solis illuminat, quantumcunque fuerit praemundata, atomi nihilominus diligentius intuenti apparent. Sic & cor radiis gratiae illustratum, etiam minima videt, ac vitiorum laqueos subtili examinatione discernit. Quanto quis fuerit mente purgator, tanto se sordidiorem videbit, & maiores causas humilitatis inueniet. Deponendae tamen sunt scrupulositates quaedam superfluae, quae conscientiam in erroris confusionem inducunt.

Reuerentiam non solum interiorem, verum etiam

Quomodo
confitendum

Confessio
sit pura.

Eccl. 19.

Simile
elegans

Scrupulositates
superfluae
deponendae

etiam exteriorem decet confitentem habere: ut suo deferens confessori, se illi siue in elatione capitis, siue in alia corporis dispositione, si commodè vitare poterit, non coarquet: sed flexis genibus, dum confitetur, nudato ac demisso capite, sit humiliter coram eo.

De disciplina circa confessionem publicam.

CAP. X.

Offensus
erit hu-
mili satis-
factione
placatus.

Instructor
nouitios
sepe con-
uocabit.

OFFENSÆ publicæ publicam (ut dictum est) confessionem requirunt. Circa quam attendendum est, ubi, de quibus, & qualiter fieri debeat. Confessionem huiusmodi facere debent, aut coram superiore in capitulo professorum, si adesse liceat & sit moris: aut coram instructore suo, quando tenet eis capitulum separatim: aut alibi priuatè coram aliquo vel aliquibus, si priuatè offenderint coram eis. Ante omnia si perceperint se facto vel verbo aliquem vel leuiter offendisse, ante confessionem vel dormitionem eum humili student satisfatione placare, & in petitione veniæ præuenire: ne alius præueniens de manibus eorum humilitatis mercedem subripiat. In capitulo professorum statim post Pretiosa, recommendationibus factis, se de manifestioribus & maioribus offensis accusent: deinde ipsum capitulum insimul exituri, & ad locum sibi determinatum, ad quem non sit secularium accessus, ituri. Mos tamen iam apud multos prouidè abnuat, fratres novos in capitulo satisfacere professorum: sed pro eorum offensis suis ibidem proclamatur seu præmonetur instructor. In secundo capitulo, videlicet instructoris (quod debet eis tenere duabus vicibus, vel pluries, si superiori videbitur in qualibet septimana)

ptimana) super prædictis satisfaciant, si in primo capitulo non fuerit satisfactum. Alioquin super notabilibus & apertis (iuxta eiusdem instructoris monitiones) offensis & negligentis se accusent: qui super his, de quibus sibi expedire videbitur, eos charitatiuè corripuens, prout cuiusque moribus videbitur expedire, salutaribus debet instruere documentis: considerans diligenter virum Deum quærant ex animo, si sint ad orationem vigiles, & ad diuinum officium solliciti, si ad iniuncta faciles & deuoti, si ad correctionem & opprobria patientes: vt sic de moribus eorum & proposito, habeatur plenior certitudo. Matrem se illis in lenitatis dulcedine, patrem in correctionis censura exhibeat. Sit seuerior iudicio, quàm sermone. Qui *Prov. 16, 25* dulcis est eloquio, maiora reperiet. Nec oportet quòd eis pœnitentiam coram toto conuentu publicè faciendam sine conscientia superioris imponat. Postremo, vt disciplinato & debito *Culpa quemodo agnoscenda.* modo fiat huiusmodi confessio, debent circa eam, honestatem, cautelam & humilitatem seruare. Honestatem, vt culpæ narrationem nudo capite, & non ridendo, non circumspiciendo, aut cum manu aliquid faciendo; sed iunctis manibus potius, vel aliter honestè dispositis, exequantur. De cautela dictum est in capitulo præcedenti, quam in hoc præcipuè habeant, vt se paucis verbis expediant, & in culpa sua nullum alium quàm seipsos inuoluant: quod & cautelam & puritatem concernit. Humilitatem habere debent in gestu corporis, & in verbis. In gestu quidem, vt ad terram, iuxta fratrum consuetudinem, se prosternant humiliter. In verbis autem, vt verba subiectionis & pœnitentiæ, nullam fiat omnino notam superbiæ vel impatientiæ continentia. Quando in capitulo vel extra nimis austerè, vel minùs iustè

iusse suo iudicio super aliquo arguuntur, non
turbentur animo: sed potius pro fratrum dili-
gentia circa ipsos, qui quos amant, arguunt &
castigant, & exercitio virtutis oblato, in Do-
mino gaudeant & exultent, ad verba & verbe-
ra propter Christum grater & humiliter
parati sustinenda. Et licet fratres professi ali-
quando propter infirmos, providè duxerint abs-
tinendum; ne pro qualibet offensa reprehen-
dant eos indifferenter, aut nimis superbe, quã-
vis piè, ut si quid in eis reprehensibile viderint,
suo consilijs denuncient instructori: ipsi ta-
men fratres novitij ab omnibus corripì, & ab

Aug. 10. 7.
de corrept.
& gra. c. 5.
Seneca lib.
de virtut.
cap. conti-
nentia.

q. Mor.
cap. 24.

S. Fran. in
admonitio-
nib. ad fra-
tres, ubi de
correctione.
par. 1. firm.
trium ord.
fol. 29, co. 2.

omnibus erudiri affectent. Qui non vult cor-
ripì, non vult corrigi, ait quidam. Admonebe-
ris (inquit) libenter, reprehenderis patienter.]
Probata siquidem patientiæ virtus, reddet eos
Deo & fratribus gratiosos. Culpam suam nul-
lo modo defendant. Nimirum (ut ait beatus
Gregorius) quæ defenditur culpa geminatur.
Sed si sentiunt se immunes, satisfactione sem-
per quantumcunque fuerint innocentes, hu-
militer præoblata, possunt innocentiam suam,
cum reverentia tamen, corripienti ostendere, si
requisiti fuerint aut permissi. Vnde sanctus
Franciscus, Beatus servus, qui non est velox ad
se excusandum: & humiliter sustinet verecun-
diam & reprehensionem de peccato, ubi non
commisit culpam.]

De disciplina quo ad positionem boni.

CAP. XI.

CONGRUIT iam de disciplina quo ad
positionem boni aliquid tangere. Et pri-
mò de disciplina circa informationem cordis,
ad quam est lectio illuminans intellectum, &
oratio accendens affectum. Secundo, circa ex-
erci-

exercitationem, ad quam diuinum spectat officium. Tertiò, circa exercitationem operis, ad quam spectat altaris ministerium.

*De disciplina circa cordis informationem,
& primò de oratione.*

CAP. XII.

INSTENT orationi feruenter: non solum in oratorio, verum etiam vbicunque fuerint, cum ipsi sint templum Dei: aut certè in lectis occultè, ac sine perceptibili sibilo. Quippe tanto securior, quanto secretior existit oratio. Et quasi capitulum sibi metipsis tenentes, in quo proficiant vel deficiant, quotidiana secum discussione perquirant. De vocatione sua, & innumeris beneficijs Saluatoris, gratias ei debitas, tota mentis deuotione soluentes: quod inchoauerunt bonum, ab eo perfici instantissima oratione deposcant. Nec solum pro se, verum etiam pro alijs tam viuis quàm mortuis orent: & quasi quoddam memento sibi constituent. Poterit oraturus primò de laude Dei incipere: hinc impensa sibi beneficia memorare: deinde necessitates quas patitur & defectus exponere: postremò humiliter postulare. Ordo tamē & modus, quem Spiritus sanctus suggerit, est seruandus in oratione, & qui affectui magis sapit. Ad orandi studium meditatio prouocat & informat. Hugo dicit, Sic orationi sancta meditatio necessaria est, vt omnino perfecta esse oratio nequeat, si eam meditatio non comitetur aut præcedat. Nam & hi, qui mala sua considerare negligunt, aut nihil petendo facilè per ignorantiam falluntur, aut certè minus quàm oportet dignè petendo, per desidiam tepescunt. Quanto homo magis mala sua intelligit,

Rom. 12, 12

1. Cor. 13, 17

Bern. in
Speculo
monac.S. Bened. in
prologo reg.Orandi
modus.
Basil. ita
orandum
docet lib.
constit. mon.
nast. c. 2.Hugo à S.
victore te.
2. institut.
monast. de
modo orā-
di, cap. 1.
Meditatio
necessaria
orationi.

telligit, tanto ampliùs suspirat & gemit. Primum ergo necesse est, vt si prudēter & vtiliter Deū orare volumus, animum nostrū iugi meditatione exerceamus. Et in consideratione miseriæ nostræ discamus, quid nobis necesse sit petere; & in consideratione misericordiæ Dei nostri, quo desiderio debeamus postulare.] Istis duabus alis, scilicet miseria hominis, & misericordia Dei Redemptoris, oratio subleuatur.] Sit autem semper deuota, quæ oportunitate iuuetur, frequentia foueatur. Deuotionem intentio, diligentia, puritas & affectio probant. Tota mentis intentio, à curis exterioribus reuocata, orationis vigilantia est applicanda: ne aliquid aliud præter id solum quod precatur, animus cogitet. Vnde Isidorus, Non est labiorum, sed cordis oratio.] Dum orant, sic semet ipsos considerent, tamquā præsentatos Domino maiestatis. Negligentes autem orationes, nec ab ipso homine impetrare valent, quod volunt.] Et non in multiloquio, sed in puritate cordis & compunctione lachrymarum, nos exaudiri sciamus. Et ideo brevis debet esse & pura oratio, nisi fortè ex affectu inspirationis diuinę gratiæ protendatur. Quanto verò timore, feruore, & reuerentia sit Domino supplicandum, insinuauit, qui docuit nunquam sine gemitu esse orandum. Oportunitas loci & temporis, quietis, motuum internorum, dispositæ affectionis & otij ad orandum non transeat otiosa. Qui oportunitatem deserit, oportunitas eum fugit. Isidorus, Oratio priuatis locis opportunius funditur, cum Deo tantum teste depromitur.] Proderit ergo aliquando ad obtinendam compunctionem, si ita semoti fuerint, vt puras manus ad cælum leuando, etiam suam interdum audiāt vocem. Nonnunquam etiam ad subleuandam intentionem, in cælum suspiciant:

Oratio
duabus
alis suble-
uatur.
ex Hugone
vbi supra.

Isidor. de
summo bo-
no lib. 3. c.
7. sent. 4.

Isidor. li. 3.
de sum. bo-
no. c. 7.
sent. 2.
S. Bened.
reg. c. 20.
Oratio
brevis sit
& pura.

Isidor. de
sum. bono.
lib. 3. c. 7.
sent. 5.

Isidor. vbi
sup. sent. 37.
Orationi
deseruit
locus se-
cretior.

ciant: ut corpus pariter & animus tendatur ad
 Dominum; & ibi sit cor ubi est thesaurus suus. *Mat. 6, 21*
 Dominus Iesus Christus. Cæterum manè & *Manè &*
 vespere, tempus est orationis opportunum: quod *vespere*
 penitus peculiari vacuum oratione si vacat, *orandum.*
 culpabiliter præteritur. Maxime autem cum *Bern. serm.*
 profundum nocturnus sopor indicit silētium, *86. in Cās.*
 tunc planè liberior erit puriorque oratio, nullo *in med.*
 tunc turbata clamore, nulla aspicientis laude
 tentata. Sic mentis tranquillitas, & quædam
 spontanea quandoque animi promptitudo,
 imò inspiratio quæ se offert, otiique libertas
 non innoxie negliguntur: quæ etiam si defie-
 rint, labore sunt quodam ac studio comparan-
 da, psalmorum, hymnorum, sanctarum medi-
 tationum, & genuflexionis instantia, deuotio-
 nis est spiritus excitandus. Otium si defit, sicut
 ad cibum corporis, ita quoque ad refectiorem
 animæ est vendicandum. Sicut enim carnali- *Oratio*
 bus cibis alitur homo exterior, sic deuotis ora- *pascit ho-*
 tionibus homo interior pascitur & nutritur. *minem*
 Porro deuotus quisque vix oportunitate frau- *interiore,*
 datur: Deum enim quem ex animo quærit,
 ubique inuocans inuenit. Ignauus autem & te-
 pidus, nec in ipso valet oratorio, orandi affe-
 ctum inuenire. Plorat in cōuiuio Magdalena, *Luc. 7, 38*
 nec etiam præsentia eam impedit cōuiuiarum:
 In ipso autem templo desipit ipse Phariseus. *Luc. 18, 12*
 Est autem frequenter orandum: quia oratio est *Frequenter*
 hostis flagellum, peccatoris subsidium, proxi- *orandum.*
 mi solatium, Dei sacrificium. Frequens oratio, *Isidor. l. 3.*
 vitiorum impugnationem extinguit. In ora- *de sum. 66.*
 tione datur voluntas bona. Oratio frequenta- *cap. 7.*
 ta est munitio animæ. Quamobrem post ho- *sent. 8.*
 ras canonicas, antequam oratorium exeant,
 aliquid laudis vel orationis gratuitum Deo
 munusculum offerant, quem frequenter per
 negligentiam in officij debiti exhibitione of-
 fende-

fenderunt. Assuescant huic consuetudini sanctæ frequenter insistere & constanter, motusque animi refugos discant Deo vel paululum applicare.

De lectione.

CAP. XIII.

LECTIONIBVS quoque diuinis est anima nutrienda: idcirco illis qui primò circa diuinum officium addiscendum (prout infra dicetur) extiterint, diligenter per instructionem imbuendi, scriptura est aliqua ex sacra pagina, ad morum informationem conueniens prouidenda, potiùs spiritualis consolationis habenda, quàm studij gratia. Nouorum studium fratrum, in orationis instantia, in diuini exercitio officij, & fratrum obsequiis maximè debet esse. In lectione itaque, si qua sibi permitti contigerit, non magis quærant scientiam quàm saporem. Hauriendus est sæpè de lectionis serie affectus, & formanda inde oratio, quæ lectionem nonnunquam interrumpat: hoc enim modo diuina lectio lecta confert intelligentiâ salutarè. Et scientia quæ pro virtute despicitur, per virtutè postmodum melius inuenitur. Certis autem horis, certæ lectioni vacandum est. Fortuita lectio & quasi casu reperia non ædificat: sed reddit instabilem animam. Ceptis est ingenius immorandum, & assuefaciendus est animus. Fastidientis est stomachi multa degustare. De quotidiana lectione, aliquid quotidie in ventrem memoriæ dimittendum est, quod fidelius digeratur, & sursum reuocatum crebriùs ruminetur: quod proposito conueniat, quod intentioni proficiat, quod detineat animum, vt aliena cogitare non libeat.]

De

*Delectio-
ne est ora-
tio formā-
da.*

*Ex Ber. de
vita solita-
ria ad frat.
de monte
Dei, ante
sued.*

*Item Hugo
à S. Victor.
no. 2. instit.
mon. c. 8. de
instit. no-
mita.*

De diuino officio in generali.

CAP. XIII.

RESTAT de officio, prout est in addiscendo, deinde prout est in exequendo videre. Addiscendum est diuinum officium, maximè in principio diligenter. Et licet de totali officio & ordinis eius vltu seu forma, notitiam habere oporteat, sunt tamen quædam communia, scilicet officium beatæ Mariæ virginis, & mortuorum; commune de sanctis, cum psalmis, hymnis, & cæteris omnibus ad illud spectantibus, lectionibus tantum exceptis: prima, completorium, & Pretiosa, capitula & preces: suffragia horarum ferialium, absolutiones & benedictiones, quæ in matutinis dicuntur, hymni feriae, laudumque psalmi, & cantica; benedictio quoque mensæ cum gratiis, necnon & psalmi primæ dominicalis; omnes etiam psalmi à centesimo nono vsque ad vltimum, nisi totum, quod magis expedit, discatur psalteriū, sunt corde tenus addiscenda, & menti per exercitium arctius imprimenda. In sabbatis quoque & præcipuarum solennitatum vigiliis, præuidendum est diuinum officium tam in littera quam in nota. Quoties autem extra chorum cantatur, propter honestatem, & ne orantibus vel studētibus fratribus impedimentum præstetur, vocem in cantu deprimi decet. Et post refectionem, præcipuè in verbis modestiam congruit obseruare. Ante sumptum cibum (vt inquit Hugo) magis hilares esse conuenit, ne ipsa nostra abstinentia grauis & molesta videatur: Pòst verò magis modestos & tacitos; ne per gulæ vitium, crapula nos inflasse videatur.]

Quæ sine
memories
discenda.

Hugo à S.
Vid. 10. 2.
inst. mon.
ad nouit.
6. 4.

Cum ti-
more psal-
lendum.
Bened. in
reg. c. 19.

Psal. 2, 11

Reueren-
tia exte-
rior in di-
uino offi-
cio.

1. Cor. 11,
4, 7

AD disciplinam in diuino officio cum in Ecclesia dicitur, obseruandam, reuerentia specialis, diligentia quoque & honestas precipue requiruntur: reuerentia tam interior quam exterior est habenda. Interior, ut cum timore, & humilitate, tanquam Deo visibiliter presente psallamus. De hoc ait beatus Benedictus, Vbiq[ue] (inquit) credimus diuinam esse presentiam: maxime hoc sine dubitatione aliqua credimus, cum ad diuinum opus assistimus. Ideo semper memores simus quod ait Propheta: Seruite Domino in timore. Consideremus, qualiter oporteat nos in conspectu diuinitatis & Angelorum eius assistere: & sic stemus ad psallendum, ut mens nostra concordet voci nostrae.] Reuerentia exterior in hoc attenditur, ut deuote inclinetur, & quando standum fuerit, stetur: fiat etiam prostratio, quando fuerit facienda, de quorum disciplina infra tangetur. Est & reuerentia, ut in officio ad ea, quae more agente singulariter vnus dicit, puta collectas, versiculos, & alia quoque huiusmodi, caput nudet: nempe quae ab vno dumtaxat in Ecclesia de more dicuntur, nudato capite etiam habent dici extra chorum. Orandum est secundum Apostolum, capite non velato, saltem vbi aliquid solenni distinctione profertur. Nudi quoque reuerentia capitis vel verticis, deuota quaedam in officio veneramur. Verum irreuerens quisque, nec solennia nec alia deuota discernit. Diligentiam in officio probat strennuitas quaedam, prudensque sollicitudo, habens circa necessaria prouidentiam, & contra impedimenta cautelam. Strennuitas corporis, inertiam

tiam fugat torporis, nec dormitationes, quas
 pigritia nutrit, patitur. Quippe Intēta suppli- *Prud. in*
 catio, dormire cor mundum verat. Dormitatio *hymno fē.*
 in officio tunc maximè impuratur, & omissi *3. ad laud.*
 dicitur restitutione officij redimenda; quando
 manum in sinu tenendo, vel segniter appo-
 diando, ei occasionem quis præstat, aut surre-
 pentē viriliter non repellit. Providentia respe-
 ctu rerum providendarum & dicendarum at-
 tenditur: ut videlicet libri & alia necessaria ad
 officium, præparentur tempore opportuno: le-
 genda quoque & cantanda studiosè antè præ-
 uisa, quando & quomodo sint dicenda, dican-
 tur. *Pfallendū*
 Debitus legendi & cantandi modus est, ut *modus*
 nec nimium festinetur, nec nimia fiat, aut in- *debitus.*
 æqualis protractio: sed cum pausantibus sta-
 tim pausetur, ut vox unus vix inter alios dis-
 cerni possit. Cautela denique est necessaria, ut
 eorum quæ diuinum impediunt officium, oc-
 casiones vitentur. Ea propter dum officium
 quis dicit, non debet studere, aut per libros re-
 spicere, aut alicui si vitari possit occupationi
 vacare: siue in lampadibus præparandis, siue in
 quibusdā aliis, quæ usque post officiū commodè
 differri possunt. Indignū quoque in diuino of-
 ficio, venandis vermiculis & mactandis inten-
 dere: quibus palam in oratorio digitos aut lig-
 na fœdare frons inuerecunda non metuit. Ho-
 nestas in choro, in exteriorum actuum graui-
 tate, in corporis decenti & vniiformi disposi-
 tione accipi potest. Sanè in populo graui lau- *Psalms. 34.*
 datur Deus. Grauitas autem inquietudinem, *12.*
 dissolutionem & tumultum excludit. Inquie-
 tudo in motu membrorum consistit; siue capi-
 tis in circumagendo, siue oculorum in circum-
 spiciendo per chorum, vel alibi, ubi potius ad
 librum pro psalmis vel aliis veraciter decan-
 tandis, vel ad terram pro vagis arcendis respe-
 ctibus,

ctibus, mentis non mediocriter vagationem
causantibus, virgendi sunt: siue manuum in fri-
cando, vel voluendo curiosè librorum folia, vel
aliud superflue facièdo, siue pedum in discur-
rendo, vt si quis oratorium frequenter exeat,
aut per chorum friuolis occasionibus inuentis
discurrat. Tunc enim etiam vtilia sunt aliquo-
ties differenda, propter vitiationem discursus.

*Dissolutio
in choro
vitanda.*

Dissolutio verò in verbis aut ritu (quibus in
choro vanissimum est dissolui) & in caru con-
siderari potest: vt si quis punctos in nota nunc
diminuens, nunc pro suo libitu addens, mulie-
briter frangat, aut in fallerum extollar: quod
est cunctis & maxime nouis fratribus omni-
no impertinens. Nunquam in choro altius cæ-
teris cantent, sed communem psallentium vo-
cem teneant. Ridiculum etiam si altiori cæte-
ris voce quis cantans, post dictionem vel sil-
labam, ab illa vocis altitudine recidens, vel eam
per interpolationes resumens, non continuet
quod incepit. Tumultus in choro per vocis su-
furrium, per importunitatem spuendi seu ex-
creandi, seu per impetuosa eleuationem vel
depositionem sedilium fieri solet. Quàm turpe
sit in choro susurrium, palàm est: nescit tamen
indisciplinatus & leuis lubricam linguam à si-
bilis vel mussitationibus cohibere. Vitanda
quoque est in conuentu seu cōgregatione, ora-
tio sibilosa. Inepta namque oratio, quæ vna
plures, & sæpè deterior impedit meliores. Est
etiam cautè vitandum, ne, dum singulariter
aliqua dicuntur in choro, vt collectæ, capitu-
la, &c. notabilis spuendo vel excreando soni-
tus fiat, vsque dum capitula ipsa, collectæ, vel
lectionis periodus cōpleatur. Circa hoc etiam
dum prædicatur aut legitur, similis est oportu-
nitas obseruanda. Sedilia verò debent nō pas-
sim cum pede, sed cum manu eleuari, & cautè depo-

deponi: ne aliquis ex hoc sonitus in domo Dei
 audiat. Cōgruè tamen lectionē vel epistolā
 incepturus expectet, quousq. cōsidentibus fra-
 tribus, sediliū si quis fuerit tumultus quieuerit.
 Ad hæc honesti fratres in corporis dispositione,
 decenter & vniiformiter sint in choro: decen-
 ter, quòd sine vaga dispositione vel turpi; va-
 ga, vt quando chorum ingressi, vel intrante vel
 astante conuentu, nunc segniter resident, nunc
 stantes quidem hac & illac membrorum, vt
 languentium incongrua quadā exagitatione se-
 gyrant: nunc statuæ instar stallo affixi, & è re-
 gione dispositi, velut sui obliti, nec ad altare
 demissis vt decet luminibus, ante inceptum of-
 ficiū, oraturi se vertunt, vel aliās irreligiosè
 disponunt: sed nudato etiam aliquando capite,
 circumquaque, vt ceruus in saltu, vel ruralis in
 theatro, gyronagādo respectibus, oculos in ad-
 uenientium vel coastantium vultus infigunt,
 suoq. indisciplinato intuitu collateralium
 orationem, quam ipsi negligunt etiam impe-
 diunt. Turpis autem erit, si sint ibi molliter aut
 remissè se in stallis suis brachiis tibiisque re-
 solutis, notabiliter iucuruando, aut in par-
 tem vnā penitus vt possunt protenso in alte-
 ram corpore accubando, ita vt lecti molliciem
 quærere videantur: aut dū ad altare versi, super
 lignum quod stallum diuidit, se inclinant, ex-
 tensione scapularum, vel capite anterioris stalli
 spatium occupando, & tergum ad retrò stan-
 tem socium protendendo; aut dū sedent, pe-
 des suos vsque ad scabellum formæ contiguum
 licentiū extendendo. Notabilis tibiārum ex-
 tensio vel dilatio, dum sedetur, minū honesta
 est. Indecens ergo quæ vaga & turpis est
 dispositio, imo vtrōque deformitas, sed ma-
 ximè in officio, conuentu assistente vitanda.
 Honestos enim per omnia exigit mores, con-
 uentua-

Uniformi
tas in cho
ro.

Inclinatio
vt fieri
debeat.

uentualis honestas. Uniformitas est in prostra-
tione & inclinatione specialiter (quanquam
in aliis generaliter) obseruanda. In prostratio-
ne, vt non alius subitus formam chori, & alius
super sedile; sed omnes supra dictam formam
se prosternant, & operto capite silenter orent,
ne impediant circumstantes, manu ad genas
accubitando nunquam applicata, aut brachijs
extra eandem formam extētis, sed super istam
honestē & humiliter dispositis. In inclinatio-
ne, vt vniiformiter apud omnes sit tempestiua,
deuota, sufficiens, & honesta. Tempestiua qui-
dem, vt inclinaturus surgendo, & eleuando se-
dile, tempus vel paululum inclinationis præ-
ueniat: vt verbi causa, quando post psalmum
fuerit inclinandum, vltimi versus sine iam ac-
cedente, surgatur, quatenus deinde liberē incli-
netur; vel certē inclinationem, sedis aptatio
subsequatur. In inclinatione verò debet deuotio
apparere, vt fiat humiliter & profundē. Nō
est deuoti sed pigri, rigido stāte corpore, tenui
motu corporis inclinare. Est enim corpus, de-
pressis aliquantulum renibus, ne capiti coæ-
quetur adeo demittendum, vt ipsum ferē su-
per genua, brachijs interpositis reclinetur.
Alioquin inclina, si nosti facilius, humiliter ta-
men & profundē. Extra chorum tamen, & ali-
quando fortē in choro, in officio planē & sine
cantu dicto, minor sufficere videtur inclina-
tionis profunditas. Sunt qui culpabili admo-
dum remissione traducti, hunc reuerentiæ cul-
tum Domino subtrahentes, euacuant: dum aut
resident prorsus vsque post factam memoriam
Trinitatis; aut tunc etiam surgūt, & sedili ele-
uando intendunt quādo fuerat inclinandum,
aut ex negligentia vitio non inclinant. Quan-
ti tamen sit hæc noxa detrimēti, beata Dei ge-
nitrix seniori cuidam in choro psallentium
fra-

fratrum indicasse refertur : quæ inclinantibus ad sanctæ memoriæ Trinitatis, suum ipsa filium singulis offerebat : quendam verò minimè inclinantem, verso ab eo vultu, velut hac gratia indignum pertransibat. Sufficiens seu etiam perfecta debet esse inclinatio, vt ab ea citius debito non surgatur. Honor quidem Patri & Filio & Spiritui sancto, sine differentia exhibendus est. Honestas quidem in corporis, manuum, & habitus decenti dispositione consistit. Et quantum ad habitum, vt maximè capitio caueatur, ne operta fronte super oculos defluat cum inclinatur. Proderit ad vnitatem seruandam, de communi officio notitiam habere. Pulchra valde vniformitas in congregatione & conuentu fratrum, vbi debent & mores & animi conuenire. Vnanimis vniformitas in fratrum cōuentu decet, quæ in moribus plurium vnitiua, vniformes ordinat & decorat.

De disciplina officij extra chorum.

CAP. XVI.

SI quando extra chorum officium dixerint, diligentiam nihilominus & honestatē prædictam debent in quibus poterunt, studiosè seruare : vt dimissis omnibus quæcunque in manibus fuerint, stantes cum reuerentia, iuxta traditionem Ecclesiasticæ disciplinæ, præterquam ad lectiones in matutinis, vel quando alias creatori suo debitas cum deuotione laudes exsoluent, flectētes genua, vel inclinantes, pro tempore cum timore Dei. Si quando eos ad sedendum debilitas euident, vel nimia lassitudo compellat, saltem ad inceptionem officij, ad inuitatorium, hymnos & orationem Dominicam, & à capitulo in ante surgere non omitant. Si etiam in lecto ægritudinis decumbāt, reue-

*Habetur in
vita sancti
Hieron. in
sermo aucto-
re descripta
to. 9. operis
eiusdem,
in fine.*

*Servus
Dei non
est, qui
eius negli-
git servi-
tutem.*

*Officium
diuinum
ut sit per-
soluendū.*

reuerentiā nihilominus aliquam faciant prout
possunt. Sanctus Hieronymus (qui tanta legi-
tur lassitudine fatigatus, ut etiam in stratu suo
iacens, funiculo trabe suspenso, manibus ap-
prehēso supinus erigeretur, ut scilicet officium
monasterij prout poterat exhiberet, dum ex-
haustis viribus senex nec senectuti parcat, nec
debilitati blanditur) desidem iuniorum, qui-
bus corporis vires utcumque sufficiunt, irreue-
rentiam, imò dignam derisione desidiā, sig-
nis arguit & confundit. Alius pro leatatum tæ-
dio febrium, completorium in lecto exsoluere
assuetus, fertur per angelum reprehensus au-
dusse, Completorium sub cocco, nec fructus,
nec utilitas. Sanè in officio Dei, curanda ubi-
que magnopere reuerentia & honestas, cum
ubique sit eadem eius, cui tunc loquimur & as-
stamus, deitas & maiestas. Tanto enim am-
plius reuerentiæ & diligentiae studium, diuino
debetur officio, quanto id Deo immediatius
exhibetur. Cura officij diligens, maxima status
integritas: Neglectus officij, maxima vitæ cor-
ruptio, maxima religionis deformitas. Nemo
Dei se æstimet seruū, si Dei potissimam neg-
ligat seruitutem, quæ appropriato vocabulo,
Dei seruitium nuncupatur. Debent dicere offi-
cium distinctè, continuè, integrè, & ordinatè.
Distinctè, ne verbum masticando, vel exiliter
proferendo, vel nimium festinando, dicenda
confundant. Continuè, ut interruptiones in eo
non fiant interloquendo, nisi urgente necessita-
te: & hoc quidem, psalmo vel oratione, vel quo-
cunque alio, quod tunc fuerit dicendum, com-
pletis; nisi psalmus vel oratio, quem interrumpi
oportuit, continuo à capite resumatur; aut
inter psalmum & psalmum mora notabilis for-
tasse fiat. Parisits (ut fertur) cum quidā Theo-
logus vnius horæ canonicæ incepisset officiū,
super-

superueniente Episcopo ad loquendum cum eo, caput sine locutione inclinans, Horam inceptam, Episcopo expectante, finiuit: quam deinde dilationem colloquij, ne molestè ferret, admonuit; causam subinterens, quòd maiori Domino loquebatur. Quidam propter interruptiones in officio factas, grauissimo afflictus purgatorio memoratur. Integrè dicant, vt de dicendis nihil omittant. Proinde si plures fuerint, qui simul officium dicant, & vnus vel duo iuxta laudabilem consuetudinem psalmos, antiphonas, hymnos, & responsoria voce pronuncient altiori, non putent sibi sufficere quòd ab aliis dicitur: sed omnia quæ ad suam pertinent partem, ac si essent in choro, sub silentio integrè dicant: cùm officiũ extrà, eàdem quàm intrà integritatem requirat. Ordinatè denique, officium in substantia, tempore, & modo, & omnibus exequi studeant. Postpositiones, implicationes, variationes faciliè non admittant. Honestè tamen Pretiosa, vel aliud extraordinariè aliquando dicitur, dũ tamen id ipsum suo tempore minimè negligat. Quis autem sine grandi conscientie scrupulo, proprium officij ordinem, sibi quæ religionis sanctione impositum, pro alienis quibuscumque prætermittat, aut qualibet variatione deformat? Quis nisi vanissimus & imprudens, pro certis dubia, pro autenticis vana, pro necessariis, curiosa inducat? Sint igitur sanctorum officij conditorum deuota & stabili ordinatione contenti: nihil eorum vel communi ordinis institutioni preponant, quolibet serium & deuotum; nec desipiētium more stultorum Græcorum glorias æmulentur. Insipienti enim non nisi sua placent: omnis stultitia laborat fastidio sui. Tempus quoque congruum seruent, nec faciliè præter necessitatem diurnas horas, siue primam, siue com-
pleto-

pletorium saltem Canonicum, siue alias, in nocturnas conuertant. Fuerunt qui hoc quarundam obtentu traditionum defendêrunt, ordinationem Ecclesiasticam officij, confusione temporis irritam facientes. Quando fuerint duo vel plures, quasi chorum sibi constituent, & psalmos atque hymnos accipiant alternatim, vt est consuetudinis conuentui. Congruus ordo est in omnibus, vbique, prouidè disciplinato seruandus. Ordinatum animum, ordinis decor & condecet & condelectat. Inordinati verò est animi, etiam in exterioribus ordinem non curare: & tamen ordinationis exterioris religio, attentionem excitat & affectum.

De altaris ministerio curando.

CAP. XVII.

ALTA R I S ministerium ob reuerentiam corporalis præsentiæ Saluatoris, mundi-
tæ, reuerentiæ, diligentiæ, honestatis, & circum-
spectionis studiū speciale requirit. Mūdāmini
(ait Propheta) qui fertis vasa Domini. Haud
dubium, hoc est de ministris altaris conuenien-
ter intelligi, quibus spiritualis & corporalis
munditia est habenda. Spiritualis, vt nullus de
peccato conscientiam habens læsam, vel som-
no pollutus nocturno, ad rangendum sacra va-
sa, vel ad ministrandum, antequam fuerit con-
fessus accedat. Nec debet celebraturus confes-
sionem priuatam, quæ ante celebrationem de
quotidianis offensis fieri consuevit, vsque ad
altare differre. Corporalē quoque munditiam,
requirit corporalis præsentiæ Saluatoris. Idcir-
co ministri altaris non solum antequam se ad
ministrandum induant, verum etiam postquam
fuerint omnino parati, expeditis communi-
bus, ad calicis ministeriū accessuri, suas iterum
lauent

Es. 52, 17

Munditia
decet mi-
nistrum
altaris.

lauent manus. Hoc enim semper debet cauere
cautissimè, ne communibus manibus, aut
manicis suis, vel post immediatum rerum con-
tactum, calicem, aut qui ad ipsum pertinet panes,
vel corporalia tægat: sed si lineam tunicam, quam
rochetum vocant, vel superpellicium cum strictis
manicis, vel aptum aliud non habuerint indumē-
tum, calicem præparandum, & in fine Missæ plican-
dum sacerdoti relinquunt. Reuerentiam de-
bent ministri altaris tam ad sacerdotem, quam
ad ministerium, & res etiam de propinquo ad
ipsum ministerium pertinentes habere. Circa
sacerdotem, ut quando secum altari assistunt,
per aliquantulam capitis inclinationem, & sui
elongationem ab eo, ac per humilem debiti ex-
hibitionem officij, reuerentiæ signum ostendat.
Si verò sederit, & ipsi tantum in superpellicijs
fuerint, nequaquam iuxta ipsum in sedilibus,
videlicet coequalibus sedi eius, sed ad scabel-
lum eius potius, si aptus fuerit locus, vel alibi
sedeant. Venerentur eum decoro ut conuenit
comitatu, & maximè quando se vertit ad po-
pulum, ei adsint; quem ubique ut in officio, sic
& eo expleto in vestiarius reuertentem dedu-
cant, ut acies ordinata, ad altare, deinde si opus
fuerit, reuersuri. Ministerio reuerentiam exhi-
bent, si motu debito & habitu ipsi ministerio
conuenienti assistant & ministrēt. Alter enim
non sine nota irreuerentiæ ministratur: ut si
quis quamvis diaconus vel sacerdos in super-
pellicio ad Missam ministrans, corporalia su-
per altare, præsentem sacerdote vestibus sacris
induto, replicet aut componat. Si quis non ha-
bens superpellicium cum strictis manicis, vel
aliud idoneum indumentum, corporalia & ca-
licem tractare, aut panem & vinum in commu-
ni habitu ministrare præsumat. Si quis hostiam
in communi eligat loco, vel electam reponat,
quæ

Sacerdo-
tes hono-
randos.

Corpora-
lia sint
munda.

Calix re-
uerenter
attestan-
dus.

quæ in pixide manu sua mundissima est potius eligenda, & electa super patenam ipsam, vel super corporalia decentius reponenda. Nec audiendi sunt illi, qui ad mensam Domini non aliam quàm ad mensam corporis, curant munditiam, super pannos qui libris ad secretarum vel pallarum custodiam supponuntur, calicem passim vel consecrandam hostiam reponentes. Singularem hostiæ cultum, singularis decet munditia. Ad res quoque necessarias, ut sunt corporalia, panni calicis, ipse calix, & missale, est reuerentia adhibenda, quam munditiæ studium maximè probat. Huius intuitu, pannus omnis suspectus, aut quem color impedit abluì, à corporalibus arcetur & calice. In pixidibus hostiarum, mundissimus sacculus lineus hostias contineat. Similiter & calices mundis sacculis lineis inuoluantur. Quisquis ergo ad altaris utensilia sacra reuerentiam munditiæ curat, circa ipsa operosius studeat. De communibus libris, si quos aliquando propter officium inuitabili fortè necessitate cogente, poni super altare contingit, omnino caueant, ne corporalia vel pannos calicis aliquo modo tangant. Cum corporalibus vel calicis ipsius mappula, nunquam labia vel oculos tangant, deuotionis alicuius obrentu. Calix cum summa tractetur munditia, quando de loco ad locum defertur, non super librum aut vestimentum: sed altè in manu mundissima, vel repositorio portetur: nec extra repositorium ipsum præterquam super altare, vel in alio loco mundissimo teneatur. Missale in loco reponatur honesto: & si nõnunquam illud extra Ecclesiam, vel alias quàm ad Missam teneri cõtingat, pãno aliquo mundo præter suam camisiã inuoluatur. Denique reuerentiam in ministerio habitus decēs, cura munditiæ, & in executione maturitas attestan-

attestantur. Reuerentia simul & cautela munditiæ, communes corporis vestes prohibent ab altari. Et si in his plurimum opponas ineptias, habet æmulos plurimos vitium, rarissimos disciplinæ. Non à pluribus, sed ab honestioribus forma sumenda est. Ad hoc tam celebrans quàm minister, circa officium suum, magnam debent diligentiam adhibere. Sacerdos quidem circa prouisionem dicendorum & agendorum in Missa, ne defectum faciat in dicendis: formam seu modum ordinis in celebrando postponens, aliam auctoritate sua introducat. Oblationi calicis aquam ipse infundat, quod à nullo sine ipsius iussione est præsumendum. Debet etiam circa custodiam munditiæ manuum & pannorum esse intentus: Manuum, ut eas ad tangendum communia, vel carnem nudam, siue in facie, siue alibi non apponat, nisi eas continuò lauaturus. Pannorum, ut nunquam ad indumenta sacerdotalia, maximè ad infulam nares emungat, vel aliter ea quoquo modo deturpet. Ministris verò diligentia debet esse circa ea quæ necessaria sunt celebranti, & circa munditiæ custodiam, ac conseruationis vasorum & pannorum pertinentium ad altare. Ministrorum est, ut præinduti celebraturum cum diligentia præparent, eiusque indumenta post officium plicent: & quæ ipsi sacrum ministerium exequenti oportuna fuerint, hora, tempore & loco congruis offerant. Nunquam ad Missam priuatam, legedi vel orandi gratia, solo vel sedibus se totaliter prosternant, nec latitent post cortinas: sed palam coram altari, non tamen à latere celebrantis assistant, versus eum circa quem tunc oculus debet esse, aspectum quasi continuè directuri: non tamen in faciem eius, maximè post Canonis inceptio-nem, intendant. Nec ei præsertim à parte libri

D

nimis

*Infula fila-
mentum
sacerdotis,
quod nobis
dicitur
amictus.
Ministro-
rum offi-
cium.*

nimis appropient, aut circa ipsam aliquem tu-
 multum faciant. Summa quietis tranquillitas
 est necessaria celebranti. Vasa & pannos mun-
 dè tractent apud eos & teneant. Si pannus ca-
 licis ad terram ceciderit, nullo modo antequam
 lotus fuerit, iterum calici apponatur. Circa fi-
 nem Missæ calicem plicaturi, ipsum cum aqua
^{et abluat.} post vinum *recensiant, ne pannos inficiat ad-
 hærentes. Nunquam super altare vinum &
 aquam ad mundationem, vel aliàs si vitare po-
 tuerint, ministrèt. Si tamen ob incuriam sacer-
 dotis oporteat, subtus ampullas, quæ vinum &
 aquam continent, manum ad retinendum gut-
 tas, ne super altaris pannos cadere possint, ap-
 ponant. super quos etiam pannos nec ipsæ re-
 ponendæ sunt ampullæ. Ad hoc debet qui mi-
 nistrat ad Missam superpellicium si habuerit
 cōseruare, ne cum eo aliquatenus, nares emun-
 gat, vel sudores à facie vel aliàs vndicūque de-
 tergat: nec ipsius manicas maxime ad puluerē
 superligna, lapides vel super terram exponat.
 Quod tamen si nonnunquam per aliquorum
 negligentiam accidit, cauere debent ne corpo-
 ralia, calicem aut pannos eius cum ipsius su-
 perpellicij manicis tangant. De aliis indumen-
 tis quoties ea plicant, sollicitè caueant, ne yn-
 quam manicæ terram tangant, vel vsque ad
 ipsorum vestimentorum fimbrias descendere
 permittantur: sed siue tunicæ lineæ, siue quæ-
 cunque alia indumenta plicantur, manices sem-
 per longè à fimbriis collocentur. Debent ite-
 rum ministri altaris propter vasorū & vestium
 (vt dictum est) cōseruationem attendere, ne
 calicem quando reponunt strictè ligent: quia
 sæpè per hoc deterioratur non modicum, &
 paulatim obrutus conquassatur. Vasa quoque
 altaris & utensilia in locis suis diligēter vt con-
 uenit, præparata reponant. Vestimenta etiam
 plica-

plicare non negligent & aptare, nisi pro aliquo
 celebraturo ea quis dimittere requirat. Sed quid
 horum expressionibus immoror? In omnibus
 enim quæ ministerium Dei contingunt, spe-
 ciali nam inam diligentia opus est. Si agendis
 ministeriis recte regi studiosissimam homi-
 nes curam impendunt: quantam putas æterni
 Regis ministeris impendendam? Ceterum si
 ministri altaris intendere debent honestati,
 multo amplius tamen per omnem modum sa-
 cerdotes qui celebrant. Postquam ergo fuerint
 vestibus lacris induti, cum magna debent ma-
 turitate incedere: & præcipuè cum altari affi-
 stunt, gravitatem in motu & gestibus, lauda-
 bili curiositate servare. Nunquam genuflexu-
 ri, quamdiu sacerdotali casula sunt induti: nisi
 temporibus ab Ecclesia institutis. Super altare
 quoque se non appodient in honestè: nec ma-
 nus suas hac & illac inordinate deducant. Quã-
 do se verunt ad populum, non erigant oculos,
 ut videant assistentes. Denique circumspectos
 decet eos esse, specialiter circa corporali-
 um dispositionem & custodiam: circa calicis colloca-
 tionem, circa Domini corporis consecratio-
 nem, sanguinis susceptionem, & mundationis
 industriam. Circa corporalia, ut ipsis super alta-
 re replicatis, usque ad anteriorem ipsius altaris
 oram, sit spatium competens: ne super eadem
 manus suas aut manicas indumenti teneant.
 Calicem ante oblationem super corporalia nun-
 quam ponant, sicut post oblationem fieri con-
 suevit: sed ipsam usque ad oblationis tempus
 ad corporali-um teneant latus. Circa consecra-
 tionem inter cetera solerter provideant, ut cum
 hostia fuerit consecranda, ita parum & caute
 in principio eam lauent, quasi scutum sibi de
 manibus (depresso aliquantulum pollice) fa-
 cientes: ut si fieri potest, ante consecrationem

Corpora-
 lia quo-
 modo ex-
 plicanda.

Iam ob-
 servantur
 rubricæ
 missalis
 Romani
 roni.

à circumstantibus videri non possit, ne à simplicibus adoretur: qui quanto citius eam viderint in manibus sacerdotis, incautè nondum consecratam adorant. Cum autem consecratio fuerit consummata, hostiā sine mora notabili duabus manibus quantum expedit, ut ab hominibus possit videri, cum omni reuerentia eleuantes, tam in eleuando quàm in reponendo, debitam maturitatem seruent: nec post vel ante eleuationem osculentur eandem. Si super altare viaticum celebrant, consecrationem faciuri, manum cum hostia consecranda super ipsius altaris viatici lapidem teneant: ne fiat consecratio iuxta, & non supra ipsum. Circa sumptionem calicis caueant, ne ipsum sumentes, vel calicem exguttando per nimiam extractionem, tumultum quendam vel sibilum cum labiis faciāt, aut post sumptionem digitos lambant. Erit etiam tutum, si dum sanguinem sumunt, calicem tenentes cum dextera decenter, & patenā cum sinistra supponant, sanguinem, si quid effundi contingeret, recepturam. Super quam si frangi corpus Dominicum aut reponi contingat, ipsa denique vino & aqua, vel altero illorum sufficienter debet infundi. Incōgruum & indignum, ut patenā post Christi corpus sanctissimum, communi tactui pateat non mundata, & rebus quibuscumque licet mūdis, sine differentia exponatur. Si sentis aliter, credo ut post patenā vel calicis aut corporaliū tactum, non sunt manus communicandæ communibus, ante factam post tactum huiusmodi lotionem. Si calicis peratur mūdatio pro infirmis, primā nullatenus aut secundā perfusionē exponant: sed prius semper mundationibus solitis perfectis, aliud denuò vinum calici apponatur peccentibus indulgendum.

De

De disciplina circa ea quæ ad corpus sunt.

CAP. XVIII.

HABITO de disciplina circa spiritualia, sequitur de ipsa circa corporalia. Et primò circa ea, quæ in nobis sunt: Secundò circa ea, quæ extra nos sunt. Respectu eorum quæ in nobis sunt: primò videndum est de disciplina respectu totius corporis, quantum ad gestum: secundò respectu partium corporis, quantum ad actum. Et primò, respectu linguæ, quantum ad duo opera naturæ, in quibus congruit officium linguæ, scilicet quatum ad loquelam & gustum. Secundò, respectu manuum, ut in exercitio manuali. Tertiò, respectu pedum, ut in incessu. Quartò, respectu membrorum omnium, quantum ad aliqua ipsorum officia. Deinde circa ea, quæ extra nos sunt. Primò quantum ad ea quæ de propè, ut est vestis & habitus. Secundò quantum ad ea quæ de longè, ut sunt officinæ.

De disciplina in gestu.

CAP. XIX.

CIRCA disciplinam in gestu (qui modus & figuratio membrorum & corporis dicitur) duplex est custodia adhibenda. Prima est, ut vnum membrum alterius officium nō usurpet, aut eius ministerium sui admixtione confundat. Si os loquitur, caput non agitetur, manus non moueatur, & sic de aliis: ut dum alterum membrum operatur, alterum quietum omnino permaneat: aut si opera eius necessaria illi esse cognoscitur, ad operandum ordinatè moueatur. Secunda disciplinæ custodia

*Ex Hugone de S.
Vist. 10.2.
instit. mon.
ad novit.
c. 12. sub
finem.
Gestus religiosorum
quales esse
debeant.*

est in gestu, ut quodlibet membrum in eo quod facit, debitum modum teneat, nec temperantiae limitem, aut honestatis formam excedat: hoc est, ut in paucis exemplis probemus, ridere sine apertione dentium, videre sine deflexione oculorum, loqui sine extensione manuum, sine contorsione labiorum, sine agitatione capitis, sine elevatione superciliorum: incedere sine modulatione gressuum, sine ventilatione brachiorum, sine gesticulatione scapularum: iacere sine deiectione membrorum: sedere sine alterutra superiectione pedum, & sine alterutra accubatione laterum, sine diuarcatione seu dilatatione crurium, sine extensione vel agitatione tibiaram. Inempe honestum & humilem fratrem seiori suram imponere, vel pedes palam cancellare non decet. arcendi sicut in publico, ita & in secreto sunt gestus inepti Gestus denique reigiosi debet esse humilis, seuerus & grauis. est enim reprehensibilis gestus, si superbiam, si molliciem, quæ nunc per lasciuam hilaritatem, nunc per nimiam deiectionem infatuat, aut si etiam leuitatem prærendat. Turpis in humilitatis professore superbia. Fœda prorsus in humili habitu gesticulatio fastuosa. sic non est viri muliebrem habere molliciem, puerili leuitate. Grauitatis modestia, multam affert seruata moribus honestatem, neglecta maculam & contemptum. mortificata secundum Apostolum super terram membra, gestus debent mortificatos habere.

Col 3, 8

De

De disciplina in modo loquendi.

CAP. XX.

DISCIPLINA loquendi tam in modo & prouida (quando loquendum sit) discretione, quam in verborum religiositate attenditur. Modus, in gestu & sono considerari potest. Loquentis gestus, debet esse modestus & humilis: sonus demissus & suavis. Modestiam debet habere gestus loquentis, ut nec inordinate, nec turbulenter inter loquendum membra moueat.] nec oculorum nutibus, labiorum contractione, vel altero non decenti alterationis modo, vultus honestatem deformet, aut faciem ipsam mollitie quadam resoluat humilitatis ostentu: sed in eadem vultus constantia semper permanens, seueritatem benignam & constantem, & quodam modo rigidam benignitatem prætendat. In facie siquidem hominis speculum disciplinæ relucet: cui tanto maior custodia est adhibenda, quanto minus quod in ea fuerit peccatum celari potest.] Verat quoque loquentem gestus modestia, ne se hominibus notabili quadam supplicationum profunditate incuruet, aut eius cui loquitur vultui nimis instet: ne inhonestè quidem in eius faciem, halitus aspiratione insufflet, aut halitu ipso post vinum potatum, sensum maximè narium offendat. Loquentis halitus vultui auditoris & naribus, vitiosè prorsus ingeritur. Debet etiam gestus humilitatem, modestiam, ac vultus hilaritatem prætere. Sonitus debet esse demissus pariter & suavis: quia clamoritas & verborum asperitas, locutionem religiosi plurimum quidem & decet & deturpat. Discretio præterea quando loquendum sit, necessaria est: quia ex ore fatui etiam parabola reprobatur, quia non dicit eam

Ex Hugonis
de S. Vita.
t. 2. instit.
monast. ad
nouit. c. 17.
in princip.
Sermo sit
modestus
& humilis.

Hugo à S.
Vita. 10. 2.
instit. mon.
ad nouit. c.
12. in mod.

Ecl. 20.
22.

in tempore suo. Sapiens quando loquendum
& quando tacendum sit, prudenter considerat.
Est autem iunioribus fratribus ferè semper
inter seniores usque ad interrogationem ta-
cendum. Adolescens, ait scriptura, loquere in
tua causa vix cum necesse fuerit. Si bis interro-
gatus fueris, habeat caput responsum tuum.]
Silet etiam à bonis Propheta. Ergo quamuis
de bonis, sanctis, & ædificationû eloquiis per-
fectis discipulis rara cõceditur loquendi licen-
tia. Nam loqui & docere, magistrum con-
decet: tacere & audire discipulo convenit.]
Loquente alio nunquam loquantur: aut ver-
ba loquentium quouis pacto interrompere
præsumant. Nec mordaci vel importuno in-
sultu, sociorum locutionem impugnent. Stul-
torum enim hæc sunt, qui nec linguæ parcere
nec sociis deferre nouerunt. Si qui etiam mu-
tua se collatione imperunt, per impositionem
silentij, & aliam pœnam condignam meritò
reprimuntur. Religiositas debet in locutione
seruari: vt sit sermo veridicus & purus, sit dul-
cis & honestus. De veritate sermonis Sapiens
dicit, Ante omnia verbum verax præcedat te.]
Non solùm igitur mendacia, & quæ crimino-
sa sunt, verum etiam locutiones hyperbolicas
& aliqua duplicitate notabiles, penitus vitent.
Loquentes de dubiis aut futuris, nunquam ab-
solutè loquantur: sed in huiusmodi omnibus
semper conditionem apponant. Præcisa enim
de indifferentibus verba, religio non consen-
tit. Non est alicuius viuentis arbitrio, de con-
tingentibus negare vel asserere absolutè. Non
facile de auditis sententient: licet veritatem
sentire se purent. Sint ad responsionem tardi:
ne per inconsiderationem falsum aliquod vel
indisciplinatum proferant verbum. Debent
etiam purè loqui: vt in eorum verbis nec ia-
ctantia,

Raro lo-
quendum.

Ecli. 32,
20.

Psal. 38, 3

Bened. reg.

4. 6.

Sermo
verus.
Ecli. 37,
20.

Etantia, nec detractio, vel maiestatis alicuius, aut
 vanitatis admixtio valeat inueniri. Nunquam
 de scientia, vel sæculi statu se iactent. Erube-
 scant dicere de absente, quod cum charitate nõ
 possent dicere coram ipso. Vnde sanctus Bene-
 dictus, Murmurare aut conqueri nesciant: nec
 murmurationis malum, pro qualicunque cau-
 sa, in aliquo qualicunque verbo vel significa-
 tione appareat. In verbis suis aut literis, si
 quas aliquando dirigunt, puerilibus vel adula-
 toriis non vtantur blanditiis: sed tanquam re-
 ligiosi, suam breuiter & veraciter intentionem
 exponant. Honestatem habeat locutio, si &
 illius qui loquitur, & illorum quibus vel de
 quibus sit sermo, conueniat dignitati. Otiosa
 verò, ioculatoria, iuratoria, contentiosa, male-
 dica, vel alia sæcularia verba, nec pura sunt
 quidem, nec religiosæ conueniunt dignitati.
 Nugæ, vt ait sanctus Bernardus, inter sæcula-
 res sunt nugæ: in ore sacerdotis aut religiosi
 blasphemia. Interdum si incidant, ferendæ for-
 tass, referendæ nunquam. Os talibus aperire
 illicitum, assuescere sacrilegium est: scdè ad
 cachinnum moueris, scdè diu moues. Dissue-
 sce à vaniloquio linguam, qui ad profectum
 religionis aspiras. Processurus in publicum,
 præmuni teipsum: & animo statue à verbis
 inanibus abstinere. Provide tibi antequam pro-
 deas aliquid, vnde si expedierit sermo texatur.
 Familiare prudenti, cõsideratione omnia præ-
 uenire, confert ad singula fuisse præmuni-
 tum. Si dignum quippiam relatione non ha-
 bes, tace. Tutiùs & humiliùs audis, quàm lo-
 queris. Non affabilitas oportuna, sed loquaci-
 tas otiosa damnatur. Iurare verò nunc per ca-
 put, nunc per sanctos, vel alio quouis modo,
 Christi (qui ait, Sit sermo vester est est, non
 non) discipulo minimè congruit. Rursus indi-

Reg. 6. 140

Sermo res
 religiosi gra-
 uis esse
 debet.

l. 2. de Com-
 sider. ad
 Eug in fira

Tutiùs
 audire
 quàm lo-
 qui.

Matt. 5. 37

D 5 gnum

Conten-
dere non
debet reli-
giosos.

1. Tim. 2, 3

1. Cor. 6, 10

*Aug. En-
chir. c. 79.*

Matt. 5, 23

Rumige-
ruli non
sint.

2. Cor. 8, 12

Sermo dul-
cis.

Tit. 3, 2

gnam penitus seruis Dei, muliercularum mo-
re contendere. Si resistentiæ incidant verba,
cedendum continuo resistenti. Honor est ho-
mini qui separat se à contentione. Nun-
quam discendi, ut dicitur, gratia, ligetur scien-
tes ad se verborum contentiones nullo modo
deinceps pertinere. Non potest esse, quin con-
tentio aliquid quod contra conscientiam dica-
tur, extorqueat. Ergo inter Dei seruos collatio,
non altercatio debet esse. Peruersum est, ma-
ximè si ausu damabili ad iniuriosa vel male-
dica verba, quæ secundum Apostolum à Dei
regno excludunt, os religiosi laxetur: aut dia-
boli nomen ad inuersionem assumat, vel in
communi locutione frequentet. Sunt quædam
quæ leuissima putarentur, si non in Scripturis
demonstrarentur opinione grauiora. Quis
enim dicentem fatue fratri suo, reum gehennæ
putaret, nisi hoc veritas expressisset? Pessi-
mum hunc loquendi usum, quasi pro affabili-
tatis solatio, salutis aduersarius introduxit: ut
per eum modicæ occasionis accessu stultis illu-
dens, eos frequenter in grauis lapsum offensæ
impulsu leuiori præcipitet, & status dignita-
tem colluuiio fordidationis vilificet. Pudeat eos
rumigerulos esse, aut verborum sæcularium
delatores. Nihil inter socios seminent, quod
infirmos animos dissoluere valeat aut turbare.
Reus est Deo & ordini, qui temerario diffi-
dentiæ verbo conscientiam percutit infirmo-
rum. Præterea siue fratri, siue extraneo, siue
magno, siue paruo loquantur, semper in ore
verbi dulcedinem habeant, omnem ad omnes,
secundum Apostolum, mansuetudinem osten-
dentes. Nunquam suæ prætextu cōstantiæ vel
zeli cum communitatis iniuria, in verba con-
tumeliosa prorumpant. Sæpè enim meritum
immoderata lingua confundit: turpisque de-
fensio,

fenſio, quæ iniuriis vitur. Habet ſaſtus pro
 conſtantia impetum, pro ratione iniurias: ſed *Eccleſ. 6. 7.*
 lingua eucharis in bono homine abundabit.]

De diſciplina circa comeſtionem.

CAP. XXI.

DE BENT etiam cum timore Dei come-
 dere, diſciplinam ſemper tam in modo ſe
 habendi, quàm in cibo ſervantes: vitantes ni-
 hilominus quaſdam minus decentes ſacula-
 rium conſuetudines ſuper menſam. Placet vel
 pauca de ſingulis exempla ſubnectere, quæ ad
 ſimilium conſiderationem tranſmittant. Ho-
 neſtè ſe debent habere, vt dum comedunt aut
 bibunt, ſedeant; bibentes cum duabus mani-
 bus ſcyphum teneant: membrorum agitati-
 onem, & quarundam anhelationum vel labio-
 rum tumultum, quæ animi notant in tempe-
 rantiam, vitet: oculos à circumſpectione, lin-
 guam à locutione cohibeant. Oculorù custo-
 dia inter epulas propterea neceſſaria eſt: quia
 nō decet ibi præcip. e vt vagos habeant oculos,
 neque curioſè & (vt ampliùs dicam) impu-
 denter, quæ apud alios aguntur circumluſtran-
 do proſpiciant: ſed vt potiùs pudicè demiffis
 luminibus, ea tantum quæ ſibi antepoſita ſunt
 attendant.] Loqui verò ſeu muſſitare ad men-
 ſam, vbi ſilentium eſt ſervandũ, turpe vitium
 eſt. Declinanda muſſitatoris ſocietas: qui licet
 legis honeſtate prohibitus, linguæ tamen vo-
 lubrum non valet retinere. Si quando etiam
 extraordinariè bibunt, ſive adſint ſive nō adſint
 extranei, quamdiu bibitur, ſileant. Culpanda
 nimis verborum multiplicatio iuxta potum.
 In cibo, tam in qualitate quàm in quantitate
 ipſius, quàm etiam in modo, mora que ac fre-
 quentia,

*Hugo à S.
 viſit. to. 2.
 inſtit. mon.
 ad nouit.
 cap. 18.
 Oculi cu-
 ſtodiendi
 in menſa.*

*Silentium
 ſervandũ.*

quentia, comedendi disciplinam seruent. In
 qualitate, vt nunquam pretiosa vel delicata,
 nunquam ciborum aut preparationum di-
 uersitates affectent. Promptum ad delicatam pa-
 latum, curiositas quædam, honestatis postpo-
 sita declarat, vt verbi gratia: Si quis ex vitio
 meliora de communi eligat portione, vt quod
 in pane sapidius, vel in aliis viderit melius, ipse
 sibi accipiat: si maiora panis fragmenta sumat,
 minoribus si adsunt licet minus delicatis, sine
 rationabili causa dimissis, cum panis vel res
 alia quantomagis ad integritatem accedit, tan-
 to ad mensam ipsam valeat honestius reporta-
 ri. Si ad maiorem saporis delectationem in
 pane inueniendam, ipsum inordinatè frangen-
 do, circumcidendo, vel micatenus excrustan-
 do deformat: Si vinum cum aqua temperare
 non curret: Si longum & interpolatum faciat
 haustum: Si salam communem, panis apposi-
 tione consumat; aut eam incongruè totam,
 vase transuerso vel circulari venatione vendi-
 cet, cum sit magis in medio intingendum. Si-
 cut enim apud honestos quosdam in sæculo
 imputatur, si corrosionibus ossium curiosius
 insistas, aut carnes per magnos notabiliter bo-
 los, præter exigentiam scindas vel edas, aut dum
 scindis, scissum immediatè morsellum, ante-
 quam in communi loco posueris, * percipias, à
 meta communi iuxta vulgare prouerbum nō
 curando discrepas; aut tactu more palponis,
 electum post tactū relinquas, vel simile quip-
 piam actites: sic religiosis est indecens, si in
 his quæ sibi pro tempore conueniunt cibis,
 notam gulositatis non vitent. Si quando eos
 ieiunij tempore, vino confecto vel simplici,
 ante comestionem vel post, herbis seu specie-
 bus infirmitas vti coegerit, occultè huiusmodi
 si potuerint sumāt: ne simplices idem sibi ipsis
 absque

al. preri-
 pius.

absque sufficienti necessitate licere putantes,
ad soluendum ieiunium suo incitetur exem-
plo. Est insuper diuersitas respectu cibi & præ-
parationum vitanda. Nihil ad mensam specia-
le apportent, vel in mensa requirant, præter sal
& aquam, quæ possunt semper cum honestate
requiri. Priuandus communibus est, qui spe-
cialia in communitate usurpat. Communibus
igitur discant esse contenti. Os suum ad om-
nia, quæ alij comedunt, assuescant: vt si fieri
potest, nullum omnino repudient seu abomi-
nentur cibum. Grande vitium si potagium &
cōmunia respuas, vt in specialibus lauius pro-
cureris. Porro modò mollia, modò dura, mo-
dò frigida, modò frixa, modò elixa prægnātes
solēt appetere mulieres:] prouidēter autē so-
briēque conuersanti, satis est ad omne condi-
mentum sal cum pane. Debēt etiam excessum
in cibis, & maximē potus quantitatem vitare:
vt crapula vel satietas nimia non subrepat. Ni-
hil sic contrarium omni Christiano, quomodo
crapula, ait sanctus Benedictus. Amplius quoque
qualiter, hoc est, quam decenter, mundē ac tē-
peratē sit comedendū attendant. Decentiæ de-
trahit, qui cibum in ore habens, vel scyphū in
manu detinens, loquitur: qui manu armata
cultellum habente, cibum ori ministrat, vel ei
nondum expedito à cibo, potum nihilominus
ingerit, aut dum bibit vel comedit, caput tenet
in capitis profundatum. Munditiā debent
ad proprium & sociorum cibum, & ad men-
sam ipsam super quam comeditur, obseruare.
Munditiæ simul ac decentiæ gratia caueant,
ne in paropside, scypho, vel ouo, præmorsum
aliquid iterum comesturi reponant. Fœdē tuo-
rum reliquias dentium alicui cibo immiscēs.
Nunquam scyphum digitis potagio vel alio
quolibet madidatis accipiant, aut pollicem po-
culo

Specialia
in mensa
non sunt
quaerenda.

Hugo 2.
Vici. to. 2.
instr. mon.
ad nouit.
cap. 19.
Bernard.
ep. 1 ad Re-
bertum ne-
potem, in fio

Reg. 39. 19

2. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.
1. 1. 1. 1. 1.

culo immergant: nec super potum, in scypho vel super cibum quemlibet sufflent. Indecēter agitur si digitos quis immittit potagio, & offas vel olera nudis articulis coctis vice piscatur. Si superfluates pisciū & similia ex ore proicit super mēsam, vel nuces alij quā sibi frangit cum dentibus. Si quis tussit aut sternurat, non auersa facie à mensa. Ratio enim hoc fit, sine qualicunque emissionē reliquiarum oris. Si nudam manum in mēsa naribus emungendis, vel carni nudæ scalpēdē apponit, vel manum ipsam ad vestimenta detergit. Cauendum quoque, ne quis ante faciem circumstantium fratrum, pro sale & aliis necessariis, quæ à fratribus tradi possunt, manum extendat super mensam, & eorum cibum cum manicis seu habitu suo tangat. Scindendus etiam panis, pectori seu vesti communi non est sine interpolatione tobalix applicandus. Munditia mensæ requirit, ut mensale nequaquam frequenti vel superflua deterfione cultelli vel manuum deturpetur. purgandis maximē dentibus nullatenus exponēdum. Fœdum enim & vile, mappas & manutergia fratrum communia, dentium frictione fœdare. Qui conuentualia dehonestat, committit utique in conuentum. Temperantiam manducandi, ait Hugo, intelligimus in eo, si homo tractim, & non cum nimia festinatione comedat. Festinatio in inchoatione & prosecutione comestionis attenditur, quando videlicet in initio mensæ statim absque orationis alicuius præambulo, ad cibum manus extenditur; aut cum quadam voracitate comeditur: Si prius ori cibum ministras, quā alio sumptu fueris expeditus. Cæterum per morosam comestionem, congregationem detinere ad mēsam, aut si quando extra conuentū bibitur, iuxta potum morā contrahere,

Mapparū
vltus.

Hugo à S.
Vitt. 20. 2.
instit. mon.
ad nouit.
c. 21.
Sine festi-
natione
edēdum.

oluo

trahere, non est decens. Hinc per Sapientem *Ecclesi. 31, 20*
sobrio dicitur: Cella prior causa disciplinæ.]

In comedēdi & bibendi frequētia, seruāda est
diligenter temperantiæ disciplina. Sanē post
refectionem ad potum redire, aut per diem in
domo ex vitiosa consuetudine, aut quod tur-
pius est, post completorium bibere, non me-
diocri vitij notam habet. Honestius ad men-
sam quantum indiges bibis, quā bibendo per
diem meribibuli morē geris. Fructus vel aliud
quodcumque extraordinariē sæcularium mo-
re comedere, patens est gulositatis indicium. Si-
quidem extra duas vices in die, nisi necessita-
te cogente, in domo vel extra comedere, pue-
rorum imò pecudum est. Senex legem in vi-
cibus comedendi non seruans, fertur per ange-
lum a sino comparatus. Ad collationem tem-
pore ieiunij faciendam, duabus tantum vel tri-
bus (si indiges) bibere vicibus, tēperantiæ con-
gruit & honestati. Studet sobrius quādam tē-
perantiæ legē, in ipsis etiam necessariis obser-
uare. Denique quorundam sæcularium in fa-
ciendis coinuationibus, in poculis, in frag-
mentis, & huiusmodi consuetudines vitent ad
mensam. Non seinuicem faciliē coinuitent;
sed comedat vel bibat vnusquisque pro suæ ar-
bitrio voluntatis, quantum necessitati suæ me-
lius sibi notæ quā alij, viderit expedire. Con-
gruē tamen senior verecundantes fortē, vel
nimium abstinentes iuniores iuuat. Sapor &
potagium preguſtata, vilium quoque seu quo-
rumlibet ciborum reliquiæ, vt ouum vnum,
tantillumve pitantiæ, si ventre iam satiato su-
perſit, indecenter commensalibus maximē se-
nioribus ingeruntur. Encenia per mēſam non
mittant. A fragmentis & reliquiis caueant: sed
de pane & aliis ita sibi provideant mensuratē,
vt coram se vix micæ relinquant. In potagio
tamen

Post Cō-
pletorium
nō biben-
dum.

In colla-
tione bis-
vel ter bi-
bendum.

Fragmenta
non faciē-
da aut re-
liquiæ.

tamen aliquid interdum honestè relinquunt, id sibi pauperum & temperantiæ gravia subtrahētes. Verùm & si quid fortè relinquere, nō tamen ut paterfamiliās ad erogandum congerere permittuntur. Pro sociis aut vix aut nunquam, maximè circa finē refectionis, panem vel aliud scindant, aut potum in scypho ponant: nisi saltem quantum ipsi soli comedere vel bibere valeant, si alij quibus hæc offerunt, nō acceptant. Nunquam pro buccella, ut dicitur, panem tunc integrum scindant, præsertim si apud socios fractum inueniant. Si scyphum communem habuerint, qui voluerit bibere, nō ampliùs de potu apponat, quàm possit bibere vna vice. Inter reliquias quæ aliquādo fiunt, inutile aliquid vel nocium, ut quæ de nuce, ouo, castanea quæ proiicimus, alia quæ huiusmodi nullo modo relinquunt. Murilegos vel aues ad mensam non pascant: cum nec in refectorio debent sustineri. Possunt cum dictis & similia circa comestionem attendi. Veruntamen sunt nonnulla, quæ licet communiter vitiosa putentur, interdum tamen inter domesticos in spiritu charitatis sine vitio exercentur.

Peles non
permittā-
tur in re-
fectorio.

De disciplina in opere manuali.

CAP. XXII.

AD disciplinam circa exercitiū operis manualis, quod manuali opere corporaliter exercetur seruandam, necessaria est discretio, diligentia & honestas. Est habenda discretio circa opus, ut quod faciendum est, discretè fiat. Discernendum est primò, ut utili operi necessarium, bono quoque melius, & meliori optimum præferatur. Iuuare fratrem cum indiget, multum utique operi peculiari præponderat.

derat. Rursum celebrare volenti iuuamen subtrahere, maiorem pluribus aliis offensam esse, quis ambigit? Est enim discernendum quod opus quo tempore fiat. Nonnulla siquidem in festis diebus non fierent, quæ in profestis bene fieri possunt. Viderur in operibus distinguendum. Sunt enim exercitia quædam, quæ necessitati quotidianæ inserviunt: ut est ciborum præparatio necessariorum ad diem, utensilium coquinæ ablutio, & consimilia quæ omni tempore fieri solent. Sunt quædam alia, quæ in diem alteram differri possunt, ut est scribere in quaterno, tunicam virgis excutere, caput abluere: cæteraque alia à quibus est diebus Dominicis & festis præcipuis abstinendum, ob sacri reuerentiæ temporis. Festi namque dies, per honestum quietis otium, alij verò dies per laboris debiti exercitium honorantur. De quo Hugo: Quantum, inquit, addit decoris diebus festiuis quies vacationis, tantum ornamenti confert cæteris diebus studium boni operis: ita ut in illis quisquis noluerit esse quietus, index sit suæ vanitatis; & in istis qui non fuerit laboriosus, testis pigritiæ. Carnales siquidem mentes ne vel in illis diebus quiescant, vanitas exagitat: ne vel in istis in bono opere se exerceant, pigritia ligat. Deinde quasi concludens subiungit: Quapropter non negligenter habenda est in bono opere discretio temporum: quia sicut malum opus nullo tempore laudabile est, ita etiam bonum opus quodammodo reprehensione dignum indicatur, si tempore opportuno factum non est.] Diligentia in opere ex promptitudine operantis, & deuota fidei; operandorum executione dinoscitur. Diligentia huiusmodi promptitudo, non in opere manuum tantum, sed in conuertiuali quolibet maximè locum habet. Quicquid pertinet ad conuerti, id præ-

E

cipue

Festi dies
ut sint
agendi.

Hugo à S
Vist. to. 2
instit. mon.
ad nouit.
cap. 4.

cipuæ diligentia studio est agendum. Sint ergo præcipuè ad cōuentualia exequenda prōptissimi. Nunquam tardè ad opus Dei vel ad mensam occurrant. Vnde sanctus Benedictus: Ad horam diuini officij, mox vt auditum fuerit signum, relictis omnibus quæ in manibus fuerint, summa cū festinatione curratur: cum grauitate tamen, vt non scurrilitas inueniat fomitem. Ergo nihil operi Dei præponatur.] Ad mensam autem qui per negligentiam non occurrerit ante versum, vt simul omnes dicant versum & orent, & sub vno omnes ad mensam accedāt, qui per negligētiā aut vitiū non occurrerit, & sic vsq; ad secundam vicē correptus emēdare neglexerit, iuxta ipsius sancti decretū à communis est mensæ participatione arcendus: vt solus à communi consortio sequestratus reficiatur, sua ei de vino si fuerit habiturus portione sublata.] Dignè quidē à cōmuni refectioe repellitur, qui se per vitiū à cōmuni oratione secludit. Absit à seruis Dei vitiosa huius cōsuetudinis turpitudine: vt conuentuale aliquod diuinū præsertim officiū alterius prætextu cuiuslibet, tardo accessu vel citiore abscessu, propter opera dehonestent. Vt enim tardus accessus, sic ante horam recessus, sine graui præsumptus necessitate arguitur. Impatientis & vani signum est hominis, in communibus anticipare recessum: nec opus Dei posse in choro vsque ad finem expectare. Si monachum, sancto narrante Gregorio, post completum officium contiuò recedētem visus est dæmon ab oratorio retrahere, quid de his, qui nec ipsius expletionem officij præstolantur? Hand dubium conuentualis vbilibet decorem integritatis negligere, inexcusabile prorsus remissionis est vitium: ad vitium autem vix occasio deerit, si quolibet admittatur. Omnes denique

fra-

Reg. c. 43.

Ben. reg.
cap. 43.Citò accurrendū
ad communitatē.Lib. 2. dia.
reg. c. 4.

fratres, labores non ex sola consuetudine, vt vi- osai 10, 11
 rula Effiaim docta diligere trituram, sed ex
 animi deuotione sectentur: vt in communi-
 bus sit feruoris affectio specialis. Conuentua- Vita con-
uentualis
angelica
est.
 lem vitam vt sanctissimam imò angelicam, to-
 to affectu animi amplexantes, ei tam conti-
 nua quàm deuota prosecutione adhæreant.
 Quantum ad officium, mensam & alia, vix nisi
 coacti à conuentus congregatione recedant.
 Tantam Deus conuentui efficaciam contulit
 bonitatis, vt ibi augmentum suscipiat boni bo-
 nus, aut veniam mali malus. Multa in cōuen-
 tu bona præsentibus conferuntur, absentibus
 subtrahuntur. Saul ad conuentum psallentium 1. Reg. 20, 17.
 prophetarum accedens, propheta efficitur: ex-
 tra conuentum factus, peruertitur. Thomas 1. Ioh. 20, 24.
 discipulorum absens conuentui, visionis Do-
 minicæ consolatione fraudatur, quam ad col-
 legium reuersus assequitur. Discipuli pariter Act. 2, 1.
 congregati Spiritum sanctum accipiunt. In In conue-
tu Dñs re-
quiescit.
 conuentu Dominus habitat & requiescit. Ibi
 deuotos quoque vberioris gratiæ pabulo refo-
 cillat: ibi quàm plures negligentia personales,
 in diuino maximè officio subrepentes, con-
 gregationis communione supplentur: ibi quod
 suis quisque non potest, aliorum meritis obtine-
 re meretur. Cæterum licet ad maiora domus
 officia, videlicet hospitalaria, refectorij, infir-
 marie, lectionis ad mēsam, & huiusmodi prin-
 cipaliter & cōtinuè fiēda, nouitios fratres assu-
 mere prouida religionis consuetudo non ha-
 bet; si tamen quando contingat eis aliquod
 huiusmodi officiorum vel ad horam commit-
 ti, magna debent deuotione suscipere: & ad
 faciendum ea mansuerē, volenter, acceprabili-
 ter, integrè ac circumspectè, magnam debent
 diligentiam adhibere. Mansuerē, hoc est, sine
 murmure & displicentiæ signo. Fili (ait Sa-
 piens)

Ecli. 1. 19 piens) in mansuetudine opera tua perface.] Est
 in opere bono necessaria strenua velocitas: de
Ecli. 31. 27 qua Sapiēs dicit, In operibus tuis esto velox.]
Operandū Velocitas ac maturitas non remouet grauita-
velociter. tem, sed vitium tarditatis excludit. Est etiam
 acceptabiliter operandum, vt quibus ministra-
 tur, prout honestè fieri poterit, satisfiat. Opta-
Rom. 15. 30 bat Apostolus & orari rogabat, vt oblatio sua
 fieret acceptabilis in Ierusalem sanctis. Mag-
 nus profectus est ei, cuius ministerio multi la-
 ti facti Deum laudant. Integritas in opere bo-
 no requiritur, vt non diminutè, non ad euasio-
 nem, vel quasi ad oculum, sed perfectè vt res
 exigit fiat. Circumspectio in obsequiis, prout
 officiorum requirit varietas, est habenda: quod
 per exemplum in vno officio melius patet. Si
 quando resectorarij vicem gerant, quæ mini-
 stranda fuerint tempore congruo & modo de-
 bito præparata ministrent, & religiosè distri-
 buant: ne in mensa defectus vel circa ministe-
 rium suum minus expediens aliquod accadat,
 prouisuri. Ministrentur itaque necessaria rem-
 pestiuè. Turpe est si propter vnus defectum,
 tota congregatio expectet. Sicut igitur omnia
 siue fructus, siue saporis, sic & alia comedēti-
 bus congruè apponenda, priusquam fratres ad
 mensam intrauerint, prouidè apponantur. Cō-
 ferendorum collatio successiua, conuentum se-
 pius detinet: & id quidem impurandum negli-
 gentiæ ministrorum. Ad mensam verò quic-
 quid apponitur, præparatum vt decet reficien-
 tibus offeratur. Noces si dandæ fuerint, prius
 frangantur. Herbarum crudarum si apponendæ fue-
 rint, mudentur: & sic de aliis obseruetur. De
 omnibus quæ apponuntur, sua cuique, si fieri
 potest, portio singulariter tribuatur. Sunt ruri-
 genæ qui nec à Prælaris discreta, vel à seniori-
 bus aut extraneis sortè distinguant. Commu-
 nia

Portio sua
 cuique
 apponatur

nia maximè ut sal & aqua mensæ non desint, quæ in primis prouidus ministrator apponit. Aqua non solum pro temperando vino, imò sepe pro aliis necessaria est in mēsa. Cochlearia quoque sunt ad omne potagium oportuna, ne cum digito piscari oporteat: & ne iuxta Hugo-^{To. 2. 174} nem in eodem iure & manus ablutionem, & ^{stir. mon.} ventris refectionem videatur quærere.] Mu-^{ad nouit.} rilegos vel aues, quæ tenentur alicubi contra araneas nullaten⁹ esse in refectorio dū fratres reficiuntur patiantur: nec enim hoc est expediens vel bene factum. Sic & in aliis circa istud vel aliud quodcūque sibi impositum officium, sint intenti. Scriptum est enim, Cuncta cum ^{2. Par. 19.} diligentia facite. Et iterum, Agite diligēter, & ^{7. ibid. 11.} erit Dominus vobiscum in bonis. Sic ageris in ^{ibid. 9.} timore Domini, fideliter & corde perfecto.] Honestas in operatione seruatur, si omnia quæ aguntur cum maturitate ac religiositate quadam exerceantur, & in omnibus nitor inueniatur munditiæ: hoc enim religiosum maximè decet. ^{Munditia decet religiosam.}

De disciplina in incessu.

CAP. XXIII.

DISCIPLINAM circa incessum, penes modum & discretionem in ambulando considerent. Honestus enim modus requirit, ut non impetuosus & fractis gressibus ambulent: nec erecta ceruice, non prominenti pectore, seu etiam inclinato super humerum capite, aut vagabundè pendēribus manibus: quæ omnia vel leuitatem, vel superbiam, vel remissionem, vel hypocrisim sapiunt. Debent etiam in eundo discretionē habere, ne de illorum numero censeantur, de quibus dicitur per Prophetā, Non est iudicium in gressibus eorū. ^{1. Sa. 39. 8.}

In eorum gressibus non inuenitur iudicium, qui eundo necessitatem vel ordinem non attendunt. Necessitas discursum inutilem, ordo inordinationis confusionem excludit. Discursus igitur per domū, per hortum & extra domum, qui magnum est instabilis mentis indicium, cautè vitent. In domo, ne scilicet per officinas de loco ad locum, de fratre ad fratrem inutiliter euagentur, aut loca rumoribus audiendis vel colloctionibus apra frequentent: sed in locis sibi concessis, ut sunt Ecclesia, cella, capitulum si extranei affuerint, vel aliis locis, si qua sibi fuerint specialiter deputata, cum silentio residentes. Officinis priuatis, puta ubi cibaria præparantur, infirmi vel hospites recreantur, aut fratrum congregationi, vel comedentibus & bibentibus se nullatenus ingerant non vocati. Erubescant præcipuè ad refectuum mensam accedere, vel eis nisi pro euidenti ministerij necessitate assistere. Effrontis est hominis, non erubescere comedentes. Veruntamen si quando eos loca sibi non concessa, necessitas adire compulerit, ad ostium pulsare aliquantulum possunt, ut aliquis egrediantur ad eos, vel ut ipsi vocari securius & honestius intrent. In hortum non eant absque licentia, nisi eos vel ab aliquo professo mitti contigerit aut vocari: ad loca sua postquam ab eo recesserint vel eius negotium fecerint quam citius reuersuri. Veruntamen eorum instructor iuxta superioris dispositionem nunc hos nunc illos, aut etiam omnes simul ad spariandum in horto, causa recreationis vel alicuius bonæ colloctionis, poterit per se vel per alium fratrem professum, cum expedire viderit vocare. Tempore probationis domum exire, propinquos suos visitare non curent: nec enim inter cognatos & notos Dominus inuenitur. ynde Bernardus,

Non va-
gandū per
conuentū.

Enc. 2, 44

nardus,

nardus, Quomodo te bone Iesu inter meos *Bernard. ep. 197. in filio.*
 cognatos inueniam, qui inter tuos minimè es
 inuentus? Si quando domum, quamuis de su-
 perioris licentia exeunt, nihilominus tamen
 id ipsum significant suo instructori: quod &
 de suis aliis notabilibus factis obseruent. Ordo
 circa incessum est religioso in cōuentu specia-
 liter seruandus: vt in processionibus fratrem
 sibi collateralem attendat, vt chori sui partem
 in refectorio & in claustro, cum pro gratiis ad
 Ecclesiam itur, in omni teneat loco: nec se ad
 chorum alium vel in refectorio vel in claustro
 seu alibi transferas, nisi causa rationabili per-
 urgente. In Ecclesia verò inter pulpitem in
 medio chori positum & altare, dum maximè
 ibi aliquid dicitur, non facillè transeat; nisi for-
 tè alibi liber non pateat transitus: & tunc ab
 ipso pulpito transiens, & inclinans ne pulpi-
 tum videatur venerari, non ante ipsum dīte-
 ctè, sed à latere decentius inclinabit. Est & or-
 do reuerentiæ & decentiæ in incessu, vt non
 passim seniore iunior antecedit; aut quando
 vitari facillè potest, frequentes & nimis propin-
 quos ei transitus faciat ante ipsum. In Ecclesia
 quoque inter ministros altaris, subdiaconum
 videlicet, diaconum & sacerdotem in officio
 suo solenniter celebrantes, necnon & ante fra-
 tres infra deambulatorium sedilium, & forma-
 rum minùs honestè præter necessitatem trans-
 itur. Sed illud deambulatoriū intraturi, ad va-
 cua debent sedilia per introitum sedilibus ipsis
 propinquiorem accedere, nisi ob aliquam per-
 sonarum reuerentiam, si fortè intermedia
 fuerint, sit aliter faciendum.

E. 4

Do

De disciplina in gestu membrorum.

CAP. XXIIII.

Oculorū
custodia.

Prov. 17, 24

Ibidē 21, 4

Psal 120, 1

Ioan 6, 5

Ex Bern. 17.

tract. de

gradibus

humilita-

tis, ubi de

curiositate.

Gen. 34, 1

Ibidem 3, 6

Risus reli-
giosus.

ES t in aliis membrorum corporis, siue oculorum, siue oris, siue brachiorū manūūque officiis, disciplinæ studendum: de quibus adhuc aliqua breuiter supponentur. Amatores igitur honestatis, oculos ab inordinata euagatione & exaltatione in mensa & in choro præcipuè diligēter custodiāt. Scriptū est enim, Oculi stultorum in finibus terræ: Et, Dilatatio cordis exaltatio oculorum. Leuat quidem Propheta oculos ut petat auxilium: Dominus ut impēdat. Tu quoque si locum, causam & tempus cōsiderans, tua vel fratris necessitate oculos leuas, non solum non culpo, sed plurimū laudo: hoc enim excusat miseria, illud commendat misericordia. Sin aliās, non Prophetæ, non Domini, sed Dinæ aut Eux, imò pe-
[tiūs satanæ te imitatore]m dixerim. Non sint in risu faciles, nec in voce clamosi. Cachinnus præcipuè grauitatem religiosi plurimū dehonestat. Vile prorsus est religiosum virum, ut puerum cachinnare. Non licet religiosum virum dissolutis labiis risum proferre: sed hilari vultu cordis hilaritatem prætere. In datione pacis labia semper claudant, quibus apertis turpiter exhibetur. Nares non in aliorum aspectu, sed ad partem cum duorum tantū aut trium appositione digitorum emungant. Seorsum etiam spuendum est, maximè in conuentu fratrum; ne loca publica, siue in choro siue alibi sputo fœdentur, & adstantium oculi offendantur. Patet quosdam in ipso chori deambulatorio, ad pedes suos palam fratribus spueri, nec pudere. A notabilibus corporis seu membrorum extensionibus, quæ cum osci-

tatio-

rationibus vel aliàs, non sine quadam inbone-
state fieri solent, omnino abstineant. Tunc
enim sunt corpus & brachia comprimenda, ne
cum huiusmodi pigritia extendantur. Hone-
sto incongruum viro, pigra membra distensio-
ne resolui. Dissolutiones fugiant manuales:
grandia namque causant pericula, soletque
luctus ludo accidere corporali. Et post come-
stionem præcipuè se à iocositate notabili &
multiloquio studeant temperare. Siquidem licet
omni tempore dissolutionis leuitas sit vitan-
da, post refectionem tamen, vel aliàs cum solo
fratre & iterum coram conuentu turpius agi-
tur. Turpissima est dissolutio in conuentu. Ad
hæc alium quempiam præter necessitatem ad
cingulum vel manum accipere, flores, fructus,
vel baculum in manu otiosè gestare, cingulum
inter digitos voluendo rotare, honestati non
consonat, imò lasciuia signum quodammodo
præterdit. In lotionne manuum, quando de va-
se manuali aqua recipitur, vas ipsum nūquam
à parte superiori, præcipuè manibus distillan-
tibus, sed per ansam potius, vel à latere, vel à
fundo accipiant; ne guttis manuum aqua resi-
dna sordideretur. In lecto se honestissimè iacen-
do componant: nec resupini iaceant, nec ge-
nua leuando, calcaneos iungāt ad tibias.] Hæc
& similia non sunt vt minima temerè aspernā-
da. Clara nonnunquam conuersationis insig-
nia, quædam in minimis obfuscant ineptiæ.
Plerūque modicis paulatim per incuriam sub-
repentibus maculis, tota morum congeries in-
quinatur.

Et s

De

*Ver. in for-
mul. hone-
ste vita. no-
sine.*

De disciplina circa habitum seruanda.

CAP. XXV.

Disciplina in habitu potest tā circa pānum
quām circa formationē, coaptationē, vsus
eius continuationē, & mūditię conseruationē
attēdi. Circa pannū: vt nō sit pretiositate, mol-
litie, vel subtilitate notabilis. Vestis pretiosita-
tem etiam mulieribus Petrus interdicir. Porro
qui mollibus vestiuntur, in domibus regum
sunt. Inter diuites palatij, & pauperes claustrij,
debet esse differentia. Mollia vestimenta ani-
mi molliem indicant. Molles (ait quidam)
mollia quærunt. Subtilitas & nitor, reprehē-
ditur in bysso diuitis epulantis. Nimia panni
subtilitas, & si nō pretiosa, nihilominus tamē
in proposito pœnitentię vitiosa. Sit curā no-
uitis pannorum pretiositatem, subtilitatem,
& incongruam religioni molliem non cura-
re. Vereantur & renitantur vt possunt, mutari
ipsorum sanctorum de vestium vilitate censu-
ram, & vitiosam consuetudinem induci. In-
signum sunt panni tui Domine Iesu, sed in-
signū cui à multis vsque hodie contradicir.]
Honestā exigit vestimentorum formatio, vt
non sint nimis lata vel stricta. Amplitudo vel
longitudo vestimenti superflua, siue in mani-
cis siue in capitiō, siue in collario capiti; est ad-
modum fugienda. Sed nec aperturis quibus-
dam circa cingulum vel alibi, aut curiositati-
bus aliis quibuscunque est habitus deforman-
dus. Coaptatio quādam religioso est decens,
quādam indecēs. Indecens est, si prāter mo-
rem religionis fuerit curiosa: vt verbi gratia si
capiti; collarium, quādam in gyro replicatio-
ne iuxta mundanorum consuetudinem coap-
terur, aut curiosē ipsum replicetur capitium.

circa

1. Pet. 3, 4

Mat. 11, 8

Bernard. de
concordātia
statuum re-
ligiosor post
med.

Luc. 16, 29

Luc. 2, 12

Bern. ser. 4.
de natali
Domini in
principio.

circa genas. Decens est, quando non curiosita-
 ti sed honestati deseruit, ut videlicet vestis ho-
 nestè portetur, & honestè pro loco & tempore
 disponatur: ut honestè portetur succingenda
 est æqualiter & decenter. Si enim ex vna parte
 notabiliter pendere permittatur, vel in aliis
 præparatio debita omittatur, fatuitatem vel
 negligentiam vel hypocrisim sapit. Apranda
 est vestis maximè circa pectus per applicatio-
 nem ad collum, ne collum ipsum vsque ad pe-
 ctus vel interiores panni hominum aspectui
 exponantur, quod irreligiosum est valde. Ca-
 uendum est circa portandi modum, ne quis
 pereffluat: ut si os sub capitis vel mentum ab-
 scondat. Si dominarum more tunicam à late-
 ribus tenendo incedat, aut manum in sinu te-
 nens tunicæ manicam exterius pendere per-
 mittat. Quando enim manum in sinu vel ad
 oram ponere cogit necessitas, à manu altera
 præsumpta tunica cautius est tenenda, ne pen-
 deat indecenter, ut manum in sinu teneri vix
 à proximè astantibus percipi valeat. Ambas au-
 tem manus in sinu tenere quàm irreligiosum
 sit, palam omnibus est: cum vel vnâ diu tene-
 ri vix excusat ipsa necessitas. Emortui est cor-
 poris, membrorumque officia exequi non va-
 lentis, manicas non regere defluentes. Et qui-
 dem cum interiùs à sua custodia soluitur mēs,
 & membra foris ad omnem actum inordinate
 mouentur, & tam vestibis quàm in aliis disci-
 plinæ cura negligitur, incompositio corporis
 qualitatem indicat mentis. Sunt & alia circa
 modos portandi vitanda. Sunt (inquit quidam) ^{Vestis}
 stulti, qui quodā officioso artificio, vestimenta ^{cōpositio.}
 sua circa se componunt. Alij iactando & ven-
 tilando pannos suos, leuitatem mentis suæ, ex
 ipsa sui habitus mobilitate ostendunt. Alij in-
 cedentes sinuoso firmate terram verrunt, &
 limbis

limbis dependentibus, imò retrò consequentibus caudis, in similitudinem vulpium vestigia sua obducunt, & quocunque perrexerint, quasi turbo tempestatis puluerem concitant. Dispositio habitus aliquando ratione operis, aliquando ratione consortij variatur, respectu quorum habenda est consideratio disciplinæ. Ad exercitium operis tam propter expeditionem quàm propter custodiam munditiæ, honesta, prout res exigit, præparatio vestis requiritur: ut scilicet quantum necesse fuerit succingatur. Manicæ verò retrahantur, & prout expedierit componantur, ne super manus vel super rem ipsam quæ tractatur, recidant indecenter: præcipuè ad priuatas custodiendæ sunt manicæ diligenter. Dispositio huiusmodi tolerabilis, imò commendabilis est in priuato, quæ tamen in publico maximè coram extraneis nō est decens. Quando ergo coram extraneis aut coram conuentu proceditur, quantum res patitur, ad dispositionem communem est habitus, tam in manicis quàm in aliis reuocandus. Caput si nudum fuerit, capitis congruit operiri. In omni siquidem publico loco, siue chorus, siue refectorium, siue alius fuerit locus, fratrum congregatione presente, & multo magis inter extraneos, operto decenter capite, religiosus incedat, nisi ob reuerentiam alicuius ministerij vel personæ aliter sit agendum. Non est tamen capitium siue coram fratribus siue coram extraneis, nimis in capite sine rationabili causa profundandū. Operta sub capitis facies, quādam hypocrisis notā infert, & aliorū in se oculos sua singularitate conuertit. Decet ergo caput in publico, non faciem operiri. In lotionem quoque pedum, ille cui pro Christo tale ministeriū exhibetur, operto si potest commodè capite, humiliter & sine multiloquio debet

De lotionem
pedum.

debet esse, & charitatis obsequium cum timore ac deuotione suscipere. Nec debet quis ibi vel alibi tibias nimis exponere: sed magis tunica circumcingere diligēter. Turpe est enim religiosus personis, carniū nuditate occurrere. Cauet omnis honestus ne eius vnquam appareat caro nuda, nisi quātum compulerit necessitas manifesta. De sancto Antonio legitur, quod cum necesse haberet fluuium transuadare, rogauit socium suum vt paululum a suo separaretur aspectu, ne suam inuicem corporis nuditatem vterque conspiceret. Recessit socius: nihilominus tamen ille se ipsum cum nudare se veller, erubuit. Ipsum tamen hæc cogitantem, in alteram fluuij ripam virtus diuina transposuit. Hanc haud dubium honestatem Dominus acceptauit. Pannos quoque interiores, & quæ ultra cōmunem seu regulare formā, siue in vestibus siue in aliis indulgētur, quantum necessitas patitur occultari oportet. Vnde nec almutia palam extra capitium religiosē portantur. Restat de vsu habitus continuatione, & munditiæ in eo conseruatione videre. Vsus habitus, prout habitus pro speciali signo religionis accipitur, cōtinuus debet esse: vt religiosus frater non sit, vel modicum sine ipso, nisi necessitas euidentem eum cogat. Secularis personæ nuditas, & religiosus sine habitu comparantur. Cauendū etiam ne habitus dum sedetur aut genuflectitur, aliquā inquinamētī maculam contrahat. Et si quā propter aliquam causam aliquādo cōtraxerit, vel propter sudorē, mundificari citius debet, maximē si in loco fuerit apparenti. Propter hoc immunditia illa quæ in oris, capiti, circa genas contrahitur ex sudore, debet cū diligentia remoueri. Fœda est religio, quæ innititur fœditati. culpatur quidē & cultus munditiæ nimis & neglectus.

Refert Athanasius in vita sancti Antonij.

Habitus non deponendus vnquam.

De

De disciplina in officiis inter fratres.

CAP. XXVI.

Aug. reg.
cap. 7.
Oratoriū.

DENIQUE in officiis, maximè in refectorio, in oratorio, dormitorio, cæterisque quæ consuevit frequentare conuentus, etiam ad latrinas disciplinariè se habeant & quietè. Nunquam per susurrium & tumultum, occasione operis alicuius fratres orantes, studentes, aut quiescentes impedian. In oratorio nemo aliquid agat, nisi ad quod factū est, vnde & nomen accepit. Vnde si fortè aliquid etiam præter horas statutas, si eis vacat, orare voluerint, non eis sint impedimēto, qui ibi aliquid agendum putauerint. Cum per dormitorium fratribus quiescentibus vadunt, non planè, imò quasi furtiuè incedant. Parando lectum vel alio quouis modo, quiescentes reprehensibiliter inquietant. Surgentes à lecto, ipsum decenter operiant, ne velut irrationabilium cubile remaneat imparatus. De priuatis loqui si cui turpe viderur, turpius nouerit ibi turpe aliquid committi. Ibi non congruit, vt quasi mox gelicidio perituri, amictus accessorij sarcinam deferant. Ibi religiosus cum summo silentio & operto profundè capite debet esse. Ibi confabulari, & præter necessitatem hac & illac capite discooperto respicere, religiosorum esse non dixerim, sed scurrarum. Ibi seruanda in manuum & vestis dispositione honestas. Ibi honestus quisque diligenti opera cauet, ne per ipsum aut per eius incuriam aliquis offendatur. Ibi cauendum est eis, ne stantes vrinent, vel à loco minùs honestè recedant. Sed nec per hortum est facilè vrinandum, vel alibi vbi à sociis aut ab aliis videri possint: quia, vt ait quidam, Multa possunt honestè fieri, quæ non possunt honestè

honestè videri. De singulis ad disciplinam per singulas officinas & loca spectantibus, vix aut nunquam singulariter posset edisseri. Ad multa tamen haberi potest disciplinæ consideratio ex prædictis. In ostiis aut officinarum, aut vbi fratrum communis est transitus, maximè circa priuatarum introitum, vnde ad necessaria euntes & redeuntes respici possunt, nunquam honesti fratres faciât stationem. Quando etiam intrant & exeunt, officinarum secretiorum ostia post se claudant: ne superuenientes extranei & intrantes, fratres inueniant imparatos. Nunquam extraneos licet familiares ad visitandum officinas inuident. Si quâdo tamen ad aliquorum instantiam eas ostendere permittantur, domos tantum communiores, non intra per singula loca seu angulos peragrando: sed ab ostiis expedite quantum honestas permiserit ostendentes, quicquid eorum aspectui subtrahere poterunt, subtrahant & furentur. Nō est religio, vbi omnibus omnia patet. In locis cōmunibus vbi fratrum occurrerit frequentia, nullo modo detineant aduentantes. Infirma hæc paruulis exprimens, grandium ocilla non vito: sed vbi proficit paruuducendus est illusor.

De modo conuersandi in omni loco secularium.

CAP. XXVII.

Nunc videndum est qualiter in villa, itinere, ecclesia, domo, locutione, & conestione sit nouis fratribus inter extraneos conuersandum. Si quando exeunt domum, habenda est eis custodia disciplinæ respectu societatis & sui. Societas & solatium & honestas religiosa conuenit dignitati. Propter hoc

Fratres se
non dis-
iungant.

Ecdi. 9, 7
Psal. 113,
37.

Ecdi. 21,
16.

in villa, præcipue senioris, cum quo fuerint, ve-
stigiis semper inhaerentes, se ab eo etiam sub
vno tecto nullatenus separent: quin ad minus
videri semper ab ipso liberè possint. Seipso au-
tem quantum ad circumspectionem, locutio-
nem, habitus & membrorum dispositionem
in disciplina contineant. Non circumspeciant
in vicis ciuitatis, vt Sapiens docet: auertât ocu-
los suos ne hauriât vanitates. Et à secularium
collocationibus prudenter abstineant. Manus
suas religiosè componant. Nunquam inter ho-
mines discooperto capite, vel almutiati vel
aliàs indisciplinatè incedant. Sed nec secula-
rium vel religiosorum domos subito eis igno-
rantibus introeant: sed vocando ab ostio, vel
pulsando, seu aliàs quoquomodo propositum
seu voluntatem ingrediendi pronuncient. Vit-
eruditus (ait Sapiēs) foris stabit.] Sed nec sine
ductore per secularium domos, vel per reli-
giosorum officinas est vagandum.

*De modo conuersandi in itinere consti-
tutis.*

CAP. XXVIII.

SI fuerint extra domum in itinere constitu-
ti, & quantum ad societatem, & quantum
ad seipso cautè se debent & religiosè habere.
Quantum ad societatem, debent sibi à mulie-
ribus, à scurris, & ratione periculi, à personis
de maleficio notatis attendere. Talium perso-
narum societas singularis, religiosi viris nisi
fortè ad horam pro salutis animæ causa, non
conuenit. Debent se tamen prudenter à con-
sortiis huiusmodi segregare. Ipsi autem fratres
in itinere se ab inuicem non debent nimis dis-
iungere, quin ad minus mutuò se videre &
audire faciliè possint. Non est tutum aut decēs
reli-

religiosis, quos congruit binos ire, alterum ab
 altero longius separari: talisque separatio eis in Bini ince-
 dant.

periculum, & occurrētibus cedit in scandalū.
 Quantum ad seiplos debent in factis & ver-
 bis disciplinatē se gerere. In factis debet hone-
 stas, deuotio & discretio apparere. Propter ho-
 nestatem dissolutiones tam manuales quā
 alias, quæ cursitando vel aliter quomodolibet
 fieri possunt, penitus vitent. Multa enim ex
 hoc inconuenientia (vt expertum est) possunt
 sequi, hominibus frequenter, de quibus non
 aduertitur, videntibus quæ aguntur. Non sunt
 brachia notabiliter denudanda, nec vestes ni-
 mium succingendæ, vel aliter irreligiosè te-
 nendæ. Cæterum ad deuotos pertinet fra-

tres Ecclesiis quando transeunt iuxta ipsas;
 necnon & crucibus, deuotis inclinationibus Ecclesiis
 caput in-
 clinandū.

reuerentiam exhibere: cæmiteria verò abs-
 que oratione pro defunctis nullatenus per-
 transire. Discretionis est, agenda quæque præ-
 uia deliberatione metiri, & non agenda caue-
 re: quia qui de futuro nihil præmeditatur, om-
 nia incautus incidit. Moderandus est per se-
 nioris consilium labor itineris, ne spiritum de-
 uotionis extinguat. Audienda est Missa, san-

ctæque exhortationis pro populo si affuerit Missæ au-
 dienda
 ante om-
 nia, & ab-
 soluendum
 officium
 diuinum.

sermo fiendus. Et ante omnia semper in pri-
 mis diuini pensum officij deuotè soluendum,
 ne fratres se magis cursores quā religiosos
 exhibeant, & contra religionis propositum de
 accessorio principale facere conuincantur. In
 solennioribus festis est ab itineratione cessan-
 dum. Cauenda est per vias dormitio, tanquam
 periculosa & indecens: nec est tardè vel apud
 infames hospitandum personas. Disciplinam
 verborum debent attendere tam in materia
 quā in sono. Si occurrerint homines, debent
 eos humiliter salutare. Seniorum erit coitine-

Vbi sit
 hospitand-
 um.

rantibus & his cum quibus aliquando loqui
 contigerit, aliquid ad ædificationem vel conso-
 lationem proponere. Peccantes in eorum præ-
 sentia nō rigidè, sed cum modestia & humili-
 tare corripere, & ad bonum per rationes & dul-
 cem allocutionem inducere, & quodammodo
 omni creaturæ sanctum Evangelium prædi-
 care. Sanctus Philippus Eunuchum in itinere
 baptizauit. Beatus Martinus latronem secum
 itinerantem conuertit. Si verò non affuerint
 homines, de Deo verba fratrum conuenit esse:
 ipse namque itinerantibus & loquentibus de
 se discipulis, itinerationis factus est comes.
 Tunc exempla patrum, vel alia quæuis bona,
 quæ vel accendant affectū, vel saltem instruant
 intellectum, sunt ad laboris alleviationem nar-
 randa. Turpissimum est nescire tempus, nisi
 friuolis & fabulosis narrationibus detinere. Ve
 tacentibus de te Domine; quoniam loquaces
 muti sunt.] Solēt fratres leranias, psalmos pæ-
 nitentiales, canticum graduum & similia, aut
 simul aut singulariter frequentare, & maximè
 ante tertiam: aut certè in sanctis meditationi-
 bus occupari. Denique quoties mutux colla-
 tionis verba interueniunt, sonum omnino de-
 cet esse demissum. Proinde clamosam locutio-
 nem, quæ nūquam decet religiosam personam,
 penitus vitent: maximè inter fruteta & nemo-
 ra existentes. Siquidem iuxta vulgare prouer-
 bium, Nemus aures, & campus seu planities
 oculos habere dicuntur. Ab omnibus ergo quæ
 coram secularibus dicere nolunt, in locis du-
 mosis & nemorosis omnino abstineant: nisi
 fortè aliquid quasi sub silētio & Latinis verbis
 dicere velint. Miserabiles cōfusiones quibusdā
 minùs cautis, pluries ex hoc accidisse feruntur.
 Non contenti in itinere, maximè in cantu se-
 cularium cantionum aliqua licet bona, cum
 laici

Marci 16,
 25.

Act. 8, 38

Sulpit. in

vita sancti

Martini,

paulo post

princip.

Luc. 24, 15

August. 1.

Conf. c. 4.

De Deo lo-

quendum

in itinere

& orandū.

Nemus
 aures, capi
 oculos.

Ser. ep. 42.

meminit

proverb.

ante med.

Non can-

tandum

in itinere.

laici non intelligant nisi sonum. Et præter hæc religiosum non decet in cantu extraordinariè vocem efferre. Si qui fortè dissolutiones aut clamosas disputationes, verborum altercationes vel alia, quæ offensionis materiam extraneis dare possunt, vitare inter homines negligunt, nequaquam eos timoratos dixerim, aut zelum religionis habere. Qui religionis suæ scandalo non occurrit, honori proprio detrahit & saluti. Qui fidelis religionis est filius, nequaquam eius scandalum parui ducit.

De modo cōuersandi in ecclesiis seculariis.

CAP. XXIX.

PERVENIENTES ad religiosorum vel secularium loca, cum ad Ecclesiam si in loco fuerit veniunt, in ingressu Ecclesiæ illum secum versiculum memorantes, Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo: Et nudato capite signum crucis super se cum reuerentia facientes, ante altare vel in alio loco orationi congruo, ad quæ declinauerit senior, prosternere se humiliter debet. Vbi quātum Deus dederit deuotè orantes, pariter ab oratione surgētes, procedere poterunt ad ea, quæ necesse habuerint iuxta propositum exequenda. Ecclesiam namque, sicut Evangelici & Ecclesiastici viri, semper prius si commodè possimus visitare debemus: sanctorum Patrum qui nos in ordine præcesserunt, imò ipsius Saluatoris exemplo; quem beatus Euāgelista Matthæus, Hierusalem ciuitatem ingressum, refert templum Domini adiisse. Super quem locum dicit Expositor, quod ingressus urbem primò templum adiit, dās formam religionis: ut quoquo imus, primū domum orationis, si ibi est, adeamus.] Missarū etiam

Psalm. 5, 8

*Ecclesia
omnium
primò
adeunda.*

*Matt. 21, 12
Ioan. 2, 14*

*Glossa ordinariis
Mat.*

F 2

solenn-

solēniis vel aliàs diuino officio cum extraneis
 assistentes, gerant se humiliter & honestè. Non
 stent in sedibus suis velut magnates, aut quasi
 laici lassi, de officio non curantes: sed ad librum
 si necesse fuerit honestè poterunt accedere of-
 ficientes, cum maturitate tamen ac modestia
 tā in voce quàm in gestibus obseruata, humi-
 liter iuuent. Quòd si propter euitandū discursu-
 sum ad librū non duxerint accedendū, nihilo-
 minus tamē communia quę nouerint poterūt
 cum aliis honestè sine nimia vocis exaltatione
 cantare. Ad cantandum autem aliquid seque-
 stratum, sicut est alleluia, responsorium, vel
 aliud quodlibet, nequaquam cum secularibus
 se conbinent, si vitare poterunt bono modo.
 Tunc etiam nō solum in prædictis, verū etiam
 in honesto se habēdi modo, quantū ad discipli-
 nā aspiciēdi, loquēdi, habitus & vniformitatis
 honestatisque custodia est habenda. Repre-
 hensibile est ibi vagis circumspicere oculis, aut
 colloctionibus dum Missæ officium celebra-
 tur intendere: quod tunc etiam secularibus
 clericis ius Canonicum interdicit: aut per ali-
 quam rem, habitus secularitatem prætere,.
 Vnde ibi non decet capitium inter homines
 extrahi, nisi ad Euāgelium, vel ad alia pro qui-
 bus ex approbata consuetudine communiter
 fieri consuevit. Denique propter vniformita-
 tem, dum intersunt officio solliciti sint circa
 duo. Vnum est nē diuersitate sua in his quę ab
 honestate non discrepant, alios scandalizent:
 vt videlicet ad Magnificat in vesp̄is, ad Qui-
 cunque vult, in Prima, vel ad alia huiusmodi,
 ceteris cum reuerentia stantibus, ipsi non se-
 deāt, licet illud officiū tūc ipsi nō dicant. Aliud
 est, vt in stando, sedendo, & se prosternendo
 sint inuicem vniformes, vt pariter stent, se-
 deant & se prosternant. Qui cor vnum & ani-
 mam

nam vnam debent habere, diffformes exterius non debent esse. Vniformitas morum, vniformitatem iuvat & indicat animorum. Senioris consuetudini debet se socius humiliter conformare. Religiosorum morem cum eis officiantes seruamus, cum aliis inclinationum ritus ignatis, festiuo tempore ad omnes collectas vultu ad altare verso cum reuerentia stantes: ad B. virginis & sanctorum duntaxat, qui speciali ex more veneratione coluntur nomina, inclinamus. In feria verò simus ad omnes orationes prostrati. Ad præfationem semper, & quando dicitur Agnus Dei, moris est stare. Veruntamen si quando apud extraneos duxerint celebrandum, modum ordinis sui in celebrando vniformitatis occasione non variant: nec ipsum dimittant, nisi aliter facere cogat necessitas: ne velut instabiles & modum proprium non habentes, cum variis Ecclesiarum consuetudinibus temerariè varientur. Possunt tamen in benedictionibus post Missam, iuxta morem patriæ faciendis, & in omnibus huiusmodi quæ modo non præiudicant regulari, Ecclesiarum in quibus fuerint, consuetudines obseruare.

Seniori se
conformare
iunioribus

De disciplina in hospitio seruanda.

C A P. XXX.

IN hospitij domo cum fuerint, studeant se in omnibus gerere humiliter ac prudenter circa custodiam disciplinæ: humilitatem erga personas in conuersatione ostendant, personis maioribus humiliter deferant, personis humilioribus & pauperibus ranquam confratribus suis, socialiter & benignè loquantur. Conuersatio quoque signum aliquod superbiæ non prætendat. Nunquam ad prima se ingerant lo-

Parendo
seruatur
humilitas.

Mat. 10, 16

Col. 4, 4

Mat. 10, 17

Nullus si-
ne teste
locus.

Seneca lib.
de moribus.

ca, nec tamen ad ea vocati prorsus refugiant. Senioris tamen fratris, quem præponere debet, semper in omnibus honore seruato. Quod honori vel ceriè deliciis deseruire videtur, humiliter vtique declinatur, & honesta modestia recusatur. Vbi autem senioris aut sociorum accedit instantia, cedere magis quàm diutius repugnare oportet. Parendo potius quàm obstinatus repugnando, seruatur humilitas. Reprehensibilis difficultas, vbi palàm nutui obuiatur senioris. Lectos seculariū non ascendāt indifferenter per diem: nec familiam hospitij obsequiorum exactiōe molestet. Decet pauperes paucis esse contentos: ipsique necessitati est pro loco & tempore detrahendum. Nunquam hospitem familiaritas, vel alicuius affinitatis propinquitas præsumptionem inducat: vt in domo præcipere, curiosa quærere, aut de factis domus vel familiæ indagandis vel disponendis se iterum intromittere velint, qui propriæ rei familiaris curam, vt Deo seruirent liberius abiecerunt. Prudentiam quidem necessariam habent, vt sint in sui custodia circumspecti. vnde Apostolus, In sapientiā, inquit, ambulat ad eos qui foris sunt. Et Dñs, Caute, inquit, ab hominibus. Cautè ergo in disciplinæ censura non solum in publico, verum etiam in priuato se habeant. Nullum (ait quidam) putaueris locum sine teste. Narrabat quidam frater, se in quibusdam secularium domibus, occultas deprehendisse fenestras, per quas ea quæ in domibus illis existentes agebant, ipsis non percipientibus poterant aperte videri. In æstate meridiano tempore dormitionis iacentes, aliquod si possunt super habitum operimentum, saltem vsque ad cingulum habeant: ne quando dormiunt, eos indecenter quidem inter homines discooperiri contingat.

Eru-

Erubescenda nimis quibusdam ex hoc acci-
disse feruntur. Habenda ubique prudentiæ
circumspectio & cautela circa personas, loca,
negotia, & res si quas habuerint reponendas.
Circum personas, ut se nimis hominibus non
committant, quantumcunque familiares fue-
rint aut propinqui. Attendant sibi in omnibus
quæ dicunt aut faciunt. Spiritualis ille qui
omnia diiudicat & ipse à nemine iudicatur,
omne opus suum trina quadam consideratio-
ne præveniet. Primum quidem, an quod possit
liceat: deinde an deceat: postremo an expe-
diat. In omnibus semetipsos sicut Dei mini-
stros exhibeant. Sint in aspectu, gestu & omni
actione sua serij, religiosi & modesti sicut decet
sanctos. Veruntamen modus quidam est religio-
nis: superstitiosum ideo esse nimis non oportet.
Dabit congruum inter homines modum dis-
cretio personarum. Status & qualitas homi-
num differens, differentiam exigit conserva-
ri. Habet se prudens cum differentibus diffe-
renter, cum omnibus tamen cautè. Erit sim-
plex non stolidus, humilis non deiectus, man-
suetus non blandus, hilaris non lascivus, affa-
bilis non vaniloquus aut scurrilis. Quinimo
interest sapientis, sic (si res exigat) à rigore in-
terdum remitti, ut modum tamen modestiæ nec
in ipsa remissione dimittat. Potest gravitatis
censura remitti pro tempore non dimitti. Im-
putanda tamen remissio, ubi nulla decentiæ
vel utilitatis intentio. Prudens Domini servus,
utilitatis fructum ex sua novit remissione af-
ferre. Ad hoc quoniam attendenda est hone-
stis congrua personarum honestas, honestiori-
bus semper adhæreant. Mulierum tam pro-
pinquarum quam aliarum cautè prout pote-
runt societatem declinent, earumque familia-
re nimis obsequium & tactum omnino refu-

1. Cor. 3, 18

Conside-

ra an li-

ceat, de-

ceat, ex-

pediat.

Ex Bern. 3.

de conside-

ratione, in

med.

2. Cor. 6, 4

Mulierum

tactus &

obsequia

non admit-

tenda.

Mulierum
colloquia
vitanda.

Vide S. Bo-
navent. in
hist. sancti
Franc. c. 5.

Sententia
D. Hieron.
2. 1. ep. 47.
paulo post
principiū,
quā incipit.
Retulit
mihi. de
vitando
suspecto cō-
ubernio.

giant. Nulla ratione sustineant, quod pedes si-
bi à muliere lauētur. Nudā autem manū mu-
lieris tāgere, vel ad eius caput vel corpus vbi-
libet absque necessaria & euidenti causa ma-
num extēdere, ab omni prorsus religionis ho-
nestate quis dubitat alienum? Quādo religio-
suscum muliere sedet aut loquitur, manus suas
occultare & ad se retrahere debet, quas etiam
quandocunque cum personis extraneis loqui-
tur, simul iunctas, & velut inuicem colligatas,
vel aliās religiosē decet haberi. Locutio disci-
plinam requirit. Nunquam mulierem quan-
tumcunque sibi affinitate coniunctam, siue
sororem siue neptem, quantumcunque pueri-
les, sed nec facillē matrem propriam osculen-
tur. Fugiant omnino feminea oscula milites
Christi: cū osculum etiam viris offerri non
deceat: nisi fortē vbi de proprio patre vel aliis
honestis personis, moris exactu, sine scandalo
vitari non potest. Religionis personam, reli-
gionis honestas os indifferenter osculis com-
municare non patitur. Denique periculo ani-
mæ mulierum habetur societas. Igitur (vt do-
cet quidam sanctus) vbique gustanda est cum
mulieribus nō continuāda pręsentia: sed quasi
transeunter feminis exhibēda est accessio quo-
dammodo fugitiua. Tutius est non posse peri-
re, quā iuxta periculum non perisse. Illum
autem nec castum dixerim nec honestum, qui
mulierem aut tangere, aut tactum eius admit-
tere non abhorret. Quomodo enim tangere li-
cet, quod intueri non licet? Ad custodiendam
cordis munditiam, exterior quoque sensuum
disciplina est seruanda. Loca igitur quę peri-
culi vel suspicionis materiā dare possunt, cautē
declinent: nec soli cum muliere in locis huius-
modi vel ad modicum morētur. Domina quę-
dam (vt fertur) dum duo religiosi ad eius do-
mum

num diuertissent, alterum seorsum vocavit in cameram, quasi secretò aliquid sibi locutura: quem ingressum mox ad turpitudinem prouocans, asseruit firmiter se continuo contra ipsum quasi ei violentiam inferentem, nisi statim sibi acquiesceret, clamaturam. Tunc doctus à Domino frater, antequam mulier in vocē clamoris prorumperet ad fratrem consocium, qui cum pluribus personis in atrio domus erat, alta voce clamauit, librum sibi continuo afferri requirens: sicque adueniente fratre, necesse habuit mulier ab huiusmodi nefaria sollicitatione cessare, & frater hominum confusionem euasit. Nonnulli ob causam similem confusi turpiter, & verberati graviter fuisse dicuntur. Qui autem cauet laqueos, securus erit: qui autem non cauet, est aut stultissimus aut peruersus: nec est eius excusatio admittenda. De nocte si per domos hospitem ad necessaria exeunt, simul quidem & cum lumine ut filij lucis eant. Ceterum de mundanis secularium negotiis expediendis, religiosus temerarie se non debet intromittere. Si de animæ negotio agitur, apponendum est quidem & petendum consilium ab his qui habent officium & peritiam consulendi. Aliàs non est militantis Deo, se iterum occasione propinquorum vel amicorum secularibus implicare negotiis, quæ mundo moriens abdicauit. Impius est qui animæ suæ pro parentibus suis est crudelis. Sed nec secularium literæ ad portandum vel præsentandum alicui recipi debent: nisi de ipsarum tenore opus forsitan aliquod pietatis habente constiterit. Nec veris religiosus expedit, quod verborum etiam sine literis pro negotiis huiusmodi baiuli fiant vel internuntij. Sed si super talibus requirantur; hoc per alios quos deceat fieri replicent. Circa rerum custodiam, siue libros siue alia se-

Notæ.
Simile
quid con-
tingit S.
Bernardi-
no Senesi.

Prom. 22.
15.

Impius est
qui pro-
pter parē-
tes crude-
lis est ani-
mæ suæ.

Fratres nō
sunt nuntij
aut litera-
rū baiuli.

90 S. BON. SPEC. DISCIP.
cum derulerint, nequaquam negligentes exi-
stant: sed omnia, libros præcipuè, antequam illa
deponant de manibus vel de sinu, certæ fide-
lique personæ commendent, quæ à suis &
canibus qui libros ut experientia docuit de-
struunt, & coopertura non obstante corro-
dunt, custodiat diligenter. Ipsæ quoque personæ quibus
res huiusmodi committuntur, sunt super his
instruendæ. Noctibus tamen cōsultius propter
pericula, in loco certo & propinquo habentur.
Nam quidam quos recommendauerat libros,
repentino superueniente incendio perdidit.

De disciplina verborum inter seculares.

CAP. XXXI.

DISCIPLINA in verbo est iunioribus
& nouis, præcipuè inter extraneos obser-
uanda: ut tardè, cautè, ac demissa voce loquan-
tur. Tardè, ut vsque ad ininterrogationē taceant,
interrogati responsionem seniori relinquanti
nisi fortè in speciali super leuibus, maximè ad
propriam necessitatem spectantibus, ut de cibo
& potu & similibus requirantur. De talibus
potest quisque pro se, non tamen pro socio sine
ipsius assensu respondere. Communem requi-
rit assensum responsio, quæ de communi neces-
sitate profertur. Cautè, ut cū præmeditatione
loquantur: ut primò bis ad limam, quàm semel
ad linguam veniat sermo: maximè si seniore
fortè occupato, de ordine, de personis absenti-
bus, de rumoribus vel de notabilibus aliis re-
quirantur. De factis ordinis, ut de modo ieu-
nandi, de silentio, vel de aliis requisiti se nouos
in ordine dicant, seniore requirendum præ-
tendant, ne fortè dum sapiēter & bene respon-
dere se putant, stultum aliquid & quod omni-
no dici non oporteat dicant. Secreta ordinis
quan-

Bis ad li-
mam an-
tequam ad
linguam
sermo ve-
niat.

Bernar. in
speculo mo-
nachor.

quantumcunque religioso vel familiari nō re-
 uelent: nec statutum aliquod publicent, nisi
 quod fortè commodè celari non potest. Idip-
 sum autem non statutum, non præceptum, sed
 tantum ordinis intra domum consuetudinem
 vocent, ut per eorum responsum tentationis de-
 bitum excludatur extra domum: ne seculares
 si quando contrarium viderint, reputent fra-
 tres sui ordinis transgressores: cum tamē mul-
 ta possint licitè ex ordinis vel superiorum dis-
 pensatione mutari: ordinem nostrum nun-
 quā ad particularia descēdendo, sed si necesse
 fuerit in generali solum, absq; aliorum ordinū
 collatione vel obtrectione commendent.
 Pessimus laudandi modus, seipsum cum alio-
 rum iniuria prædicare. Pessima vitij corrupte-
 la detractio, quæ animam maculat, Deum of-
 fendit, proximum scandalizat. Et quia ut scri-
 ptum est, Sermo obscurus in vacuum non ibit.
 & tumultus mormurationum non absconde-
 tur his coram quibus detrahitur, scandalum
 excitatur. Constat autem ubi veritas & veritas
 necessaria in causa nō est: nec licitè scandalum
 quodlibet posse à quolibet committi, nec iuste
 præcipi, nec innoxie consentiri.] Si de perso-
 nis absentibus præsertim religiosi sinistrè ali-
 quid suggeratur: semper pro absentium parte
 loquentes, nullo modo ad fauendum detracto-
 ribus inclinentur. Accidit aliquando quosdam
 magis ad tentandum, quàm ex animo de his
 obloqui. Narrabat, ut fertur, senior quidam fi-
 de dignissimus, ad se quandoque secularem
 venisse, qui aduersus quosdam religiosos plu-
 rimùm inuehi videbatur. Cui frater viriliter se
 opponēs, eum quoties aduenit, eadem semper
 constantia repulit, & insulatos pro viribus ex-
 cusauit. Miratus oblocutor beneuolam senio-
 ris constantiam, aperuit tandem se id ad pro-
 bandum

Secreta
ordinis nō
reuelanda.

Sap. i. 20.

Bern. ep. 7.
que est ad
Adam mo-
nachum in
med.

Absentes
semper
excusandi.

bandum de mutua illorum ordinum charitate fecisse: adiciens se ordini senioris istius, qui pro aliis aduocabat, cum quodam prius incusati ordinis fratre ob causam similem oblocutionem fuisse. Fratrem autem illum oblocutionis verba, in primis aliquantulum, deinde verò remissius refellentem tandē obloquenti cessasse super quo idem secularis nō modicū offensus, apud illos non esse charitatis veritatē asseruit, qui ad inuicē derraactionem admittere nō curassent. Denique religiosus non est, qui detractionibus pascit, aut pascitur alienis. Caueant etiā ne sint rumorū licet bonorū & verisimiliū delatores. Religiosos viros passim rumigeros esse nō decet. Falstas quę frequētissimē rumoribus inest, vel quę per secundarios relatores apponitur, primis earum auctoribus imputatur. Hinc est, *Rumores fuge, ne incipias nouus auditor haberi.* Sint in locutione honesti & serij, nec se in secularibus & ad risum mouētibz verbis seculares ostendant. Seruum Dei, de Deo loqui decet: vt fiat quod scriptum est, Si quis loquitur, quasi sermones Dei: Alioquin verba vana, mentis aperiunt vanitatē. Ex abūdantia cordis os loquitur. Circa vocis sonum in locutione attendāt, vt prout tactum est alibi, sit demissus pariter & suavis. Vitiolissimus planē religioso loquendi modus, si notabiliter suam in loquela communi vocem exaltat. Sufficiat ei quōd proximē ei astantes possint loquentis intelligere verbum. Sapientis est loqui suauiter & demissē. Nox autem amplioris vocis depressionem requirit. Nox est tempus silentij & quietis. In nocte maximē post completorium in alta (vt prius) verba erumpere, silentij grauitate neglecta, secularium est, religionis non curantium honestatem. Proinde honesti fratres vbicunq; fuerint, religiosē sem-

Detra-
ctio
minimē
religioso
admitten-
da.

Cato.

Sermo re-
ligiosi
qualis.

2. Pet. 4, 11

Mat. 12, 34

Sup. c. 20.

in princip.

semper in quibus poterint, ac si essent in fratrum collegio cum silentij sui obseruatione permanebunt.

De disciplina comedendi inter seculares.

CAP. XXXI I.

PRAECIPUE decet, vt cum extraneis comedentes honestè se habeant: vt nec in cibo nec in modo comedendi vel mora, aut in aliis quæ disconueniunt super mensam, vt est verborum multiplicatio: aut exterior corporis vel habitus dispositio inhonesta, possint de irregularitate notari. Circa cibum attendant, quòd propter quantitatem vel qualitatem, de gulæ vitio iudicari non possint. De primo Sapiens ait, Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur: ne, dum multum māducas, odio habearis.] Vnde inter seculares nō expedit appositam semper portionem totam comedere, aut penitus euacuare scutellam; ne fortè magis id homines voracitati quàm necessitati attribuant. Inter cætera est habēda semper temperantia circa potum. Turpissimum enim est, si de nimia potatione notētur. Religionis quiuis insignia præferens, meribibuli nomē ignominiosè sortitur. Hoc vitium hominem coram Deo & hominibus vilem reddit. Ad notam huius vitij fugiendam, cauere debent, ne post refectionem, etiam si vinum sæpius offeratur, frequenter bibāt: aut postquam in communi potatum est, seorsim sine vigente necessitate potum in privato requirant: nec omnino quòd potus vbi dormitur remaneat patiantur. post cænam non sunt ad verba & pocula vigiliæ protrahendæ. Vigilare ad ignem, sitim prouocat, & bibitare compellit: grauat corpus, exhaurit spiritum, tempus in verbis penè imperceptibili subductione consumit, tempestiuè

Eccli. 31, 19

Potus sit
parcus.

Produce-
re vigilas
vespertinas dehortatur.

ad

Jerem. 36,
22.
Is. 18, 13

ad orationem surgere, officij debitum deuotè
vt expedit soluere non permittit. Et qui serò
sobrietatis nō obseruat sententiam, manè fre-
quenter suspenditur à diuinis. Vsitatum est
hosti, homines ad prunas seducere. Ad prunas,
Dominum spreuit rex Ioacim, negauit Pe-
trus. Et ne nobis de nocturna prædicatione ad
prunas, propter fructum vel interrogationes
hominum blādiamur, ad prunas Ioacim qui-
dem audit sermones Domini, sed contemnit:
ad prunas Petrus de Christo interrogatus
offendit. O quoties est serotinis necessaria
verbis correptio matutina! Manè prædicant
docti, serò concionantur indocti. Et in his om-
nibus honestius alibi quàm ad ignē & pocula,
prædicatur. Si hominū instet deuotio pro exē-
plis, senioris intererit prouidere, vt narratione
vna, paucis vel alijs si expedit verbis, instantiæ
satisfiat. Verum tamen mutat interdum causa
consilium, nec lex imponitur vnctioni. Viran-
da tamen vigilia, quæ occasionem verbis aut
potationi ministrat. Qui vitium cauere desi-
derat, vitij occasionem præcaueat. Studeant
ergo in cibo & potu sobrietatem seruare, sicut
serui Dei & religiosè viuentes. Sicut omnes
cupiditates carnis abstinētia refecantur: ita
omnes virtutes edacitatis vitio destruuntur.]
Immundi spiritus se ibi inniciunt, vbi amplius
vident cibum & potum.] Circa secundū mul-
tum attendere sibi debent: ne videlicet cibos
appetant delicatos. Qui vinum & pinguia di-
ligit, nunquam in virtutum possessione ditabi-
tur. Horū quidem permittitur vsus, abusus &
concupiscentia prohibetur. Semper itaq; pla-
cent eis lautioribus parcere cibis. De grossiori-
bus cibis, & facili vel valde temperato potu,
necessitati vtunque satisfieri potest: quanquā
& ipsa necessitas inter homines sit arctanda.

Qui

Cibi deli-
ciores
non appe-
tendi.

Qui de religione censetur, modestiam debet religionis habere: ut sit in temperantia speculum aliorum. Spectaculum facti sumus ^{1. Cor. 4, 9} mundo & angelis & hominibus. Felix abstinentia, quæ palato imperat delicato. Debet vas celestis gratiæ mancipari, à seculi illecebris abstinere. Non erubescat aquam pro vino petere, si habuerint, temperando: quin potius erubescere debent si vinum biberint nimis forte. Aquam requirere & minus limphato vino, vel modicum semper pro bibentis necessitate apponere, Deo placet, proximum edificat, religiosum honestat, animæ simul & corpori est salubre. Verum quam turpe sit pauperibus hominibus cibaria quærere lautiora, & appositis non esse contentos, de modo præparandi cibum disponere, aut quomodo præparatur requirere, potum vel cibum aliquem in speciali laudare, ut de eisdem amplius apponatur, aut suas inter extraneos medicinas ostendere, quis sanæ mentis ignorat? Modus quoque honestus est in comedendo habendus: ut non ardentem aut cum nimia festinatione comedatur vel aliàs indecenter. Moram in mensa facere, religiosum non est. Caveant ne aliis à comestione cessantibus, ipsi comedendo vel loquendo mensem derineant: cum non sit hominum, sed magis pecudum, super mensam ruminando diutius immorari. Possunt tamen qui necesse habent cautè cum modestia sibi in principio mensæ aliis communiter comedentibus providere. Ad hoc ubique (ut ait sanctus) frenanda est lingua ^{Bern. 4. de Consider. 10. fine.} præceptis, maximè in convivio: ne scilicet ad loquendum superflue vel indiscrète relaxetur. Taciturnitas, ait Hugo, inter epulas idcirco ^{Taciturnitas in mensa. 2. in sit. mon. ad novit. 1. 12.} necessaria est: quoniam lingua, quæ in omni tempore ad peccatum prona labitur, periculosius tamè cum per erapulam inflammata fuerit,

In mensa
non diu
morandū,

Bern. 4. de
Consider. 10.
fine.

Taciturni-
tas in mē-
sa. 2. in-
sit. mon. ad
novit. 1. 12.

lit,

96 S. BON. SPEC. DISCIP.
rit, ad loquendum relaxatur.] Discretionem
quoque in verbis, eadem ibi ratio persuadet.
Super mensam autem cum socio loqui, aut co-
ram illiteratis Latinis ibidem vel alibi verbis
uti; dominum quoque domus, vel alios quos-
cunque ad comedendum vel bibendum fre-
quentius invitare nō decet. Subit animo quōd
quādam matrona cuidam frequenter invitā-
ti dixisse fertur: Fuisti, inquit, asinarius rura-
lium & imperitorum, qui sæpe asinos prouo-
care nouissent? esse proprium innuēs his, qui
invitationes personis discretionem habētibus
inculcare solent. Oportet etiam disciplinam
in corporis & habitus dispositione seruare: ut
comedentes se non appodient super mensam,
vel accubitando vel alio quocunq. modo inor-
dinato se gerāt. Dū comedūt, caput in capitis
nulla ratione profundēt, sed aperta comedant
facie. Cēterū religiosos & pauperes de men-
sa aliena viuentes, de portione sibi apposta
encania familiæ faciendo, patris familias in
domo gerere vices, canes vel murilegos de
mensa pascere benedicta, à quo nōnulli etiam
abstinent seculares, non congruit. Principalis
hucusque incisio nil his notæ impingens, qui
sub institutionibus aliis militant, aut pro di-
uersis locis, & diuersitate causarum, diuersa
ordinant instituta. Honestas quidem & sancta
omnis traditio, quæ per prudentiam seniorum
in timore Dei communiter traditur, commu-
niter obseruatur, profectō ex communi surgit
institutione religio, honestas ex ordinatione
causatur. Omne ordinatum decorum esse ne-
cesse est.

*Explicit prima pars Speculi
discipline.*

S. B O-

97
S. BONAVENTURÆ

EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, Speculi disciplinæ ad Nouitios,

PARS SECVNDA.

PRINCIPALI huins opu-
sculi particula expedita, Secūda-
ria hæc pauca epilogat, & sup-
plet quedam, vt qualiter noui di-
scipuli Christi ad Deum, ad se,
ad proximum, & ad res etiam quas aliquando
seruare vel tractare contingit, se habeant: qui-
bus differentiarum indiciis de sua conuersione
discernant, qualiter denique ipsi ad professio-
nem recepti se gerere debeant, vel breuiter in
aliquibus instruantur.

De ordinatione respectu Dei.

CAP. I.

NT E omnia cor suū per puram
confessionem mūdatur, dignum
Deo habitaculum præparent: illud
excolant, illud exornent: nihil ibi
sordidum vel obscurum; nihil ibi vel ad ho-
ram residere, quod dilecti sui oculos offendere
valeat, patiantur. Tentationes & cogitationes
malas humiliter & purè confiteri non differāt.
Veretur hostis consilium suum ingerere non
celanti. Prouidendum est eis, vt qui iam sunt
superni Regis milites annotati, secum omni-
no firment & statuunt, se vsque in finem ei fi-
deliter

Pura con-
fessio cor
mundum
Deo faciat
habitaculo
lum.

G

deliter

98 S. BON. SPEC. DISCIP.

*Psalm. 112,
106.*

*In omni-
bus prospe-
ris & ad-
uersis De-
i laudandus.*

*Intentio
actionum
omnium
seratur in
Deum.*

*Recolle-
ctio non
omittenda.*

*Mat. 6, 6
Psalm. 50, 19*

*Psalm. 5, 4
Prov. 8, 17*

*Mat. 16, 9
Psalm. 136, 9*

deliter seruituros: nec ullis ab eorum ceterationibus,
tribulationibus & angustiis deinceps recessu-
ros. Iuravi, ait Propheta, & statui, custodire
iudicia iustitiæ tuæ. Religionem sanctam, ad
quam eos Dominus sua miseratione vocauit,
feruentissimo ac fidelissimo studeant amore
diligere: & ei tanquam speciosissimæ ac Deo
dilectissimæ sponsæ fide inuiolabili adherere,
Quæcunque sibi siue prospera siue aduersa
contigerint, Deum semper deuotis efferant
laudibus, ut siue cespitet siue cadat, siue aliam
quamcunque molestiam seu læsionem incur-
rat, semper in ipsorum ore resonet diuina laus,
semper vel Benedictus Deus, vel Ave Maria, vel
aliquid quod ad laudem Dei pertineat, dicant. Et
hoc in consuetudinem ducere studeant, nulla
vnquam negligentia omittendum. Quidquid
speciositatis vel delectabiliratis in creaturis in-
uenerint, quidquid circa statum humanæ con-
ditionis vel dispositionis acciderit, totum sem-
per assumant in materiam laudis Dei: & de
omnibus quæ occurrerint, deuotè studeant co-
gitare. In ipso suarum omnium operationum
initio Dominum innocare, & suam ad ipsum
intentionem dirigere assuescant. Instent ora-
tioni frequenter, quæ nouam in horto Do-
mini plantulam fouet, prouehit & confirmat.
Discant ergo vna saltem diei vel noctis hora,
tempus & orium vendicare: quando ad se re-
uerfi, mentisque cubiculum introgressi, orent
in abscondito Patrem suum, & in corde con-
trito & humiliato vniuersorum Domino fa-
miliariter adstent. Manè autem adstabat Pro-
pheta Domino: quia qui manè vigilauerit ad
Deum, inueniet eum. Subripienda erit carni,
& si fortè non semper, sæpe tamen somni re-
quies matutini: cum illa hora Christus resur-
rexerit. Tuac est tempus allidendis ad petram
par-

paruulis, mortificandæ carni, & recreando spir-
ritui opportunum. Tunc spirituales auiculæ
dulcem Deo in cordis organo exhibent melo-
diam. Ad hæc & aliæ temporis & quietis opor-
tunitates quæ occurrunt, minimè negligendæ
sunt. Post horas Canonicas non statim orato-
rium exeant: sed in oratione aliquantulum
subsistetes, qualiter opus Dei peregerint cogi-
tent, an tepidè vel seruèter: & defectus si quos
ibi commiserint tunc emendèt gratiæque de-
uotionis se offerant infundendæ, quam si Do-
minus dederit non repellant. Hoc autem in
omni oratione obseruent, vt quod orantes di-
cunt, ex animo semper dicant: non enim voci-
bus, sed rebus agitur apud Deum. Porro qui ad
orationem est negligens, suæ nimirum ingra-
titudinis & tepiditatis est testis. Frustra profe-
ctus virtutum sine oratione speratur. Ad ea
igitur quæ ad cultum Dei pertinent, magno &
prompto corde accingantur. Ad diuinum offi-
cium audito signo, statim omnibus occupa-
tionibus omissis accelerèt. Si in lectis fuerint,
statim surgant, nec vltimum aliquatenus sig-
num expectent. Oratione namque aliqua vti-
liter præuenitur officium. Qui sic ex studio
præuenit, in benedictionibus meretur dulce-
dinis, maioris deuotionis & gratiæ ad ipsius
executionem præueniri. Ecclesiam intraturi,
manus (si necesse habuerint) lauent. Vestes
maximè in die, religiosè componant; ne irre-
uerenter aut indecenter introeant aulam Dei.
In Ecclesia Deo psallentes, Creatorè suū totis
viribus cum reuerètia debita laudent. Officiū
suum in choro & extra, non perfunctoriè qui-
dem, similesque vt aiunt labijs, sed deuotè sem-
per & integrè dicere studeant; nec aliam ei oc-
cupationem admisceant. Cessent manus, oculo-
rum euagatio reprimatur: vt mens ab exte-

*Amb. sermo
43. & li. 5.
hexam. e.
12. proponis
auiculas
imitandas
manè sum-
mo, & ve-
spere ante
somnia
cantillan-
tes.*

*Orandum
ex animo;*

*Officiū
diuinum
quàm de-
uotissimè
perfoluens
dum.*

riori cura penitus libera, soli valeat Deo vacare. Dies vel hora quæ negligenter officia pertransierit, nequaquam ulterius poterit reuocari: cum præsertim temporis sequentis officium, suam nihilominus diligentiam & deuotionem requirat. Nec sibi de gratuitis orationibus blandiatur, si circa necessarias quæ primo loco habendæ sunt, desidiosi extiterint. Denique iuxta sancti verbum, purè ac semper strenuè debent laudibus diuinis intendere. Purè quidem, vt dum psallunt, nihil aliud cogitèt quàm quod psallunt. Strenuè verò, vt sicut reuerenter, ita & alacriter Deo assistant. Non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parentet vocibus, non præscindētes verba dimidia, non integra transilientes: nō fractis & remissis vocibus muliebri quiddam, balba de narē sonantes, sed virili (vt dignum est) sonitu & affectu voces sancti Spiritus depromentes.] Reuerentiam in officio honesta corporis dispositio, quæ mentis deuotionem non mediocriter promouet, attestatur. In choro non stent in stallis suis molliter, aut quasi fractis renibus resoluti. Quando post psalmum vel hymnum sanctæ Trinitati reuerentia exhibetur, humiliter & decenter inclinent. Tunc enim tardius surgere, segniter ac difformiter inclinare, vt quando corpore quidem sufficienter demisso, vultus tamen indecenter erigitur, oculis erratice circumlatis: imperfectè quoque ad memoriam Trinitatis, inclinationis venerationem exsoluere, quasi sit honoris differentia in personis, irreuerentiæ arguit & teporis. Etiam extra chorum stent ad officium, præterquam ad lectiones & officium mortuorum. Specialiter tamen lectionibus planè dictis (de Domina tantum exceptis) irreuerentes & pigros senouerint, si debitas Deo laudes sedendo vel

iacen-

Item. ser.
47. in Cāt.
in fine.

Reuerentia
est opus in
officio di-
uino.

in fine
in fine
in fine
in fine
in fine

facendo exsoluant, nisi necessitas euidens co-
 gat. Si quando per viam officium dixerint,
 etsi non vacat continuè dum illud dicunt ab
 itinératione quiescere, saltem ad collectā præ-
 cedentium collectiuam, quando omnino tota
 est in Deum intentio colligenda, in vno sistāt
 loco: imò si tempus exegerit & locus permise-
 rit, cum reuerentia genu flectant, vr in oratio-
 ne communi totum officium venerentur. Dis-
 positio corporalis honesta, deuotionis prouo-
 cat affectum & designat. Non frustra sanctus ^{Sulpit. ep.}
 Martinus, oculis ac manibus in cælum semper ^{3. ad Basili-}
 intentus orasse describitur. Intrinsecos motus ^{iam sub pñs}
 gestus exterior attestatur. Quamuis extra con-
 uentum, conuentualis in omnibus disciplinæ
 non seruetur districtio: in omnibus tamen re-
 ligiosi operibus, religionis debet vestigium re-
 lucere. Debent ergo ad opus Dei corpus hone-
 stè disponere: ad collectam & Trinitatis me-
 moriam vel modicum inclinare, ordinem in
 prosequendo seruare, occupationem & inter-
 ruptionem vitare. Ad Missas postpositis om-
 nibus, tanto maiori promptitudine ac deuo-
 tione ministrent, quanto Deo ibi familiariùs
 seruitur. Calicem & corporalia si tetigerint,
 reuerenter & mundissimè tractent: manusque
 post tactum huiusmodi antequam apponant
 communibus, lauent. Corpus Dominicum re-
 cepturi, antè, vr decet, ampliori confessionis,
 orationis, & tam à cibis quàm verbis tempe-
 rantix studio, acceptum Deo satagant hospi-
 tium præparare. Infusam autem ob tanti ho-
 spitis gratiam, reuerentiã in gratiarum actio-
 ne attendant: *Non minor est virtus, quàm quarere
 parta tueri.*

G 3

De

De ordinatione respectu sui.

CAP. II.

CAETERVM feruorem sanctum, & quandam debent magnanimitatem assumere: ut ad virtutum exercitia strennui ac deuoti, opera bona frequenter supererogare contendāt. Tūc enim vitia fideliter extirpata discedunt, si virtutibus cedant. Alioquin vel subsidunt ad tempus eiecta, vel redeunt; nisi virtutes in locis vitiorum quæ fuerint depulsæ, successerint.] Non proderit omnia reliquisse, nisi virtutum passibus tota Christum intentione sequamur. Quid iuvat expeditum esse ad cursum, nec currere? exisse ad opus, & operis obliuisci? Non intratibus vineam, sed operantibus merces datur. Et cum in vsu virtutum omnium perfecti esse non valent, in aliqua saltem se studeant specialiter exercere, & illam quanta possunt perfectione obseruare. Feruorem nouitiorum non decent illæ misericordes in seipsis discretionēs, & discretionum dispensationes faciles: quia indulgentiæ suo iudicio non sunt admittendæ, nec tamen recusatæ sunt alieno. A seipso in seipsum, rigida debet esse censura & districta seueritas. Ad regentem vel consulentem, lenis & obediens in omnibus humilitas. Si alterum desit, vel in deside & tepido, non spero cursus perseverantiam, vel in præcipitio timeo ruinam. Sint occultatores virtutū, sicut alij vitiorū.] Non tamē in principio ardua siue multa præsumāt, nec sine licentia aliquid notabile attentēt: sed à minoribus virtutibus paulatim ad maiores ascendāt. Hereditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit.] Cōmunem ordinis obseruantiam sequantur: perfectioni in

*Greg. li. 3.
de vita cō-
temp. c. 3.*

Mat. 20, 8

*In seipsum
rigidum,
in alios
lenem esse
oportet.*

*Seneca lib.
de virtutib.
& continētia*

Prin. 20, 21

in silentio, & in aliis institutis plenius obtrine-
dis insistant; à qua nec exemplari leuius, vel ne-
gligentium aliquorum dissolutione diuertant.

Optima religiosi perfectio, perfectè commu-
nia quæque conuentualia seruare. Porro hic
religionem offendit, qui religionis violat insti-
tuta. Turpis omnis pars, vniuerso suo nõ con-
gruens. Cauet vir constans & honestus, ne con-
suetudinũ ordinis temerarius violator existat.

In victu & moribus, nouitatis nota, & singu-
laritatis erit diuersitas fugienda. Ante omnia
caueant, ne pro inchoato iam bono subrepat
superbia, vt se aliis præferant & se aliquid esse
putent. Perit omne quod agitur, si non solici-
tè in humilitate custoditur. Exteriorũ gestuũ,
disciplinam non negligent. Disciplina cerui-
cem submittit, ponit supercilia, componit vul-
tum, ligat oculos, cachinnos cohibet, modera-
tur linguam, frangat gulam, iram sedat, for-
mat incessum.] Sit ergo aspectus verecundus
& simplex, risus sine cachinno, vox sine clamo-
re, incessus sine tumultu. Erecto vel discooper-
to passim capite, manibus dissolutis vel habitu
non incedant. Sit eis grata non scutrilitas seu
curiosa vrbánitas, sed sancta quædam rustici-
tas. salua semper modestia honestatis. Sint ad
loquendum tardi, & in voce demissi, & in con-
gregationibus aut seniorum præsentia, vix nisi
pro præsentí necessitate vel interrogati loquan-
tur. Non sint disputatores, nec faciliè de auditis
præsertim seniore præsentè sententient. Stulti
sicut sunt in sensu leues, & in verbo præcipi-
tes. Infra tempus probationis cum extraneis,
siue religiosi siue alij fuerint, absque licentia
& dato sibi socio non loquantur. Religionis
initium est linguæ frenum. Si quis putat se re-
ligiosum esse, non refrenans linguam suam,
huius vana est religio. Rem aliquam, licet par-

Perfectio
summa re-
ligiosi, cõ-
munia per-
fectè ob-
seruare.

Aug. lib. 3.
confess. c. 82.

Superbia
summo pe-
rè fugiendã
nouitijs.

Ber. ep. 119.
ad sophiam
virginem.

Religio-
nis initium
linguæ
frenum.

Iacobi 1, 26.

Extra cō-
munem
refectionē
nihil su-
gendum.

Otiādum
nunquam.

Bev. de vita
solitaria ad
fratres de
monte Dei,
ante med.

nam, sicut acum, siue aliud, occultè, hoc est, si-
ne licentia recipere vel habere, quasi furtum
abhorreant. Superfluitatem in cibis & vesti-
bus, & in aliis quibuscunque constanter despi-
ciant: paupertatem & paritatem quandam in
omnibus quæ ad corpus pertinent amplexan-
tes. Vitiosæ consuetudini viriliter & feruenter
resistant: nec eam in his quæ gulæ vitium sa-
piunt, suæ crescere patiantur. Extra commu-
nem refectionem, ad comedendum & biben-
dum vix eos inflectat ipsa necessitas. Sæpe
quod necessitatis esse videtur, est vitij. Ultra
duas vices in die, puerorum seu pecudum mo-
re comedere, potum extraordinariè frequen-
tare, religionis temperantiā & decorē euidenter
offendit. Quæ rogo religio, quæ paupertas, si
mox ut esuris, mox ut sitis voluto pares, satias
appetitū, nec cum vsq; ad statutam horā scias
cōpescere? Si quando tamē extra horā exactus
necessitate quis bibit, sedendo & socio præsen-
te id faciat. Non decet ut stando, aut sine teste
bibas. Si plures fuerint, omnes dum bibitur si-
leant: statimque ut biberint surgant cum ali-
qua laude Dei. Reprehēibilis admodum con-
fabulatio vel mora superflua iuxta porū. Nun-
quam otio torpeant: sed semper aut lectioni,
aut orationi vel officio addiscēdo; aut aliis non
quæ ipsi elegerint, sed quæ iniuncta fuerint
facienda incendant. Spiritum tamen deuotio-
nis, exteriores non exhauriant actiones. Deuo-
tus frater nunquam totus comedat, totus dor-
miat, aut totus in exterioribus occupetur. Sed
siue comedat, siue aliud faciat, sanctū in ani-
mo aliquid semper voluat, vnde spiritus re-
creetur. In somnum quoque iturus, semper
aliquid in memoria secum deferat, in quo pla-
cidè quidem obdormiat: quod nonnunquam
iuuat somniare, & vigilantem excipiens, in
statum

statum hesternæ intentionis restituat.] Lectum intraturus pro diurnis offensis orationem semper aliquam faciat, veniâ petat, pectus percutiat; crucisque munitus signaculo, suum Deo spiritum humiliter recommendet, qui à somno surgēs, cū aliquanta se denuo laude cōsignet. Quod si fortē cum luxuriæ pōpa concusserit, recordetur dilectum suum positum super lectum doloris, & vniuersum stratum eius in carnis infirmitate versatum, hæc dicens in corde suo: Dominus meus pendet in patibulo, & ego voluptati operam dabo? Sicque inuocato nomine Saluatoris, & sæpius geminando nomen salutis, cessabit quassatio.]

Ber. in formula honesta vita, in fine.

Psalm. 40, 4

De ordinatione circa proximum.

C A P. I I I.

AD hæc qualiter se habere ad proximum debeât, Hugo docet: Superioribus, inquit, obedientiam, timorem, obsequium & venerationem exhibere debemus: cum æqualibus pacem & concordiam custodire, inuicem obsequio, beneficio & honore præuenire. In omni actione & verbo, superiorem eis locum tribuere: & si quādo fortassis in aliquo negotio præire eos cogātur, cum omni humilitate & reuerentia, quæ facienda sunt non præcipere sed demonstrare: & si eos præcedere cōtingat cum alacritate & deuotione, quasi ex necessitate subiecti, obedire. Inferioribus semper beneficium & auxilium impendere, venerationem nō exigere, societatem atque æqualitatē amare. Maioribus, ait, debemus per timorem subdi, æqualibus per charitatem obsequi, minoribus per æqualitatem coæquari.] Igitur deuoti fratres seniores suos reuereantur vt dominos, diligant vt parentes. Qui præsunt in domino,

Ro. 2 in flos monast. ad nouit. c. 50 in initio

Seniores honorandi.

G s

sunt

1. Tim. 5,

27

Hugo à S.

Victor. ubi

sup. in prin-

cipio cap.

Benel. v. 2.

cap. 63.

Leuit. 19,

32.

Quidquid

præcipitur

quasi di-

uinitus im-

peratum

seruetur.

Bern. de vi-

ta solitaria

ad fratres

de monte

Dei, ante

med.

1. Cor. 3, 18.

Hieron. t. 1.

ep. 4. ad Ru-

sticum mo-

nachum, in

med.

sunt (secundum Apostolum) amplius in caritate habendi. Sanè (iuxta Hugonem) reuerentia sine amore seruilis est: & amor sine reuerentia, puerilis iudicari debet.] Propterea docet sanctus, ut transeunte maiore minor surgat & det ei locum sedendi. Nō præsumat (inquit) minor cōsidere, nisi præcipiat ei senior suus.] Prior hīc ponit conuersio, vel gradus officij seniore: quanquam & ætas sit iuxta legem Domini honorāda. Sic enim scriptum est, Coram cano capite consurge: & honora personam senis.] Discretio tamen cautè pro loco & tempore, ac sine reuerentiæ congruæ detrimento, venerationem modificat. Habendus est modus in omnibus: nec vitiosam quidem superstitionem admittens, nec superstitionis euitandæ prætextu, humilitatis aut morum sanctiōnem euacuans. Obedientiæ se totos subiciant. Sit homo interior totus Deo, sit exterior totus Prælato subiectus. Quidquid superior eis vel præpositus vel instructor iniunxerit, quasi diuinitus imperatum, statim ut veri obedientiæ filij deuotè adimpleant. Quidquid statuerit, inuolabiliter seruent; scienterque aliquid transgredi sacrilegium putent: & salutare credant quidquid ille præceperit. Perfecta obedientia est in incipiente maximè indiscreta, id est, nō discernere quid vel quare præcipiatur: sed tantum ad hoc niti, ut fideliter & humiliter fiat quod à maiore præcipitur. Nouitium prudentem incipientem & sapientem, in cella diu posse consistere, & in congregatione durare, est impossibile. Stultus igitur fiat ut sit sapiēs.] Secure per omnia obeditur, ubi contra Deum nihil præcipitur. Discant ergo voluntates proprias frāgere, alienoq; iudicio & imperio ambulare. Nulla ars, ait sanctus, absq. magistro discitur. Ad illud (inquit) tēdit oratio, ut tuo doceam

etiam te arbitrio non viuendum, sed viuere debere in monasterio sub vnius disciplina patris consortioque multorum: ut ab alio discas humilitatem, ab alio patientiam: hic te silentium doceat, ille mansuetudinem. Non facias quod vis: subiiciaris cui non vis. Lassus ad stratum venias, ambulāsque dormites: & necdū expleto somno surgere compellaris.] Nihil absque instructoris cōscientia faciant, vel quocunque eant, cui ab aliis etiam superioribus demandata sibi significant. In quibus sufficit ipse, semper eius licentia sint contenti; pro his quæ inferioris sunt, non passim recurritur ad maiorem. Fratres omnes & seinuicem honore & obsequio præuenire, & eorum defectum in officiis humilioribus implere, contendant. Seniores fratres versiculos dicere, de lumine seruire, librum ad officium tenere, vel huiusmodi humilia in choro & extra, quātum in se fuerit non permittant. Omnibus se subiicientes humiliter propter Deum. Non quod sibi vtile putant; sed quod aliis, amplexantes, omnibus libenter obediant, omnibus satisfaciant prout possunt: ut in omnibus quibus vritur transitoria necessitas, superemineat quæ permanet charitas.] Quidquid agunt fidelissimè cum diligentia faciant, & tanquam Deo, non quasi hominibus seruientes. Nō aestiment alios fratres, qui diutius in ordine laborauerunt, secum ex æquo laboribus occupandos: præsertim cū de se humiliter sentientes, piè debeant credere, quod sancti viri plus Deo placeāt quiescentes, quàm ipsi quantumlibet laborantes. Erubescant se nescire, quod in obsequiis religiosè est sciendum. Quod igitur nesciunt, statim exercitio magistrante addiscant. Sint præcipuè ad seruendum communitati promptissimi. Si lumen in ecclesia vel in officinis, aut aqua in fra-

Sine cōscientia instructoris nihil agendum.

Aug. in regula 6. 39.

Frates ho-
spites cū
caritate
accipiedi.

fratrum lauatorio desit; continuo de his & si-
milibus necessitati provideant. Ad obsequium
aduenientium fratrum, qui sicut Angeli, imò
sicut Christus in eis veniens, sunt suscipien-
di, cum omni deuotione festinent. Et quia
fratribus hospitibus, secundum quod religio-
nis honestas & consuetudo requirit, prius
orandum est, quàm fratribus socientur in pa-
ce, quàm citò ab oratione surrexerint ad eo-
rum deosculandas manus, maximè si fuerint
sacerdotes, deuotè occurrant & humiliter ge-
nuflectant. Nullum fratrem puro appellent
nomine: nec nisi fuerit patriæ cōsuetudo tui-
sent. Nulli prorsus, quantum in eis est, mate-
riam præstet molestiæ alicuius: sed omnia quæ
necessaria & vtilia æstimant, bono pietatis &
charitatis componant. Quid pace honestius
quid vnitate iucundius? aut commodius socia-
litate? quid charitate melius aut pretiosius in-
uenitur? Gloriosissimū quidem & potissimum
liberalis animæ & consciētiae bonæ indicium,
pacem proximi custodire: omnem quantum
possibile est fratrum scandali occasionem vita-
re, verecundari si socium vel per surreptionem
offendis. Si quem aduersum se fratrem mo-
tum vel leuiter senserint, quiescere nesciant;
quousque ipsum humili studuerint satisfac-
tione placare. Ad extraneos si quando proce-
dunt, in verbis eorum, incessu & habitu, mode-
stia fulgeat disciplinæ: breuiter & pauca lo-
quantur, caput decenter operiant, manus abs-
condant, mulieris omnino quantumlibet pro-
pinquæ osculum, & nudæ manus contactum
penitus vitent. Pro personis quæ in domo vel
in via fratrum se orationibus recommendant,
statim post earum abscessum orationem faciāt
specialem. Defunctis fratribus, audito eorum
transitu, quàm citius possunt subueniant: &
de-

Pacem cū
omnibus
habere li-
beralis ani-
mi & bo-
næ con-
scientiæ
indicium.

Orandum
mox pro
illis qui
preces ef-
ficant.

debitum saltem obsequium soluere nulla occasione postponant. Talia siquidem non absque pertimescendæ offensæ periculo negliguntur.

De rerum custodia.

CAP. IIII.

Res quatenent, præcipuè libros, mundè teneant & honestè. A tactu libri nudam cohibeant manum: quæ licet munda, quia tamen porosa, ipsum facillè inficit & deturpat. Turpe est nudos paginarum marginibus imprimere digitos, vel ipsos, vel certè laternam super librum legendo deducere. Semper pñus, si adsit, digito supponatur. Alioquin ita cautè tangant & leniter, vt tangentes quasi non tangere videantur. Librum superfluè apertum non teneant, vel incautè relinquant. Fir-
macula, libro paululum stricto, si violentia laxentur, apponent: violentiam sonitus probat. Indignus est libro, qui negligit custodire. Solent incurij quidam, libros digitis, & vestes præcipuè in manicis mundè seruandas, sordibus & pulueribus, vel rebus quas tractant penè indifferenter exponere: ipsas verò extremae frequenter vilitati expostas, vix valent à sociorum cibo, vix ab altari, vix ab ipsis calicis mappulis prohibere. Qui ipsis placere sordibus cupiunt, custodiæ curam curiositatis condemnant infamia: suæque vitium incuriæ, virtutis specie colorare nituntur. Graui hæc homini erudito. Qui munditia gaudet, honestatis pulchritudine delectatur.

Libri curiosè seruandi.

De

*De profectu & defectu novitiorum, siue de
differentia conuersorum.*

CAP. V.

Benorum
novitiorum
signa.

Nota.
Bern. ep. 90.
in med.

Prov. 10, 1

Isal. 33, 9

Ecol. 22, 3

Improbe-
rum indi-
cicia.

ACCEDIT hinc Neophytorum con-
uersio differens intuēda. Sunt enim qui-
dam tractabiles, simplices, deuoti, timorosi,
qui nihil sibi Christo charius æstimantes, vo-
luntates proprias ei sacrificāt, volūtariē prom-
pti ad nutum, nutu citius obedire. Ad difficulta
qualibet propter Christum æquanimiter per-
ferenda parati: suæ quoque integritatis solici-
ti, cor suum per puram confessionem & assi-
duam orationem mundare non negligunt.
Sunt in exteriori conuersatione disciplinati &
humiles; student se in omnibus officiosos &
amabiles exhibere. Siquidem studere propter
Deum amari, charitati seruire est.] Hi vero
sunt Altissimi filij, fideles sanctæ religionis
propagines, fratrum lætitia, consociorum sola-
tium, sui gloria instructoris: Nam gloria pa-
tris est filius sapiens. Sunt & alij duræ cervicis,
disciplinæ insusceptibiles, mansuescere ne-
scientes, repidi, curiosi, superbi: qui quam sua-
uis est Dominus, non gustantes, seculari dun-
taxat deposito habitu non affectu: quoniam
adhuc in moribus, in verbis, in gestibus, &
propriarum pertinacia voluntatum, seculo fi-
dem seruant: vt monstro mirabilius sub reli-
giosa veste, hominem videas secularem. Hi
sunt filij dissidentia, adulterina plantatio, fru-
ctus inutiles & acerbi, sociorum onus & scan-
dalum, sui afflictio & confusio instructoris.
Iuxta illud, Ira patris filius stultus: & confusio
patris de filio indisciplinato. Ponenda sunt
pauca torporis, curiositatis & superbiæ, prædi-
ctorum indicia, vt cognita deuententur. Cau-
tior

tior in bonis ambulas, si & mala non lateant.] *Bern. 2. de consider. pecc. med.*
 Tepidus in conuersione otiosa verba, & vanas *Isidor. de sum. bon. li. 2. c. 10. sens. 2. & Bern. ad sororem de modo bene vivendi, c. 6.*
 cogitationes noxias esse non conspicit.] Vita- *Isidor. ubi sup. & Bern. ubi sup.*
 tis grandibus, reliqua omnia vix reputat im-
 puranda: hebetati cordis ipse ad conscientiam
 de offensis, vt timoris filialis ignarus, timora-
 tos & conscientiae puritatem amantes, fatuos
 & supersticiosos sententiat. Quod si à torpore
 mentis euigilauerit: ea quæ leuia existimabat,
 quasi horrèda atque atrocia pertimescit.] Va-
 cuus gratia & tepidus, quod est gratia, seu mi-
 nus necessariae retentionis, quod disciplina, quod
 morum, quod virtutis perfectio conciliat, ne-
 gligens: illud difficile, vel certè superfluum ar-
 bitratur, ægreque doctrinam ad talia patitur,
 doctorem nimis perfectum ironica irrisione
 pronuncians. Nempe stultus sui patris disci- *Prov. 15, 5*
 plinam irridet: vt pateat quod iuxta Sapien- *Eccli. 21, 22*
 tem dicitur: Compedes in pedibus stulto do- *1. Cor. 2, 14*
 ctrina. Animalis homo non percipit quæ sunt
 spiritus Dei.] Tepidus in conuersione remis-
 sus, publicos mores & doctoris monita negli-
 git, ea quæ Dei sunt læguitè operatur. Si quod
 inchoat bonum, vix perficit, tardè ad diuinum
 officium, & quæque conuentualia occurrit.
 Otio gaudet, labore vel modico læditur: &
 facile se infirmum vel ad modicum se fatiga-
 tum præendit: sed & amore privato se diligēs,
 quæ carnis sunt sapit & prosequitur ex affe-
 ctu. Aliorum quoque defectibus, non virtuti-
 bus hærens. Si quid minus vel negligenter
 actum inspexerit, illud in exemplum ad suæ
 velamen tepiditatis assumit. Ficta ei & inde-
 uota confessio: rara & brevis compunctio. In-
 sipida & sine attentione oratio, incircumspecta
 & sine ædificatione lectio: obedientia moro-
 sa & sine deuotionis affectu vix aliqualis im-
 pletio. Multos enim remissa conuersio in pri-
 stinos

Isidor. li. 2. de sum. bo. c. 10. sum. 20

stinos errores reducit; ac viuendi corpore res-
 soluit:] vt nonnunquam ex ore Domini euo-
 mantur. Curiosus non curanda curat, necessa-
 ria negligit: & sui oblitus aliena considerat,
 notat, & explorat. Si quod insonuerit verbum,
 anhelat sollicitus ad sciendū: & honestate post-
 posita id ab inuitis & celare forsan volentibus,
 inuerecundè requirit. Locis sibi non concessis,
 congregationi, & colloctionibus frarum se
 ingerit non vocatus. Cū cum abesse putave-
 ris, adest impudens lateri, adest auri: vt nec se-
 cretum valeas occultare sermonem. Obseruat
 angulos, vagis circūspicit oculis, hæret ad sin-
 gula quæ occurrunt. Cōmunes obsidet transi-
 tus. Superuenientium & forensium gaudet
 occurso. Rumoribus & secularibus verbis hau-
 riendis & referendis intendit. Res sibi non de-
 putatas curiosè reuoluere non quiescit. Lite-
 ras etiam alienas si casu apertas inueniat, in-
 spicere non veretur: quas tamen licet apertas
 quomodolibet inuentas, vix aliquis nisi supe-
 rior licitè inspicit, vel aliis inspiciendas expo-
 nit. Rerum quoque apparatus, cura superflua,
 curiositatis vitium clamar. Signa verò super-
 biae Prosper enumerans, Hos (inquit) dolendos
 enuncio, quos iam conuersos superbia occultè
 captiuat. Hi, ait, seniorum suorum non obser-
 uant imperata, sed iudicant de suis negligentiis.
 Obiurgati aut rebellant insolenter, aut
 murmurant. Simpliciter spirituum fratrum
 irridenter exagitant, præferri se etiā me-
 lioribus impudenter affectāt. Obsequia delata
 fastidiunt, negata pertinaciter quærunt. Nata-
 les moribus anteponunt: iuniores suos elati
 despiciunt, conferri sibi aliquos non credunt.
 Non seruant in obsequio reuerentiam, in ser-
 mone modestiam, in moribus disciplinam: ha-
 bent in intentione pertinaciam, in corde du-
 riciam,

Agst. 3, 16

Litteræ
alienæ nō
legendæ.

Prosper l. 3.
de vita cō-
temp. c. 8.
Signa su-
perbiæ.

ritiam, in sermocinatione iactantiam. Sunt in humilitate fallaces, in iocatione mordaces, subiectionis impatientes, temerarij in audiendo, clamorosi in loquendo, fastidiosi in aduertendo, præsumptuosi in docendo, effrenati deformiter in cachinnando: hæc sunt (inferi) superbiæ grassantis iudicia.] Superbus se ad omnes propriæ voluntatis impulsus accommodat: nec se aliis, sed alios sibi applicare contendit: facillè sibi fieri contumeliam iudicat, ad quam irroganda est validus, ad tolerandam infirmus. Et se grande aliquid esse putans, deferre sociis dedignatur. Legibus subdi, & propriam recognoscere culpam erubescit. Et licet iuxta ordinis mores se regere nesciat, in suis oculis tamen sapiens & perfectus. Ad aliorum instructionem, suæ præsertim opinionioni contrariam, stomachatur. Reprehensus offenditur. Nunc causam ut insufficientem vel friuolam, nunc monitoris modum calumnians: ut si persuadere aliquid velis, instabit quòd modus artem, monitio studium exigat: quo fit ut huiusmodi allegationum obsitus spinis, sicut ericius vel irrefragabili ratione vel auctoritate non capiatur. Fit igitur ad obtemperandum difficilis, & ad correctionem impatiens, adeò interdum, ut se discipulum abnuens, ipsum etiam deputatum sibi refugiat instructorem. Hæc omnia serui Dei quasi pestem mortiferam detestantes, perfectè ad Dominum convertantur: iuxta illud Deuteronomij: Perfectus eris ^{Deut. 18.} & sine macula cum Domino Deo tuo. Væ duplici corde, & peccatori terrâ ingredienti duabus viis.] Si quis verò sufficienter expectatus & monitus, mores corrigere, ac religionis formam induere negligit; præsertim si rebellis aut contentiosus extiterit: non est proficientium numero aggregandus. Infidelis si discedit, discedat. ^{1. Cor. 7, 29}

H.

cedat.

114 S. BON. SPEC. DISCIP.
cedat, ne vna ouis morbida, cōtagione mortifera totum gregem contamineat. Peruersus & insolens, non nisi in onus religionis & dissolutionem admittitur.

De nouiter professis in ordine.

CAP. VI.

AD professionem admissis fit quā maxima cura, ne defluāt. Perfecti quique magna se discretionis subtilitate conspiciant, ne ad deteriora vnquam vel in opere, vel in cogitatione delabantur. Si curare parua negligimus, sensibilius seducti audenter etiam maiora perpetramus. Suscepram etiam examinis tempore disciplinam, prudens non abiicit, imò nec suum continuò quasi iam sibi sufficiens deserit instructorem. Eget rectore nouitius, eget nouus directore professus. Vanus & fictus vt instructoris curam euaserit, insolens, assumit cornua, fit præsumptuosus & audax, & quasi vacca lasciuiens à prima in formatione declinat. Cessat oratio, tepet deuotio, confessio peccatorum negligitur: vt putes eum aut sui oblitum, aut non habere peccatum. Facit quidem dilata confessio vt negligens mundus appareat, licet non existat; dum culpas absorbet obliuio, absoluit. Multiplicantur dum non curantur offensa: multiplicatae ne discernantur & corrigantur impediunt. Multitudo peccatorum impedit ne videantur. Vnde piger tunc est maximè vitiosus, cum vitia non agnoscit. Sic filia fatua in deminoratione erit: Iustorum autem semita quasi lux splendens procedit & crescit vsque ad perfectam diem. Professi ergo profiteantur profectum, præsumptionem præscribāt. Dabit ad hoc, humilitatis &

Greg. hom.
3. in Ezech.

Rara confessio quid efficiat.

Ecclesi. 12, 3
Iren. 4, 18

AD NOVITIOS, PARS II. II5

& paupertatis constantia perseverans affectum, & curarum abiectio terrenarum, exercitatio charitatis, & quæ complectitur omnia considerationis attentio. Summa religiosi virtus humilitas, quæ ipsum curat, perficit, & conservat. Sine humilitate nulla virtus, nulla perfectio aut acquiritur aut servatur. Virtutum siquidem bonum quoddam ac stabile fundamentum est humilitas. Nempe si nutet illa, virtutū aggregatio non est nisi ruina. Et quoniam ad humilitatem humiliatio via est: non erubescant humilia, nec humilitatis officia facile respuant; nec imposita recommendent. Omnis ab eis præsumptionis audacia proscribatur. Antiquioribus fratribus in ordine deferant; ac semper eorum respectu se iuniores & novitios reputent. Ad exteriora, vel honoris alicuius officia, provehi non affectent. Multos prospera nimis promotio, à virtutum iam profectu per vitium elationis deiecit. Qui mundum deserunt (ait sanctus) ad exteriora officia vehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mundi contemptu solidentur. Et quia novorum & iuniorum tentatio solet esse facile superbire; nescire modum humilitatis servare; & si fortè in aliquo præsent, officij metas excedere; ac de minimis grandia iactare: attendant sibi super his vigilanter. Non potest intimo conscientiae testimonio gloriari veraciter, nisi qui extrinsecas gloriolas perfecte respuerit.] Paupertas in omnibus placeat, ne iterum siue in libris siue in aliis rerum se velint sarcinulis onustare. Perfecta rerum abiectio, à cura expedit mentem, ab infectione affectum. Nemo in Christi expeditione liberior nil habente. Si aliquibus egeant, studeant parcitati. Super omnes divitias, divitem facit paupertas. Hæc quoque in victu, & in his quæ carnis

Humilitas
summa virtus
religiosa.

ver. ep. 87.
in fine.

Propera
promotio
à virtutum
deiecit pro-
fectu.
Gregor. l. 8.
moral. c. 33.
in princip.
Iuniorum
tentatio est
superbia.

ver. ep. 42.
ante med.

Paupertas
commen-
datur.

sunt maximè amplectenda. Non est euangelici pauperis gaudere superfluis, luxibus indulgere: & quod nec diuites possunt, semper velle in omnibus abundare, nec penuriam scire pati. Familiaritates superfluas fugiant. Esto (ait quidam) omnibus benignus; nemini blandus, paucis familiaris, omnibus æquus. Et sanctus, Tria (inquit) religiosum quemlibet decent: pauca loqui, paucos habere familiares, & multum orare. Vbi multi familiares: ibi multæ locutiones, & sibi singulares. Si familiarem admittis, sit quem ætas, mores, discretio, & honestas insignit & commendat. Familiaritas si fuerit ordinata, non erit blanda, improba, puerilis. Est modesta quædam in sancta familiaritate seueritas, est & iustitiæ rectitudo: vt nullatenus vitium fouearur, nec pro amico proximus offendatur. Noli (ait Sapiens) pro amico inimicus fieri proximo.] Secularium denique familiaritas indiscreta, religiosi quietem multipliciter inquietat. Nullius gratiam munusculis comparent. Si quid fortè alicui vel causa exacti necessaria (prius religionis lege licentia præobtentâ) obrulerint; honestas rei & vilitas pretij, religiosorum & pauperum xeniam esse probent. Non frequentent propinquos, nec exterioribus se implicent curis: sed salutis propriæ memores, agendæ potiùs penitentia vacent. Non cadat à mente professio: sed semper ad quid venerint cogitèt. Pensent quod de quibusdam ait sanctus Gregorius: Sæpè (inquit) nonnulli aperta prauitatis vias deserunt, sanctitatis habitum sumunt: sed mox vt prima limina bene viuendi contigerint, obliti quid fuerint, affligi iam per penitentiam de consummatis nequitiiis nolunt. Laudari de inchoata iustitia appetunt: præsestiam cæteris melioribus concupiscunt. Et post

Phil. 4. 12

Seneca lib.
de 4. virtutibus, cap.
Continetia.
Oserua
tria que
religiosos
decent.

Ezeli. 6. 1

Munusculis nullius
gratia comparanda.

Lib. 8. moral. c. 32. in fine.

post pauca: In rebus (air) multiplicibus occupati, atque ipsa occupatione confusi: nō solum perpetrata minimè deplorant, sed adhuc quæ deplorentur exaggerant.] secundum Apostolum: Nemo militans Deo, implicat se negociis secularibus, ut ei placeat cui se probavit.] De sancto legitur, quod quanto magis se ab humanis curis & colloquiis sequestrabat, tanto illi vicinior & propinquior Deus erat. Viranda maximè colloquia mulierum. Non potest toto corde habitare cum Domino, qui mulierum accessibus copuletur. Charitatis obsequia libenter impendant. Charitas semper reddita, semper detinet debitorem. Hæc autem quomodo negetur amicis, quæ etiam debetur inimicis? Postquam vel orationi vacauerint, vel ad studium se dederint, ad serviendum fratribus surgant: & si necesse fuerit, officiales nunc hunc nunc illum, discretè tamen & prout oportuerit iuvent: ut secundum Apostolicam doctrinam & vitam, manibus suis laborantes quod bonum est, aliorum fratrum etiam corporaliter, si fieri potest, participantes laboribus, in charitatis semper exerçantur operibus, & cibum corporis non absque labore comedant corporali: ut hæc sancta consuetudo ipsos in humilitate custodiat, in fraterna dilectione & omni perfectione cōfirmet. Qui communibus instant, suisque obsequiis alios portant, sunt corporali simul & spiritali suffragio supportandi. Merito singuli pro his orant, qui pro communitate laborant. In spiritalibus bonis Martha participet cum Maria, quæ utique sunt sorores, & æqua sit pars descendens ad prælium & permanentis ad sarcinas, & æqualiter diuidat. Qui nobis corporaliter obsequuntur, iustè sortem in necessariis spiritaliter assequuntur. Rursum communitatis operibus,

al. cōfess

2. Tim. 2. 4

Iohne Ab-
bate in vi-
tis Patrū,
lib. 8. c. 1.
circa medi-Fratres fa-
borantes
adiuuandi.

1. Tess. 4. 11

Luc. 10. 39

1. Reg. 30.

24.
Communitatis
opera omni-
bus prae-
ferenda.

1. Cor. 13, 5

Aug. reg.
sap. 24.Finis pro-
fessionis
nostræ
Deus, ad
quem ve-
nitur mē-
tis purita-
te.*portè leg.
Qui si cō-
temptum
mundi,
corde fi-
xum.

2. Cor. 13, 5

Puritas
mentis
studiosè
sectanda.

ribus, familiaria nemo præponat. Charitas (de qua scriptum est) non quærit quæ sua sunt: sic intelligitur, quæ communia propriis, nō propria communibus anteponit.] Considerationi denique ante omnia & in omnibus vigilandū, quæ ad finem & directionem attendit. Finis ad quem nostra tendit professio, regnum Dei vel potius ipse Deus. Directio qua illic tenditur, mentis est puritas, ad ipsum principaliter directiva. Herendum iugiter his duobus. Necessè est enim mentem considerare quò recurrat, cuique principaliter inhæreat. Non herentem enim per singulas horas atque momenta pro incursum varietate mutari, atque ex his quæ extrinsecus accidunt in illum statum reformari, qui primus occurrerit necesse est. Hinc est, quòd multos pro Christi amore maxima contemnentes, pristinum tamen affectum in minimis retinentes pro graphio videmus, acu vel calamo commoueri. Irascuntur mobiliter & instantur, velut qui non habent Apostolicam charitatem. Qui si contemplationem mundi cordis fixam tenerent; nunquam pro parvis rebus admitterent, quod ne pro magnis ac pretiosis incurrerent opibus, easdem penitus abiicere maluerunt. Vnde liquet perfectionem non statim facultatum seu dignitatū abiectione contingi, vbi non fuerit charitas illa, cuius Apostolus mēbra describit, quæ in sola cordis puritate consistit. Nam quid est non æmulari, non inflari, non irritari, & reliqua: nisi cor perfectum atque mundissimum Deo offerre & intactum à cunctis perturbationibus custodire? Quidquid ergo nos ad hanc puritatem potest dingere, tota virtute sectandum est. Quicquid autem ab hac potest retrahere, quamuis necessariū & vtile videatur, ut perniciosum & noxium deuitandum.

Sine

Sine via tendentibus, labor est itineris nō profectus. Operantur & servant quā maximē puritatē, perfectā humilitas & expeditio mentis à terrenis. Erit denique vt purus animus pura Deum oratione frequentet, frequentando guster, gustando probet quā suavis est Dominus. Erit denique vt diuino inebriatus amore, totam in Deum considerationem inflectat: toto in ipsum desiderio pergat: nil ei sit dulcius, nihil iucundius in hac vita, quā vacare & videre quoniam ipse est Deus, quod est in partibus considerationis potissimum. Affecta sic anima comprehendit, complectitur & stringit, & tenet, dicēs: Tenui eum, nec dimittam. Puritas itaque via est regia, per quam ad sponsi amplexus, per quam tādē ad patriam peruenitur. Per hanc tandem veri Israëlitarū de virtute in virtutem donec videatur Deus deorum in Sion, desiderij gressu indeclinabili gradiuntur: Christum super omnia diligunt: nihil eius amori præponunt in via, quem habituri sunt mercedem in patria. Et nunc ego, qui licet admodum imperfectus & rudis, per obedientiam tamē erudiendis simplicibus aliqua hæc documēta congeffi, pulchriū depingēs hominem, pictor fœdus: eos supplex per Dominum obsecro, vt me sibi & si minūs proficuum, tamen beneuolum attendentes, in orationibus suis mei meminerint peccatoris: quatenus eis orationibus meorum veniam peccatorum affecurus, in potentias Domini, vnā cum eis merear introire, ipso misericordiarum Domino id præstante, cui est honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Psal. 33, 20

Psal. 45, 19

Cant. 3, 4

Psal. 83, 8

Psal. 10, 16

Explicit Speculum discipline ad novitios S. Bonaventura.

H 4

S. B O

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
 totius Ordinis Minorum Generalis
 Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
 siæ Epistola, continens xxv. memo-
 rabilia, omnibus Christo viuere stu-
 dentibus vtilissima.

IN Christo suo dilecto N. Qua-
 licūque homine veteri iam exu-
 to, Christo viuere, & mori mū-
 do cupienti, Frater Bonauentu-
 ra de Balneo Regio cōfrater eius
 in Domino, Salutem. Quoniam dilecte mi
 Frater in Domino, adhuc me in præsentia tibi
 posito instantissimè supplicasti, vt te in poste-
 rum aliquibus literis exhortationis visitarem.
 Noui frater quòd hæc dicens, ardentem prunas
 congeris super caput meum. Veruntamen
 affectuosè instando duritiæ meæ superbiam
 supplici humilitate vicisti: intantum vt ipse
 iam promitterem quod optabas; quamuis ma-
 gis dignum foret hæc me à te suscipere, quàm
 me tibi huiusmodi destinare. Quia tamen in-
 stantia tuæ deuotionis me compellit stultum
 fieri in parte ista, sicut potero qualitercunque
 experiar quod hortaris. Non tamen tibi alia
 specialia scribens, nisi ea quæ rudia & simpli-
 cia mihi ipsi colligere proponebam: ex quibus
 iam plurima bene nosti. Sed interim alloquēs
 dilectionem tuam charissime; cum nullus, si-
 cut experientia certa docet, perfectè Deo ser-
 uire possit, nisi dissoluere omnino se procurer
 à munda-

Nemo.
 Deo serui-
 re potest,
 nisi liber à
 mundo.

à mundo: oportet, si sequi volumus Dominum
 Saluatorem, voci nos propheticae obedire, vt *Isa. 58, 6*
 scilicet peccatorum colligationibus dissolutis,
 dissoluamus fasciculos deprimentes: quatenus
 à terrenis actibus dissoluti, sequamur liberis
 gressibus Redemptorem: quia iuxta Apostoli
 testimonium, Nemo militans Deo, debet se *1. Tim. 2, 4*
 negotiis secularibus implicare. Nūquam ergo
 de aliqua re creata, nisi in quantum nostrum
 excitet diuini amoris & dilectionis affectum,
 cor nostrum esse sollicitum permittamus: quia
 multiplex rerum labentium varietas plus de-
 bito ruminata, non solum animum distrahen-
 do, pacatae mentis gratam interrumpit quie-
 tem; verum etiam in animo gignendo phan-
 tasias, turbulente quassationis molestia, impor-
 tunè impellit eandem: sed potius affectionis
 omnium terrenorum sarcina onerosa deposti-
 ta, absque retardationis grauedine, curramus
 ad illum qui nos salubriter inuitat, in quo est
 animarum opulenta refectio, & pax summa *Philipp. 4, 7*
 quæ exuperat omnem sensum. Venite ad me, *Mat. 11, 28*
 inquit, omnes qui laboratis & onerati estis: &
 ego reficiam vos.] O Domine quo indiges?
 quare vocas? quid tibi commune nobiscum?
 O veræ pietatis vox! Venite ad me, inquit, &
 ego reficiam vos. O Dei nostri dignatio admi-
 rabilis! O charitas ineffabilis! Quis enim ali-
 quando fecit talia? quis vnquam audiuit? quis-
 ve conspexit similia? Ecce inuitat inimicos,
 hortatur reos, allicit ingratos. Venite, inquit,
 ad me omnes. Et discite à me. Tollite iugum
 meum super vos: & inuenietis requiem ani-
 mabus vestris. O verba dulcissima, verba Deifica,
 & penetrabiliora omni gladio ancipiti, intima
 præcordiorum euiscerantia: nimiaque repleta
 dulcedine vsque ad diuisionem anime pertin-
 gentia! Expergiscere nunc o anima Christia-
 na ad

H. 5

na ad

na ad tantæ benignitatis amorem, dulcedinis tantæ saporem, & ad tantæ suauitatis odorem, Certè qui ista non sentit, infirmus est, alienatus est, iam proximat morti. Inardescere quæso ô anima mea, pinguesce amore, dulcesce sapore: nemo te prohibeat intrare, tenere, gustare. Quid ampliùs quærimus? quid ultra expectamus? quid desideramus in hac vita? Habemus in Christo omnia bona. Sed heu ô infania nostra mirabilis! O infirmitas miserabilis! O vesania detestabilis! Nam vocamur ad requiem, & sequimur laborem: Inuitamur ad solatium, & quærimus dolorem: Promittitur gaudium, & appetimus mœrorem. Mirabilis prorsus infirmitas, miseraque perversitas. Iam omnes insensibiles facti sumus, & quasi deteriores simulachris, habentes oculos, & non videntes, aures & non audientes, rationē & non discernentes, amarum dulce, & dulce amarum ponentes. O Deus, vnde nobis tantæ perversitatis correctio? vnde nobis tantæ offensionis satisfactio? Certè nihil tale inuenitur in nobis, nisi tuo munere tribuatur. Tu enim solus potes nos corrigere: tu solus pro nostris delictis satisfacere, qui solus nostri sigmentum nostrum, salus & redēptio nostra: qui solū illis hoc facis, qui se miseros conspicientes in imis, à te solū releuari confidunt. Leuemus ergo ad Deum mentis nostræ oculos in directo, & videamus ubi nunc prostrati sumus: quoniam qui proprium casum ignorat, surgere minuscurat. Cognoscentes verò clamemus in fortitudine ad Deum de profundis, vt nobis adiutricem porrigat misericordiæ suæ manum, quæ abbreviari nunquam poterit ad saluandum. Non quæso confidentiam amittamus, magnam remunerationem habentem. Adeamus thronum gratiæ eius cum fiducia, fructum nostræ

Psal. 113.

Isa. 5, 20

Heb. 10, 33

Iud. 4, 6

nostræ fidei reportantes, salutem scilicet animarum nostrarum. Nulla nobis insit cunctatio. Iam enim vita nos vocat, salus expectat, tribulatio compellit intrare. Quid ergo facimus? quid pigritamur? quid moras contrahimus? Festinemus ingredi in illam requiem *Heb. 3, 11* iucunditatis æternæ, ubi sunt magna & inscrutabilia quorum non est numerus. Ascendat quoque *Jer. 51, 50* Ierusalem super cor nostrum: suspiremus ad patriam nostram, tendamus sursum ad matrem nostram. Introeamus in potentiam Domini, & intueamur nostrum Regem in ea regnantem, & liquecant in miserationibus eius corda nostra. Agamus illi gratias toto corde, qui defectum nostræ ingratitude non considerans, suæ non abstulit à nobis misericordię pietatem: desiderium nobis tribuens, ipsius viam currere mandatorum, quam sine desiderio nullus currere potest: quod quidem munus non est vilipendendum; sed gratiæ reputandum, cum hoc Prophetarum ille eximius se asserat concupiisse qui ait: Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Sed quia hoc ipsum desiderium aliquando nimia tepeditate nostræ incuriæ & negligentię lassessit; cogitavi quædam incitationis huius memorialia annotare, in quibus fugienda pateant & sequenda, quæ quidem cum affectu affectuosè speculantes, pristino vigore resumpto, tam diu infatigabiliter virtutibus & gratis in charitate divina crescamus, quo ad usque perfectum veniat desiderium collum æternorum. Ponuntur autem memorialium prædictorum prius quædam generalia, postmodum specialibus subsequentibus. *Gen. 49, 24*

Memorabilia

Memorialia generalia.

Sunt ergo quædam virtutes probatæ in iu-
 uenibus, & scalæ salutis, per quas sine dubio ad
 perfectionem virtutum, & culmen gloriæ pos-
 sunt ascendere fideliter exercitati per eas: vide-
 licet sancta verecundia in cunctis rebus & acti-
 bus, scilicet tarditas loquendi, promptitudo
 obediendi, frequenter orationis, fugere otium
 & dissolutiones, purè & frequenter confiteri,
 libenter seruire, & infructuosum consortium
 deuitare. Hæ namque sunt margaritæ fulgen-
 tes, quæ possessorem suum Deo & Angelis fa-
 ciunt gratiosum. Dum autem ei placuerit qui
 te segregauit ex utero matris tuæ, vocauitque
 per gratiam suam ut in te reuelaret imaginem
 filij sui, de miserabili seruitute Aegyptiaca
 transferens te in libertatē filiorum Dei; iamq;
 in viam noui hominis inceperis pedem pone-
 re; quæ inter timorem & amorem humilitatis
 est semita constituta; tunc per eandem humi-
 litatis viam ad eminentiora conscendens, po-
 teris te in altioribus exercere: ex quibus certa
 memorialia subscribuntur.

De concupiscentiis mortificandis.

Primum oportet ergo ante omnia te cu-
 pientem vestigia Saluatoris sequi: ut spem
 tuam totā fixam in Domino habeas, de om-
 nibus huius mundi consolationibus penitus
 desperans.

De vitiis extirpandis.

Secundum est, ut ab omnibus vitiis & con-
 cupiscentiis malis, in quantum sustinet hu-
 mana cōditio, te ipsum studeas penitus emun-
 dare; ut fermento veteri totius malitiæ & ne-
 quitiae expurgato, ambules in nouitate vitæ
 post Christum: quia nisi prius huiusmodi ca-
 tenas.

B. 607. 3. 7.

tenas iniquitatis confregeris, anima tua in tenebris aggrauata ad cælestia non poteris eleuari.

De colligationibus refecandis.

Tertium est, vt à teipso dissoluas omnem colligationem extrinsecam, vt sana & pure mente possis Deo colligari.

De tribulationibus cum patientia tolerandis.

Quartum est, vt amore Altissimi & sponsi tui Christi, omnes mundi huius persecutiones æquanimiter feras: imò si possibile est, pro voto suscipiens, solum in Christi passionibus delecteris; renuensque omnem temporalem lætitiā in ipsis tribulationibus hilaresceas; omnes reputans tibi ad purgationem peccaminū, & lucrum animæ tuæ præparatas.

Ut de nulla re conqueraris.

Quintum, vt cum Creatorem tuum & Dominum te sentias offendisse, rationē tibi fieri non possas ab aliqua creatura.

De paupertate sui ipsius.

Sextum, vt habeas despectui temetipsum, cupiens ab omnibus despici: zelansque sacratissimam paupertatem in omnibus quæ ad te spectant, asperitatem, vilitatem & parcitatem habeas quantum potes: non tamen in aliis requiras; sed potius lætus & gaudens de omni consolatione fraterna, eis sicut oportet obsequendo & ministrando assistas. Omnis consolationis eos reputans esse dignos: nisi (quod absit) ita tibi in aliquo pateret diuina offensa, quod omni excusatione careret: de qua compariendo & rimendo ex intimo corde doleas quantum potes.

De honoribus fugiendis.

Septimum est, ut omni tempore in timore stans, blanditias huius seculi, honores, glorias vel fauores, aurasque vanæ gloriæ, quasi mortíferas pestes omnino fugias toto posse: stansque continuo in teipso omni hora habeas te suspectum: quia si tuipsum victoriam fueris affecutus, nullus hostis interiùs vel exterius tibi nocebit.

De humilitate vera.

Octauum est, ut amore illius qui cum sit Dominus omnium cælestium, terrestrium & infernorum, pro nobis assumpsit vilissimam serui formam, in ea subiiciens se voluntariè hominum potestati; humiliando teipsum, omnem hominem reputes tuum dominum, & te verissimè reputes seruum omnium, & in omnibus circa hominem te reputes sicut seruum. Sic enim tranquillitatem & pacem cum omnibus perpetuam obtinens, scandalum penitus ignorabis.

De pace animæ, & quomodo habetur.

Nonum, ut nihil eorum tangas, quæ te spiritali vtilitate non tangunt: hoc est, de nulla re cures vel implices te in aliquo exterius vel interiùs quoquomodo, ubi non inuenis animæ tuæ lucrum. nec in huiusmodi te ab aliquo implicari permittas.

De custodia sensuum.

Decimum, ut visui atque omnibus corporis sensibus omnimodam custodiam ponas: ita ut nihil prorsus velis videre vel audire aut tangere, nisi vtilia animæ tuæ. Linguam etiam diligentissimè restringas; ut nihil loquaris, nisi interrogatus, vel necessitate vel vtilitate euidenti

coactus. Et tunc cum reuerentia animi & timoris dulcedine, breuiter & submisè si potes, semper deuotans prolixitatem verborum, eorum occasiones iuxta posse præscindens.

De solitudine & vigiliis.

Vndecimum, vt gratam sanctamque solitudinem desiderans, omni tempore operationem vigiliarum habeas pretiosam, in ipsis semper offerens Deo orationes tuas cum attentione verborum, deuotionis seruire, & humilitate profunda.

De diuino officio.

Duodecimum, vt cum debes diuinum officium celebrare; ita factus in teipso quietus obliuiscaris omnium terrenorum; quatenus fixa mente caelestibus insistens mysteriis, cum tanta illud deuotione, reuerentia, gaudio, ac timore persoluas, quasi inter Angelorum agmina constitutus, diuino conspectui laudes præsentialiter offeras cum eisdem.

Quòd super omnia habeas in deuotione Virginem gloriosam.

Tertiumdecimum, vt gloriosam Reginam Domini nostri matrem benedictam in summo habeas omni tempore venerationis affectu: & in cunctis ad eam necessitatibus, periculis & pressuris, tanquam ad refugium tutissimum te conuertas, ipsius tutelæ præsidium flagitando; eamque in tuam suscipiens aduocatam, deuotissimè ac securè tuam ei causam committas: quia mater est misericordiæ, quotidie studens ei specialem & singularem reuerentiam exhibere. Et vt tua deuotio sit ei accepta & reuerentia grata, ipsius puritatem & munditiam omni virtute, mente & corpore, illibatè in teipso seruando, toto conatu nita-

128 S. BONAVENTURAE
ris, humilitate & mansuetudine eius vestigia
imitari.

*Quomodo fugienda sunt consortia
mulierum.*

Unus dux
pietatis
eligendus.

Quartumdecimum, ut ubicunque mulieres
& virgines & iuvenes quoscunque, prater ne-
cessitatis vel manifestæ utilitatis causam de-
uites. Et vnum ubicunque fueris elige tibi pa-
trem, virum quidem sanctum, discretum &
pium, doctum potius experiētia operis quam
sublimitate sermonis, qui te verbis & exem-
plis efficacibus & probatis ad diuinum amo-
rem instruat & inflammet; ad quem in cun-
ctis necessitatibus tuis possis habere recursum
& spirituale solamen.

De fuga acedia & tristitia.

Quintumdecimum, ut omnem frigidita-
tem acediae & tristitiae, in qua latet via confu-
sionis, quæ ducit ad mortem, à teipso summo
studio depellens, interiùs exteriùsque serenus
semper & tranquillus existas: nulli vlllo modo
contradicās vel resistas in aliquo; sed potius
omni modo, per omnia omnibus acquiescens,
dummodo diuinæ laudi vel salutis animæ non
obstet.

*Quod de omnibus habeas bonum
exemplum.*

Sextumdecimum, ut omnes affectiones
tuas ac voluntates conformes diuinæ volun-
tati. Omnia te ædificent; neque te deædificent
aliquid in hoc mundo, puritatis & innocentiae
gratia diuini tibi muneris elargitæ. nec alio-
rum plus debito defectibus perturbatus, ini-
quitati addendo iniquitatem, alienis sordibus
polluaris: ne, dum cupis alios de pelago libera-
re, deterius ipse corruas in profundum. Potius
igitur

igitur omnia quibus non potes sine detrimento prodesse, operiens charitate benigna, illi summæ sapientiæ derelinquas, quæ nouit bona de malis eligere quibuscunque. sicque in bonis operibus pariter atque malis, spiritua-lem Domino concedente poteris reperire pro-
fectum.

De custodia cordis.

Septimumdecimum, ut cor tuum seruans omni custodia, solisque spiritualibus exercitiis deditum, nullæ ibi rerum visibilium imprimantur concupiscentiæ: ut creatoris omnibus alienum liberè possit vacare omnium creatori.

De charitate ad proximos.

Octauumdecimum, ut imaginem ac similitudinem maiestatis diuinæ considerans in cunctis hominibus, ita omnes diligas intimæ charitatis affectu, omniumque & maximè infirmorum, & quorumcunque indigentium curam geras; dumodo circa spiritualia tibi non fiat nociua distractio: sicut bona mater diligit atque curat vnicum filium prædilectum.

De orationibus cum operibus sanctis.

Nonumdecimum, ut continuè mentem tuam ita habeas ordinatam cum Deo, quod omne opus tuum atque exercitium tam mentis quam corporis sit oratio: omniaque seruitia, & maximè humiliora cū tanto facias charitatis feruore, ac si ea Christo corporaliter exhiberes. Quod certè debes & potes veraciter cogitare: quoniam ipse dixit in Euangelio, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.] Mat. 25. 40

De obedientia sancta.

Vicissimum, ut honorem & reuerentiam

I

omni-

omnibus tam debitā quam deuotā sanctissimæ obedientiæ normam, non solum magnis verumetiam minimis, quasi pupillam studeas semper seruare illāsam. Obediens quidem nedum maioribus vt prælatis: verumetiam omnibus te subiiciens quibuscunque, abnegando teipsum pro Christo. In bonis & indifferentibus semper alterius studeas facere voluntatem. In nullo præbens te alicui onerosum: sed potius in charitate Christi diligens vniuersos, teipsum communiter omnibus gratum reddens: affabilitates, amicitias, & familiaritates fugias singulares. Summoperè caueas ne vquam verbo vel facto, vel gestu alicuius rancoris, odij, clamoris, iniuriæ, turbationis, murmurationis, detractionis, scandali & adulationis, & quorumcunque similium aliqua ratione vel modo per te vel alium causa vel occasio fias.

Quod tribulationes & consolationes occultè teneas.

Vicesimumprimum, vt virtutes vel gratias spirituales, quas in te vel per te diuina misericordia operari dignetur. tribulationes & prælia, virtutisq̃ue propositum, vel similia ab omnibus abscondere studeas quantum potes. His tamen exceptis quæ proprio sacerdoti in propria debent accusatione detegi: nisi fortè alicui tuo speciali & probato amico ea spiritualis vtilitatis gratia reuelares; cuius consilium vel doctrinam in huiusmodi credas tibi posse valere: sollicitus semper furari tempus vbiq̃ue; vt possis solitæ orationi & meditationi sancte vacare, vt sedendo solitarius eleuatus sis desiderio ad superna.

*Thren. 3.
28.*

Quod

*Quòd Deum semper & vbique habeas
in memoria.*

Vicesimumsecundum, vt solutus ab omni-
bus creaturis, tanto mentis conatu, desideriiq;
feruore, circa tuum Creatorem intendas; vt
quasi omnium inferiorum oblitus, quicquid
agas, & vbicunque steteris, & quibuscunque
negotiis impliceris, die ac nocte & omni mo-
mento & hora Deum semper habeas in me-
moria: credens & cogitans te esse verissimè co-
ram eo, & ipsum cogitans vndique te aspicere.
Hæc autem cogita cum magna reuerentia ac
timore pariter & amore, & cū magna discre-
tione: nunc ante pedes immensæ maiestatis
eius prostratus, corde amarissimo peccatorum
veniam postulando: Nunc sacratissimæ pas-
sionis filij Dei, gladio compassionis coram
eius cruce vulneratus, cum eo lachrymosus &
flebilis apparendo: Nunc totius vitæ illius de-
cursū obliquitati tuæ velut rectitudinis lineā
proponendo: Nunc inenarrabilia & immensa
Dei beneficia mente pertractans, gratiarum
actionibus insistendo: Nunc stimulis ipsius
amoris ardentissimè punctus, ipsum in crea-
turis omnibus intuendo: Nunc potentiam,
nunc sapientiam, nunc bonitatem & clemen-
tiam eius attendens, eum deuotissimè in cun-
ctis operibus suis collaudādo: Nunc desiderio
patriæ cælestis attractus, ad ipsum gemen-
dis suspiriis anhelando: Nunc circa nos visce-
ra inæstimabilis charitatis eius aspiciens, læ-
tabunda quadam & excessiua admiratione,
corde & animo in ipso deficiendo: Nunc te
præcipitem, Nunc te fugientem, Nunc te
ruentem, Nunc Deum te tenentem, subleuan-
tem, retinentem & attrahentem, Nunc Deum
te ingratum per omnia conseruantem con-
siderans,

Materia
copiosissi-
ma medi-
tationis
beneficio-
rum Dei.

siderans, ineffabilibus diuinæ misericordiae visceribus tibi patefactis, nimio in eo charitatis ardore te conferens, totum te fletibus resoluendo: Nunc verò occultissima, profundissima & summè arcana, nimiumque stupenda iudicia iustitiæ eius diligenter attendens, eum in omnibus fidelis & constans cum summo amore, ingēri quoque timore ac tremore, discretus supplex & humilis venerando. Præ omnibus autem continuam & viuam memoriam ipsius sacratissimæ passionis in animo & corde tuo ferens, ei, quantum potes, studeas conformari.

De sollicita custodia suipsius.

2. Cor. 12,
14.

Vicesimum tertium, ut super custodia tua vigilans, omni tēpore ab antiqui hostis fraudibus (qui sæpè se in angelum lucis transfigurans, omni tēpore & omni via homini laqueum tēdit & retia, ut animas nostras valeat captiuare) sollicitudine te tutissima tuearis: venantium laqueos fugiens sicut passer; tantæque puritatis humilitate sancta in oculis tuis fias, ut ne subtilissima eius retia te valeant continere: à quibus sanè tunc poteris liberari illæsus, cum effectus fueris Israël, continuè mentalibus oculis videns Deum, quia nō dormitabit neque dormiet eius custos.

Psal. 120, 4

De pura confessione peccatorum.

Conscien-
tiæ quoti-
dianæ dis-
cussio.

Vicesimum quartum, ut tenens indefessum instituti sancti rigorem, sacris ardoribus celestium desideriorum succensus, mentis & corporis munditiæ pulchritudinem, innocentiae puritatem, conscientiaeque teneritudinem conservans, cura diligētissima caueas, ne vnquam tependo in aliquo resipiscas. Ad quod quidem diligentius & purius conservandum, quotidiana discussione, septies in die examines vitam tuam.

turam. Semper antè vel immediatè post quam-
 libet horam Canonicam, considerans & dis-
 cutiens attentissimè qualiter de hora in ho-
 ram ambulaueris dignè coram Deo, sine ma-
 cula in iustitiæ semita. Et quia nemo est qui
 sic disciplinam & iustitiam obseruet, vt nihil
 penitus negligat vel omitat: ideo necessa-
 rium est, vt ad pœnitentiæ lauacrum recur-
 rens cum dolore & gemitu, sæpissimè tuæ ac-
 cusationi insistas. In qua quidem accusatione
 seu confessione, integrè, veraciter & purè, si-
 ne omni velamine excusationis vel occulta-
 tionis seu palliationis, per ordinem omnes tuos
 reterendo defectus, sacerdoti proprio tan-
 quam Deo debes intimare, narrando prius
 omissiones quas in his quæ sunt ad Deum fe-
 cisti; & maximè in oratione quantum ad du-
 plicem eius partem, mentalem scilicet & vo-
 calem. Deinde defectus in obseruatione iusti-
 tiæ quo ad proximum: post, commissiones
 quas egisti ex mala custodia sensuum, & sen-
 sibus adiacentium affectionum & cogitatio-
 num. Hanc autem confessionem semper de-
 bet contritio & satisfactio comitari: vt doleas
 videlicet de omnibus offensis, non solum de
 magnis, sed etiam de modicis: & dolendo ca-
 ueas iterare culpam; semper studens causas &
 occasiones peccati præscindere, quantumcun-
 que per amorem videantur tibi coniunctæ:
 quia tunc iuxta Saluatoris sententiam eruen-
 dus est oculus scandalizans, id est, occasiones
 peccati vitandæ, quæ quidem apparent nobis
 delectabiles nimium, etiam si multum nobis
 displiceant earum effectus. Vnde fortissimum
 est in hac pugna bellum: & ideo oportet se-
 cundùm Dei præceptum esse cæcum, surdum,
 & mutum, & insensibilem ad omnia, in qui-
 bus non inuenit anima lacrum. Vt autem di-

Confiteb-
 praxis elec-
 gans.

Mat. 5, 2

Mat. 23, 9

vinorum preceptorum, eiusque disciplina caelestis observantiam, in supradictis & ceteris aliis sollicitius intendas, ac ferventius accendas; studeas hæc quinque semel ad minus inter diem & noctem affectuosè & morosè omni tempore sincera mente tractare: quàm scilicet sit brevis vita nostra, quàm lubrica via, quàm mors incerta, quæ præmia iustis, quæ supplicia parantur iniustis: ut nō sit servitium sine timore, nec gaudium sine tremore.

Quinque
meditanda
quotidie.

Quales esse debemus in nostra reputatione quamvis perfecti.

Vicesimum quintum & ultimum: ut cum divina gratia largiente omnia benefeceris, te servum inutilem & peccatorem recognoscens; omni beneficio Dei reputes te indignum: semper robustissimam fidem tenens, repletus charitate divina, fiducia magna, sperans ab ipso misericordissimo Patre misericordiae tibi viscera aperiri: ut dum in fossam profundæ humilitatis firmissima ieceris fidei fundamenta, erexerisque lucidissimos parietes continuæ ac feruidæ charitatis, decoratos omnium virtutum picturis, rectumque desideratæ spei beatissimæ posueris gloriosum; tandem omnibus ordinatè dispositis, summus ille cælestis inhabitator, dulcisque hospes fidelium animarum, cuius deliciae sunt esse cum filiis hominum; tam diu tecum dignetur inhabitare per gratiam in præsentī seculo vel exilio, quousque post terminum vitæ huius, in cælestis beatitudinis patria, gloriosa stola perpetuæ immortalitatis indutus, claritatem vultus eius, cum omnibus sanctis cernere merearis in iubilo: ubi erit summa felicitas & æterna beatitudo,

Prov. 8, 31

tudo, finis & complementum omnium desideriorum nostrorum.

Conclusio epistolae huius.

Hoc veruntamen adhuc scias charissime frater indubitanter, quod nisi perfecte abnegaueris temetipsum, sequi non poteris vestigia Salvatoris: & sine solitudine continua & labore, eius gratiam adipisci nequibis. Et, nisi assidue pulsaueris portas eius, ingredi non poteris ad pacem mentis. Et nili te instanter in timore Dei tenueris, citò domus tua corruet in profundum. Et si fideliter & constanter te tenueris, & exercitatus fueris in praedictis: spero in misericordia Salvatoris, quod te gratia sua dignum faciet in praesenti, secumque poteris gloria in futuro: quod ipse tibi concedat qui est trinus & vnus in secula seculorum benedictus, Amen. Ecclesi. 27. 4

Hæc autem charissime non ideo tibi scripsi, quia te crederem talibus indigere: sed quia antè collegeram pro meipso, cernensque meæ inconstantiae pronitatem, seu constantiae paruitatem, cogitavi ea tibi tanquam coadiutori fideli communicare: ut quod mea pusillanimitate negligentiaque teporis omittitur, tua magnanimitate feruorisque solitudine restauretur; maximè cum te concordem quasi omnibus votis meis in huiusmodi simplicioribus plurimum delectari cognoscam. Quapropter charissime in Christo, hæc ea rogo charitate suscipias, qua illa tibi me scio affectione misisse: ut videlicet his omnibus supradictis, quorum quidem disciplina non videretur esse gaudij sed mœroris, ita per celestium studiorum exercitia studeas te mancipare;

136 S. BON. XIV. MEMORAB.
pare; ut pacatissimum iustitiæ fructum affe-
rant in futuro, & expectationis eius dulcis
memoria etiam in præsentī, anima tua gustu
devotionis, adipe & pinguedine repleatur, in
Christo Iesu Domino nostro, cui me aridum
& verbum potius quàm denotum, devotis
tuis orationibus commendabis: Cui est honor
& gloria, decus & imperium per infinita secu-
la seculorum. Amen.

S. BO-

137

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDA M
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, in libros de profectu Religio-
forum

PROLOGVS.

OLLATIONES meas,
quas pro exhortatione ad no-
uitios nostros, vel ad alios re-
ligiosos aliquando facere so-
lebam, simul pro aliqua parte collegi: &
in unam cōtinuam materiam, quasi pro-
fectus spiritualis formulam ordinavi tri-
bus de causis. Vna, vt eisdem nouitiis no-
stris, quibus priorem formulam scripse-
ram de exterioris hominis compositione,
tam intra domum quàm extra, etiam de
interioris hominis reformatione aliqua-
lem notitiam ostenderem ad profectum:
quæ reformatio consistit in vitiorum ex-
pugnatione, & virtutum assuefactione:
vt & mores & omnes affectus & sensus
interiores, prout est possibile, Deo confor-
mentur. Altera causa est, vt ea quæ re-
ligiosis predicare solebam, simul collecta
promptius si quādo indiguerim, sub com-

Causas
explicas
huius op-
ris.

pendio inuenirem. Propter quod etiam per plures particulas istam diuisi formulam, & per capitula singulas particulas distinxī, vt facilius inuenirem quæ quærerem. Tertia, vt interim dum ista scriberem vel legerem, tempus nō inutiliter expenderem, memoriam spiritualibus cogitationibus occuparem, intellectum ad videndum clariūs interna spiritualis studij secreta dilatarem, affectum ad virtutis profectum & deuotionis feruorem accenderem, corpus ab euagationis discursu restringerem, negligentias & peccata mea huiusmodi labore purgarem: & vt quæ meditando inueni, scripta legerem, ne obliuio aboleret. Et quia non potui in otio & quiete ista colligere, sed vagando per diuersas terras, vix vel raro propter multas occupationes habui oportunitatem scribendi modicum, ideo multa nō ibi posui vt volui: quia distractus animus ad plura, non valet subito se ad vnum plenè colligere. qui etiam cū iam aliquantulum se cœperit congregare, statim cogitur iterum ad illa foras egredi, & se relicto ea quæ vix videre inceperat obliuisci. sicut qui de foris veniens internam cellam ingreditur, si diutiūs ibi moratur, incipit
clariūs

elariùs videre quæ priùs non vidit: si autem citiùs exeat, iterum ad ea vidēda cæcatur. Quidquid igitur ibi reprehensibile videatur, ignoscatur imperitia mea, excusetur præsumptio: cū hoc non tantū pro aliis, sed etiam pro me principaliter & pro nouitiis & rudibus in via Dei, meique similibus intenderim inchoare.

ALIVS PROLOGVS.

IN priori formula nouiti-
rum, quam quibusdam noui-
tiis nostris scripsi de exterior-
is hominis compositione, ali-
quam formam eis proposui, secundū
quam se regerent tā in domo quā extra.
Nunc de interioris hominis, id est, mentis
reformatione, ad quam omnis vera religio
ordinari debet, aliqua eisdem, sicut pro-
misi, tradere dispono, verbis indoctis &
materia inordinata. Est autē ratio quare
corporalis exercitatio præcedit spiritua-
lem: quia homo ab intimis & summis ca-
dens per peccatum, in hæc exteriora & vi-
sibilia dilapsus est. Et quia iam non in-
telligit nisi corporalia, ideo ibi primò ni-
titur resurgere ubi iacuit, & paulatim
erigere

erigere se ad spiritualia & diuina, ad qua
conditus fuit. Ideo quam diu religiosus
nondū inceperit intelligere & sapere qua
sunt Spiritus Dei; sed in exterioribus ob-
seruatiis adhuc putat totū cōstare quod ad
verā religionē pertinet: nouitius est, etiā si
pluribus annis stetit in habitu religionis:
imò iuxta Apostolū animalis dicitur, qui
nōdum percipit ea quæ sunt Spiritus Dei.
Stultitia enim est illi, & nō potest intelli-
gere: quia spiritualiter examinatur.] Ex
hoc perpende, duos esse nouitiatu in reli-
gione. Vnus terminatur, quādo completo
tempore probationis promittit obedi-
entiam & stabilitatem in ordine per verba.
Alter durat quousque religiosus statum
bene viuendi in consuetudinem conuertit:
quod tunc fit, cū tam verbis quā fa-
ctis promittit se stabilem in ordine per-
māsurum. Quamdiu enim fluctuat men-
te, & nondum stabiliter apprehēdit viam
studij spiritualis, & modò vult hoc, modò
illud, nesciens quid potius eligat, incipiēs
est & nondum proficiens. Stet tamē con-
stanter in bona voluntate, & attēdat qua-
re venerit, & ad quid: & opus iungat vo-
luntati, & citò incipiet videre viam qua
pergat ad Deum.

1. Cor. 2.
14.

Nouitia-
tus duo.

S. BO-

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, de profectu religiosorum

LIBER PRIMVS.

De quatuor cautelis nouitiorum.

CAP. I.

QUATUOR autem sunt in quibus noui & incipientes cauti debent esse, si volunt proficere. Primum, ut ab illa volūrate qua ad religionem venerūt, & à primo nouitatus feruore non tepescant: sicut cuidam in Apoc. impropertur: Habeo aduersum te pauca, quòd charitatem primam reliquisti:] quapropter pœnitentiā age, & prima opera fac.] Charitatē primam relinquūt, qui eūm primò sint feruētes & deuoti ad omnia, postea tepidi effecti & desidēs, tradunt se leuitatibus: & vitia quæ expugnare venerant, permittunt sibi dominari, seruientes Deo pro suo libitu, non pro eius beneplacito voluntatis. Vnde Dominus filiis Israël præcepit: Me mentore diei huius, in qua egressi estis de Aegypto.] Dies qua de Aegypto egredimur, est bona volūtas qua educimur de seculo. Huius semper meminisse debemus: ut à feruore illius nunquam retrocedamus. Vnde quidam volens religionem ingredi de seculo, quæsiuit à quodam sancto Patre quomodo viuere deberet.

Prima cautela, ut primus nouitiorum feruor non extinguatur.
 Apoc. 2, 4

Exod. 13, 3

Agatonis
 Abbatis cō-
 filium, l. 4.
 Vitas patris
 parte 19.
 cap. 2.

beret.

et peni-
tentiam.

Simile.

beret. At ille dixit ei: Vide qualis primo die fueris, & sic semper viue. Hoc est, considera statum voluntatis tuæ in prima die, qua religionem intrare disposuisti: quàm humilis tunc fueris, quàm paratus tunc obedire ad omnia tam aspera quàm despecta: quàm patiens ad correctiones & penurias & labores, quàm vercūdus & timoratus, quàm sollicitus vt emēdares vitam tuam, & etiam dies quos in seculo perdidisti recuperares: quàm parum curas rumores seculi quærere vel referre: nec distractionibus intentus, nec aliquibus curiositatibus occupatus: & quomodo fugisti & abiicisti omnes carnales affectus & effectus: & te totum obrulisti Domino holocaustū viuū, vt nihil deinceps in te viuat de vita peccati: sed tota mactetur & imoletur Domino obedientiæ ferro per sacerdotis ministerium, id est, prælari tui. Secundum hanc formam semper postmodū stude viuere, ne aliter in schola religionis dediscere & retrocedere magis quàm proficere videaris. Sicut illi qui vadunt ad studium literarum, & tempus vanè consumentes redeunt domum, expēsas solū computant cōsumptas, quia quid profecerint non apparet: sic & nos quando tempus in religione expensum computamus, & profectus virtutum exiguus est, cum fortē in nouitatu deuotiores & feruentiores fuerimus, quàm post plures annos. Hoc enim est verecundum & valde nocuum. *ad Heb. 5.* Cum deberetis magistri esse virtutum propter tempus, quo diu in religione fuistis, rursū indigetis vt vos doceamini, quæ sunt elementa exordij sermonum Dei: & necesse habetis doceri sicut rudes nouitij, quomodo incipiendum esset seruire Deo, & facti estis qui lacte opus habetis, non solido cibo: & tales estis qui mollihus blandi-

mentis

mentis puerilium cōsolationum & carnalium
 foueri indigeatis, & fortia exercitia virtutum
 pati non valeatis, in duris reprehensionibus &
 contumeliis, in necessitatibus, in persecutioni-
 bus pro Christo. Omnis enim qui lactis est
 particeps, expers est sermonis iustitiæ; paruu-
 lus enim est tā meritis quā virtute. Secundū
 est, à quo incipiens debet esse cautus, ne mo-
 ueatur malis exemplis tepidorum ad imitan-
 dum ea: sicut quidam infirmi spiritu videntes
 alios apud se desides in seruitio Dei, otiosos
 & verbosos, elatos & rebelles, ambitiosos &
 & aliis modis vitiosos, dicūt apud semetipsos:
 Si aliis hoc licet, quare non & mihi? Et pro-
 niores ad malum, exemplum sumunt de his
 quos deteriores vident, & gaudent se socios
 inuenisse vitiorum, ne soli possint erubescere:
 quia si parcitur aliis, volūt & sibi in similibus
 parci. Contra hoc deuotus Dei seruus apud se
 respōdere debet: Ego veni purē pro Deo, non
 pro aliquo alio: & ideo nolo aliquem sequi ad
 hoc, vt à Deo retrocedam: quia si tantos hīc
 discipulos sciuissem, nūquam societatem eorum
 elegissem. Vnde solos illos imitari debeo qui
 ad hoc informāt me, propter quod religionem
 intraui, id est, vt apprehendam Deum, & satis-
 faciam ei de peccatis meis, vt promerear glo-
 riam sempiternam. Pictor & artifex, notabile
 opus volens facere, quærit non alia quā me-
 liora exemplaria quæ potest habere: & viator
 non quærit viam ab ignorantibus, sed à scien-
 tibus eam. ideo noli imitari malum, sed bo-
 num. Terrium est quod cauere debet, ne iudi-
 cet temerē facta aliorum, maxime vbi nescit
 qua de causa vel intentione fiant. Sicut enim
 non videmus aliorum cogitationes, ita nec
 intētionēs eorum quare hoc vel hoc fiat. Vnde
 quidquid aliquo modo potest excusari, semper
 ad

Heb. 5, 13

Secunda
 cautela
 ne quē per
 moueant
 mala ex-
 empla,

Simile.

Tertia cau-
 tela nemi-
 nem iudi-
 icare,

ad meliorem partem interpretemur, si volumus tranquillam cor nobiscum habere, & cum aliis, & alios non turbare, & Deum non offendere: quia saepe iudicamus malum esse quod in se non est malum, & peccamus per temeritatem usurpando nobis iudicia Dei de occultis cordium. Magistri nostri vice Dei aliquando id possunt iudicare per coniecturas circumstantes: alios non expedit per nos esse iudicandos, donec plenè eruditi in omnibus per donum discretionis spirituum, & verè spirituales effecti omnia diiudicemus, & nos à nemine iudicemur: sicut clarè videns cæcum videt, nec tamen à cæco videtur, cum cæcus non videat se ipsum. *Ad Rom. 14.* Tu quis es qui iudicas alienum servum? suo domino stat aut cadit.] Sæpè enim merentur temerarij iudices aliorum, ut aut in similibus aut grauioribus excessibus cadere permittantur: ut discant ex sua infirmitate compari alienæ. *Luc. 6.* Nolite iudicare, & non iudicabimini, &c.] Est tamen differentia inter timorè & suspicionem, temerarium iudicium & iustum. Timor est secundum istam acceptionem, quando nihil mali suspicor de aliquo, timeo tamen quod malum quod nondum euenit, possit euenire nisi caueatur. Sicut cum obfirmantur seris monasteria, & iuvenes prohibentur ab incautis familiaritatibus: non quia malum iam velle facere præsumantur, sed timeretur mali occasio si non præcaueatur. Suspicio est, quando sine rationabili presumptione reputo aliquod factum esse malum, vel aliquem velle malè facere, & non est ita. hoc vitium est etiam saepe peccatum. Iudicium temerarium est, quando credo aliquid factum malè intentione, quod potuit & alia fieri intentione, cum actio sit in se indifferens. Et hoc vitium est: quia cordis intentio iudicatur, quæ soli

Timor.

Suspicio
quid.

Iudicium
temerariū.

soli Deo est manifesta. *Ier. 17.* Ego Dominus scrutans corda & probans renes. Iustum iudicium est, quando inexcusabilibus coniecturis aliquid discernitur esse malum, vel quando ipse actus est in se malus & illicitus: ut cum video aliquem hominem occidere iniuste: vel tales conatus ad peccatū, qui semper sunt illiciti & incongrui. Quartum in quo cauti debent esse nouitij est, ut non frangantur aduersitate vel tentatione, sed cogitent quia ad hoc venerunt, ut omnia quę eis in hac vita possunt accidere, sustineant propter Deum: sicut qui intrat bellum, scit quod non quietem & delicias, sed laborem & vulnera oportet eum expectare. Vnde & in *Ecclesiastico cap. 1.* Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore; & præpara animam tuam ad tentationem. deprime cor tuū & sustine. *Act. 14, 21.* Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnum Dei. *Luc. 26.* Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriam suam. Ergo aduersitas est via ad regnum Dei. & qui recusat viam, recusat ad regnum peruenire.

Iudiciu
iustum.

Quarta
cautela nō
frangi ali-
qua aduersi-
tate.

De quatuor tentationibus.

CAP. II.

TENTATIO autem quadruplex est, quasi quatuor venti à quatuor plagis flantes, qui mouent tempestates in hoc mari huius seculi, & nauem cordis quassant & iactant fluctibus. A carne, à mundo, à diabolo, & Deo procedunt tentationes. Primò à carne tentamur, quando naturalibus vitiorum motibus ad peccandum sollicitamur: ut cum luxuria vel gula nos tentat. Item à carne tentamur, quando delicata caro nostra horrido labores retrahit nos, ne in studiis spiritualibus & virtutum

Tentatio à
carne.

K

con-

conatibus sicut expedit exerceamur. Et sic dupliciter impugnat nos caro, dum aut appetit mala, aut retardat ad bona. Licet autem ira & invidia & inanis gloria non videantur esse in carne, sed in spiritu, tamen à carnis corruptione trahitur corruptio spiritualium affectionum. Et licet dicatur quòd dæmones huiusmodi vitia suggerant hominibus; tamen nos habemus tentationum materiam intra nos: ut etiam si non adessent dæmones, ipsa tamen concupiscentia nostra pareret peccatum si ei consentiretur. In nobis est omne quo peccamus. Cogitationes enim & mētis affectiones, & voluntates, & membra corporis nostri, illa sunt quibus meremur & demeremur. Ista dedit nobis Creator quasi quædam instrumenta virtutum, quibus bona opera faceremus, & mansiones nobis in cælo ædificaremus, & ipsi Creatori nostro militando per ea quasi armis muniri hostem nostrum diabolum impugneremus. Ipse verò diabolus contra nos inermis est: & solis astutis suggestionibus nos impugnat, suadendo ut peccemus, non cogendo. Benignus enim Conditor noster non dedit hosti nostro posse nos vi ad peccatum impellere: quia nimis fortis esset contra nos fragiles, & vix possemus sine peccato subsistere: sed tantum permittit eum nobis mala suadere. In nostro autem arbitrio est, si velimus ei cōsentire. Insuper prævinit nos ponens inimicitias implacabiles inter serpētem & hominem: ut quicquid suaderet nobis, non reciperemus quasi vtile, scientes quòd nunquam dabit nobis fidele consilium tam crudelis inimicus noster, cui nihil sufficit de nobis citra æternam damnationem nostram. Cū ergo suadet nobis peccatum, quodammodo exigit à nobis ut præstemus ei arma nostra quibus nos occidat: vel

In nobis
est omne
quo pec-
camus.

Hostis no-
ster iner-
mis est, &
nos cogere
nequit.

Gen. 3, 15

vel ut ipsa arma si ei præstemus, hebetet & retundat, ut nobis minus apta fiant & utilia, & minus acuta & efficacia ad ipsum per ea impugnandum. *Verbi gratia:* Cum immittit nobis cogitationes peruerſas, & suadet ut malum faciamus vel loquamur, nonne quasi aperte videtur homini dicere, Inermis sum ego contra te, non habeo unde te laedere possum. nisi tu præstes mihi arma tua ut te vulnerem & occidam? Præsta ergo mihi cor tuum ad prauas affectiones vel cogitationes malas, linguam ad loquendum iniqua, & manus & alia membra ad actiones & opera praua, quibus lethale vulnus in anima accipias, & gratiâ Domini Dei tui perdas, & gloriâ cælestis merito spolieris. *Ad Rom. 6.* Neque exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato: sed exhibete vos Deo tanquam ex mortuis viuentes, & membra vestra arma iustitiæ Deo. Stultus verò est qui ei consentit ad hæc damna sua: & sibi met imputet potius quàm inimico suadenti, qui more hostis hostiliter secum agit. Mundus etiam dupliciter tentat nos: siue offerendo nobis ea quibus ad se alliciat, scilicet honores, diuitias, voluptates, curiositates, adulationes & huiusmodi: siue quibus nos terreat, ut persecutiones, contumelias & similia. Vtroque modo multos tetrahit à Deo, quos aut amore sui aut malo timore retinet in peccato. Diabolus verò licet in omnibus tentationibus incensor soleat esse, tamè specialiter duabus tètationibus infestat nos, & maximè magis probatos in seruitio Dei; cum aut fidem veram conatur nobis auferre, & spiritu blasphemix subvertere. Et huiusmodi cogitationibus nos infestat quas naturaliter abhorremus, ut desperatione, vel nostri occisione & similibus: licet quandoque & aliis ex causis ista proueniant: aut cum

Tentatio
mundo.Tentatio
diabolo.

Nemo

K 2

mala

psal. 90, 6
2. Cor. 11,
24.

Tentatio
Deo.

1. Tim. 2, 4

Gen. 22, 1

Gen. 4, 20

Tentatio-
nes quo-
modo vin-
cenda.

mala sub specie boni persuadet: quo improvi-
dos, quos aliter nō potest decipere, callidē sup-
planter, & à bono deiciat. Et hoc est quod in
Psalmo dicitur, Dæmonium meridianum. vel
iuxta Apostolum, Angelus satanæ qui trans-
formatur in Angelū lucis. quia cum sit prin-
ceps tenebrarum & auctor malorum, vt astutē
noceat simulat se bona docere & quasi lumen
ostendere; vt ad tenebras peccati perducatur.
Deus autem nunquā tentat in malo, quia non
lætatur in perditione nostra, qui omnes homi-
nes vult saluos fieri. Sed tamen dicitur quan-
doque tentare aliquos, cum aut flagellat eos in
præsenti ad profectum eorum, & aliorum ex-
emplum; sicut Iob & Tobiam: aut cum pro-
bat eos aliquibus arduis virtutum exercitiis; si-
cut tentauit Abraham, iubens eum immolare
vnigenitum suum, heredem diuinę repromis-
sionis: vt ostenderetur magna deuotio obe-
dientiæ Abraham, & fidei ad Deum: quia nec
hoc modo hæsitauit de eius promissione, quin
impleret etiā de occiso, sicut pollicitus erat ei.
Harum tētationum oportet nos quasdam maxi-
mē resistendo superare: vt spiritualia vitia, sci-
licet iram, acediam, superbiam, & inuidiam:
quasdam verō fugiendo melius euadimus
quā pugnando: vt luxuriam, gulam, auari-
tiam: licet etiam pugna contra eas sit necessa-
ria. Sed tamen non est tutum diu cohabitare
serpenti: nam multo tutior est castitas longē à
mulierum frequentia semota, quā in medio
earum. Facilius etiam abstinemus à delicatis
cibis & potu vel ab eorum superfluitate quan-
do non videmus nec habemus, quā cum eis
abundamus: & qui omnia reliquit propter
Christum, & voluntariam paupertatem elegit,
minus infestatur à curis auaritiæ, quā qui
retinet diuitias seculi, semper anxius quo-
modo

modo eas augeat & seruet. Spiritualia autem vitia etsi quandoque ex fuga videantur quasi remissiùs & rariùs infestare, dum deest occasio impugnandi: tamen postea orta occasione durius ferire solent; sicut leo diu catenatus amplius fremit cum fuerit emissus. Tentationes verò contra fidem & de spiritu blasphemix & similes, nec fugere possumus, nec repugnando vincere: quia quanto plus indignamur nobismetipsis & disputamus cum eis, tanto magis refricatur earum rabies & accenditur. Sed nec curandæ sunt nec timendæ: tantummodo non consentiatur eis, & patienter earum infestatio quasi quoddam diabolicum susurrium superponitur, quod aliter compesci nō potest. Non solent bonis periculosa esse tales tentationes, sed sunt sæpe prælagia futuræ amplioris gratiæ & consolationis, & vitiorum purgatrices, & magni meriti operatrices. Diuinæ verò castigationes humiliter & patiēter tolerandæ sunt, & iussionibus eius deuotè obtemperandum est: ut & fortes simus in fide, & à mandatis eius nunquam declinemus. Possent etiam plures tentationum species inueniri à studiosis, sed ad præsens ista sufficiant. Sunt tamen quidam qui sibi met texunt laqueos tentationū priusquā tentator accedat, & quodammodo procurant sibi vnde tententur: ut qui sponte cogitationes prauas versant in corde. Et hæ sunt intantum validæ, quod postmodum in delectationem versæ & roboratæ difficulter expelluntur. Item illi qui familiaritates incautas feminarum admittunt, quarum affectus ita imprimitur cordi, ut vix postea euellatur: & ita de similibus. Aliqui sibi met assumunt materiam vnde postea occasionaliter oritur eis turbatio & tentatio periculosa. Quidam verò non habentes

Tentatio-
nes blas-
phemæ nō
curandæ.

Suspicio
tentiones
generat.

K. 3

som.

150 S. BONAVENTURAE
somniaſcit ſibi met tentationis procellam. & hoc
fit aliquando inter imperfectè bonos, inter
quos fit turbatio & contentio; non de radice
malitiæ, ſed ex ſola vana ſuſpicionē, dum vter-
que nullius odij ſibi conſcius eſt aduerſus alio-
rum, nec intendit eum in aliquo lædere: ſed
ſuſpicatur alterum erga ſe inuidia ſtimulatum
incedere, & ei inſidiari, cum tamē hoc in nullo
recolat ſe erga eum meruiſſe. Ille verò econtrā
nihil ſibi conſcius de his cōqueritur, quòd iſte
ſibi iniurietur ſine cauſa: & incipit etiam ipſe
facta alterius ponderare, quaſi aduerſarij ſui:
& ſic vterque inflammatur odio contra alio-
rum, cum neuter voluerit lædere: ſed tantum
ſuſpicatus ſit, & vanè, quòd alter alterum vo-
luerit lædere ſine cauſa. Et ita quandoque gra-
uis turbatio oritur de modica ſciocilla, diabolo
eam ad magnum ignem rancoris & odij con-
flante. Qui ideo imperfectè boni dicuntur:
quia in eo ſunt aliquatenus boni, quòd non in-
tendunt proximo ſuo malum facere: & in eo à
bonitate deficiunt, quòd nimis proni ſunt de
alio malum ſuſpicari ſine cauſa ſufficienti: &
in eo efficiuntur minimè boni, quòd ex qua-
cunque cauſa ad odium contra fratrem & pro-
ximum prouocantur.

De tribus generibus religioſorum.

CAP. III.

TRI A ſunt autem genera religioſorum.
Primi boni, ſecundi meliores, tertij opti-
mi. Hi ſignantur per tres familias Leuitarum,
Gersonitas, Meraritas, Caathitas, qui præ
cæteris filiis Iſraël deputati erant ad cultum
ſanctuarij, ſicut religioſi præ cæteris fidelibus
in Eccleſia ſpecialius videntur diuino cultui
mancipati, differentes tamen habentes dona-
tiones

Num. 4.

ziones secundum gratiam quæ data est eis, & secundum quod quilibet studuerit proficere ad virtutes. Nam secundum quod quisque se humiliat aut habiliat ad gratiam per studium virtutum, iuxta hoc infunditur ei spiritus gratiæ in præsentem, & gloria in futuro dabitur ei. Si summos in virtutibus fueris imitatus, cum summis in gloria collocaberis: si medios, cum eisdem locaberis: si infimos, etiam cum infimis ponêris. Omnes alta desideramus præmia: sed pauci perseveranter studet ad alta virtutum exercitia. Gregorius, Ad magna præmia perveniri non potest, nisi per magnos labores.] Nota quod non dicit per graves labores, sed per magnos, id est, ad virtutes magnas promouentes, vel magnæ utilitatis, & si non semper magnæ austeritatis. Gustata namque utilitas & suauitas virtutis, lenit pondus laboris. Primi religiosi designati sunt per Gersonitas, qui in processione castrorum portabant cortinas, & tectum tabernaculi, & vela, & quæque tactu mollia, & in erectione castrorum ad occidentem post tabernaculum castrametabantur. Tabernaculum est vita Iesu Christi, & morum eius conuersatio, quam nemo penè in hac vita valet imitando portare: cum ipse non ad mensuram acceperit spiritum sanctitatis & sapientiæ: sed omnem plenitudinem, de qua nos omnes accepimus, particulariter secundum mensuram donationis Christi, alius quidem sic, alius verò sic: dum unus imitatur eum in hoc dono, alius in alio, donec omnes in patria occurramus in virum perfectum & mensuram ætatis plenitudinis Christi: ubi quisque latabitur in cælesti mansione secundum meritum suum & studium, quo hic vitam Iesu Christi fuerit imitatus. Primi igitur religiosi fugiunt ardua & austeriora studia sanctitatis, sed leuia

Greg. hom.
37. in Ezech.
gel.

Gersonitas
quos designant
religiosos.

Ioan. 3, 34

Ioan. 1, 16

Ephes. 4, 7

Greg. lib. 5.
moral. c. 6.
Mat. 7, 14

Mat. 23, 23

Meraritas
quos designat.

exercitia assumunt, & laxam vitam servant, quo ad corporis comoda, quantum licet salva salute: quibus sufficit quod tantummodo caveant a peccatis mortalibus. Et tales proclives magis sunt ad lapsum peccati: quia sicut dicit beatus Gregorius, Illi soli in illicita non cadunt, qui se etiam a licitis restringunt. Arcta est via quae ducit ad vitam & alta: & qui incaute & minus trepide per eam incedit, citò pedem in praecipitium ponit. Solent tamen ut religiosi videantur, aliquando sibi ipsis magnam vim facere, & diligentiam habere in exterioribus observantiis, & traditionibus humanis, & honestatibus forinsecis, inclinationibus, & pulsationibus, in amplis cucullis, manicis & huiusmodi, quibus specie religiositatis exterius representantur. Vnde Gersonitas, qui interpretantur aduenae, extrema tabernaculi portabant, scilicet rectum, cortinas, & funiculos: quia novi in religione pro magno habent praedictas observantias studiosè observare, quamdiu meliora virtutum studia non cognoscunt. Haec autem (secundum Domini sententiam loquentis ad Phariseos de minutis talibus ceremonialibus observantiis) oportuit facere, sed illa meliora non omittere. In erectione tabernaculi isti Gersonitas ad occidentalem plagam, post tabernaculum castrametabantur: quia qui hic extrema in exercitiis virtutum servare contenti sunt, in futuro cum postremis & quasi in occasu solis in humiliori gloriae splendore locabuntur. Secundi religiosi designati sunt per Meraritas, qui interpretantur amari: & portabant tabulas tabernaculi, & columnas & vectes, & illa maximè quae dura erant, & media inter cortinas & sanctuarium. Hi sunt, qui duram vitam in corporali exercitatione servant, affligentes corpora sua ieiuniis, vigiliis, & aliis labo-

laboribus corporalibus; & putat hoc summum in religionis obseruantia esse, interioris dulcedinis ignari, de veris virtutum studiis, quæ in spiritu & mente sunt, parum curant. Hi quia in se sicci sunt, & aliis in iudicando seueri esse solent, bene amari seu amaricantes dici possunt. Et quia medium hic inter extremum & optimum in studio virtutum; statum habuerunt, in erectione sanctuarij non post ipsum, sed ex latere ad aquilonem locum mansionis sortiuntur, vbi minor calor solis & lux quàm in australi parte sentitur: vt quantum defuit eis de perfecto virtutum studio, tantum illic desit eis in fulgore gloriæ & diuinæ fruitionis ardore. Tertij religiosi qui & optimi, designari possunt per Caathitas, qui portabant ipsum sanctuarium, id est, arcam & altare, & mensam propositionis cum vasis suis, inuoluta tamen & cooperta. Hi sunt, qui student interiorem hominem suum, in quo Christus inhabitat per fidem, componere, & ad veras virtutes se exercere, & vitia carnis & spiritus extirpare: iram, inuidiam, auaritiam, acediam, superbiam, gulam, luxuriam viriliter expugnare: & his contrarias virtutes cordi inferere, humilitatem, charitatem, mansuetudinem, deuotionem, largitatem, sobrietatem, castitatem. Istæ enim virtutes sunt verum sanctuarium, & qui habet eas, sanctus est. Vnde Caathitæ interpretantur patientes vel componentes: quia per patientiam (quæ teste Iacobo opus perfectum habet) componunt se & ordinant ad Deum & ad proximum in virtutibus, sicut debent. Prioribus duabus familiis iussit Dominus dari plaustra: hi verò qui seruiunt in sanctuario, onera propriis portabāt humeris: quia tam in humanis ordinationibus quàm in castigatione corporis permittitur aliqua remissio vel

Caathitæ
quos significent.

Ephes. 3. 17

Iacobi 1. 4.

K s

etiam

Rom. 12. 2

etiam intermissio, imò iubetur, ut in talibus sit rationabile obsequium nostrum pro loco & tempore, ne corpus deficiat sub onere laboris: sed in virtutum studiis nulla remissio datur, quia nunquam indulgetur nobis ut simus inuirtuosi, elati, immites, inuidi, acediosi, auari, gulosi vel non casti. Et hæc onera propriis debemus portare humeris, id est, non confidere de alienis virtutibus, nisi & nos pro posse studeamus, ut eas in nobismetipsis habeamus: sicut quidam qui desiderant ideo esse cum paucis, non ut exemplo eorum laborent fieri patientes, sed ut ab eis ad impatientiam non prouocentur. Quid prodest sanctorum contubernium habere, si nolumus eos in studio sanctitatis imitari? Onera Caathitarum secundum materiam dura erant, sed pretiosa & sancta & interiora situ: quia studia spiritualium virtutum laboriosa sunt imperfectis adhuc, sed nobilia honestatis dignitate, & sancta, quia sanctificant: & interiora quia in spiritu mentis, id est, in interiori homine. Velata tamen portabant ea: quia dum hinc per fidem ambulamus, & non per speciem, non dū videmus virtutum decorem purè sicut est. In exteriorum operum exercitiis necesse est nos ea inuoluerre, tam pro nostro exercitio, quam pro exemplo aliorum, qui mentem nostram non videt, nisi per vestigia exteriorum operum & morum. De hac tamen familia descenderunt sacerdotes per Amram, qui vigilans gratiæ interpretatur: qui sanctuarium reuelatum videre & contrectare ex officio debebant, & Leuitis portandum disponere, singulis prout eis congruebat. Ipsi verò sacerdotes non portabāt, sed in erectione eius ante tabernaculum ad orientem excubabant. Sicut per Caathitas, virtuosos, ita per sacerdotes contemplatiui figurantur.

Rom. 5, 7

Gen. 6, 20

DE PROF. RELIG. LIB. I. 155
 rantur. Soli virtuosi ad contemplationis gra-
 tiam proficiunt, qui pro remuneratione studij
 spiritualis vnctionē sancti Spiritus intus per-
 ciunt: vt illuminati cælestia secreta videant
 quæ aliis sunt velata. Tales iam non laborant
 in studio virtutum, quod per laborem portan-
 di significatur: quia per suauitatem internæ
 sapiētiae versus est eis labor in delectationem,
 ex amore conditoris. Ipsi verò disponunt onera
 singulorum deportantium: quia intus intel-
 ligendo cognoscunt rationes quarumlibet ob-
 seruantiarum in vita religiosa: quæ quia rudes
 & imperfecti nondum valent capere, inuol-
 uunt ea corporalibus actionibus & exteriori-
 bus exercitiis, & tradunt cuique obseruanda
 quæ statui eius viderint conuenire. Vide igitur
 de qua familia esse velis, vel cuius spiritus
 sis: & secundum hoc suscipe onus tibi deputa-
 tum, id est, serua regulam & viam, qua ad per-
 fectionem illius status valeas peruenire. Im-
 possibile namque est quemquam aliquam ar-
 tem plenè addiscere, qui regulas eius non vult
 attendere vel tenere: nec spiritualis fieri po-
 terit, qui non vult spiritu ambulare.

De triplici statu religionum.

CAP. IIII.

BEATVS Bernardus in epistola ad fratres ^{paulo post}
 de monte Dei describit tres status religio- ^{principium}
 forum: scilicet incipientium, proficientium, &
 perfectorum. Primum vocat animale, quasi ^{Animalis}
 rudem, qui nondum percipit quæ sunt Spiri-
 tus Dei: & circa corporis compositionem ad-
 huc maximè occupari necessarium habet, vt
 illud domet & castiget ne rebellet spiritui sicut
 prius in peccato, quando caro spiritui domi-
 nabatur. Secundum vocat rationalem: vbi ratio ^{Rationalis}
 quæ

Spiritua-
lis.

aliis, in.

Anima
imago
Dei, cape-
re potest
Deum.

que dignior pars hominis est, & per quam dis-
cernitur à cæteris animalibus irrationabili-
bus; quasi nobilior omnibus creaturis mundi,
& Dominus omnium, subiugata carne & in-
seruitutem spiritus redacta, seipsam studet ag-
noscere, purgare, & reformare in pristinam di-
gnitatem & pulchritudinem, quam per pecca-
ti foeditatem amiserat. Tertium vocat spiri-
tualem, ubi spiritus ad imaginem Dei condi-
tus, gratia Spiritus sancti adiut⁹, supra se ascē-
dit, & intendit in eum cuius est imago, ut ei
imprimatur & conformetur per cognitionem
intellectus, per affectum amoris & fruitionis
iucunditatem. Per primum peruenitur ad se-
cundum, per secundum ad tertium. Exemplum
Ezechielis 41, 7. Et platea erat in rotundū ascē-
dens sursum per cochleam, & in cænaculum
templi deferabat per gyrum. Idcirco latius
erat templum in superioribus: & sic de infe-
rioribus ad superiora ascendebatur * per me-
diū.] Rationalis autē spiritus est imago sum-
mæ Trinitatis: & sicut Deus est trinus & vnus,
ita anima, cum sit vna, habet tres potentias,
quibus capax est Dei: scilicet rationem, me-
moriā, & voluntatem. Per rationem potens
est capere sapientiam Dei; per memoriā po-
tens est capere virtutem æternitatis Dei, ut in
æternum nunquam posset separari ab eo: per
voluntatem potens est capere bonitatem Dei.
Ne igitur otiosa sit in anima tanta similitudo
ad Deum, per quam capax eius est, toto nisu
studeat eum apprehendere, ut eum tenendo
beatificetur: quia citra Deum nihil potest ani-
mæ sufficere. Et eo habito non est quod ultra
requirat, cum habeat omne quo ad æternam
felicitatem indiget, quo nihil melius esse po-
test, & in quo nullus defectus est omnis boni.
Cum ergo summa dignitas animæ sit, quod
est

est capax summi boni, & summa utilitas eius sit Deum in se habere, & cum ipso omne bonum, nec dignius aliquid quærit nec utilius inuenit: per hæc omnibus viribus suis & omni diligentia & toto desiderio debet eum quærere, & omnia facere quæ promouent eam ad innouationem eius, & omnia vitare ac fugere quæ elongant eam à Deo, etiam si bona putentur. Quia sicut ille stultus esset, qui haberet hortulum qui esset fertilis balsami, sed neglecto eo plantaret ibi mêtam & cyminum, quæ licet bona sint, tamen in comparatione balsami sunt vilissima: in infinitum stultior est ille, qui cum possit summum bonum comprehendere, eo neglecto occupat se circa cauda & vilia, sordida & amara. Hoc autem intelligo de secularibus, qui mundana præponunt cælestibus, & transitoria æternis bonis. Similiter ille stultus est, qui cum habeat viam compendiosam duarum vel trium dietarum, ad locum quò tendit, dimissa ea quærit viam dispendiosam & difficiliorem ac periculosiorem, itinere trium annorum & amplius. Sic etiam religiosi quidam minùs sapiënter videntur incedere, qui cum possent in paucis annis ad magnam Dei notitiã & familiarem amicitiam, per compendiosum studium virtutis, & deuotionis, & puritatis pertingere, relicto eo, occupant se aliis minùs fructuosis & valde dispendiosis ad id quò tendunt, scilicet ad Dei cognitionem & notitiam veritatis; & ad studium perfectionis: cum Dominus ipse promittat, Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Si enim sciret aliquis plura artificia, quorum vnum præ aliis esset tam nobile & quæstuosum, vt per illud in breui posset ditari & sublimari vsque ad nomen magnorum qui sunt in terra: imprudēs esset nimis, si neglecto

Simile
elegans.

Aliud G.
mile.

107. 16, 33

lecto eo exerceret aliud vilius & ignobilius, & tanti laboris, per quod possit vix tenuem victum & potum acquirere. Ita est de homine maxime religioso magna imprudentia, si relicto directo studio virtutum, in quo est maximum meritum & maxima perfectio sanctitatis & sapientiae, maxima etiam delectatio & securitas, occupat se circa alia minus utilia & curiosa, & turbatur circa plurima, quando vnum solum bonum & summum est petendum & requirendum, quod valet ad omnia. Ipsa enim corporalis exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem ad omnia utilis, promissionem habens vitae quae nunc est & futurae. Pietas huius cultus Dei est, quo studemus agnoscere Deum, & amare, & habere, & ipsi placere. Corporalis autem exercitatio utilis est, sed ad modicum: quia non propter se, sed propter pietatem appetenda est, quae per eam obtinetur si ordinate exercetur. Sicut artifex per instrumentum artis suae operatur: ita virtus per corporalia exercitia adipiscitur, & in habitum vertitur. & quanto plus appetit instrumenta aptiora, & dum ipse ea habuerit si bene eis utitur, tanto citius & melius perficit opus quod desiderat consummare. Omnia autem quae ad religionis observantiam exterius videmus, ad interioris hominis reformationem Spiritus sancti inspiratione ordinata sunt. Quod qui nondum intelligit, ipsa instrumenta pro arte reputat. Interior reformatio in spiritu mentis consistit: quia interior homo & imago Dei est mens rationalis. Exterior homo, est corpus quod ex defectu corruptionis, quae ex peccato provenit, languescit, moritur, & incineratur: interior autem homo in bonis de die in diem renouatur, & proficit in similitudinem eius, ad cuius imaginem creatus est. Ratio reformationis

hac

Pietas Dei
cultus.

Simile.

Externa
religiosa
rum ad re-
formatio-
nem inte-
rioris ho-
minis or-
dinantur.

2. Cor. 4, 16

hæc est: Anima tres habet potentias sicut dictum est, rationem, memoriam & voluntatem. Ratio data erat ei, vt Deum agnosceret: voluntas, vt eum amaret: memoria, vt in eo quiesceret. Sed per peccatum ratio cæca facta est, voluntas curua & fœda, memoria instabilis & vaga. Ratio sepius recipit falsum pro vero: voluntas eligit deterius pro bono: memoria occupat se illis quibus semper inquietatur: quia vnum & summum bonum deseruit, in quo omnia bona poterat habere. Conuersa verò ad Deum incipit quærere quod perdidit: & vidēs se deformatā ab eo quod facta fuerat à Deo, laborat vt ad pristinum statum reparetur, & ad decorem quem amiserat reformetur: quia non est ei accessus ad Deum propter dissimilitudinem in se factam. Sed quia non potest repente ad summum peruenire, studet paulatim accedere de infimo ad medium, de medio ad summum.

Potentia
anima pec-
cato vitia-
ta.

De reformatione rationis.

CAP. V.

INITIUM ergo reformationis rationis, est, fidem Catholicā firmiter credere. Nam quia ratio nostra lippa facta est, & intellectus obscuratus per peccatum, quod non possumus veritatem per nos inuenire, Deus condescendit nobis, ne in errore essemus, deditque nobis notitiā veritatis in scripturis, quibus voluit nos credere: vbi omnia quæ nobis ad salutem sunt necessaria sufficienter & veraciter inueniremus: vt in eis sensum nostrum non sequamur, sed regulis fidei sensum nostrum humiliter subiiciamus, si non volumus deuiare. *Eccles. ult.* Quæ per magistrorum seu doctorum fidei consilium data sunt à pastore, vno scilicet

scilicet Deo, his amplius fili mi ne requiras.]
 Profectus rationis est, ex illuminatione diuina rationes fidei aliquatenus intelligere. Quia etsi fides supra rationem sit, ita quod eam potest non valere comprehendere, illuminata tamen diuinitus ratio, videt nihil rationabilius esse, quam fides est Christiana, cui omnis natura attestatur, omnis mundi sapientia famulatur. Perfectio rationis in hac vita est, per mentis excessum supra se rapi, & non per ængmata corporearum similitudinum, nec per ratiocinationum argumenta: sed purissima mentis intelligentia Deum in contemplatione videre.

De reformatione voluntatis.

CAP. VI.

INITIVM reformationis voluntatis est, Lex bonæ voluntatis assensu viriis resistere, & operibus virtutum fideliter instare propter Deum. Quia enim curua & distorta fuit aversa à Deo, necesse habet ut conuersa cogat se concordare cum Deo, & motus rebelles per studium boni operis ad rectitudinem reflectere diuinæ voluntatis. Profectus eius est, omnes affectiones habere ordinatas, & in virtutes formatas sine rebellionem vel coactionem: ut iam non libeat nisi quod est secundum voluntatem Dei. Perfectio voluntatis est, vnum cum Deo esse in spiritu per amorem: ut iam non possit velle nisi Deum, & eius suauitatis dulcedine inebriari.

De

De reformatione memoriae.

CAP. VII.

IN I T I V M reformationis memoriae est, mentē ab euagatione sua ad memoriam Dei cum labore reducere, orando, legendo, recollendo, vel saltem superficialiter cogitando. Profectus memoriae est, bonis meditationibus & orationibus sine importuna euagatione posse intentum esse: & in latitudine cordis sui secum deambulare. Perfectio eius est, ita in Deum esse absorptum per mentis excessum, ut etiam sui ipsius & omnium quae sunt obliuiscatur homo, & in solo Deo absque omni strepitu volubiliū cogitationum & imaginationum suauiter quiescat. Isti sunt fines humanae perfectionis, & profectus, & initia, ad quae omne spirituale studium debet ordinari. Si quis ista via non ambulat, est sicut qui nescit quō vadit, vagus & errabundus ad incertum finem tendens. Initia cuiuslibet istarum trium potentiarum sunt omnibus communia, qui sunt in statu salutis, nec sine eis est salus. Perfectio cuiuslibet harum trium est solummodo perfectorum, quando sunt in summa perfectione, id est, in raptu contemplationis. Medius status earum est perfectē proficientium, & singulariter respicit statum probatorum religiosorum, qui inter statum bonorum secularium & statum perfectorum sanctorum, quasi medium adhuc tenent iter. Non quia semper in eodem statu permanere valeant; quod etiam sanctissimis vix est possibile: sed quia media via illorum trium statuum sic distinguitur ab inchoatione & perfectione eorum, de quorum profectibus aliquanto latius est considerandum. Et primō de reformatione

Perfectio-
nis huma-
nae fines.

L

tione

tione voluntatis: quia virtus & vitium & meritum dependēt ab ea, & affectiones, quæ tam ad vitia quàm ad virtutes inclinant: postea de memoria, ratione, & intellectu. Voluntas est in anima quasi imperans, ratio verò quasi docēs, memoria quasi ministrans utrique, illi quid iubeat, isti vnde doceat.

Quomodo naturales vires animæ & motus affectionum deformati sunt.

CAP. VIII.

NON ergo breviter intelligere oportet, quomodo naturales vires animæ, & motus affectionum in vitia deformati sunt, & ad quid dati sunt homini: postea aliqua remedia singulorum vitiorum subiungenda sunt, & virtutum ordo. Voluntas nulli debuit esse subiecta nisi Deo: nec tamē hoc coactē, sed sponte; ut possit ei ad meritum reputari. & ita poterat peccare & non peccare: non ad hoc ut peccaret cum posset, sed ad hoc, ut si non peccaret cum posset, ex hoc laudabilis fieret, & digna præmio apud Deum: vel si sponte peccaret, esset digna confusione & suppliciis: cum sciret quod nō deberet peccare, & posset vitare. Item cum facta esset anima quod capax esset summæ beatitudinis, in qua haberet summam gloriam & summam delectationem in Deo, qui est summa & vera beatitudo, datus fuit animæ duplex appetitus naturaliter ad hoc, ut ista desideraret & studeret obtinere: & cum obtinisset, tanto iucundius possideret, quanto ardentius concupisceret. Datus fuit ei appetitus gloriæ talis, ut nulla sufficeret ei præter summam gloriam: & appetitus delectationis talis, ut nō satiaret eam aliqua nisi summa

Appetitus
concupi-
scibilis cur
homini
datus.

ma delectatio: & utraque est in solo Deo: & ita nihil sufficit animæ præter Deum, & iste appetitus vocatur concupiscibilitas. Item ex hac orta est alia vis in anima: quia cum tantum concupisceret bonum summum docete vi rationali, per quod beatificanda erat, naturaliter horrebat & detestabatur & repellebat omne quod ad hanc obtinendam contrariabatur ei: & quidquid ad eam obtinendam prodesset & conservandam, fortiter apprehendebat & tenebat. Et hæc vis vocatur irascibilitas, iuxta iræ similitudinem, quæ fortiter indignatur contrariis, & fortiter tenet quod cupit. Per vim rationalem cognoscit bonum, & melius, & optimum. Per concupiscibilem, appetit bonum, & melius bonum amplius, & optimum bonum maxime. Per vim irascibilem, tenet & inhæret bono: & quæ ad hoc prodesse poterant, feruide apprehendit: & quæ ei obesse poterant, indignanter repellit & fugit. Sed cum homo diabolo suadente sponte ad peccatum consensit contra Dei prohibitionem, tunc omnes vires animæ & potentiæ quæ datæ ei fuerant ad summum bonum agnoscendum, appetendum, & fruendum, deordinatæ sunt, & quasi subuersæ. non autem subtractæ, sed fœdatæ & peruerso modo se habentes, sicut organum musicum, quod quâdo integrum & bene ordinatum est, dulcem reddit melodiam, quando verò confectum fuerit & deordinatum, horrendum stridorem pro cantu emit. Quia enim homo amore visibiliam ab invisibilium amore cecidit, sola iam visibilia ex peccati pœna cognoscit, sola ea diligit, solis eis inhæret, & invisibilia quasi non sint postponit, imò & nescit: ita quod pauci induci possunt ad credendum si sit aliquid extra ea quæ videmus & corpore sentimus. Et ita ratio cæca est in anima, quod

Appetitus
irascibilis

al. firmiter.

Peccata
debilitant
potentias
animæ.

Appetitus
honoris.

nec cognoscit seipsam, cum ipsa sit ex iis quæ oculis carnis videri non possunt. & sic non solum cæca est, sed etiam stulta: quia cæcus credit multa, quæ non videt, & in hoc etiam est infidelis. Inde factum est ut non appetat nisi terrena & vilia & fœda, & illis per amorem inhæreat, & pro magno reputet si ea poruerit adipisci. Appetitus honoris datus ei fuerat ut altissimum honorem desideraret, scilicet Deo placere & amicus Dei esse, & filius & hæres: & Deo similari & ei conregnare, non ex æqualitate potentia, sed ex imitatione bonitatis: & vnus cum Deo fieri spiritus, & æqualis angelis, & nulli subesse nisi soli summo Domino omnium. Item ut se tantæ dignitatis agnosceret, eo quod imaginem Dei in se haberet, ut nulli indigniori se dignaretur subiicere, soli omnium Domino subiectus & obediens: ei ex amore adhærens, & reliqua sub Deo pro cuiuscunque dignitate æstimans, vtens ministerio creaturæ pro sua utilitate & Domini voluntate. Hæc erat sancta superbia, omne indecens despicere, & solum bona appetere & diligere. E conuerso, modò appetit hominibus placere, gloriam ex hominibus quærere, quæ fallax est & vana: & aliquid magni existimans se homo cum nihil sit, seipsum seducit cum sit miser & vacuus omnis boni: & alios in comparatione sui spernit, & subiicere cupit sibi, qui fortè meliores sunt: & gloriatur in diuitiis, quæ sunt terra & lutum: iactat se de vanis & malis, sicut fatui qui gloriantur quando inuoluti sunt in luto. Et sic homines mutauerunt gloriam suam in similitudinem viruli comedentis fœnum: quia omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit.] Ita sancta superbia degenerata est in vitiosam.

Psalm. 105.
20.

Isa. 40, 6.

De

De triplici superbia.

CAP. IX.

EST autem triplex superbia. Prima, sibi-
 metipso nimis placere, & maiorem repu-
 tare se quam sit in veritate. & hoc est initium
 omnis peccati. Secunda est, appetere & stude-
 re aliis placere, & maior velle ab eis credi
 quam sit iustum. hæc est inanis gloria. Tertia
 est, ambire alios præire, & sub se velle eos esse.
 Sic decepta est superbia, & vult alios secum
 decipi, dum cupit se maiorem putari quam sit;
 sicut magus decipit garlionem, ut putet se in
 equo sedere, & sedet tanquam stultus super fa-
 sciculum paleæ. In hoc autem contrariatur
 Deo: quia cum omnia subiecta sunt ei, ipsa
 vult esse sui iuris, & spoliat eum debito honore
 suo, id est, vniuersali dominio quantum est in
 se: & ingrata est ei de beneficiis quæ accepit,
 de quibus propriam gloriam quærit non Dei,
 à quo habetur omne bonum. De ramis autem
 superbiæ, qui de ipsa pullulant, prætereo, quia
 alibi frequentius reperiuntur, si quis quærat,
 præcipue in summa vitiorum. Periculosior
 autem sæpe illa est, quæ extollitur de bonis gra-
 tiæ, quam de bonis naturæ vel fortunæ. Bona
 gratiæ sunt virtutes, scientia, & opera de gene-
 re bonorum, ut prædicare, ieiunare. Bona na-
 turæ sunt, quæ natura contulit: ut nobilitas,
 pulchritudo, fortitudo, ingenium: Bona fortu-
 næ sunt, dignitates, diuitiæ, honores, &c. quæ
 ex quadam fortuna plus quandoque dantur
 illis, qui natura & virtutibus inferiores sunt
 aliis, tamen non sine aliqua Dei prouidentia,
 licet sæpe cedit eis ad malum ex merito suo.
 Superbia etiam ita excæcat mentem, ut cum
 plus habetur, sæpe minus agnoscatur. Hoc vi-

Bona gra-
 tiæ, natu-
 ræ, fortu-
 næ.

Superbia
præpedit
bona ma-
jora.

1. Cor. 4. 6

Gloria
vmbra.

166

S. BONAVENTURAE

tium præcipue impedit nos, ne maiora bona à Deo accipiamus (cùm ipse sit largissimus & desiderat multum communicare nobis de bonis suis, quia valde diligit nos) dum aut indignos nos reddit superbiæ reatus, gratia Dei: aut si plus daret nobis, extolleremur, aut ingrati efficeremur, aut non dignè in gratia operaremur, & sic grauioris peccati rei efficeremur. Vnde sæpe magis est clementiæ parentis Domini, negare ampliora gratiæ dona quàm irascientis. Deus superbis resistit, quasi suæ potentiæ rebellibus, humilibus autem dat gratiam, à quibus per tumorem elationis non defluit gratia, quam eis infundit. Superbia etiam perdit in nobis merita bonorum operum, quæ pro humano favore fecimus. Et sæpe superbia sumit pallium humilitatis & mulæ suæ, vt sub nomine eius gloriam callidè acquirat: vt quia captatio gloriæ non habet gloriam, sactem fugiendo eam assequatur, quæ sicut vmbra sequitur fugientem & fugit insequentem.

*Quando bona nostra & mala ostendere
debemus vel occultare.*

CAP. X.

NO TA, quòd bona debemus quandoque hominibus ostendere, & aliquando occultare: similiter mala nostra aliquando aperire, aliquando celare. Bona nostra ad quæ tenemur ex præcepto Dei vel Ecclesiæ, vel ad quæ ex manifesto voto astringimur, debemus omnibus ostendere, vt fidem, charitatem, iustitiam, veritatem, castitatem, obedientiam, & contemptum mundanorum. Quæ si homines in nobis non viderent, cùm sciant nos ad ea teneri, scandalizarentur & reputarent nos præ-

uari-

naricatores voti nostri. De huiusmodi dicitur: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cælis est. Aliquādo verò nostra bona occultare debemus, quæ specialiter accepimus, ut gratiam internæ devotionis, vel quæ possunt nobis singularem laudem parere, ut singularis abstinencia, & vigiliæ, & orationes, & eleemosynæ, ad quæ non tenemur. De quibus Dominus docet in sermone habito in monte. Similiter mala nostra quandoque abscondere debemus, ne quis scandalizetur de nobis, vel sumat malum exemplum imitandi in similibus. Vnde dupliciter peccant qui aperte peccant: quia & Deum offendunt, & proximo fodiunt foueam quam incidat per malum exemplum. Si autem sine culpa nostra vel specie mala, aliquis ex sua malicia suspicatur mala de nobis, & non vult recipere excusationem nostram, tunc habeamus patientiam, sicut Christus tacuit, de multis in passione sua ex invidia accusatus. Dixit enim: Si vobis dixerò, non crederis mihi. Aliquando mala nostra aperire nudè debemus, scilicet in confessione privata de privatis, & in manifesta de manifestis, ut in visitationibus & redargutionibus. Imperfectiones quoque nostras non debemus erubescere confiteri, & defectus virtutum; ne quis existimet nos supra id quod videt in nobis. Si autem in bono opere vana gloria pulsat nos, non acquiescamus ei, nec tamen bonum opus dimittamus, maxime si sit utile & necessarium. Sæpe etiam putamus nos laudari pro aliquo dicto vel facto, quod fortè alij non aduertunt: quia sicut nos non omnia pensamus quæ circa eos fiunt, ita nec ipsi omnia attendunt quæ nos facimus. Aliquando verò despiciunt nos potius quàm laudant, maxime

Mat. 9. 17

Mat. 2. 6

modi in

Dupli-
ter peccat,
qui publi-
cè peccat.

Luc. 22. 67.

Bonum
propter vanam
gloriam nota
omittendum.

Appetitus
delecta-
tionis quor-
um homi-
ni datus.

1. Io. 2. 16

Auaritia
vnde in
nobis ge-
neretur.

si in aliquo deprehenditur nos appetere laudem pro his quæ fecimus. Et si forte adulentur nobis in facie, sicut est consuetudo leuibus hominibus ad placitum cuique loqui, tum contra tales sagittas vanæ gloriæ non tam indigemus fortiter pugnare, quam prudenter eas manu consilij abigere, sicut muscas leues flagello remouemus. Appetitus etiam commodi vel delectationis datus fuit homini ut desideraret summam delectationem quæ est in Deo: & summam beatitudinem, & quietem, & impassibilitatem: & ut delectaretur in habitis, ut felicius esset: quia onerosæ sunt deliciae sine delectatione. & quanto delectatio audior est, tanto deliciae iucundiores sunt. Nunc autem appetitus ille deliciarum spiritualium ex peccato mutatus est in carnales delicias, ut appetat ea in quibus sensualitas delectatur, quæ est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Concupiscentia carnis diffundit se in luxuriam, & molliem vestium, & quietem carnis, & somnolentiam; quæ omnia spectant ad sensum tactus. Item ad gulam, quæ est delectatio gustus. item ad aliorum sensuum delectationes, ut audire carnaliter delectantia & odorari. Concupiscentia oculorum querit videre pulchra, & habere pretiosa: & ita generatur auaritia ex omnibus his. Ex superbia vitæ generatur auaritia: quia ad hoc querit ditari ut amplius honoretur. Ex concupiscentia carnis generatur auaritia: quia ad hoc vult ditari ut voluptuosius epuletur & luxurietur, ac commodius viuat absque sollicitudine defectus. *Prime Ioan. 2.* Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ex concupiscentia oculorum etiam auaritia generatur, quia ut videat pulchra, & habeat ad libitum in qui-

quibus delectetur, desiderat aurum, argētum, gemmas, vestes, agros, terras, familias, spectacula, & similia. Dederat tamen homini corpus Deus & spiritū rationalē, & cōcesserat ei delectari etiā in sensibilibus, sed ordinatē, moderatē & honestē: vt per sensuum delectationem sursum moueretur, & promoueretur ad spiritualiū cognitionum delectationē & fruitionē: vt appeteret coitū honestē & sine vitiosa libidine, congruo tempore ad generandum filios, qui æternæ beatitudinis participes essent. vt appeteret cibū & potum pro sustentatione naturæ, & alia quibus indigebat. Sed dissipato ordine conditæ naturæ a Deo, per peccatum omnia modo peruersa sunt, & ad sensuales delectationes dilapsa: quas cū timeret perdere, tristatur & irascitur; quas cū non habet pro libitu, radio afficitur: & illos quos credit sibi fore impedimento ne adipiscatur quæ cupit, vel per quos timeret se amittere quæ diligit, odit: & illis quos videt habere quæ cupit, inuidet: quod quamdiu alius habet, oportet eum carere. Et sic oritur inuidia, cui annexum est odium vitiosum. Ita etiam oritur ira, sic etiam oritur aecidia, habens ex vno latere annexam tristitiam, ex altero torporem dissolutionis & pigritiæ. Omnia verò vitia & peccata ex vno fonte oriuntur, id est, superbia: & ex duobus riuulis deriuantur, scilicet malo amore & malo timore: & triplex fomentum accendit ea, scilicet concupiscentia carnis, cōcupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Ista sunt quasi materia & occasio homini ad tentationem, quæ mundus proponit nobis: scilicet honores, diuitiæ, & voluptates.

L 5

De:

Peccati
origo.

De quadruplici defectu.

CAP. XI.

Ex pecca-
to origina-
li 4. defe-
ctus.

Apoc. 13, 3

Mar. 16, 9
Luc. 12, 1

Exod. 34, 11
Deut. 7, 1

IN nobis autem quadruplex defectus est unde ad malum proni sumus: ignorantia, concupiscentia, malitia, & infirmitas. Ignorantia excæcat ne verum agnoscamus, & erremus in iudicio boni & mali. Concupiscentia emollit ad appetendum & diligendum visibilia, & delectabilia carni. Malitia exasperat & amaricat cor ad iram, tristitiam, invidiam, & odium. Infirmitas debilitat ad resistendum malo, & adhaerendum bono. Hæc quatuor incidimus ex pœna primi peccati, & ea originaliter contrahimus ex peccato, ex quo nascimur filij iræ. Ex his procedunt septem vitia capitalia, de quibus quasi de maioribus ramis cætera vitia pullulant. Hæc sunt septem capita Draconis in Apocalypsi: & septem dæmonia in Marco, de Maria Magdalena per Christum eiecta. Item septem gentes, quæ terram promissionis occupauerant, ne filij Israël in ea pacificè habitarent: quia arcant nos hæc vitia ab introitu regni cælestis, nisi ea studeamus expugnare & subiugare. Docet autem vetus traditio apud Græcos, sicut & Clemēs testatur, quod istæ gentes primò expulerant filios Sem de terra illa, de cuius stirpe descenderant Abraham & Israël. Unde cum Dominus præcepit filiis Israël gentes Chananzorum expugnare, & terram eorum possidere, videntur secundum hoc non alienam terram violenter vsurpasse, sed Domino vniuersorum obedisse, ut terram suam recuperarent, expulsis his qui eam iniuste detinebant. Hæc autem in figura facta sunt nostri, ut per vires animæ, & affectiones, quæ à Creatore factæ sunt, & ad bonum vsum homi-

mini

DE PROF. RELIG. LIB. I. 171
mini insitæ, æterna & vilia quæramus; & quæ
ex peccato in vitium mutatæ sunt, studeamus
reformare & in virtutes mutare, expulsis cor-
ruptionibus vitiorum.

Descriptio septem vitiorum capitalium.

CAP. XII.

SUPERBIA est amor propriæ excellen- *Superbia*
tiæ, qua homo alta cupit, seipsum altum re-
putat, & ab aliis vult reputari, & alios præcel-
lere. **INVIDIA** est odium alienæ prosperitatis, *Invidia*
qua homo dolet alium sibi æquari vel præfer-
ri: & cupit ei malum, & de bonis eius dolet. Ita ita.
est indignantis animi turbulenta commotio,
qua quodammodo furit & æstuat, quando ali-
quid occurrit ei, quod est contrarium volunta-
ti suæ. **ACEDIA** est tedium boni ex animi tor- *Acedia*
pore, dum aut irrationabiliter tristitia men-
tem aggrauat, aut dissolutio cordis ad vana
aliqua magis inclinat. **AUARITIA** cupiditas est, *Auaritia*
plusquam necessarium sit habendi tempora-
lia. **GULA** est inordinatus vel immoderatus ali- *Gula*
menti appetitus. **LUXURIA** est illicitus ardor li- *Luxuria*
bidinis, vel illicita expletio libidinosæ delecta-
tionis in actu siue in morosa cogitatione. Et
licet hæc omnia vitia & peccata sint, hoc tan-
tum est ex culpa hominis & pœna peccati: in
quantum tamen Deus ea dedit homini, sunt
naturales affectus, & motus appetituum ad bo-
num, & ad motus virtutum: quia Deus nihil
mali fecit, sed omnia valde bona. Expugnatio
ergo omnium vitiorum non est aliud nisi re-
formatio naturalium affectionum, & motuum
ad statum à conditore dispositum: vt supra ali-
quantulum dictum est de appetitu sublimita- *Cap. 12.*
tis, qui datus est homini vt appetat cælestia & *fine*
diuina, & spernat terrena & vilia, quasi indi-
gniora

172 S. BONAVENTURAE
ignota se. Hinc modò dilapsus est ad infima,
ut appetat terrenos honores & vanos & falsos.

De affectu inuidiae.

CAP. XIIII.

INVIDIAE affectus naturaliter homini
insitus est, non ut inuideat proximo de bo-
no quod habere potest, nec ut cupiat alicui
malum aut faciat: sed ut odiat vitia & peccata
in se & in aliis. Inuideat diabolo, quòd tot ani-
mas aufert Deo, & aliis adiutoribus eius, imò
vicariis eius, scilicet hæreticis & subuersoribus
animarum, qui spoliant animas æterna beati-
tudine, & quantum in ipsis est, spoliant ipsum
celum maiori gaudio, quod ibi esset si plures
illuc venirent: cum singuli qui ibi sunt, mul-
tam lætitiā faciant omnibus ciuibz cæli.
salua tamen æternæ prædestinationis ratione,
quæ nullum ibi defectum suspicari permittit.
Isti sunt hostes nostri, & odio habēdi inquan-
tum tales sunt, qui nos perdere æternaliter
querunt: non illi qui sperantur adhuc concioes
nostri futuri in gloria celesti, etiam si adhuc
videantur inimici.

De affectu iræ.

CAP. XV.

IRÆ affectus datus est homini, ut irascatur
vitiis & malis suggestionibus, & ex indig-
natione non patiatur se trahi in consensum
peccati, & reprimat malos motus in se & in
aliis, ubi oportune potest, & viciscatur Dei in-
iurias & transgressiones iustitiæ. Et tunc dict-
tur zelus iustitiæ: sic legitur Christus iratus
Mat. 18, 23 fuisse plures Phariseis & aliis non recte agen-
tibus, & alij sancti viri. Nunc ira in vitium de-
forma-

formata est, & contra rationem in furorem versa est, & quasi insaniā: vt more phrenetici irrationabiliter moueatur homo contra hominem, contra amicum & proximum, contra seipsum: aliquando etiam contra sanctos & contra Deum, & contra insensibilia & irrationabilia, quæ nec malè nec bene faciunt, nisi sicut natura impellit ea. Etiam vbi cognoscimus nos iniuste moueri, non possumus quandoque impetum iracundiæ cohibere.

De affectu tristitiæ.

CAP. XV.

SIMILITER affectus tristitiæ datus est homini, vt doleat de peccatis suis & alienis: & vt mœstus sit de dilatione patriæ, & timeat inferni supplicia, doleat de imperfectione sua, & compatiatur alienæ afflictioni: vt per maturitatem vtilis luctus, excludat leuitatem vanæ lætitiæ, quæ est nutrix dissolutionis. Sed hæc bona & secundum Deum tristitia peruersa facta, mutata est in tristitiam seculi quæ mortem operatur, in desperationem, diffidentiam, & irrationabilem mœrorem.

De affectu gaudij.

CAP. XVI.

AFFECTVS gaudij datus est homini, vt gauderet in Deo & in spe æternorum bonorum, & in intuitu beneficiorum Dei, & congauderet proximo in bonis eius, & delectaretur in laude Dei, & in bonis operibus, & fastidiret omnia vana & inutilia & iucundaretur in operibus diuinis, & ex hoc efficeretur alacer & agilis ad seruitutem Dei. Sed modò peruersus est per dissolutionem & vanitatem, vt ho-

mo

174 S. BONAVENTURAE
mo gaudeat de infantiis falsis, & de affluentia
temporalium rerum & honorum, & volupta-
tum in risu & derisu & fabulis & turpibus lu-
dis, & fastidiat omnia quae Dei sunt, & insipida
sint ei, & tædeat cum interest diuinis: & ex
hoc pigritetur ad studia deuotionis & virtu-
tis, & euagerur cor circa inutilia & vana &
immunda, & grauiore labores corporis liben-
ter sustineret in aliis occupationibus & nego-
tiis, quam ut insisteret spiritualibus & diuinis:
vnde accelerat ab eis absolui quanto citius po-
test: & negligenter facit illud quod facit, nisi
fortè lucrum vel laudem inde speret consequi,
vel aliud commodum temporale. Ex inordi-
nata autem tristitia gignitur tædiū boni, dum
nil libet facere boni vel cogitare vel loqui. Si-
militer ex dissolutione tedium boni nascitur,
dum tantum intemur sumus vanis leuitatibus,
quod tædet nos spiritualibus studiis intende-
re, & quasi anxiamur cum debemus auelli ab
otio & iocis secularibus, & seriosis exercitiis
occupari. Vnde quasi ligati catuli ad stipitem
renitenti animo cogimur esse in diuinis, & hoc
est acediae vitium & tædiū boni. In hoc multi
religiosi laborant, & pauci superant.

De affectu auaritia.

CAP. XVII.

AFFECTVS autem auaritiæ datus fuit
homini, ut esset cupidus magni meriti
apud Deum, & magnarum virtutum & mul-
torum bonorum operum, & ut multas animas
lucraretur Deo, docendo, orando, bonum ex-
emplum dando, & iuuando ad profectum sa-
lutaris, & ut non esset homo contentus bono
quod iam haberet, nisi laboraret ut multiplici-
ter auangeretur ei, & gratia, & opera virtutum.
Sed

Sed nunc delapsa est ad cupiditatem temporalium rerum, pecuniæ, possessionum, & quarumlibet rerum etiam vilium, quæ colligit quasi homo semper debeat viuere; & mundus perire: vt congreget quātum valet, ne pereunte mundo non inueniat vnde viuatur. sicut Noe ^{Gen. 6, 11} imminēte diluuiο comparauit eſcas, quas haberet, quando omnia diluuiο periissent. Et quanto magis homo morti appropinquat, tanto studiosius congregat & custodit: vt ex hoc ostendatur quā sit irrationabilis avaritia, eo magis colligere quo minus indiget. sicut qui ^{Similes} multum viatici fert pro breui via, & qui sumptuosam domum construit pro vnius noctis hospitio. Ideo autem Deus voluit nos semper incertos esse de hora mortis, vt parum de temporalibus cogitemus: sed omni hora timeamus multa perdere de æternis, ad quæ semper sine intermissione properare debemus.

De appetitu victualium.

CAP. XVIII.

APPEITVS victualium datus est nobis pro corpore, vt sustentemus naturam, & possimus durare in seruitio Dei, & multum mereri. Etenim moderatus & parcus victus vniformis, diutius conseruat naturam, dum non opprimit vires eius, sed reficit & sanitatem conseruat vniformis dicta: quia natura contemperat se ei & non turbatur semper ex nouis & ignotis eſcis. Vnde quidam claustrales diutissime viuunt sani. Sed appetitus ille naturalis modo effusus est in voluptates & in superfluitates, vt non simus contenti vnde sustentetur natura, sed vnde palatum oblectetur. & cum talibus assueti fuerimus, & natura se eis cōtemperauerit, cum aliquādo tenuioris victu

victu deberemus esse contenti, natura remur-
 murat propter dissuetudinem. Vnde statim
 putamus nos adeo debiles & infirmos, quod
 victu paupere non possumus vivere, & quasi
 sub discretionis velamine delicata importunè
 & inuerecundè incipimus quærere: nolentes
 experiri quod natura sicut per consuetudinem
 ad delicata dilapsa est, ita per contrariam assue-
 factionem possit reduci ad competens mo-
 deramē victus parioris. sicut videmus in ma-
 xima parte mundi quàm parcè viuunt Genti-
 les, Iudæi, pauperes Christiani, quorum qui-
 dam depauperati modò tam sani sunt, sicut
 olim in deliciis fuerāt. De spiritualibus autem
 deliciis & gustu internæ dulcedinis, quæ sine
 comparatione omnes mūdi delicias superant,
 sicut mel simum, vix est iam mentio vel effi-
 cax desiderium aut studium, etiam inter illos
 qui sibi alti videntur in religione: imò despi-
 citur & deridetur inebriatio talis desiderij seu
 dulcedinis, & quasi stultitia & abominatio
 iam habetur, & ab aliis religiosis persecutio-
 nem ob hoc patiuntur, & dæmoniacy reputan-
 tur & hæretici dicuntur, quamuis spirituales
 ipsi sint. Quàm verò despicabiles Christo sint,
 qui deuotionis gratiam sic despiciunt & per-
 sequuntur, ab Apostolo discant qui animales
 eos appellat, qui non intelligunt ea quæ sunt
 Spiritus Dei, quia & stultitia est illis. Non ta-
 mē laudo vel approbo deceptores & deceptos,
 qui spiritum suū vel alienum pro Spiritu Dei
 sequuntur & seducuntur: sed probandi sunt
 Spiritus, & sic indicandi.

De

De affectu dilectionis.

CAP. XIX.

AFFECTVS dilectionis etiam datus fuit homini, ut diligeret Deum super omnia, & se & proximum suum propter Deum & secundum Deum: & omnia opera Dei diligeret propter factorem, quodlibet iuxta suam dignitatē, & vteretur ministerio creature ad Dei voluntatem & suam æternam salutem, & horum omnium delectationem & usum referret ad Creatoris dilectionem & cognitionem, donec ad ipsum perveniret in quo viuunt omnia secundum æternam rationem. Sed ille affectus quasi extinctus est, & dilapsus ad amorem carnis & turpis dilectionis: ut iam non diligat nisi pro sua temporali utilitate, & carnali delectatione, & turpi voluptate. Licet verò usus carnalis concubitus datus fuerit homini, & mandatus ad prolis propagationem Deo educandæ, & æternam beatitudinem cum Deo & Angelis possessuræ: tamen modò non proles, sed delectatio in hoc opere quæritur, vel pro hæreditatis terrenæ successione, vel honoris augmento, ut plures amici habeantur in terra. Unde dolent quando paruuli decedunt, qui multo tutius moriuntur post baptismum, antequam per mortale peccatum perdant vitam æternam, quam postea in ætate adulta propter dubium quales futuri sint, & propter multiplices laqueos peccati, quos valde pauci evadunt.

M

De

SPES data est homini qua confidat de bonitate Dei, ut speret à Deo gratiam consequi in presenti, & gloriam in futuro, peccatorum veniam si poeniteat: & temporalem sustentationem, sicut sibi expedit, & liberationem à malo, conseruationem in bono. Sed spes modò confusa est, ut aut minus sperent homines quàm debent, aut plus quàm iustum est. Tantum confidunt quidam de bonitate Dei, quòd etiam saluet eos in peccatis contra iustitiam & veritatem suam, & immundos colloceat in celum Angelis mundissimis. Et rursus tantum diffidunt Deo, quòd si conuertantur non velit eis dare perseuerantiam in spiritu, vel sustentationem pro corpore: quasi Deus propitius sit inimicis suis, dum in peccato manent, & non propitius amicis suis iustis & poenitentibus & conuertentibus se ad ipsum, ut peccatores pascat liberaliter & saluet, conuersos deserat & fame perire sinat. Non affliget Dominus fame animam iusti. Vnde Propheta dicit, Iunior fui, etenim senui: & non vidi iustum derelictum, &c.

Psalm. 10, 1
Psalm. 36, 25

De timore.

CAP. XXI.

TIMOR etiam datus fuit homini, ut timeret Deum, & timeret ab eo separari, & eum offendere, & puniri ab ipso & damnari. Modò timet tantum temporalem aduersitatem & incommodum corporis, & detrimentum honoris. Futura & æterna mala non timet, quasi tantummodo minæ sint sine effectu, quod dicitur de futuro iudicio & æternis suppliciis, vel quòd facilius euadet ea quàm dici-

dicitur. Timet etiam hominem magis vel bestiam, vel rem insensibilem, quàm Deum omnipotentem quem offendit, cum tamen hoc *Heb. 10, 31* rendum sit incidere in manus Dei viventis.

De pudore.

CAP. XXII.

PUDOR etià datus est homini, ut pudeat indigna agere vel egisse genere suo, hoc est peccasse & seruum peccati factum esse, & mancipium diaboli, & omnis turpitudinis vel inhonestatis & segniciei & vilitatis. Modò autem pudet nos seruitutis Dei, cui omnia seruiunt vel voluntate vel necessitate. Pudet nos imitari Deum in humilitate, patientia, paupertate, religione, obedientia, & despectione, & contumeliis, & confusione: cum non sit Deo dignus qui eum erubescit coram hominibus *Luc. 9, 26* confiteri, vel etiam imitari, cum gloria magna sit seruo sequi dominum suum. Eodem modo sciendum de omnibus quæ à Deo suscepimus, de intellectu mentis, de ingenio, & de corpore & membris eius, & de substantia temporali & honore & potestate, & de tempore quo vivimus, & omnibus quæ in mundo seruiunt homini. Omnia hæc data sunt nobis, ut inde seruiamus Creatori nostro, & nobis vitam mereamur æternam, & proximos nobiscum trahamus ad vitam. Sed econtrà nos omnia quæ ad usum vitæ vel meritum gloriæ accepimus, ad usum convertimus culpe: ideo cuncta nobis ad usum vertuntur ultionis, siue per poenam, siue per poenitentiam. Per poenam videlicet ut cum caro tentat nos vel affectus carnalis, & appetitus inordinati affligunt nos, vel substantia exterior auferitur nobis, vel aëris intemperies vel terræ sterilitas vel corporis infirmitas

M 2

nos

Sap. II, 17

nos excruciant; vel aliter affligimur, ut per quæ peccauimus, per hæc & puniamur. At si voluntarie pro Deo toleramus, purgamur à peccatis, & coronamur pro patientia & bona voluntate. Si autem inuitè, nihilominus oportet nos puniri vel hîc vel in futuro: & per impatientiam augemus culpam, & per consequens etiam meritum poenæ.

De singulorum vitiorum natura & descriptione.

CAP. XXIII.

Virtus
quid.

Vitium
quid.

Cap. 9. in
initio.

1. Tim. I,
17.

NUNC de singulorum vitiorum natura vel descriptione aliqua consideremus, & de remediis quibus curantur; cum virtus aliud non sit quàm vitiorum perfecta curatio, vel carentia vitij, secundum quod istam materiam respicit. Quia si vitium inordinatus est motus vel affectus naturalis corruptus; eius contrarium virtus est, affectus vel appetitus ordinatus ad id & secundum id, ad quod à bono conditore datus fuit, ut antè patuit in exemplis. Superbia triplex est, ut suprà dictum est: cum aut homo plus placet sibi quàm debet, & maiorem se existimat quàm sit in veritate: aut cum aliis placere desiderat & studet amore propriæ gloriæ volens magnus reputari & honorari & laudari: cum soli Deo honor & gloria propriè debeatur, qui solus essentialiter bonus est, & à quo habetur omne bonum. Vnde quicquid gloriæ nobis usurpamus, Deo furamur, imò decipimus nos attribuentes nobis quod non est nostrum: sicut meretrix mentitur se honestam & formosam, cum nō sit. Hęc inanis gloria est, quia vacua veritate & utilitate salutis. Tertia est, cum vult aliis præminere singularitate gloriæ vel dominio, prælatione & impe-

DE PROF. RELIG. LIB. I. 181
imperio, & despiciit ceteros & deprimit. Decipitur autem quadrupliciter: vel putans se habere quod non habet, vel plus habere quam habet, aut singulariter præ ceteris habere, aut ex se, vel pro meritis suis habere.

De tribus quæ expellunt vitia.

CAP. XXIIII.

TRIA sunt autem quæ vitia à nobis expellunt, & virtutes operantur: scilicet gratia Dei, industria propria, & necessitas. Gratia Dei infundit virtutes: industria cooperatur gratiæ ex libero arbitrio: & necessitas conuertit in virtutem. Sine necessitate sæpe, sed sine gratia nunquam potest esse virtus, & sine liberi arbitrij cōsensu. Quibusdam infundit gratia virtutes cum modico vel nullo labore industriæ propriæ: licet non sine consensu voluntatis, cum sine consensu voluntatis nullum sit meritum: sicut illis quos præuenit Deus in benedictionibus dulcedinis suæ. Qui de luce, id est, diluculo incipientis ætatis, capacis intelligentiæ vigilauerit ad illam, nō laborabit: assistentem enim foribus suis inueniet illā, id est, gratiam sapientiæ & virtutis. Sic Apostolos & alios quandoque, maximè in primitiua ecclesia legimus repente Spiritu sancto repletos, ad virtutes & dona & diuersa charismata Spiritus sancti attigisse. Gratia excitat voluntatem, & instruit & roborat, vt industria agat ad profectum salutis. Necessitas autem, alia est, cui se homo voluntariè subiicit; vt qui obligat se voto ad obedientiam, castitatem, paupertatem & similia: vel vt vadant ad infideles prædicare: si illis postea euenit aliquid agere vel pati quod libenter euaderent, videntur necessitate cogi, quæ tamen voluntaria est, quia ad hoc sponte

Gratia vt
expellat
vitia.

Sap. 6, 15

Necessitas
vitia fugit.

se obrulerunt, & potius pati volunt quam à proposito resilire. Alia est coacta, quam homo inuitus tolerat, nec tamen potest effugere: ut paupertas seculi, infirmitas corporis, despectio, persecutio, tentationes, vel alia tribulationes diuersae: quas licet primò homo inuoluntariè toleret & cum murmure, tamè postea cum videat eas esse inuitabiles, incipit quandoque voluntatē flectere & facere de necessitate virtutem. & tunc incipit mereri: & cooperatur illa necessitas ad magnum profectū virtutum, ad quas vix aliter perueniret. Et hoc est quod dicitur de quibusdam, Compelle intrare. Et illud quod orat Ecclesia Deum, Et ad te nostras etiam rebelles compelle propitius voluntates: fac de inuoluntariis voluntarios, ad ea quae scis nobis expedire: etiam per aduersa, cum nolumus te in prosperis sequi. Industria in tribus consistit, in prouida consideratione, in labore conatus, & in perseueranti diligentia. Per ista tria, adiuuante gratia, vitia subiugantur & virtutes obtinentur. Sed gratia quosdam ita praeuenit, ut aut multa facilitate, imò cum multa suauitate faciant bonum, & declinent à malo: aut ita accendit voluntatem, ut cum magno feruore quaeque faciēda promptè aggrediantur, quamuis dura ac difficilia. Quosdam verò ita sibi quodammodo relinquit, ut quicquid boni agere debent, necesse habent se stimulis & calcaribus pungere quasi pigrum animal: ut grauior sit eis difficultas superandi torporem cordis, quam laborem actionis sustinendi. Isti etsi non habent desiderium feruēs ad currendum post Dominum, habent tamen desiderium desiderij, orantes se trahi cum sponsa; quasi qui agilitatem currendi non habent. iuxta illud; Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Volunta-

Luc. 14, 23

Industria
quoque
subiugan-
tur vitia.

Cant. 1, 4

Psal. 118,
30.

luntatem bonam habent, sed pigram & tepidam, non feruentem. Primum felicius est, secundum laboriosius. Quod autem horum maioris sit meriti, puto neminem perfecte aestimare posse, nisi eum qui ^{ad spiritum} statuum ponderator ^{tuum} est, scilicet Deum. Quia secundi si feliciter luctando vincunt seipsos, ut per consuetudinem sui potentes fiant, magnæ virtutis est. Primi maiori indigent cautela ne seducantur: quia diuitiæ faciliter acquisite prodigalius solent effundi, quam quæ paulatim & cum difficultate elaborantur. Secundi antequam perfecte vincant difficultatis tentationem, sæpe quasi lassati vel territi ex labore desperant de victoria, & de peruentione ad finem quò tendunt, & remittunt studium perfectionis: & ad alias occupationes se conuertunt, quasi diffidentes Deo, quòd velit eos introducere in terram promissionis, per quam significatur perfectio puritatis. Sicut filij Israël in deserto tædio laboris & difficultatis de superadis hostibus detraxerunt terræ promissionis: & mortui sunt in deserto præter paucissimos, hoc est, præter Caleb & Iosue, qui designant eos qui cautè & viriliter per tentationes pertranseunt usque in finem perseverando. Ideo inter tot de seculo quasi de Aegypto egressos, tam pauci perueniunt ad consummatam perfectionem: quia aut seducti callidis deceptionibus inimici, aut tædio laboris & difficultatis fracti, viam perfectionis deserunt, vel aggredi non præsumunt.

De generalibus remediis contra vitia.

CAP. XXV.

QUAE DAM etiam sunt generalia remedia contra vitia expugnanda & virtutes obtinendas, quædam specialia, aliqua singularia;

Efficacissi-
ma reme-
dia contra
vitia.

laria; ut contra luxuriam, fugere feminas, vi-
ros, & similia. quædam autem sunt quæ citò
& perfectè ducunt hominem ad sanitatem
mentis, quædam tardius & imperfectius. Effi-
caciora remedia contra omnia vitia sunt ista.
Primum paupertas; ut in omnibus penuriam
patiaris, non solum in his quæ desideras, quia
illa est omnium etiam ditissimorum qui plus
cupiunt quàm habent; sed etiam in his quibus
necessario indiges, in victu, vestitu, hospitio,
ministris & similibus. Secundum est despe-
ctio hominum; ut sis cõtemptus, ut vilipenda-
ris, & non cureris, & in nullo singulariter ho-
noreris: sed potius confundaris, exprobreris &
vitupereris. & hoc sæpe ab amicis, donec tu-
mor elationis penitus in te cõprimatur. Non-
ne vides quanta mendici tolerant à diuitibus,
& quàm patienter? quod non facerent si habe-
rent diuitias vel honores. Terrium est stre-
num magisterium: ut cogaris facere quod in-
uitissime faceres, & dimittere quod libenter
faceres: & nihil habere nisi quod tibi datur, ni-
hil agere nisi quod tibi iubetur: nec loqui nec
esse nisi ad nutum alterius: & nihil dissimule-
tur quicquid negligis, quin asperè reprehen-
daris & puniaris, donec curuitas propriæ vo-
luntatis plenè in te ad formam rectitudinis
reflectatur. Quartum est elongatio à consortio
secularium: quia sicut aqua turbata si ponatur
seorsum à frequentia transeuntium, purifica-
tur magis: ita mens religiosi à seculo sequestra-
ta minus afficitur circa terrena, & celestia ma-
gis desiderare nititur, & purius intelligere &
facilius inhærere de eis cogitando. Quintum
est frequens oratio: quia oratio eleuat men-
tem supra se ad Deum, & imperrat ab ipso cu-
rationem languoris vitiorum & sanitatem vir-
tutum. Sextum est qualibet afflictio vel tri-
bula-

Simile
elegans.

bulatio aduersitatis: vt labor, infirmitas, persecutio, tērationes, infamia, & similia. Quia sicut lima purgat & splēdere facit metallum: ita tribulatio & angustia & afflictio abradit rubiginem vitiorū. vnde Gregorius: Qui desiderat plenē vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare. Si autem primò est amara ad sustinendum aduersitas, per consuetudinem continuam fit de die in diē tolerabilior, quousque iam non curetur vel etiam diligatur propter profectum sanitatis, quæ inde prouenire sentitur. Exemplum de cauterio, quod primò acerbum est, sed emortua carne iam non doler, & superfluos humores educit. Vnde orat Propheta, Proba me Domine & tenta me: ure renes meos & cor meum. Septimum est continua mortis & operum retributionis meditatio, quæ facit vitia timere, & virtutibus insistere. Sicut autem arte medicinæ contraria contrariis curantur, ita vitia contrariis exercitiorum remediis sanantur: vt superbia humiliatione, gula sobrietate, impatientia aduersitate, & sic de cæteris.

Hom. 25. in
Euang.

Psal. 25. 2

*De remediis specialibus singulorum
vitiorum.*

CAP. XXVI.

N V N c ergo de specialibus remediis singulorum vitiorum videndum est; quæ si non omnia possumus scire vel describere, pauca tamen de pluribus cōsideremus: sicut pauperes qui nō possunt multas medicinarum diuersitates & efficaces habere, conficiunt de vilibus herbis ynguenta quibus liniant dolores suos.

M

De

De remediis superbiae.

CAP. XXVII.

Nolle se-
ipsum, effi-
cax reme-
dium con-
tra super-
biam.

PRIMUM superbiae remedium est, con-
sideratio propriae vilitatis tam in corpore
quàm in anima: tam illius quæ nobis cum cæ-
teris communis est, quàm illius quæ in nobis
singulariter agnoscimus in occulto vel in aper-
to, siue sit naturalis siue accidentalis. Consi-
dera vilitates & infirmitates corporis: quid
fuimus, quomodo concepti sumus, quomodo
in utero nutriti & nati: quid sumus intrinse-
cùs sub cute, quæ sordes ebulliunt per apertu-
ras, quàm facile deperit quicquid in nobis
pulchrum est, & validum apparet; quod mors
semper propinquat, & quales post mortem eri-
mus. Item quod exteriores honores non sunt
nostri naturaliter. Diuitiæ terra sunt, & de
terra tolluntur: ut pecuniæ, possessiones: & ho-
nores non impenduntur homini pro se, sed
pro questu qui inde speratur. Sicut vultures &
canes accurrunt ad cadaver quàm diu sperant
inde satiari: sed cum totum corroserint quod
nisi sicca ossa remanent, tunc relinquunt ca-
daver. Item bona mentis nostræ non sunt no-
stra, sed dona Dei: & rationem inde reddituri
sumus districtè: ut sunt scientia, ingenium,
virtutes. Mala nostra purè mala sunt, & ex
pluribus circumstantiis grauiora, & grauius sup-
pliciis digna. Bona nostra non purè bona sunt,
sed multipliciter imperfecta: ut pigriria, desi-
dia, vana gloria, hypocrisis, repiditas, & vanæ
cogitationes, & imperseuerantia, & cætera vi-
tia sæpe vitiant bona opera nostra quæ faci-
mus, & maculant sacrificium nostrum tam
actionum quàm orationum, ut minus sit Deo
acceptum, & minus nobis meritorium. Item
expo-

expositi sumus pluribus periculis & aeternae
 dānationi: & pluribus vitiis & peccatis onera-
 ti & miseriis subiecti. Vnde ergo superbit ter- ^{Eccl. 10, 9}
 ra & cinis homo tam vilis? Secundum est ex- ^{Humilia}
 exercere se in humilibus operibus, vilibus & de- ^{exercitia}
 spectis officiis, & rusticanis laboribus: humili ^{vsq; pāde}
 habitu incedere, humiles mores & verba ha-
 bere, locum nouissimum eligere, nihil iactan-
 tiae & ostentationis prætendere. Hæc & his si-
 milia cum in consuetudinem versa fuerint,
 mentem ad humilitatem inclinant. Si autem
 vana gloria vel superbia pulsat mentem, pro
 huiusmodi humiliatione, hoc est, ex nouitate
 vel raritate huius humiliationis iā per longum
 vsum ista vanitas euanesceat, vt legitur in Psal.
 In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum ^{Psalm. 59, 24}
 deducet inimicos nostros. Tertium est quod
 superiores & meliores se debēt attendere tam
 homines, quā ipsum Iesum Christū Deum
 & hominem, vt eorum comparatione sibimet
 vilescat homo, qui se aliquid esse putat, sicut
 locusta ad gigantem, calculus ad mōtem, gut-
 ta ad flumen: & hoc tam in faciendo bona
 quā patiēdo aduersa. Pannosus garsio vile-
 scit inter purpuratos: sic nos debiles in virtu-
 tibus respectu maiorum & sanctorum, siue
 ante nos fuerint siue nobiscum.

De triplici inuidia.

CAP. XXVIII.

IN V I D I A triplex est. Prima, non gaude-
 re de bonis alterius, & non dolere de malis
 eius. Et hoc est contra charitatem proximi,
 quem tenemur diligere sicut nosmetipsos:
 cum nemo de proprio bono nō gaudeat, vel de
 malo nō doleat. Secunda est dolere & torque-
 ri in bonis alterius, & gaudere & optare ma-
 lum

lum eius ex odio personæ. Nam qui dolet de prosperitate temporali alicuius, vel gaudet de aduersitate eius, quia videt eidem expedire vel communi vtilitati aliorum, non ex odio personæ: non est inuidiæ deputandum. Sicut iustus iudex destruit malefactores, ne vel ipsi grauius damnentur si diutius in malis prosperentur, vel per eos pax communis turbetur. Tertia est, insuper promouere malum alterius verbis & factis, & bonum impedire vel deprimere. Grauis inuidia est, malum pro malo reddere: Grauior autem odire illum qui nihil nocuit tibi: Grauiissima autem, malum pro bono restituere, vel odio habere aliquem quia bonus est, sicut Iudæi Christum. Item malum est aliquem lædere in rebus, vel honoribus, peius in corpore, pessimum autem imò diabolicum lædere & nocere alicui in anima quo ad salutem æternam. Item negare indigenti beneficium, peccatum est, licet sit inimicus: non impedire autem malum eius cum posset, grauius. Perfectorum est bonum inimici diligere, & promouere etiam ex affectu. Quidam putant se innocentes si negant illis quos non diligunt salutationem suam: sed examinent se quomodo esurienti inimico cibum ministrarent, si salutationem quam sine damno dare possunt, negant, maxime si desideret & affectet. Ideo autem inuidia vel odium Deo contraria sunt: quia singulariter charitati, quæ Deus est, opposita sunt, & commune bonum quod Dei largitas omnibus æqualiter creauit, inuidet: & eos odit quos Deus creauit & redemit & diligit, de quibus spes est quod ad vitam æternam perueniant.

De

De remediis inuidiae.

CAP. XXIX.

PRIMUM remedium cōtra inuidiam est, quod etiam summum est, nihil amare & cupere corū quæ mūdus amat, id est, diuitias, honores, voluptates. Tēporalia enim quo pluries diuidūtur; eo partes minores fiunt: & qui ea appetit, inuidet aliis ea habentibus, dum necesse est alium carere quod alter habet. Cælestia autem & diuina, quo plures participant, eo magis dilatantur & abundant: vt virtutes & sapientia, & dona Spiritus sancti, & similia, quæ participatione non minuuntur. Secundum est, cogitare quòd si alius non haberet illud vnde ei inuides, tamen tu non haberes: vnde nec inuideas alteri, quod sine dāno tuo habet, ne frustra de aliena felicitate torquearis. Remedium contra odium est, timere vindictam Dei, qui non remittit homini peccata sua quā diu ipse tenet odium ad proximum suum. Tertium est, cogitare quòd quandoque oportet cum proximo reconciliari, si vult saluari. Vnde melius est hoc citò fieri quā tardius, ne homo sit in periculo damnationis, & perdat bona quæ interim operatur. Futuri enim domestici in domo Patris cælestis, hic debēt æternæ pacis fœdus inchoare: quia quāto hic feruentior dilectio, tātò illic erit iucundior fruitio æternæ pacis. Quartum est, vt studeas illi qui magis est tibi contrarius, obsequentior esse & affabilior. Per hoc enim lenis cor eius si est intelligens, vel saltem cor tuum. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum. *Rom. 12. 21*

Quid prodest homini diu meminisse iniuriarum, nisi vt amplius inquietet & affligat semetipsum? Sufficit dici malitia sua. Tanta *Mat. 6. 34*

enim

enim sunt nobis molesta, quantumcūque studeamus in nobis esse pacifici: quòd si super hæc volumus ea nobis aggrauare per odij & rancoris conseruationem, citius obruemur quàm omnia resistendo vincamus. Potius iuxta Apostolum dare locum iræ debemus, & cedere, & non resistere malo, malum pro malo reddendo. Quia si velimus omnes opprimere quos aduersarios patimur, iterum alij insurgent, & nos prius succumbemus quàm omnes eliminemus. Qui seipsum per paciētiā vincit, omnes aduersarios superat. Bellabunt aduersum te, sed non praualebunt. Exemplum in sanctis martyribus. Odium aliquando generatur ex ira diu retenta.

De ira.

CAP. XXX.

IRÆ triplex est qualitas. Prima subito & leui causa moueri, vt ex leui facto vel verbo vel etiam ex vana suspitione. Aliquando etiam contra insensata commouemur, & irascimur brutis & lapidi & ligno vel calamo, & huiusmodi sine ratione. Secūda est vehementer inflammari. Aliquādo enim ira tantum in corde accenditur, quòd etiam facies inflammatur & deformatur. Aliquando etiam gestus & mores mobilitate quadam notabili agitantur, ex qua interior animi commotio demonstratur: vt sternutatio narium, pallor vel rubor vultus, depressio palpebrarum, tremor labiorum, inquietudo totius corporis. Aliquando per verba erumpit vel clamores, per conuitia, contumelias, maledicta, & minas, periuria, & blasphemias. Aliquando quasi febris concutit corpus, vel quasi phrenesis mentē in furorem vertit. Aliquando manus mouet ad lædendum alium

alium vel seipsum: ita ut sibi met aliquando manus iniiciat, vel ea quæ parauerat, abiiciat vel destruat. Aliquando non sinit admittere quæ sibi vtilia sunt, ut cibum vel aliud commodum. Et multa huiusmodi ira operatur, & pacem cordis turbat, & rationem obnubilat, & memoriam cōfundit. Et sicut fumus hospitem de domo expellit: ita ira Spiritum sanctum qui super quietum quiescere tantummodo quærit, de cordis habitaculo excludit. Tertia qualitas iræ est, diuturna commotio, quæ aliquando rancorem fouet. Quidam habent de prima qualitate magis, & minus de secunda & tertia, quidam de secunda magis, quidam de tertia: quidam abundant duabus ipsarum: quidam verò omnibus tribus, & hi pessimi sunt. Ira contrariatur virtuti mansuetudinis, patientiæ, & mitigatis, & dehonestat disciplinā morum: & facit inconsideratum, quia nec Deum timet nec hominem veretur. Ira etiam non habet misericordiam, nec humilitatem præterdit, & excæcat intellectum: & sicut fumus nocet oculis, sic ira cordi.

Simile.

De remediis iræ.

CAP. XXXI.

REMEDIA iræ. Primūm prouida præmeditatio illorum quæ possunt occurrere, tam verborum quàm factorum cōtrariorum: ut ante pugnam se homo ad patientiam præpareret, & hostem quasi in insidiis paratus expectet: ut eo minus perturbent venientia quo fuerint antè præuisa. Qui enim debent in bello pugnare, ante pugnam solent artem pugnandi exercitādo addiscere: ut ictus aduersarij sciāt scuto excipere, ne improvidi vulnerentur & superentur. Nam qui tunc primò vult armari

quando

quando iam hostes irruunt super eum; nec spatium dabitur ei ad munendum se, nec etiam praestupore consilium inueniet quò euadat. Secundum est, os comprimere tacendo, & accensam flammam irae in corde suffocare: ne si euaporare permittatur, increseat & alios incendat, sicut de igne materiali saepius experimur. Ad hoc enim duo ostia Deus linguae dedit, dentes & labia: ne facile profiliat ad nocendum, maximè cum intus accensa fuerit igne furoris. Facito ostia ori tuo. Et, Pone Domine ori meo custodiam, ut non delinquam, &c. Tertium est conuertere se ad alia negotia quibus cor occupetur, loquendo vel alia tractando, ut sic obliuiscatur commotionis suae: sicut qui vult extinguere ignem, subtrahit stipites ardentes, ut sic diuisus deficiat materia per partes ei subtracta. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis. Quartum remedium est, verecundia, qua homo modestus erubescit disciplinae suae detrimentum incurrere, & alios scandalizare: & vim facit sibi met reprimendo iram vel etiam alios inordinatos motus, ne honestatis suae dispendia patiatur. sic etiam timor reprimit iram. Sicut videmus in seruis, qui à dominis suis saepe durè castigantur, nec audēt leuiter econtrā murmurare, ne fortè peiora eis inferantur. Si hoc potest timor humanus, quanto magis timor Dei si verè insit menti, & maximè amor ipsius boni. Tam potens est quisque malo resistere, quantum amor boni in cordis eius affectu conualuerit. Quintum est, assuefacere se statim (cū sentitur commotio) admittere consilia prudentiae, perpendēdo quā nociua sit iracundia, quā laedit conscientiam, confundit famam, alios scandalizat, cor inquietat, Spiritum sanctum effugit, tormenta meretur: & etiam quod illud pro quo irascimur, iam

Linguae
duo ostia.

Ecli. 28,
Psalm. 140, 3

Prov. 26,

Malo resistitur, si
bonum diligitur.

iam ineuitabile est, si factum est: & quòd nihil proficimus irascendo, nisi quòd malum duplicamus. Tanta enim in hoc seculo occurrunt aduersa, quòd si etiam omnem diligentiam apponimus, qualiter ea nobismet mitigemus leuiter patiendò; tamē vix omnia portabimus: quanto magis si voluerimus ea nobis exaggerare per impatientiam, & retinere in corde per rancorem: si ea nolumus expellere, vt euanescent sicut fumus, antè obruemur & suffocabimur quàm possimus omnia resistendo superare: sicut illi qui continuum fluxum reumatismatis non excreant, suffocantur. Ad quid volumus verba contumeliosa contra nos prolata retinere, quæ iam cum aura transierunt? quæ nihil nocuerunt nobis quantum fuit in eis; nec in rebus, nec in corpore; nec gratiam Dei à nobis auferunt, nec honores apud homines, si nos per impatientiam non offendimus nosmetipsos. Imò magis grati sumus Deo & hominibus, si contumelias patimur, quàm si nihil pateremur aduersi. Sic æstimemus verba maledicorum & detractorum, sicut latratus canum vel clamores anserum, quos contra nos audimus & non curamus. Qui alterum contumeliosè vituperat, seipsum magis quàm illum dehonestat. Ecce aliquando in itinere intemperies aëris affligit nos; & cum euaserimus lætamur, & tristitiæ prioris obliuiscimur, nec adiciamus vt iteratò cōtristemus nos de priori incommodo, quod præterijt: sic etiā debemus præteritarum obliuisci iniuriarum ac si non fuerint, & gaudere quòd sustinuimus. quia cum tribulatio pertransierit, meritum eius adhuc manet. Cogitare etiam debemus, quòd nemo in hac vita sine aduersitate viuit: & qui seculo seruiunt, sæpius grauiora tolerant. Item quanta sancti sustinuerūt, & martyres, maxi-

Verba maledicorum
latratus
canum.

N

mē

194 S. BONAVENTURAE
me & super omnes ipse Dominus noster Iesus
Christus. Et si ipse tanta passus est pro nobis,
non est indignum si nos aliqua toleramus pro
ipso, & pro magna gloria nostra, & pro merito
peccatorum nostrorum, pro quibus vtilius hic
modica pati debemus, quam in futuro pluri-
ma & acerbiora. Hæc & his similia prudenter
& sæpe cogitando, impetum iracundiæ & im-
patientiæ facilius superamus.

De acedia.

CAP. XXXII.

ACEDIAE vitium tres habet species.
Prima est quædam amaritudo mentis,
qua nihil lætum vel salubre libet, tædio pasci-
tur, fastidit hominum consortium. Hæc est
quam Apostolus seculi tristitiam appellat, quæ
mortem operatur, proclivis in desperationem
& diffidentiam, prona ad suspiciones: quæ pa-
tientem aliquando instigat ad necem sui ipsius,
luctu irrationabili oppressa. Hæc aliquando
nascitur ex præcedenti impatientia, aliquan-
do ex retardato & impedito desiderio cupitæ
rei, aliquando ex prædominantibus melanco-
licis humoribus: & tunc medicorum est adhi-
bere remedium potius quam religiosorum vel
Theologorum. Secunda est tepor quidam pi-
gredinis qui somnum amat, & omnia com-
moda corporis: horret labores, fugit aspera
quæque, vitat operationem, otio delectatur.
Hæc est propriè pigritia. Tertia est quæ solum
fastidit ea quæ Dei sunt: & ad omnia alia agi-
lis est & alacris. Oratio est ei insipida & à lau-
dibus Dei se absentat, vbi cautè potest & au-
det, festinat implere velociter orationes debi-
tas: & ne nimis afficiatur tædio earum, assumit
interim alias cogitationes vel occupationes
quæ

1. Cor. 7, 10

Psalm.

quibus intendat donec perficiat horas vel orationes consuetas: rumoribus pascitur, ludis delectatur, excogitat negotia quibus occupetur. Nihil magis est ei onerosum quam Deo intendere, & his quæ spectant ad studium & perfectum spiritualem. Cella ei carcer est, euagari autem tam corpore quam mente extra claustrum diligit, & quarit multifarias occasiones. Omnis rigor disciplinæ spiritualis grauis est ei, & murmurat & conqueritur de duritia prælatorum & disciplina zelantium. Hoc acediæ ^{Nota} vitium, signum est ingratitude: quia tanta beneficia contulit nobis Dominus & confert quotidie, quod fidelem seruum eius deceret nunquam ab eius laude cessare, nunquam eius obsequium fastidire. Item spoliat nos multis meritis & præmiis in celo. Tantam enim gloriam omni hora negligimus, quanta bona interim facere possemus, si otiosè eam transigimus: & nulla vel modica hora præterit quæ non mereamur vel demereamur. Cum in multis offendimus Deum, conueniens est ut tempus quod adhuc restat nobis ad viuendum, tanto melius expendamus, & redimamus tempus quod malè amisimus.

De remediis acediæ.

CAP. XXXIII.

REMEDIA acediæ. Primum & efficacius, cogere se ad ea spiritualia studia quæ maximè fastidit homo, & præcipuè ad orationem & celebrationem diuinorum, tam diu quousque per Dei gratiam vertatur nobis in obligationem. Si autem differatur talis gratia, nihilominus de labore luctaminis meritum accrescit & virtus roboratur, & per consuetudinem magis ac magis tædium minuitur. Deus enim

non requirit à nobis quod non dedit, scilicet gratiam deuotionis: sed hoc vult vt eam queramus, & cum dederit reseruemus, & gratias ei agamus. Possibile est enim, aliquem multo plus mereri in * pœna laboris pro obtinenda deuotione etiam si nō proficit, quàm si multa deuotionis foret sine labore: quia de isto posset forsitan extolli, & meritum diminui: de illo autem cor humiliatur, & meritum conseruatur. Contra tristitiam autem maximè valet frequens memoria benignitatis Dei & intuitus beneficiorum eius: cōtra cuius bonitatem peccata omnium nostrum sunt velut gutta ad mare. Item esse libèter cum bona societate; maximè vbi de Deo sæpe loquuntur deuotè.

Iacobi 5, 13 Item illud Iacobi, Tristatur aliquis in vobis, oret æquo animo & psallat. sic enim cor hilarescit, & spiritus tristitiæ effugatur: sicut psallente Dauid, spiritus malus à Saul recedebat.

1. Reg. 16, 23 Occupatio etiam prodest tristibus, vt obliuiscantur tristitiæ. Pigris utilis est laboris exercitatio, & consuetudo incommodi, cogente strenuo magisterio, ne possint remissè agere præ tædio laboris, nisi debilitas sit in causa. Item contra tædiū cordis, valet varietas actionis, vt ab vno transeat ad aliud opus bonum.

Exercitia Religiosorum quatuor. Seruus Dei in his quatuor exercitiis debet versari vt Deo intendat, orando, psallendo, meditando, studendo deuotioni: aut de Deo tractet legendo, studendo, secum conferendo, discendo, docendo: aut pro Deo laboret operando, seruiendo, corpus castigando, & virtutibus studendo: aut corporis refectioni moderatè indulgendo, quiescendo, dormiendo, cibum vel potum sumendo, ad hoc vt corpus possit spiritui seruire. Panis & disciplina & opus seruo. Panis ad sustentationem, disciplina ad correctionem, opus ad exercitationē. Asinus indi-

get

get pabulo ne deficiat; onere, ne lasciuiat otiosus: virga eger qua impellatur, ne pigre ambulet vel deuict. Grauis accidia est, negligenter persolvere ea ad quæ quis tenetur; grauior prætermittere omnino ex tædio; grauissima alios impedire, & à bono retrahere, nec posse aliorum bona studia æquo animo sustinere.

De auaritia.

CAP. XXXIIII.

AVARITIA tres habet species. Prima est anxia cupido habendi vel acquirendi temporalia, siue sequatur effectus, siue non: & sic potest auarus etiam esse pauper, qui modicum habet, vel etiam nihil. Secunda tenacitas conseruandi habita, quæ non permittit ea erogari in pias causas, vel in vsus necessarios congruè expendi, nisi cum animi dolore. Tertia est augere diuitias, & vndecunque acquirere, etiam de iniusto & turpi quæstu, vt furto, rapina, fraude, vsura & aliis inhonestis modis. Quidam laborant in prima specie, quidam in secunda, quidam in tertia, quidam in duabus, quidam in omnibus. Hoc vitium videtur specialiter contra naturam esse, & ex sola praua consuetudine vel corrupta voluntate inolitum. Quod ex hoc probatur, quia mundus multo tempore caruit hoc vitio: & aliquæ gentes adhuc putantur ab eo immunes esse vel fuisse, sicut Gymnosophistæ. Item quia multi seculo perfectè renuntiantes, cum ab aliis vitiis sæpius impugnentur, ab hoc nunquam deinceps pulsantur, nisi fortè propria misera voluntate se ei subiiciant. Qui autem semel eius laqueo se alligari permiserit, vix vnquam de cætero ab eius cōpede liber erit. Vnde videmus Religiosos quosdam post primam seculi abrenun-

Auaritia
contra na-
turam est.

tiationem, qua ab eius laqueis crepti fuerant, rursus inuolui auaritiæ retibus, & insatiabiliter sitire res alienas, qui prius proprias contempserant propter Deum. Sic Iudas omnibus suis renuntiauerat: postea fur factus est, & loculos habens, Dominum maiestatis vendidit, & laqueo se suspendit.

Joan. 12, 6
Mat. 27, 5

De remediis auaritiæ.

CAP. XXXV.

REMEDIA auaritiæ. Primum, omnia pro Christo relinquere, & sub alterius regimine vivere, & si qua habuerit, ei plenè resignare; & in nullo sui iuris esse, sicut in primitiua Ecclesia fideles sub Apostolis erant, & in monasteriis bene ordinatis claustrales. hoc est efficacius auaritiæ remedium: sicut Dominus docuit, Qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Item, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Secundum est, considerare omnes perplexitates diuitiarum, & laqueos auaritiæ, & paupertatis libertatem & utilitatem. Diuitiæ enim periculosè acquiruntur; & cum labore & cum multa sollicitudine conseruantur: quia multorum inuidiæ patent, furum, raptorum, potentum, fraudulentorum. Vbi multæ sunt opes, ibi multi qui comedunt eas, tam consumētium quàm subtrahentium: à nullo securus diues, nec ab extraneis, nec à proximis. Sic est diues in medio cupidorum, sicut carnifex in medio canum famelicorum. Diuitiæ diu colliguntur, citò amittuntur. Multiplicatæ non minuunt, sed augent sitim auaritiæ, sicut potus hydropico. Quid ergo queris unde plus crucieris? Affligunt nōdum habitæ, etiam habitæ & amissæ. Pauca sufficiunt necessari-

Mat. 2, 41.
Mat. 4, 34

Luc. 14, 33

Mat. 19, 21

Eccles. 9,
10.

effitanti. Mors citò rapit ab eis. Pœnas eternas amatoribus suis lucrantur. Ab his omnibus libera est paupertas. Rapinas nolite concupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Fructus diuitiarum est largitas eleemosynarum: sine qua infructuosæ sunt & periculosæ. Diuitiæ conseruatæ, in malum domini sui cedent. Semen accumulatum putrescit, seminatum fructificat. Tertium remedium est, confidentia de Deo, qui non derelinquit sperantes in se. iuxta promissum ipsius: Nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia Gentes inquirunt: scit enim Pater vester cœlestis quia his omnibus indigetis. Qui enim sic fecit hominem vt alimētis indigeat, non patietur eum perire per necessariorum subtractionē, si eius curæ se cōmittat. Quartum est, Mat. 6, 33. primum regnum Dei & iustitiā eius, & omnia necessaria corporis adiciētur vobis. Nam qui libenter vult homini dare cœlestia & maxima, quomodo neget ei minima, id est, terrestria? Si enim mali & crudeles homines, imò bestię & bruta, filios suos nutriūt, multo magis optimus & verus Dominus filios suos non deseret: qui etiam benignus est super ingratos & malos, quanto magis super bonos qui omnem sollicitudinem suam in eum prouiciunt? Non Psal. 36, 25. vidi iustum derelictum, neque semē eius quærens panem. Vnum de tribus à Deo sperandum est avaritiā prouicientibus pro Deo: quia aut procurabit homini necessaria, aut cū parco victu & penuria dabit homini vires, quas in abundantia posset habere; & hoc est iucundius de modico esse magis fortem: aut quod subtrahit corpori, refundet mēti in consolatione spiritali: vt libenter careat corporali abundantia, quæ spiritalibus deliciis felicius

114. 5. 1. cuius recompensatur. Insuper magnam gloriam in caelo meretur patienter tolerata pro Christo temporalis penuria: quia, Beati pauperes spiritu, &c.

De gula.

CAP. XXXVI.

Cassian. li.
5. de Spiri-
tu Gastri-
maria.
6. 23.

GULAE quatuor sunt species. Prima, ante debitum tempus, vel saepius quam deceat comedere, praeter necessitatem, more pecudum. Secunda, cum nimia aviditate & impetu quodam vorare, sicut lupi & canes famelici. Tertia, nimis se implere, potius quam reficere, & plus sumere quam sit necesse ex inconsideratione vel delectatione. Quarta, nimis lauta vel exquisita querere. Haec nutrit avaritiam, sicut prior pigritiam vel acediam. Qui delicata querit, cupit diuitias, ut possit habere quae appetit. Nimia vero ciborum repletio pigritiam reddit: quia vas plenum ponderosum efficitur. Hebetat etiam intellectum, & affectum devotionis obruit & refrigerat, & agilitas retardatur, & in somnum ducit superflua ciborum repletio.

De remediis gulae.

CAP. XXXVII.

REMEDIA gulae. Contra primam speciem sufficit bona voluntas, ut nolit plus vel saepius comedere quam sit conveniens. Infirmis autem non est lex posita. Iuvenes vero & laborantes sicut exigit necessitas, discretè refici possunt, quando consuetudo vel ecclesiastica institutio non repugnat. Contra secundam utilis est disciplina verecundiae, ut modestè se habeat, & imperum refrænet. Item consideratio: quia inordinata & nimis festinata refectio naturam grauat & minus nutrit, & plus a quo vult.

vult. Eadem etiam consideratio valet contra tertiam speciem, qua nimis sumitur; & quia verè impedit à bono opere sicut supra dictum est. Efficacius tamen remedium est contra tertiam & quartam speciem, nō habere vnde possit gulæ satisfacere. Vnde quanto quis pauperior fuerit, tanto minùs in hac parte peccabit. Hæc est secūdum traditionem seniorum prima pugna, quā devincere nos oportet: & quā rominùs superata fuerit, tanto validiora sunt cætera vitia contra nos, & nos debiliores sumus contra ea. Per gulæ peccatum mors intrauit in orbē. Vnde & Christū diabolus primitus per gulam tentauit, quasi per ianuā aliorū vitiorū aditum quærēs ad vltiora. Contra quā prout etiā cōtra alias voluptates vitiosas cōsiderare debemus, quā citò pertransit, quā breuiter durat: & quādo trāfacta fuerit, sic est quasi nunquā fuerit. Vnde cū delectamenta mūdi & carnis appetis, pone in corde tuo ac si iam habueris & satiatus sis, & hora præterierit: quia voluptas præterita est quasi somniū noctis trāfactum, imò contemptibilior: quia malam conscientiam facit perpetrata voluptas, euitata verò lætam & securam. Valet etiam contra omnes aduersitatum turbationes, si ponas in corde tuo iam durante aduersitate, quòd ira debeat esse, & aliter esse non possit: & quòd voluntas Dei sit quòd ita est, & disposuerit, vt ita eueniret. Quod enim sponte quisque disponit, inde minùs turbatur si euenierit. Cū autem turbaris quòd non euenit quod optaueras vel speraueras, cogita quòd multa alia non eueniunt quæ prospera fuissent si euenissent, & tamen non turbaris quòd non eueniunt: quia de quibus cor hominis non disponit sibi gaudium si eueniant, de his etiam non tristatur si non eueniant, verbi gratia: Si speras crastino

N s

habi-

Vide Cas-
sian. li. 5. de
Spiritu Gal.
primaria.
6. 13. & 14.

Mat. 4. 3

In aduersis & prosperis quomodo philosophandum.

habiturum bonum prandium, lætaris: sed si
 forrè spes tua frustretur, turbaris, quia lætitia
 spei subtracta est. Sed si nihil speras, non trista-
 ris si non euenerit: quia vidēris tibi nihil per-
 didisse, cūm nihil habueris amittendum. Ho-
 mo enim virtutis, sic debet omnē spem suam
 & solatium in Deum ponere, vt nunquam ex
 toto figat animam in terrena consolatione: &
 quasi suspensum habeat desiderium ad omnia
 exteriora non fixum: sicut qui super glaciem
 incedit, leuiter ponit pedem tentando si crepi-
 ret, vt retrahat pedem ne submergatur. Cūm
 ergo perdis aliquid quod diligis, pone in ani-
 mo tuo quasi nūquam habueris, & quasi som-
 nium fuerit quod videris habuisse, quod tunc
 more suo euauerit & in nihilum redactum
 sit. Hoc orat Propheta cum affectu sibi inspi-
 rari, dicens: Velut somnium surgentium Do-
 mine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad
 nihilum rediges.] Hoc est, redige memoriam
 istorum terrenorum in corde meo, quod est ci-
 uitas habitationis tuæ, ad nihilum: vt nihil re-
 putem esse vel fuisse quod pertransiit, sicut
 somnium de stratu surgentium obliuioni tra-
 ditum nō curatur. Somnium est hæc vita ma-
 lis & stultis, qui putant se esse quod non sunt,
 id est, felices, & habere quod non habent. Et
 non sunt vera bona: quia falsa sunt quæ habēt.
 Istæ considerationes non sunt phantastice di-
 cendæ, sed veræ & sapientes: quia faciūt men-
 tem tranquillam, & stabilem inter mundanæ
 prosperitatis & aduersitatis varietates. Cūm
 ergo desideras quod nō habes, cogita quasi ha-
 bueris & iam fraudatus inde fueris, & modò
 pertransierit. Cūm autem habes quod diligis,
 noli nimis inniti ei per delectationis affectū:
 sed cogita quod citò pertransiet ista lætitia, &
 nihil post se relinquit, nisi vestigia dolorum, &
 debi-

In conso-
 latione ter-
 rena non
 figendus
 animus.

psal. 72, 10

Somnium
 vita hu-
 mana.

debitum suppliciorum. Cum ergo amittis
quod amasti, æstima quasi nunquam habueris
illud verè, sed tantum quasi in somno videris;
vel in cogitatione imaginatus sis te talia ha-
buisse: sicut imaginatur mihi quòd sim Rex
Franciæ, & magnam gloriam & pompam &
delicias & diuitias habeam: & post medicum
Rex Angliæ debellet me, & capiat & spoliet me
regno & gloria, & inanis remaneam ab omni-
bus. Si ergo peracta tali phantasia, grauiter vel-
lem turbari & tristiari de illa regni phantastici
amissione, vel si valde exhilarari voluissem ex
delectatione huiusmodi gloriæ phantasticæ,
habitæ; nonne stulta tristitia vel inanis gloria
esset moueri de his quæ nunquam fuerunt vel
erunt? Tales enim vanas læticias & tristitias
semper habere possemus, imaginando nobis-
cum & fingendo quaslibet glorias & delecta-
tiones, & seconuersò tristitias & dolores, sicut
solent quidam insani & lunatici quibus-
dam phantasiis delusi ex confusione cerebri,
etiam sine apparente causa exteriori, modò ri-
dere modò flere secundum imaginationes in-
teriorius conceptas tristes vel lætas. Veruntamen *Psal. 38, 6*
vniuersa vanitas omnis homo viuens, id est,
viuens secundum hominem, non secundum
Deum. Et quare? Veruntamen in imagine
pertransit homo, velut in quadam imaginaria
delusione, existimans se aliquid esse cum nihil
sit: & ita nedum vanè extollitur, sed etià fru-
stra conturbatur vanis timoribus & mœrori-
bus deiectus. Thesaurizat, & ignorat cui con- *Ubi supra*
gregabit ea: quia ipse nescit an eis fruiturus
sit, an alius cui fortè non debentur. Contra
hoc sibi met Propheta consilium inuenerat di-
cens, Et nunc quæ est expectatio mea, nonne
Dominus? & substantia mea apud te est? ubi
iterum perdere non formido. Econtra pone in
animo

animo tuo, de futura aduersitate non turbari: quia contingentia ita se habent, quòd possunt euenire vel nò euenire. Et saepe turbamus nos ante tempus timore illius quòd nūquam eueniet: sicut pueri aliquādo flent recordātes doloris, quē fortè haberent si parētes eorum moriantur, qui adhuc viui sunt, sani & incolumes. Quòd si etiam aduersitas certa futura est, tūc sufficit dici malitia sua, vt nò duplicemus nobis dolores præcedente angustia, cum sequens tribulatio per se satis excruciet. Hæc dico de temporali tribulatione, non de æterna, quam expedit nobis prætimere & præcauere. Gregorius, Ante suppliciū de supplicio cogitate.] Instāte verò iam tribulatione vel aduersitate, considerāda est vtilitas aduersitatis: quomodo peccata purgat, cautos reddit à peccato, & subtrahit occasionem peccandi in multis: & exercet ad virtutes, ad humilitatem, & ad compassionem similia sustinentium, ad confugiendum sollicitiūs ad diuinum adiutoriū, ad experientiam diuinæ clementiæ, quæ tribulatis corde iuxta esse solet, & ad examinationē propriarum virtutum: quia in aduersitate plenius videmus quantum profecerimus in eis. Item ad maiorem gloriam promerendam & super omnia ad reddendum vicem Christo passo pro nobis. Transacta autem aduersitate gaude: quia euasisti sicut qui de naufragio euadit, vel de tempestate, & de via mala ad bonum hospitium peruēnit: & noli dupliciter te affligere rancore vel odio ex memoria iniuriarum contra illum à quo passus es: cogitans quòd si non meruisti apud illum vt te affligeret, tamen fortè meruisti apud Deum, vt puniri te permitteret; & ipse Deus iudex vsus est illo quasi tortore tuo ad iustitiam exequendam circa reum suum. Sic Assur virga furoris Domini

Rem. 40. in
Euang.

Ma. 10, 5

mini dicitur: quia eo usus est quasi virga ad dandam disciplinam seruo suo Israël peccanti. Et sicut virga post correctionem filij in ignem proiicitur, sic & illi ultores Dei tandem punientur, maximè qui non recto zelo & iustitia proximos persequuntur. His quasi per excessum tactis, qualiter te inter aduersa & prospera immobilem conserues, ne prosperitates te extollant vel aduersa deiiciant (quia aduersitas maximè versatur circa carentiâ vel amissionem cupiti, & timorē vel tolerantiâ exosi) ad remedia & qualitates vitiorum considerandas redeamus. Non mediocriter autem valet ad morbos vitiorum sanandos, scire æquanimiter carere his quæ caro vel carnalis affectus appetit, & patienter sustinere & non pertimescere quæ horret & odit: sicut in medicina corporali, sanitati propinquat qui bene seruat dietam, & cauet à nociuis, & constanter recipit & sustinet amarū poculum confectionis. Gregorius: Qui appetit plenè vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare.] Scio & abundare & penuriâ pati, & esurire & saturari, vbique & in omnibus instructus sum.

Hom. 15. in
Euan..

Philip. 4.
12.

De luxuria.

CAP. XXXVIII.

LVXURIA quadruplex est. Prima in corde, quando homo immundas & lubricas cogitationes scienter & voluntariè, causa prauæ delectationis versat in cogitatione, sine repugnantia consensus. Peruersæ cogitationes separant à Deo. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœcharus est eam in corde suo. Secunda est cum circa opus generatiuum satiat se libidinosis gestibus, amplexando, osculando, palpando, impudicè respiciendo, loquendo & auscultando turpia, vt sola dele-

Sap. 1. 8
Mat. 5. 28

delectatione praua, vel aliis meretriciis blanditiis carnali affectioni satisfaciat. Hæc tanto est grauior prima, quanto longius ad exteriores conatus causa prauæ delectationis est progressa. Si enim sola mens praua rea est in se per consensum malæ concupiscentiæ: quanto magis habens laxatis ad vltiora libidinis incitamenta, exteriorum sensuum & membrorum ministerio adiuta & prouocata? Si solum concupiscere corde, meretrix à Domino iudicatur: quid ergo ex concupiscentia osculari, palpare, &c. nemo ergo stultè se seducat, ut putet solum tunc se peccasse quando opus generatiuum perficit vel laborat perficere, cum etiam præambula operis damnabilia sint. In ipso enim licito coniugio sæpe excusabilior est simplex concubitus, quàm tales inhonestæ blanditiæ actuum indecentium, & spectaculorum, & colloquutionum lasciuarum. Si autem aliquis dicat apud se, ex quo non quæro opus prauum fornicando perficere, licitè possum morosis blanditiis frui cum dilecta, munda intèntione ad mutuæ & sanctæ dilectionis nutrimentum, ut ignis charitatis magis ac magis in nobis accendatur, cum ex dilectione proximi nutriatur & augeatur amor Dei: sciat quicunque talis est, se sub specie spiritualis amoris, carnali dilectione & delectatione deludi: quia spiritus spiritum diligit, nec corporalibus indiget amplexibus: quia hoc est carnalis amoris indicium, qui quanto plus crescit in corde, tanto magis spiritualis amor minuitur & refrigerescit: & e converso spiritualis amor carnalem reprimat & expellit. Triplicis autem peccati reus efficitur, qui talibus corporalibus blanditiis vti se licitè posse putat, etiam si nullam vltius prauum operis habeat voluntatem. Primo quia incautè se nimis exposuit tentationis periculo.

Grauius
peccat, qui
inlecebris
actis operari
dat licere
putat.

periculo, cum prout sint sensus hominis & cogitatio in malum: & tentatio quæ nondum fuit occasione & oportunitate noxiæ familiaritatis accepta, potest corrumpere voluntatem, & in peccatum præcipitare. sicut sæpe accidit, quod qui munda intentione mutuis ingesserunt se familiaritatis societatibus, mutatis affectibus spiritualibus in carnales, lapsi sunt in peccatum. Tali ergo periculo se ingerere est contra Domini præceptum, Non tentabis Dominum Deum tuum: sicut qui super tenuem glaciem ex stulta curiositate incederet, si mergeretur reus esset in seipso, imò ipsum stultè tentare grauis culpa esset, etiam si mors non sequeretur. Secundò, quod & si in se nihil tentationis sentiret, tamen alteri daret occasionem tentationis & peccati, cum alteri fodit foueam ut incidat in eam. Qui alteri poculum mortis propinat, non ideo erit innocens quia ipse non bibit. Halitus eius, scilicet diaboli, prunas ardere facit. Igneus enim flatus ex igne gehennali cum duos carbones compositos inuenerit etiam semi uiuos, sufflat indefessè, donec eos incendat, nec curat moras si tandem aliquando perficiat, cum omni tempore ad nihil aliud vacet, nec aliis curis intendat, nisi animas seducere. Tertiò, efficitur reus propter malum exemplum, ex quo alij grauitè scandalizantur, non carentes praua suspitione de familiaritate tali noxiæ: & iudicantes esse malum, indignantur, murmurant, detrahunt, & irrident innocentes eorum collegas, quasi & illi similia faciant. Et vilipenditur religionis reuerentia ex talibus, & plurima mala fiunt. Alij verò eorum exemplo audaciùs similia faciunt, putantes sibi licere quod istos facere arbitrantur: & discunt ab eis vel audent exemplo eorum quod antè non audebant: imò & ipsi peccatores temerarij

Gen. 6, 5, 8.
25.

Deut. 6, 16

Job 41, 13

merarij fiunt, & quasi iustificat se in peccato, comparatione istorum corruptentium religionis puritatem. Et hæc omnia redundant in iniuriam Dei & offensam, & in honoris eius detrimentum; cum insolentia familiæ, patrisfamiliæ dedecus videatur. Tertia species luxuriæ est naturalis concubitus viri & feminae sine coniugij honestate. Hæc subdividitur in multas species, ut est simplex fornicatio, adulterium, sacrilegium, incestus, stuprum, raptus, &c. quæ non prosequor nec distinguo.

Peccatum
contra na-
turam.

Gen. 1, 26

Quarta est peccatū innaturale. Cum enim natura omnibus rebus nomina propria dederit quæ naturæ subiacent, hoc peccatum quasi extra vel contra naturam sine speciali nomine reliquit: eo quod indignum sit nomine quod ipsam naturam destruit, & humanam naturam maculat & infamat. dicitur tamē aliquando passio ignominia vel immunditia, vel mollicies. Licet Apostolus de isto peccato plurima & graua describat primò ad Rom. tamen ad præsens nec nominari expedit, ne & ipse aër inficiatur, vel ne ex usu tractandi minus horrendum vel abominabile fiat audientibus: vel ne detur simplicibus materia inde cogitandi, & curiosis occasio mali. Quocunque autem studio vigilans voluntariæ delectationis consensu se prouocat ad pollutionis immunditiā, vel etiam aliunde hoc pati consentit, vel cooperatur alteri præter naturæ usum, ad quartam luxuriæ speciem debet pertinere. De illusionē somniorum prætermitto: quia sicut dormiens non est compos rationis, sic etiam non potest interim facere unde damnetur. Nam si vigilans fortē dedisset occasionem unde dormiens illuderetur, cogitando, agendo, loquendo, vel etiam post somnium voluntariē delectando in memoria illusionis nocturnæ, hoc potius esset culpa

culpa vigilantis quàm dormientis: cùm dormienti illusio sit pœna tantùm culpæ præcedentis, vel occasio subsequens in vigilante.

De remediis contra luxuriam.

CAP. XXXIX.

REMEDIA contra luxuriam sunt septem, quæ ad præsens memoriæ occurrunt, sine quibus continentia non diu esse potest tuta. Primum est, ut vir feminarum, & femina virorum continuam familiaritatem deuitet. A vestimento procedit rinea: & à muliere iniquitas viri. Gregorius, Qui corpus suum continentie dedicant, habitare cum feminis non præsumant.] Nam quàm diu vitalis calor viuit in corpore, nemo præsumat ignem concupiscentiæ in se penitus extinctum esse. Et sæpe carbo videtur extinctus modica fauilla opertus: sed si tangitur, comburit. Diabolus verò cùm duos carbones coadunauerit, afflat donec eos incendat. Halitus eius prunas ardere facit. Ignitus est enim igne gehennali. Carbo si solus relinquitur, extinguatur: si componitur alteri, ex mutuo calore incenduntur ambo. Et sæpe spiritu amor inceptus, consumatur carne. Bernardus: Cum femina semper esse, & feminam non cognoscere, hoc ego maius reputo quàm mortuos suscitare. Qui ergo quod minus est non potes, quod maius est, quomodo credam tibi?] Astutus etiam diabolus, in principio incautæ familiaritatis occultat laqueos tentationis carnalis, reputas quòd desisterent à mutua dilectione, si sentirent inde stimulos peccati, donec per longam familiaritatem & incautam securitatem affectus amborum ita conflati & conglutinati fuerint in amore, quòd etià si sentiant sibi inde immine-

Eccli. 42, 13

Lib. 3. dial.

cap. 7.

Job 41, 12

Serm. 63. in

Cant.

nere tentationis periculum nesciant resilire,
 nec ab inuicem separari, viribus spiritualibus
 ita debilitatis in eis, quod neuter eorum valet
 sibi vim facere tantam, ut euellat se de la-
 queo: imò timet alterum in tantum contri-
 stare, quod etiam reputat se perfidum si dese-
 rat eum vel eam: & sic captus cōsentit alterius
 voluntati & propriæ infirmitati in omne pec-
 catum. Sic Samson fortissimus qui multas sa-
 pe hostiū acies strauerat, & aliquoties de vin-
 culis eruperat, confidens de viribus suis, lique-
 factus est amore Dalilæ: & defecit anima eius,
 & vsque ad mortem lassata est, dum nullam da-
 ret ei requiem, quousque plenè cor suum ei
 exposuisset: & sic deceptus hostibus aditum
 aperuit captiuandi se, & ligandi, & cæcandi, &
 molam vertendi, & in ludum se hostibus ex-
 hibendi tandem peruenit. Hæc autem omnia
 in figura facta sunt nostri, & scripta ad cor-
 reptionem nostram. Secundum est vitare
 societatem & contubernium luxuriosorum,
 ne eorum exemplo ad similia trahantur. Qui
 se iungit fornicariis, erit nequam. Item, Ami-
 cus stultorum efficitur similis illis. Proni sunt
 sensus hominis & cogitatio in malum: & ideo
 facilius trahitur aliorū exemplo ad illud quod
 appetit eius sensus carnalis, dum non erube-
 scit vitiosus videri, habens secum socios mise-
 riæ suæ, quorū non solum exemplis, sed etiam
 persuasionibus & irrisionibus trahitur ad pec-
 catum, & laudatur peccator in desideriis ani-
 mæ suæ. Et hæc est iam quasi præcipua causa,
 quare ita multiplicata sunt mala in Ecclesia: &
 quod in religione studia spiritualia defecerūt,
 & ad exteriora studia & negotia plurimi deflu-
 xerūt, scilicet mala cōformitas: dū quilibet vult
 alios imitari, siue quia aliud nescit quàm quod
 videt in aliis, siue quia non audet aliter viuere
 quàm

Jud. 16, 5.

Ecli. 19, 3

Pro. 13, 20

Gen. 6, 6 & 8

Psal. 9, 5

Curtot
scādala in
Ecclesia.

quàm illicitum quibus versatur, ex malo pudore timens aliis videri dissimilis; siue etiã quòd prauus tepor & carnalis libertas gaudet se habere occasionem, & quandam excusationem apud homines agendi quod libet, etiam si non licet. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum, scilicet eum qui multitudine postposita studet vni Domino placere & seruire, vnam petens à Domino, & hanc requirens: vt inhabitet in domo Domini mente & confortare, quod solū est necessarium. Vnde proverbium apud homines est, Couulare lupis debet qui commanet illis. Tertium est, corpus non delicatè nutrire. Terra enim corporis nostri, quæ ex prima maledictione spinas & tribulos vltro satis germinat, si super hoc fuerit impinguata deliciis, tanta erit spinarum densitas, quòd semen verbi veritatis in nobis penitus suffocabitur. Qui delicatè nutrit seruū in iuuentute sua, postea sentiet illum contumacem. Bernardus: Sufficit diei malitia sua, scilicet concupiscētiæ naturali: quæ si cœperit accipere irritamenta ab his qui perpetuum suscepere bellum aduersus eius oblectamenta, sunt duo contra vnū: & ideo periclitatur continentia, quia duo resistunt vni, scilicet continentia, innata concupiscētia carnis, & provocatrix ipsa voluptas deliciarum. Vnde Apostolus, Vidua quæ in deliciis est, viuēs mortua est per peccatum. Hæc fuit iniquitas Sodomæ fororis tuæ, saturitas panis & otium. E contra Apostolus, Castigo corpus meum, & in feruiturem redigo, ne fortè cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Hostem suum armat qui carnem suam fouet deliciis vltro necessitatem debitę sustentationis. Quod autem hosti præstas, inde tibi nocet. Quartum est,

Psal. 38

Psal. 26, 4

Caro non
delicatè

nutrienda

Pro. 29, 13

1. Tim. 5, 6

Ezec. 16, 49

1. Cor. 9, 27

Otium fugiendum.
Eccli. 33, 26
Prov. 13.
secundum
70.

Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei
ante med.

Hieron. 18.
2, ep. 22. ad
Eustoch. de
custodia
virginia-
tis, sub fin.

otium fugere, quod præcipuum est animæ contrarium. Multam enim malitiam docuit otiositas. In desideriis est omnis otiosus. Occupatus enim ab vno dæmone impugnatur, otiosus autē ab innumeris demonib⁹ vastatur: quia quot cogitationes & desideria mala in corde versat, tot inimicorum iaculis patet. Bernardus: Omnium enim tentationum & malarum cogitationum sentina est otium. Sicut per rimam sentinae aqua latenter intrat, & crescit donec navis mergatur: ita ex otio cogitationes & concupiscentiæ multiplicantur, donec navis cordis eis succumbens in peccato periclitetur. Vnde & in monasteriis regionum nostrarum nostris temporibus pauci stabiles religiosi sunt respectu antiquorum in Aegypto, in qua quandoque sub vno gubernatore simul tria vel quinque milia morabatur, quietē viuentes magis, quā nunc apud nos possint decem vel pauciores obediēter & concorditer gubernari: quia de labore manuum sustentati, lata prædia & redditus amplios non requirebant, & erant tantum operando colligentes victum, quantum consumentes; nec superflua desiderantes, nec euagantes mendicando vel adulando pro aliorum donatone, sed de propriis laboribus se & multos debiles & pauperes sustentabant, & labori manuum intenti, rumoribus & rixis & variis desideriis non mittebantur intendere. Nec quilibet in peram suam reposuit acquisita & elaborata, sed sicut semetipsos pro Christo abnegauerāt, & alterius imperio se subiecerant, ita & omnia quæ habebant. Et quia hoc non strepitu clamoris, non secundum propriæ voluntatis arbitrium agebant, sed in summo silentio & quietē ad nutum Abbatis & gubernatorū suorum: ideo à spiritu deuotionis non solum non impe-

impediebantur per operis instantiam; sed & plurimum promouebantur, cum peracto quotidiano statuto labore operis, reliquum temporis in lectione vel oratione solebant expendere. Et ideo stabiles & perfecti in omni virtute erant, qui omne tempus in bonis operibus & virtutum studiis impendebant, nihil otiosè & curiosè transeuntes: nec pro voluntate sua viuentes, sed superioris, secundum regulas à sanctis patribus, instinctu sancti Spiritus institutas, ad vitia extirpanda & virtutes visitandas. Vnde Poëta, *Otia si tollas, periëre cupidinis arcus.* Nec solum vitandum est otium, sed etiam otiosa. Otiosum est, quod nullam habet utilitatem vel utilitatis intentionem. Et pro vitando otio, otiosa sectari ridiculum est. Quid autem sit agendum, require de remediis accedat. Item ut omni hora consideret homo, qualiter instans tempus possit utilius expendere, vel illud opus quod tunc ei incumbit, optimo modo perficere, siue orando, siue laborando, vel refectioni corporis intendendo, vel aliud faciendo. Quintum est exteriores sensus ab illicitis custodire; qui sunt quasi fenestræ animæ, per quas mors peccati intrat, quasi fur vel corruptor castitatis nostræ, dum non custodiuntur. David non respexit uxorem Uriæ, quod prius eam concupierit: sed ideo concupivit, quia incautè respexit. Sic Eva vidit lignum quod esset pulchrum visu aspectuque delectabile, & concupivit & gustavit. Gregorius: Non expedit intueri, quod non licet concupisci. Sic aures, sic manus, & alij sensus & membra coercenda sunt, ne hauriamus per ea mortiferum corruptionis. Dina quoque carnis causa egressa videre mulieres regionis illius, corrupta est. Oculus meus deprædatus est animam meam in cunctis filiabus viribus.

Otiosa
quoque
vitanda.
Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei
ante med.

Ier. 9, 21

2. Reg. 11, 2

Gen. 3, 6

Li 21. Mo.
rah. cap. 2.

Gen. 34, 1

Thren. 3, 51

O 3

mea.

Job 31, 1

mea. E contra Iob ait: Pepigi foedus cum oculis meis, ut ne cogitare quidē de virgine. Sic boni religiosi recludūt se in cellis & monasteriis, quasi in sepulchris, ne vel ipsi concupiscant mundum vel concupiscantur. Quanto enim rariū vides vel audis quæ mundi sunt, tanto affectus tuus ad ea concupiscēda frigidior erit, & minū cogitabis ea. Et econuerso quāto frequentius cum secularibus conuersaris, eo magis puluere seculi respergeris; quo insensibiliter paulatim interius renebrescis, & affectus tuus fit crudus & mores insauēs. In molendino non puluerulētum fieri vix possibile est. Sextum est interius reprimere cogitationes prauas & affectiones carnales: quia isti sunt domestici hominis inimici, quorū fraude vībris mentis inimicis traditur si non bene caueatur. Peruersæ enim cogitationes separant à Deo. De corde enim exeūt cogitationes malæ, adulteria, homicidia, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemia. Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Nulla exterior municio sufficit ad custodiendum vrbis claustra, vbi domestici perfidi fuerint: ita nulla custodia forinsecā castitatem conseruat sine custodia interna cogitationum & affectionum. Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit. Castis & honestis matronis nō solū praua opera, sed etiam suspecta susurria fugienda sunt, per quæ tentari vel infamari potuerit eārum castitas & honestas, & maritus prouocari in furorem, & zelotypiæ spiritu inflammari. Sic anima religiosi quæ Christo desponsata est per fidem & vorum castitatis, susurria prauarum suggestionum non recipiat vel retineat in corde, quod Dominus semper intueretur. Vtique quo morabuntur in te cogitationes noxiæ? Septimum est frequens studium orationis &

s. p. 1, 3

Mat. 15,

29.

Prov. 4, 23

Hier. 4, 14

nis &

nis & deuotionis. Vt sciui quia aliter non pos-
 sim esse continens, nisi Deus det, adij ad Do-
 minum & orau, & dixi ex totis praeordiis
 meis, &c. Et Psal. Nisi Dñs custodierit ciuita-
 tem, frustra vigilat qui custodit eam. Et ideo
 semper est orandum, quia sine ipsius auxilio
 possumus facere nihil: vt rore gratiae suae ex-
 tinguat in nobis ignem concupiscentiae. Ipsa
 etiam orationis virtus, quia eleuat meum su-
 pra se ad Deum, purificat eius affectiones,
 & desideria castificat, & intellectum illu-
 minat, & Dei amorem infundit, ex quo gene-
 ratur quidam horror peccati & detestatio car-
 nalis voluptatis, voluntas roboratur contra ten-
 tationes, & ipsae tentationes debilitantur vt
 facilius deuincantur. Vnde cum Moyses in
 monte orans manus eleuaret ad Dominum,
 vincebat Israel: cum verò remitteret eas & de-
 poneret, vincebat Amalech. Moyses est reli-
 giosus de aquis seculi abstractus, Amalech
 verò tentatio carnis. Manus verò Moyli sunt
 affectus & memoria. Quando istas eleuamus
 ad Deum, hostis tentationis succumbit: quādo
 ad terrena eas demittimus, hostis roboratur.

Sap. 8, 27

Psal. 126, 1

Exod. 17,
11.

Explicit liber primus.

Q 4

S. B O-

S. BONAVENTURÆ
EPISCOPI CARDINALIS
ALBANENSIS, QVONDAM
totius Ordinis Minorum Generalis
Ministri, Seraphici Doctoris Eccle-
siæ, de profectu religiosorum

LIBER SECVNDVS.

Quod profectus religiosi septem processibus distinguuntur.

CAP. I.

Primus
processus.
feruor est
nouitiorū.

Secundus
consistit in
exercitio
corporali.

Exod. 25, 5

Rom. 12, 1

PROFECTVS religiosi septem
processibus distinguuntur, licet
non ab omnibus attinguntur.
Primus est in feruore nouitia-
tus, quo conuersus quodam im-
petu bonæ voluntatis calet; ad omnia paratus
in quibus se credit Deo placere, siue ex mag-
na peccatorum contritione & dolore, siue ex
desiderio satisfaciendi Deo, siue recuperandi
amissum tempus, & neglectum præmium per
peccatum: sicut viator qui diu manè dormiens
postea cū festinatione & impetu laborat tem-
pus neglectum currendo recompensare, & so-
cios qui se præcesserunt insequens inuenire.
Secundus processus est in labore corporalis
exercitationis: quia cū sit pauper, nondum
inuenire valet pretiosa munera, quæ in opus
sanctuarij Domino offerat: facit tamen quod
potest, & pilos caprarū & pelles arietum offe-
rens, exhibet corpus suum hostiam viuientem,
sanctam, Deo placentem; licet quandoque mi-
nus

nus rationale sit eius obsequium, propter
indiscretam corporis castigationem, qua cor-
pus destruitur & vires deficiunt, & sensus amit-
titur, & spiritus extinguitur, & totus profectus
spiritualis dissipatur. In omni oblatione tua
offeretis sal, scilicet discretionis: ut nec ad dexte-
ram per nimium laborem, nec ad sinistram per
nimium teporem à via regia declines. Anima
enim est immortalis, & non potest deficere: &
ideo corpus corruptibile & vas fictile non po-
test æqualiter contendere cum ea currendo, &
tantum ferre laboris quantum illa potest cape-
re feruidæ voluntatis. Ebrius quandoque agi-
tat equum cui sedet celeriter, non considerans
quod cum ipse æstuet vino, eius rude animal
non sit satiatum fœno: & ita dum supra posse
laborare cogitur, sub scissore cadens tardius eum
ad locum quod tedit peruenire facit, quàm si mo-
rosius cursitaret. Rationale sit obsequium
vestrum. Glosa, id est, cum discretionem: ne quid
minus vel nimis fiat, sed cum temperantia cor-
pora vestra castigetis, ut non naturæ defectu
elegantur dissolui, sed vitiiis mori. Oportet car-
nem restringere non extinguere, id est, repri-
mere non opprimere, ut seruiat, non lasciuiat;
ancilletur, non dominetur. Terra fertilis si diu
inculta fuerit, siluescit; si nimis cogitur fructi-
ficare, fit macra: sed si medium tenetur, ferti-
lis perseverat. Sic etiam de agro corporis est
agendum: ut nec de nimio otio vel deliciis la-
sciuiat, nec inedia vel labore deficiat. Corpo-
ralis exercitatio in duobus consistit, in subtra-
ctione delectabilium secundum carnem, & in
assuetudine asperitatum & laborum. Ab hac
lege infirmi sunt excepti: quia nec suaui de-
lectant propter amaritudinem doloris, & ipsa
infirmetas acerbior est quàm labores sanorum
& validorum. Valet autem afflictio corporis:

Leuit. 2, 74.
Discretio
omnibus
adhibenda.

Simile
elegans;

Rom. 12, 1

Corporalis
exercitatio
in
duobus
consistit.

Tertius est
in conso-
latione
spirituali.

Conso-
latio vera
spiritualis
in quo co-
nsistat.

Tres po-
tentie ani-
mæ quo-
modo à
Deo deco-
rentur.

Sec. 1. & 2.

ad peccatorum purgationem, ad vitiorum re-
pressionem, ad augmentum virtutis, ad spiri-
tualis consolationis expressionem, sicut in tor-
culari vinum exprimitur; ad proximi ædifica-
tionem & meritum gloriæ. Tertius processus
est in spiritualis consolationis infusione: quia
Deus cum sit benignus & largus, remunerat
hominem, qui fideliter offert ei totum quod
habet & potest, id est, voluntatis fervorem &
corporis servitutem. Vera autem consolatio
spiritualis consistit in duobus, in naturalium
animæ potentiæ decoratione, & carnis ad
spiritum quieta concordatione. Tunc enim
homo verè spiritualis est, cum spiritus totus
est ad Deum erectus, & ei coordinatus, & Deo
plenus, & corpus spiritui nō resistit in his quæ
Dei sunt, sed pro modo suo promptè spiritui
obtemperat, nec concupiscendo mala, nec hor-
rendo dura, vel fastidiendo bona. Potentiæ
animæ in quibus imaginem summæ Trinita-
tis præfert, sunt tres: ratio, voluntas & memo-
ria, quæ tamen in seipsis inanes sunt & vacuæ
bonis, & indigent ornari & replei ab illo, & de
illo qui fecit illas, hoc est à Deo. Ratio illumi-
natur ad cognitionem veri: voluntas accendi-
tur ad amorem boni: memoria tranquillatur
ad inhærendum & fruendum vero bono. Nul-
la istarum valet esse vel perfici sine aliis. Si ra-
tio non videret, voluntas non amaret: quia nec
sciret quid esset amandum: si non amaret, non
delectaretur in bono. Itē si non memoraretur
boni, quomodo posset agnoscere vel illud ama-
re? Summum autem bonum Deus est, & ideo
etiam summè verum, quia ab ipso fluunt om-
nia, ut sint & ut bona sint. Sicut Deus machi-
nam huius mundi ex nihilo creavit, postea di-
stinxit & ornauit: ita hominem format secun-
dum corpus in utero, deinde animam rationa-
lem

sem infundit: deinde per interualla atatum,
 intellectus secundum actionem crescit, & vo-
 luntas mouetur, & memoria viger quasi requi-
 rens ornatum sibi competentem. *Rationis or-*
 natus est lucida intelligentia de Deo, & de his *ornatus.*
 quæ de Deo sunt & ad Deum conducunt: vt
 intellectus sacræ scripturæ, & rationes fidei &
 operum Dei: & intelligere quid sit beneplaci-
 tum Dei, & inter vitia & virtutes discernere,
 & naturas eorum cognoscere & remedia vi-
 tiorum, & vias virtutum: in operibus Dei ad-
 mirari potentiam, sapientiam, & benignita-
 tem ipsius. Et breuiter dicendo, ornatu ratio-
 nis sunt sapientia & scientia quæ de Deo est.
 Ornatus voluntatis sunt sanctæ affectiones & *Voluntatis*
 deuotio ad Deum, fervor fidei, fiducia spei, *ornatus.*
 dulcedo charitatis, & bonæ volūtatis alacritas,
 spes de remissione peccatorum, deuotio circa
 Christi humanitatem & passionem, nec non
 circa eius diuinitatem, & desiderium regni
 cælestis, & confidentia de exauditione oratio-
 nis, & affectus diuinæ familiaritatis & simi-
 lia, quæ afficiunt hominem ad Deum & amo-
 rem virtutum, & ad odium vitiorum, & ad di-
 lectionem proximorum, & ad studium bono-
 rum operum. Ornatus memoriæ est, sacrarum *Memoriæ*
 copia cogitationum, & assuetudo viliū medi- *ornatus.*
 tationum, & stabilis memoria Dei, & exclusio
 euagationis mentis, & trāquilla adhæsiō Dei,
 & corporalium imaginationum repressio, &
 perfecta obliuio omnium mundanorum, &
 vnus spiritus esse cum Deo. Quia verò cor-
 pus datum est ad seruiendum spiritui, debet ei
 obedire sicut Domino in omnibus bonis, &
 non recalcitrare vel remurmurare, sicut con-
 tumax seruus vel piger. Et spiritus sicut pru-
 dens dominus debet ei prouidere sicut seruo
 in tribus, vt operetur vtiliter, ne otio torpeat:

vt

1. Cor. 7. 2.
 Corpus
 spiritui
 seruire,
 spiritus
 corpori
 prouideat
 debet.

ut castigetur discretè, si in aliquo offenderit: ut
sustentetur temperatè, ne lasciviat vel deficiat
sub onere. Quanto plus quisque secundum
has regulas ordinatus est; tanto spiritualior est.
Ista habere, est spiritualibus consolationibus
foueri. Nam aliæ consolationes sicut non sunt
necessariæ salutis, sic etiam suspectæ sunt & sæ-
pe falsæ & fictæ & deceptorix: ut visiones, re-
velationes, prophetiæ, sensuales oblectationes,
miraculorum operationes, maximè modernis
temporibus, licet quandoque reperiuntur ve-
ræ, sed in paucis. Datur autem spiritualis con-
solatio novis religiosis quandoque, ut videant
quàm largè Deus remunerat sibi serviens, &
quàm bonum est servire tam dulci Domino.
Item ad confirmationem fidei, ad robur spei,
ad charitatis accensionem, ad desiderij inflam-
mationem & eruditionem, ut videant quò per-
gendum sit: sicut in tenebris lumen ostendi-
tur, ut videatur quò sit eundum & ubi cau-
endum: item ad muniendum contra futuras ten-
tationes. Quartus processus est, tentationis &
pugnæ & tribulationis, quibus probatur homo
& purgatur & exercitatur, eruditur & humi-
liatur. Qui certat in agone, non coronabitur,
nisi legitimè certaverit. Quidquid diu debet
durare, solet probari si durable sit: & omne
nobile & carum probatur si valeat sicut debet.
Ita virtus hominis quæ nobilissima est & quæ
in perpetuum durare debet, in tempore ten-
tationis probatur si constans sit: & Deus pro-
bat amicos suos aduersitate, si fideliter in ipsa
perseuerent. Vasa figuli probat fornax: & ho-
mines iustos tentatio tribulationis. Quia ac-
ceptus eras Deo, necesse erat ut tentatio pro-
baret te. Purgatur etiam homo à peccatis per
tribulationem tentationis, ut dignus fiat glo-
riæ cælestis celeri introitu, ne post mortem in-
digeat

Consolatio
spiritualis
cur subin-
de detur
deuotis.

Quartus
pugnæ &
tentatio-
nis est.

2. Tim. 2, 5

Eccli. 27, 6

Job. 12, 13

Tentatio
probat &
purgat, &
erudit.

digeat grauius & diutius purgari. Purgatur
 etiam vt maioris gratiæ capax fiat: sicut vi-
 trum obscurum tergitur, vt luminis amplius sit
 capax. Exercitatur item vt agilior & prom-
 ptior fiat ad opera iustitiæ & virtutum exerci-
 tia: quia in statu consolationis sola quies men-
 tis & studium deuotionis videbatur ei suffice-
 re ad summam perfectionem: quæ ideo ei ad
 tempus subtrahitur, vt discat & in alijs virtu-
 tū studijs se exercere. Sicut enim mercator nō
 in vno foro vel apotheca omnia simul inuenit
 quæ desiderat, sed in diuersis diuersa: ita reli-
 giosus nō tantum in quiete deuotionis & dul-
 cedine consolationis spiritualis, sed etiam in
 labore certaminis & exercitio bonæ actionis,
 debet querere studium perfectionis & meren-
 di occasionem. Scio & abundare & penuriam
 pati: vbiq; & in omnibus instructus sum. Per
 arma iustitiæ à dextris & à sinistris. Eruditur
 etiam homo tentationibus, quando discit quæ
 sit vtilitas tentationis, & profectus ex eis pro-
 ueniens: quia ex hoc leuior fit ei tentatio, cum
 intelligit quare sic Deus permiserit; & quis si-
 bi fructus inde accrescit. Fidelis autem Deus
 qui non patietur vos tentari supra id quod po-
 testis: sed faciet cum tēratione etiam proven-
 tum, vt possitis sustinere. Eruditur etiā quod
 non tantum innitatur experientiis consolatio-
 num, quantum in fiducia ad Deum, vel fidei
 certitudine. Sicut quidam rudes in via Dei, qui
 statim cum subtrahi sibi sentiunt consolatio-
 nis experientiam, animo concidunt credentes
 Deum à se esse auersum: vel etiam in fide ti-
 tubare incipiunt, an vera sint quæ de Deo sen-
 serunt. Vult autem Dominus erudire nos per
 subtractionem consolationis, & inniti verita-
 ti scripturæ & fidei potius quàm nostræ quali-
 cunque experientiæ: quia fides non habere

Consola-
 tio spiri-
 tualis cur
 aliquando
 auferatur

Phil. 4. 12
 2. Cor. 6. 7

1. Cor. 10. 13

meritum, si in sola experientia consisteret: spes
 quæ iam teneretur experientia, spes non esset.
 Per patientiam autem & consolationem scri-
 pturarum, potius quàm experientiam, spem
 habeamus, credentes nunquam Deum auerti
 à nobis, quàm diu voluntas nostra à Deo non
 est auersa per confosum peccati, vel torporem
 negligentiae. Mandasti iustitiam testimonia
 tua, & veritatem tuam nimis. Hæc sunt vera
 testimonia gratiae Dei; iustitia in voluntate &
 operatione, & veritas Dei secundum promif-
 siones sacrae scripturae, quæ promittit nobis vi-
 tam æternam, si mandata eius obseruamus.
 Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. Noli
 ergo diffidere cùm consolatio internæ dulce-
 dinis tibi subtrahitur, quasi Deus dereliquerit
 te, & bona opera tua non sint ei accepta: sed
 recurre ad illa vera testimonia, & consolare in
 ipsis, scilicet vt confidas veritati Dei, quod
 quàm diu tu non decedas ab eo per consen-
 sum præuagationis mandatorum eius, quod
 ipse nō derelinquet te per propitiationē suam.
 Non enim nos elegimus eum, sed ipse elegit
 nos, & prius dilexit nos, & non deserit se non
 deserentes: qui etiam dilexit nos nondum exi-
 stentes, vel etiam resistentes ei per peccatum.
 Vnde dilexit nos & elegit nos, nō propter nos,
 sed propter seipsum ex sola bonitate sua: pro-
 pter hoc etiam seruabit nos. Humiliat etiam
 nos Deus per tentationum tribulationes, vt
 agnoscamus quid sumus ex nobis, ne extolla-
 mur ex eo quod à Deo accepimus vel accepif-
 se putamus. In igne probatur argentum & au-
 rum: homines verò receptibiles in camino hu-
 miliat. Quicquid scoriae vel falsitatis in-
 tus latuit, ignis tentationis prodit. De ipsis
 etiam bonis humiliamur, videntes quod no-
 stra non sunt, sed Dei: qui quando & quantum
 voluit,

Rom. 15, 4

Psalm. 118,
132.

Job 13, 15

Job 15, 16

Tentatio
humiliat.

Ecclesi. 2, 5

voluit, dedit nobis ex gratia sua, non ex meritis nostris. Si cōsolatio spiritalis homini non subtraheretur aliquando, extolleretur, & gratiam perderet, & periret. Subtrahitur ergo ei ne amittat, perdit ne perdat: sicut pater parvulo suo nummos negat, ne ludat & perdat, donec proficit in prudentia & sciat providē conservare. Videmus quosdam pueros gratiofos nimis sibi inde placere & gloriam humanam quærere, & tandem evanuerunt coram Deo, & hominibus viluerunt. Qui delicatē ^{PROV. 29, 27} nutrit servum suum ab adolescentia sua, postea illum sentiet contumacē. Benignus Deus, ^{PROV. 8, 32} cuius deliciae sunt esse cum filiis hominum, libenter impartitur has delicias servis suis fidelibus ab adolescentia, id est, à novitate conversionis: sed heu postea quosdam eorum sentie contumaces, quando ex consolatione spiritali elati ceteros despiciunt, & in elationem versi dum famam laudis desiderant, iactantiae vitio depravati, hypocritae fiunt: & dum meliores videri laborant quàm sunt, Deo se opponunt, gloriam Dei sibi temerē vsurpantes. Bonus autē Dominus sciēs quàm utilis est homini tentatio & tribulatio, prius ostendit ei consolationes dulcedinis; quibus postmodum in tentatione confortetur ne deficiat, & alliciatur, ut semper eas desideret, & non desistat eas acquirere, donec denuò recuperet quod amisit. Sic laborantibus in via, prius copiosa paratur refectio, ne in labore deficiant. Sic columbae longius emittendae, prius nutriuntur tritico cum melle: ut quantumcunque longè emissae fuerint, semper illuc redire contendant, ubi delicatē se pastas esse meminerint. Sic Petrus prius ^{MAK. 17, 8} in montē excelsum seorsum ducitur, ubi gloriam transfigurationis Christi videat: ut po- ^{LUC. 22, 30} stea à Satana expetitus, ut cribraret eum, in
tenta-

tentatione recoleret priorum dulcedinē quam expertus erat, & rediret ad Dominum quem tam amabilem senserat, ne diffidens & difficiens desperaret. Sic filiis Israël prius manna in deserto datur, & postea longo itinere & certamine fatigantur.

De speciebus tentationum.

CAP. II.

Tentatio
a privatio-
ne conso-
lationis.
Psal. 117, 7

Psal. 26, 3

Consola-
tionis spi-
ritualis
subtrahio-
ne virtu-
tes pro-
bantur.

Gen. 4, 13

MULTAE autem sunt tentationum species. Vna est subtractio & inopia deuotionis. Aliæ tentationes, sine ista nullam vel minorem virtutem habent, cum ipsa sit quasi domus refugij ab omni tribulatione. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Item, Si consistent aduersum me castra, non timebit cor meum. Subtracto ergo tam singulari refugio, homo quodammodo inermis expositus est hostibus tentationū: & ideo pavidus efficitur & pusillanimis, nisi fidei & spei firmitate se muniat, & patientia & humilitate se defendat, quæ tunc maximè habent locum exercendi se, & magnam gloriam promerendi. Fides autem probatur, si credit vera esse quæ iam defuit per gustum dulcedinis experiri. Dulcia nimis sunt omnia, quæ de Deo credimus: sed gustus eorum ideo subtrahitur bonis, ut fides magis innitatur auctoritati scripturarum quàm experientiæ propriæ, & magis ex hoc meritoria sit. Spes autem probatur, si confidat Deum sibi esse propitium, etiam dum flagellat: & ira studiosè studeat ei seruire & placere in omnibus, ac si sentiat & videat eum sibi esse placatum. Vnde Abraham laudatur quòd contra spem in spem credidit diuinæ promissioni, & non hæsitauit diffidentia: certissimè sciens quòd quæcūque promisit Deus, potens

potens est & facere. Patientia probatur, si non murmuret contra Deum, quasi sua duricia hominem tribulet ut desoletur: & si longanimiter sustineat beneplacitum Dei, & non deficiat in aduersis. Humilitas probatur, si cogitet se dignè puniri, qui quasi indignus sit consolatione spiritali: & si iustificet Deum, quod iuste iudicauerit puniendo reum, & ingratum priuando beneficio consolationis internæ. Tantum debet nobis Deus placere, & tantum debemus eum diligere, quando nos punit ut purget, ac si blandiatur ut consoletur. Quis enim filius quem non corripit pater? Ego quos amo, arguo & castigo. Quidam etiam tentantur ex difficultate bene operandi, & habent aliquam bonam voluntatem, sed non fortem: & ex difficultate obstaculum inueniunt, quasi qui graue saxum voluunt, & inde affliguntur, tam ex remorsu conscientiae quæ accusat eos torporis, quam ex dolore tardi profectus, & desiderio vitæ sanctioris. Quidam enim vellent habere bona opera, & non valent ad ea exequenda seipsum vincere. Iuxta illud Apostoli, Velle mihi adiacet; perficere autem non inuenio. Aliqua verò possent, sed ita videtur eis arida & parua quod diffidunt ea placere Deo, vel alicuius meriti forte: sic utrobique neglecti sunt, & incidunt in quandam tristitiam: sicut dicit de talibus Bernardus: Sunt qui in studiis spiritalibus fatigati, & versi in torporem ambulant tristes in viis Domini: longos dies & longas conqueruntur noctes, frequenter murmurant, arido corde ad quælibet iniuncta accedunt, &c.] Quidam enim horror terret eos, cum cogitant de profectu spiritali, quasi dicant apud se: Bona est victoria; sed dura est pugna. Dulce præmium, sed labor merendi grauis. Sic exploratores missi in terram promissionis, reuersi com-

P

men-

Heb. 12, 7

Apoc. 3, 19

Tentatio &
difficulta-
te bene
operandi.

Rom. 7, 18

Serm. 32
in Cant.
ante med.

N. 13, 24

mendabant vbertatem terræ, ostensis fructibus, sed terruerunt populum pro difficultate expugnationis hostium, & proceritate inhabitantium. Ita religiosi quidam explorantes terram per scripturas, magna gaudia cæli prædicant: sed pugnam tentationum & labores spiritualium exercitiorum ita exhorrent, quod potius in deserto mori volunt quam introduci in terram promissionis: hoc est, magis volūt in quodam medio statu manere inter secularem vitam & spirituales, quasi inter Aegyptum & terram promissionis in deserto arida conuersationis, quam per laborem & tribulationes peruenire ad gratiam perfectionis. Gigantes etiam terræ mirantur, & timent quasi monstrum Enachin, cum magnorum sanctorum virtutes considerant: & de propria paruitate diffidentes illorum perfectionē attingere, non ex humilitate sed ex pauiditate desperant, causantes & murmurantes contra Dominum, quod tam dura seruitia ab homine requirant: sicut illi cum educti essent de Aegypto, ad tales miseras tolerandas. Inde etiam est quod tam pauci ad perfectionem perueniunt: sicut de omnibus supra ad pugnam numeratis tantum duo ad terram promissionis intrauerunt: quia soli illi perfecti sunt inter religiosos qui in pugna tentationis & in exercitio virtutis infatigabiliter constantes fuerint in pugna, resistendo malis, & in exercitio insistendo bonis usque in finem. Ex hoc sequitur alia tentatio, scilicet fastidij, qua fastidit homo omne bonū, tædet eū orare, legere, meditari: tædet eum audire bona vel loqui vel operari, vel interesse diuinis, etiam quæ sine graui labore facere posset. Et exinde cum ad magna virtutum præmia peruenire diffidit, etiam in minoribus exerceri fastidit. Et quod hæc tentatio

Cur pauci
ad perfectionem
perueniant.
Nu. 14, 19

Tentatio
fastidij.

tatio ex priori oriatur, ostenditur: quia statim ^{Nu. 21, 5} post murmur populi pro labore, sequitur murmur pro fastidio mannae, quod significat spiritualis refectiois alimentum, sicut sunt verba sacrae scripturae, & bona opera, quae pascunt animam & reficiunt conscientiam. De hoc Propheta dicit: Omnem escam abominata est anima eorum: & appropinquauerunt usque ad ^{Psal. 106, 13.} portas mortis. Ad duo autem trahit ista tentatio, aut ad exteriores consolatiunculas & seculares leuitates: ut qui non habet in spiritualibus delectationem; saltem in carnalibus quaeratur & secularibus nugis, quo consulat fastidio quo vexatur. Sic & illi qui manna nauseant, ^{Nu. 11, 5} carnes concupiscunt, & pepones & porros, &c. id est, carnalia & terrena gaudia, & sollicitudines exteriorum negotiorum, quae sua acredine quasi porri fastidientem gustum mutando delectant, sed postea conscientiam amaricatam ad fletum compellunt. Aut ad nimiam tristitiam trahit haec tentatio fastidij, dum non habet in spiritualibus delectationem, & in carnalibus consolari renuit: & sic nusquam inueniens refugium magno mœrore consumitur. Solum ergo restat, ut instanter clament ad Dominum cum tribulantur, ut de necessitatibus suis liberentur, & sacrificent sacrificium laudis & annuncient opera eius in exultatione, id est, recolant beneficia Dei: ut ex illis ad laudem eius in exultatione spiritus prouocentur. Quae si statim non successerit, sequitur alia ^{Tentatio impatentia.} tentatio grauis impatiētia contra Deum, quare tam durus & immisericors sit tribulato, quare tam parcus in dando egeno gratiam, & tam anxie petenti, & tam importune pulsanti. Et haec tentatio quandoque tam valida est, quod quasi insanit homo, & palpitat ex vehementi mœrore: quia ibi non inuenit solatium quod

Mat. 7, 8
Job 30, 20

Esa. 63, 15

Abac. 1, 2

Psal. 12, 1

Psal. 43, 23

Exod. 17, 7

Psal. 84, 13

Tentatio
anims mo-
lesta peri-
culosior.

deberet ei esse vnicum refugium, scilicet in oratione & in tanta supplicatione, cum Dominus dicat: Omnis qui quaerit, inuenit. Clamo ad te, & non exaudis me: sto, & non respicis me. Mutatus es mihi in crudelem: & in duritia manus tuae aduersaris mihi. Multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum, super me continuerunt se. Vsq; quo Domine clamabo, & non exaudies, vociferabor vim patiens, & non saluabis? Vsq; quo Domine obliuisceris me in finem, vsq; quo auertis faciem tuam a me? Item, Exurge, quare obdormis Domine? exurge & ne repellas in finem. Item illud murmur filiorum Israel: Est ne Deus in nobis an non? Haec omnia illius tentationis anxietatem exprimunt, quae non valet melius superari, quam patienter tolerando & humiliter expectando, donec nobis benignitatis suae vultum dignetur ostendere, & manum largitatis aperire: ut caelum quod super nos quasi aeneum sentitur, stillas gratiae nobis influat: & terra cordis nostri quasi ferrea, emollita pluuiis benignitatis Domini fructum suum, & affectus pios & desiderium deuotionis germinet. Illa autem tentatio magis periculosa est, quae minus molesta sentitur: quando ex longo usu subtractionis gratiae deuotionis, & post anxiam multa desideria & labores pro recuperanda gratia homo quasi lassus remittit animum ab intentione quaerendi: & sub colore patientiae desinit oculos attollere ad opes, quas habere se posse non videt: & indignanti humilitate cogitat se indignum tali gratia: quia forsitan aliud de illo praedordinauit Dominus, ut ad exteriora conuersus multis profleret, & ideo ab interioribus sit repulsus. Vult etiam sub discretionis velamine deinceps parcere sibi, ne corpus nimis debilitetur, vel caput irrecuperabiliter

biliter destruat. Et incipit remissior esse in studio orationis, & ad confabulationes promptior, ad euagandū paratior, ad corporis com-
moda studiosior, ad inanes locos promptior, ad exteriores occupationes sub specie redimē-
di tempus vtiliter, voluntarius & intentus. Et ita paulatim subtrahitur à primo fervore, & desiderium proficiendi refrigerat, & studium languescit, & subintrant affectiones religiosarum feminarum, & visitationes earum: & omnibus aliis extinctis solum remanet ei ad solatium debile, quod adhuc scit loqui de spiri-
tualibus: per quod vel seipsum præfert multis inexpertis talium experientiarum spiritualiū, vel acquirit sibi nomen apud religiosas femi-
nas, quæ existimant eum loqui ex cordis abundancia, & esse bonum instructorem vitæ spiri-
tualis & deuotionis internæ. In huius tenta-
tionis tempestate plurimi fluctuant, & pauci enauigant: quia nec amor Dei afficit, nec desi-
derium trahit, nec timor stimulat, nec fervor proficiendi vrget: remissi in omnibus, & si quæ bona videntur facere, ex vsu quodam vel ex pudore humano faciunt; vel ex timore, ne de-
terius eis contingat. Vnde qui hoc superare desiderat, oportet vt vim sibi met faciat tam cordi quàm corpori: sicut pigrū animal quod calcaribus tūditur, flagellis agitatur. Quidam trahuntur impetu fervoris ad bonum. Sicut igitur illi indigent fræno quo retrahantur ne præcipitentur: ita alij indigent flagello im-
pellente, quo ad bonum quasi coacti inciten-
tur. Misericors autē Deus quo difficilius quis in tētationis pugna certauerit, eo maioris per-
fectionis ei gratiam tribuet in præsentī, & maioris gloriæ præmiū in futuro. Sunt aliæ plu-
rimæ tentationum species, quarum naturam, origines & causas prosequi longum est. Si

Tentatio-
nes grauif-
simae.

enim nullus medicorum omnes morborum
corporalium varietates & dolores plenè potest
cognoscere; quanto minùs spirituales morbos
tentationum & passionù, quæ subtiliores sunt,
valet aliquis plenè discernere, nisi Spiritu san-
cto plenissimè illustratus. Acerbissimæ tamen
tentationes videntur, hæsitatio in fide Catho-
lica, & desperatio de Dei misericordia, & spi-
ritus blasphemix contra Deum & contra san-
ctos, & tentatio sibi in iniiciendi manus &
se perimendi: & quædam perplexitas queru-
losæ conscientix medicinale consilium non
admittens.

*De remediis contra acerbissimas ten-
tationes.*

CAP. III.

CONTRA tales, ista maximè valent re-
media. Primò, vt consolentur, quòd non
timeant illas tentationes: quia magis proficiat
ad meritum patienti quàm ad detrimentum.
Secundò, quòd patienter tolerant: sicut si Sa-
ranas visibiliter vel sensibiliter aliquem tur-
barer. Tertiò, quòd non curentur, nec ratio-
cinando eis resistatur: quia ex hoc magis quasi
confricata inflammantur, sed ad alia tractan-
da se conuertat homo, quibus abstractus à se
obliuiscatur passionis suæ: sicut corporali pas-
sione laborans, si habet quo occupatus obliui-
scatur sui, leuius interim torquetur. Quartò,
vt orationibus suis & aliorum bonorum ho-
minum misericordix diuinæ remedium im-
ploret.

De

De generalissima tentatione.

CAP. IIII.

GENERALISSIMA autem tentatio, qua omnes in hoc mari magno & spatio-
so quassamur, potest ad omnium vitiorum
conflictum referri: in qua sæpe periclitamur
quasi submergendi, & iterum resumptis viri-
bus subleuamur, quasi deinceps ab eorum im-
pugnatione securi. de qua dicitur, Qui descen-
dunt mare in nauibus, facientes operationem Psal. 106.
23.
in aquis multis. Mare est vitiorum profun-
dum, naues religiones, quibus enauigatur se-
culi vitiis. Procellæ maris, tentationes sunt vi-
tiorum: vbi videt navigantes opera Domini, &
mirabilia eius in profundo, quando conside-
rant, quanta potentia & pietate custodit cer-
tantes à fluctibus peccatorum, & quanta sa-
pientiæ ratione permittit eos tribulari, & dar-
eis victoriam per varia consilia, & remedia vi-
tiorum. Qui non est tentatus, quid scit? & qui Eccli. 34.
11.
non est expertus, pauca recognoscit. Vir in
multis expertus cogitabit multa: & qui multa
didicit, enarrabit intellectum. Ascendunt vsq;
ad cælos per fiduciæ securitatem, & rursus
descendunt vsque ad abyssos per timorem suc-
cumbendi in tentatione: vel ascendunt vsque
ad cælos aspiciendo diuinæ pietatis auxilium,
& descendunt vsque ad abyssos, intuendo pro-
priæ fragilitatis defectum.

*De utilitate subtractionis spiritualis
consolationis.*

CAP. V.

TRIA autem discimus in subtractione
consolationis internæ, scilicet de minimis
beneficiis gratias agere, & minimas quasi libet
culpas & negligentias timere & cauere, & mi-
nima

*Simile.**Ioh. 6. 12**Beneficia
Dei etsi
parua vi-
deantur,
pretiosissi-
ma.**3. Pet. 1. 4**Psal. 8. 5**Culpe mi-
nimæ etiã
cauendæ.*

nima quæque aduersa docemur patiēter tole-
rare. De opulenta mensa multę micæ, in o ali-
qua frustra cadunt quandoque, & neglectæ vel
pro nihilo reputatæ perduntur. Sic & homo
abundās diuersis consolationum donis, quan-
doque plurima beneficia Dei, sine debita gra-
tiarum actione præterit, plurimas gratias ne-
gligit opere exercere, plurima parua repu-
tat quæ magna sunt, plurima nec cognoscit.
Sed his omnibus subtractis, sicut vir videns
paupertatem suam, recolit quanta prius ha-
buit & potuit, quæ iam non habet vel potest:
& sicut mendicus famelicus modicam buccel-
lam gratanter acciperet & studiosè colligeret,
qui prius delicata fercula paruipendebat. Col-
ligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant.
Beneficia Dei nobilia & preciosa sunt ex dig-
nitate dantis, & affectu liberalitatis & charita-
tis quo dat; qui etiam parua si daret, grata esse
deberent. Item ex pretiositate & utilitate do-
ni. Nam quid nobilius spiritu Dei quem dat
nobis? Quid utilius eo quo transformamur in
Deum & deificamur & beatificamur & hæ-
redes regni eius efficiamur? Unde, Maxi-
ma & preciosa nobis promissa donauit, vt per
hec efficiamur diuinę consortes naturæ. Itē ex
utilitate eius cui datur. Quid enim Deo cum-
luto? Lutum enim sumus, viles vitiosi, pecca-
tores ingrati, inopes omnis boni, miseri &
mortis rei: & tamen Deus memor esse nostri
dignatur. Si Rex dignaretur pauperis tantum
habere memoriam, etiam si modicum daret,
hoc ipsi pauperi magnū videri deberet. Quid
est homo, quod memor es eius: aut filius ho-
minis, quoniam visitas eum? Minimas etiam
culpas cauere docemur: quia timendum nobis
est, ne fortē ex culpis nostris & ingratitudine,
gratia sit nobis subtracta: vt eam recuperemus
cauen-

cauendo negligentias, quam amisimus in tanta ueritate vel libertate. Qui spernit modica, ^{Ecli. 29. 7. In illum} paulatim decider. Augustinus: Vita si grandia, caue ne obruaris arena. ¶ Qui timer Deū, ^{versum Ps. 39. Multi- plicati sunt super capita- los. 10. 8.} nihil negligit. Ex minimis guttis multiplicatis, inundationes aquarum fiunt, quę quando- ^{Ecle. 7. 19 Simile.} que etiam magna mœnia subruunt. Per modicam riuam aqua latenter in nauem influit donec submergatur. Minima etiam aduersa patienter tolerare assuescimus: quia maiora non superat, qui minora tolerare non discit. Multi optant pro Christo mori, qui pro Christo nolunt uerba leuia pati. Sed quem terre- ^{Aduersa- ferenda} sonitus folij volantis, quomodo sustineret ictū gladij terribiliter vibrantis? Discamus ergo omnia peccata pro posse cauere, & pro his quę commisimus omnia aduersa humiliter pati, & omnibus beneficiis Dei debitam considera- tionem cum gratiarum actione exhibere semper, & gratiam Dei non in vacuum recipere, & digni erimus ut gratia nobis subtracta etiā augmentata reddatur, & ut ad magnum pro- ^{Tentatio- quid sit, & quomodo fiat.} fectum uirtutis peruenire mereamur. Tentatio autem quantum ad præsentem materiam, dici potest quilibet motus vel affectus, vel sen- ^{Cor. 13. 12} sus à vero bono retrahens. Fit autem hoc tribus modis, alliciendo per delectabilia, aut ter- rendo per contraria & aspera, aut decipiendo per falsa & uerisimilia: & sic tres vires animæ corrumuntur. Concupiscibilitas per delectabilia carni, oculis, & eordi, id est, per volupta- tes, diuitias, & honores mundanos. Irascibili- tas, per timores varios debilitatur, in resisten- do uitiis, & insistendo uirtutibus. Rationabili- tas cæcatur, ut bonum malum iudicet, & ma- lum bonum: & lucem ueritatis ponat tenebras, & tenebras falsitatis ponat esse lucem. Cor ^{psal. 37. 29} meum conturbatum est, sicut aqua luto tur- bata

bata & immundata: dereliquit me virtus mea,
 qua debui vero bono veraciter & tenaciter in-
 hærere: & lumen oculorum meorum & ipsum
 non est mecum, quo verum à falso discernere
 debui. Concupiscibilitas dupliciter tentatur:
 quia delectatio spiritualis ei subtrahitur & in-
 de desolatur: & carnalis concupiscentia ei in-
 geritur, & inde foedatur. Irascibilitas dupliciter
 tentatur, dum infirmatur ad bonum, & pro-
 cliuis est ad malum. Rationabilitas dupliciter
 tentatur, quia intelligit bonum, & non agno-
 scit quod bonum sit, & sub specie veri à falsi-
 tate deluditur. Diabolus suggerit animæ inte-
 riùs prava consilia, mundus exteriùs ingerit
 malitiam contumeliæ, caro delectatur, mens
 recipit, & consentit tentationi vel repugnat.
 Vtrum autem vtilius sit, habere tentationes,
 vel carere, solus rei exitus probat: quia habere
 eas & viriliter resistere, magnæ virtutis est; su-
 perasse verò & triumphasse de ipsis, glorio-
 sum est. Carere autem eis commodius & secu-
 rius est: succumbere est periculosum. Appete-
 re eas & sese ingerere incautum est, maxime
 infirmis & imperfectis. Exercitare tamen se
 ad pugnam contra spiritualia vitia, videlicet
 iram, invidiam, & vanam gloriam, &c. aliquân-
 do vtile est ei, qui inter illos morari elegit, qui
 eum persequuntur & offendunt, vt sic discat
 patientiam: & ei qui sub districto magistro vi-
 uit, qui in omnibus frangit eius voluntatem,
 vt sic assuescat humiliter esse obediens &
 promptè: & sic de cæteris vitiis spiritualibus
 expugnandis. De carnalibus autem vitiis hoc
 periculosum & stultum est: sed fugiendæ sunt
 eorum pugna & à memoria excludendæ, &
 occasiones eorum tollendæ. Vnde Dominus
 noluit se permittere de luxuria tentari: vt do-
 ceret, non debere nos ingerere huic tenta-
 tioni,

An sit vti-
 lius tenta-
 ri vel non
 tentari.

tionem, etiam spe triumphi & præmij. Cum enim hæc tentatio magnam habeat delectationem admixtam, & in hoc vitio omnes concepti simus, & non solum mens sed etiam corpus delectetur; ideo periculosus eius aditus conceditur: sicut hostis qui in vrbe aliquos fauentes sibi habet, si intra portas irruperit, potentiùs ipsam capit. Fugite fornicationem. *1. Cor. 6, 18*

Omne peccatum quodcumque fecerit homo, extra corpus est. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat. Tèrationibus in quibus delectatio consistit, maximè teneri & infirmi superantur, in quibus amor mundi nondum extinctus est: & ideo reaccenditur ex concupiscentiis mundi, sicut candela adhuc fumigans citò capit flammam. Tentatio verò impetiosa & quasi violenta fortiores impetit: vt qui mollibus non flectuntur, duris & robustis tentationibus quasi ventis validis euellantur.

Tentationes autem fraudulentæ quæ sub specie boni se palliāt, licet quosque rudes & stultos decipiant; qui nondum cognouerunt altitudinem satanæ, id est astutias eius; tamen singulariter perfectis & bene proficientibus insidiantur. Psalmista, In via hæc qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Ipse satanas transfigurat se in Angelū lucis. Si enim eis in sua figura, quæ turpis est, appareret, horrerent eum & fugerent: si aperte impugnaret, resisterent ei, & auxilio Dei fugarent eum & vincerent: & sic nihil apud eos proficeret. Boni enim quia mundi sunt, detestantur immunda peccata; quia virtuosi sunt, viriliter contra omne malum repugnant, quod malum esse cognoscunt. Venit ergo satanas in specie Angeli boni, quem credit à bonis diligi: vt tanto facilius decipiat eos, quanto bonus nuncius putatur, & qui non soleat nisi bona nūciare & suadere.

*1. Cor. 6, 18**Apoc. 2, 24**psal. 141, 4**2. Cor. 11, 14**14*

*Serm. 66. in
Cant. in
initio.*

Ref. 9, 4

*Aug. simile
quid to. 10.
ser. 250. de
temp. c. 3.
Brevis cō-
cubitus
hora per-
dit vitam
aeternam.*

dere. Bernardus: Bonus nunquam nisi boni si-
mulatione deceptus est. Et ut facilius reci-
piatur eius persuasio, primò sola bona propo-
nit, postea mixta malis, tandem falsa bona, sed
vera mala: postremò cum irretierit eos & illa-
queauerit insolubiliter, apertè caput venena-
tum erigit, & in aperta peccata eos dericit: si-
cut scorpium qui blandam faciem habet, sed
caudam venenosam, qua occidit. Sic Gabao-
nitæ, simulato peregrino habitu, deceperunt fi-
lios Israël, ut parcerent eis, cum de genere ho-
stium essent. Quanti sub specie spiritualis di-
lectionis, spirituales feminas frequenter uenerunt,
& orationum ipsarum obtentu! Ecce quanta
puritas in intentione prima! scilicet charitas
& deuotio. Postea sequuntur longæ confabu-
lationes, modò de Deo, modò de ipsorum mu-
tuo amore & fide, & amorosi aspectus, & mu-
nuscula pro memorialibus charitatis. Ecce
quomodo mixta sunt iā bona spiritualis con-
solationis, & fidelis affectionis, cum malis in-
utilis cōfabulationis, & incautæ familiaritatis,
& inutili occupatione cordis circa dilectā. Tā-
dem sequuntur falsa bona, sed vera mala: scili-
cet amplexus & oscula, tactus manuum & ube-
rum, & similia: quæ omnia suspecta sunt, &
carnalis dilectionis indicia, & turpis operis
præludia. Postremò impudica succedunt, qua-
si fructus præcedentium, scilicet aperta opera
iniquitatis. Augustinus: O quàm parua & bre-
uis cōcubitus hora, in qua amittitur vita æter-
na? In hunc modum palliat se sæpe superbia,
sæpe inuidia & auaritia, & alia vitia: quæ cum
non audeant bonos tentare aperta facie, quos
sciunt omne malum odire, assumunt aliquod
virtutis velamen, ne agnoscantur esse quod
sunt: sicut qui mentitur se esse amicum, donec
admissus dolosè & latenter alium interficiat:
sicut

sicut Ioab tenuit mentum Amasæ quasi oscu-
laturus eum, ne suspicaretur eum hostem esse,
& non obseruaret gladium eius dolosum, &
ita occidit eum dolo. Sic Iudas osculo Chri-
stum tradidit crucifigendum. In tentatione
rria maximè dolemus: siue ex labore pugnae
& inquietudine cordis quam patimur: siue ex
timore ne fortè superemur & succumbamus,
per tentationis consensum: siue quia time-
mus ne fortè nimis debiliter resistamus, &
propter hoc Deum & propriam conscientiam
offendamus, licet tamen plenè non consen-
tiamus.

*Quibus modis sit resistendum tenta-
tionibus.*

CAP. VI.

OMNIBVS tentationibus, his quatuor
modis resistendum est. Primus est, cogi-
tationes auertere, alias occupationes assumen-
do, quibus obliuiscatur homo impugnationis,
quantum potest. Secundus, materias & occa-
siones tentationis fugere & declinare, maxi-
mè carnales, quæ appropinquantes sibi accen-
dunt vt ignis. Tertius, patienter & humiliter
virgam Domini sustinere: vt & se dignum iu-
dicet afflictione & labore pugnae, & patienter
toleret, confidēs quòd ei proueniet in bonum:
quia sic citiùs placabilis erit ei Dominus, &
purgabitur à peccatis, & emundabitur à vitiis,
& ditabitur virtutibus, scientia, meritis & glo-
ria. vnde Gregorius, Qui appetit plenè vitia
vincere, studeat humiliter purgationis suæ fla-
gella tolerare. Cum Deo enim non possu-
mus contendere, nec per iustitiam, quia pec-
catores sumus; nec per potentiam, quia infir-
mi & serui eius sumus; nec aufugere ab eo per
astutiam, quia nusquam eum latere possu-
mus,

2. Reg. 10,
9.

Mat. 26,
48.

Patienter
ferenda
virga Do-
mini.

Hom. 13. in
Euang.

Psal. 138. 7
Iob 9. 4

Orationi
instandū.

Psal. 49. 35

al. dile-
ctionis.
Rom. 8. 28

li. 2. Dial.
cap. 2.

Psal. 93. 19

Esa. 14. 3

mus, & dominij eius terminos exire. Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tua fugiam? Sapiens corde est & fortis robore: quis restitit ei & pacem habuit? Humiliemus ergo nos coram ipso, & sic misericordiam consequemur. Quartus modus est orationi incumbere, & auxilium supernæ virtutis per se & aliorum suffragia implorare: quia nec nostris meritis, nec viribus, nec prudentia possumus de tot hostibus triumphare: vel sine lethali vulnere transire, nisi protecti manu Dei, & eius adiutorio confortati. Inuoca me in die tribulationis, eruam te & honorificabis me. Ad hoc enim quandoque Deus permittit hominem tentari & tribulari, vt excitetur ad orationis studium, & confugiat ad Dominum, & experiatür eius auxilium, & ad eius exauditionis solatiū ampliùs in eius amorem inardescat: & sic tam in merito virtutū quàm in fiducia * dignationis eius excrescat. Sic diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, tam prospera quàm aduersa. Solet etiam quandoque Deus fidelem seruum suum postmodum ampliùs consolari, & purioris perfectionis gratiā cōf. rre in illis, de quibus aliquādo fuerat in tentationis molestia grauitèr tribulatus: sicut de beato Benedicto scribit beatus Gregorius, qui dum carnis tentatione grauitèr tentaretur, quia viriliter restitit, ita plenè vicit, vt Dei gratia nunquam postea motus carnalis illécebræ in se sentiret. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ latificauerunt animam meam. Sic etiam in tentationibus cōtra fidem & blasphemiam spiritus, meretur fidelis bellator quandoque in fide clariùs illuminari, & in amore Dei ardentius inflammari. Erunt capientes eos qui se ceperant, & subiicient exactores suos.

Quintus

Quintus processus.

CAP. VII.

QUINTVS modus est, qui etiam quintus ^{Quintus} religionis processus est, singulis viti^{processus}orum curationibus, singularib⁹ remediis mederi. Hic potest status curationis vel remediorum spiritualium dici, quo cura diligens morbis viti⁹orum adhibetur, vt ad statum sanitatis perueniatur, de quibus remediis, quia in præcedentibus dictum est, hic non est opus repetere. Ea autem diligentia debet quisque studere ^{Quanta} remedia animæ suæ perquirere, & sanandis ^{cura ægris} spiritualibus morbis viti⁹orum inuigilare, qua ^{corporib⁹} lethali morbo laborans medicum qui eum curare posset inquireret. Et tanto diligentius cura animabus curandis adhibenda est, quanto ^{tanta, imò} animarū morbus periculosior est, & cura ^{maior est} difficilior, & sanitas præstantior animæ quàm ^{animis vi-} corporis morituri. In quantum verò plus de ^{tiolis adhi-} corporis sanitate sumus quàm de animæ salute solliciti, in tantum conuincimur illud plus diligere, & eius sanitatem ampliùs desiderare.

De sanitate animæ.

CAP. VIII.

SANITAS corporis consistit in integritate membrorum & sensuum, & in ordinata qualitate humorum, & vigore spirituum. Sanitas animæ consistit in recta & circumspecta actione, in cautæ locutionis obseruatione, in rectitudine volūtatis, in ordinatione affectionis, & utilitate cogitationis.

De

De actione.

CAP. IX.

In omni
actione
tria obser-
uanda.
Illicitum.

Indecens.

1. Cor. 10,
21.

1. Tim. 2, 23

Inexpe-
diens.

ACTIO in tribus debet esse circumspecta, ut sit meritoria. Primò, an liceat. Secundò, an deceat. Tertiò, an expediat. Illicitum est omne quod est contra Dei praecepta, vel ecclesiastica instituta, vel contra voti proprii spon- sionem discretam: ut est votum continentiae, obedi-entiae & abdicationis proprietatis, & alio- rum sub voto comprehensorum. Indecens est, quod non bonam speciem praeferat, & color- em illiciti habet, etiam si non expressam ha- beat veritatem, ut omne scandalum, & quod alicuius vitij vel peccati notam habere vide- tur, & secundum statum agentis inconueniens iudicatur. Omnia mihi licent, sed non omnia aedificant. Seruo Dei vitandum est, ne percu- tiant conscientias infirmorum exemplo minus aedificatorio, & Dominum inhonoret: quia indisciplina famulorum, redundat in con- fusionem dominorum suorum. Gloriaris in Deo quasi seruus in domino: & per prauari- cationem legis Deum inhonoras. Nomen enim Dei per vos blasphematur inter Gentes. Inex- pediens est, quod caret fructu utilitatis. Va- cuus in conspectu Domini apparet, cuius actio fructu pie utilitatis caret: sicut ramus arefc- ctus in arbore, & lignum infructuosum in vi- nea vel pomerio. Deus namq; qui omnes lar- gè remunerare desiderat, tot occasiones homi- ni merendi prouidit, & tot actiones merito- riasei ostendit, quod stultus & meritò pu- niendus est, qui his neglectis inutilia & in- fructuosa sectatur: veluti si quis hortum ple- num nobilibus fructibus ingrediens, sola vilia & amara carperet & nociua.

De

De locutione.

CAP. X.

IN locutione tria sunt similiter obseruanda. *In locutione tria obseruanda*
 Primum, vt tardus sit homo ad loquendum. *Ecclesi. 32, 10.*
 Loquere adolescens in causa tua vix, cum necesse fuerit. Quanto magis in non tua vel in non causa: scilicet in leui vanitate? Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum: vt utilitas & oportunitas exigit esse loquendum. Utilitas necessitate ædificationis, vitandi euidentis nocimenti, & honoris Dei promouendi Oportunitas temporis, loci, causæ, & qualitatibus audientium. Vas quod non habuerit operculum vel ligaturam de super, immundum erit. Puluis enim incidit, & vermes *Nu. 19, 15* & animalia immunda inquinabunt illud. & si quid pretiosi vel aromatici liquoris in eo reconditur, euaporat virtus eius. Sic qui per censuram silentij non ponit ori suo custodiam, frequenter immundatur sorde illicitorum verborum, mendaciis, maledictis, detractationibus, turpiloquiis, iactantiis, scurrilitatibus, & similibus. Si quid etiam deuotionis intus habet vel occultæ virtutis, citius euaporat & infrigidatur & euanescit, sicut sæpius possumus experiri quando post compunctionis gratiam ad verba otiosa defluimus, mox & sapor minuitur & feruor extinguitur, & intelligentia obscuratur, & mentis ad Deum intentio dissipatur, & cor à bono quod prius habuerat etia acuat. Secundum est, in loquendo circumspectum *Verbatim tinanda antequam dicantur* esse, vt consideret quid loquatur & qualiter, & coram quo, disponens sermones suos in iudicio discretionis: ne alicui loquendo noceat, ne quem indebitè offendat vel scandalizet, ne quid falsi admisceat quod conscientiam postea

remor-

Q

De

*Eccli. 11.
29.*

Prov. 13, 3

Mat. 12, 36

Verbum
otiosum.

Loquendū
breuiter.

Eccli. 20, 8

Prov. 10, 19

Duo ver-
ba nobis
permissa.

*Lib. 5. ep.
ep. 38.*

Prov. 25, 28

*Li. 7. Mor.
cap. 25.*

Prov. 22, 20

Vt avarus
numis, ita
religiosus
parcet ver-
bis.

remordeat & dixisse pœniteat. Cor stultorum in ore illorum. Et ideo cum aperiant os, effundunt totum quod habent intus per stultitiam. Os autem sapientium in corde ipsorum: quia os eorum nō profert nisi quod cor eorū prius deliberavit bene esse loquendum. Qui custodit os suum, custodit à periculo animā suam: qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala. De omni verbo otioso quod locuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij. Gregorius: Otiosum verbum est, quod aut ratione caret iustæ necessitatis, aut intentione piæ utilitatis. Si ergo culpa non caret sermo otiosus qui non prodest, quid de pernicioso qui etiam obest? Tertium est, ut breuiter loquantur, & sine utilitate & necessitate non multiplicentur verba. unde, Qui multis utitur verbis, lædit animam suam. In multiloquio enim peccatum non deerit. Duo enim verba quæ sola nobis permissa sunt inter omnia, citò dicta sunt, id est, quod necessarium est tibi vel alteri, vel vtile tibi vel alteri. Necessitas citò insinuata est sapienti. Nam apud insipientem nulla verba sufficiunt. Utilitas si per nimia verba se effundit, onerosa erit & fastidiosa. Seneca: Non multis opus est verbis, sed paucis & efficacibus. Sicut vrbs patens & absque murorum ambitu; sic vir qui nō potest in loquendo cohibere spiritum suum. Gregorius: Quia murum silentij non habet, patet inimici iaculis, ciuitas mentis. Sic cautus & parcus sit homo in verbis, sicut avarus in nummis suis: quia verba quibus meremur gloriam cæli, pretiosiora sunt omni thesauro. Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Avarus pecuniæ & parcus, profundè & in abscondito recondit eam, nec profert eam largiendo nisi pro vrgenti necessitate vel utilitate sua, & cauet

cauet ne vel obolum superflue effundat supra quam necesse sit. Sic etiam religiosus cordis sui thesaurum abscondit, raro loquendo, & nisi pro necessaria causa vel utili os ad loquendum aperit. & quod cum paucioribus verbis potest expedire prout sufficit, ad hoc plura superflue non effundat. Quadruplex autem bonum ex hoc ei proveniet: quia cauebit peccatum multiloquij vel vaniloquij: intellectus eius interius magis profundabitur & sublimabitur, sicut aqua conclusa, quæ non habet exitum per quem effluat, crescit in altum: item quod loquitur apud homines magis habetur autenticum, cum sciant eum cum maturitate loqui, & non leuiter effundere verba sua: item singularem gloriam meretur in celo.

De disciplina morum.

CAP. XI.

MORVM disciplina in religiosis triplici colore decoratur: si sunt maturi, humiles, & benigni. Maturi, ut non sint leues ad currendum, nec proni ad risum, vel curiosi, vel verbosi, nec ioculatores. Maturitas intus mentem componit, & totum corpus exterius ab insolentia custodit. Caput regit ne leuiter hinc inde circumferatur, oculos ne vagentur, aures ne curiose auscultent quæ minus expediunt, linguam refrænat ab otiosis & infructuosis verbis, manus ab inutilibus occupationibus: pedes à vanis deambulationibus & indecentibus diuinationibus, & totum corpus ab inquieto motu cohibet, nisi secundum quod ratio exposcit. Vnde beatus Bernardus scribens de beato Malachia Episcopo, commendat eum, quod ita compositus fuit in moribus, quod nec manum, nec oculum, vel aliquod membrum

Maturitas
corpus &
mentem
componit.

In vita S.
Malachia,
cap. Ascens.
dicit.

Q 2

leui-

leuiter mouebat aliquando, nisi secundum quod ratio vel causa dictabat. ut nil appareret in eo, quod posset offendere intuētes, totū corpus in eo disciplinatum fuit.] Humilitas morum deprimat ceruicem, humile format responsum, gestus complanat, vestitum simplicem amat, sese inter nouissimos locat, ostentationis declinat notam, singularitatem fugit, ad aliorum obsequia agilem se facit, ad opprobria tacitum, ad honores oblatos verecundū, promptum ad descendendum, difficilem ad indignandum. Benignitas facit amabilem & compassiū afflictiis, tractabilem & exorabilem, & flexibilem ad consilia, communicatiuum sui & suorum, in bono hilarem, & modestum & iucundum, fidelem & sociale, nullum spernentem vel temerē iudicantem, gratum, beneficium, omnibus gratiosum. Humilitas temperat grauitatē, ne fastuosa & elata videatur. Benignitas facit, ne austerā & dedignabundā putetur. Ecōtrā, maturitas temperat benignitatē, ne leuis & carnaliter blandiens, vel adulatoriē applaudens aestimetur. Temperat humilitatē ne nimis abiecta, vel affectata reputetur. Humilitas reddit imitabilem, benignitas amabilem, maturitas venerabilem.

De cordis compositione.

CAP. XII.

EXTERIORIBVS ordinatis in actione, locutione, & moribus: ut ad veram & de cælo allatam quadraturam spiritualis normæ, sacrae disciplinæ, tanquam viui lapides & in templo veri Salomonis locandi, disponi valeamus, de cordis dispositione & mentis bonitate aliqua proponamus: quia teste Salomone, Eccl. 4, 3 omni custodia seruandum est cor, sicut ex quo
vita

vita spiritualis quasi ex fonte procedit. Sani-
 tas cordis in tribus consistit. In voluntatis re-
 ctitudine, in affectionis sanctitate, & in cogi-
 tationis stabili puritate. Voluntas recta est,
 quæ bonum tantummodo vult, & propter bo-
 num, & plenè vult. Si enim aliquid vellet quod
 malum esset & peccatum, non esset bona vo-
 luntas. Non potest arbor bona fructus malos
 facere, &c. Si bonum vellet, sed non propter
 bonum, vt bona opera facere pro laude huma-
 na, sicut hypocritæ; vel aliqua alia non pura
 intentione, similiter bona non esset: cum non
 simpliciter bonum propter se vellet, sed pro-
 pter aliud non bonum. Illud enim quisque
 magis vult, propter quod aliud vult. In fine
 namque quiescit: sed id quod ad finem est
 tantummodo, transit & relinquit, obtento co-
 quod voluit. Si autem vult bonum & propter
 bonum, sed non sicut sufficit, licet pro parte re-
 cta sit, non tamen plenè: vt qui viam Dei in-
 cedere vel docere vult, quàm diu inde nullam
 cogitur sustinere aduersitatem: sicut hi qui in
 tentationibus & persecutionibus deficiunt: vel
 ita volunt bona opera agere, vt tamen ab aliis
 illicitis nolint abstinere: vel quocunque modo
 nolunt bonum inceptum ad finem perduce-
 re: vel etiam plusquam debeant vel expediat
 bonis operibus insudare, vt qui indiscretè ca-
 stigando se perimunt, vel ad insaniam & de-
 structionem sui pertrahunt semetipsos. Ad
 Romanos: Rationabile obsequium vestrum.
 Ieremias: Quia plus fecit quàm potuit, id-
 circoperierunt: quia contriui Moab sicut vas
 inutile. Duplex est enim plenitudo. Vna ne-
 cessitatis, altera perfectionis. Necessitatis est
 illa quæ minus habere non potest ad salutem:
 vt obseruantia mandatorum. Matth. Si vis ad
 vitam ingredi, serua mandata. Plenitudo per-

Sanitas
cordis in
tribus cō-
sistit.

Voluntas
recta.

Mat. 7. 38

Rom. 12. 1
Ier. 48. 3

Mat. 19. 17

Q. 3

fectionis,

fectionis, est impletio consiliorum. Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, & c. cum reliquis consiliis Euangelicis. Ad hoc non tenetur, nisi qui ea sponte vouit: vt religiosi, quibus post votum fiunt necessaria ad salutem.

Deut. 23, 21

Deuteron. Cum votum voueris Domino, non tardabis reddere: quia requirit Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Quod ante votum liberum fuit vouere vel non vouere, & facere & non facere sine peccato, illud post votum iam necessarium est adimplere: & iam non tam est in consilio quam in praecepto. & sicut de praecepti transgressione reus est damnationis aeternae, ira & devoti praeuaricatione. Verbi gratia. Sicut secularis damnatur pro fornicatione vel homicidio vel consimili, ita professus regulam, in religione damnatur si est proprietarius vel inobediens, vel facit aliquid quod in regula praeceptorie inhibetur. Iusta verò necessitas vel euidens magna utilitas, admittit dispensationem, sed ab eo qui potest in talibus dispensare.

Dubia
praecepti
interpretatio
periculosa,
omnes perdit.

Dubia etiam interpretatio praecepti periculosa est, sicut pons semiputridus aquae praecipitis & profundae, de quo dubium est an sub transiente corruat aut subsistat. Quare vult aliquis qui maiora pro Christo decreuit subire certamina, & omnia dereliquit in hoc seculo, se committere periculo pro modico motu propriae voluntatis, vel pro paruo commodo in incerta opinione sua vel alterius: vt si Deus approbet illam opinionem euadat sine lucro meriti: si autem reprobet eam, damnetur, maxime cum tales opiniones quandoque periculosiores sint quam aperte transgressiones: quia vbi scit se homo delinquere, inde facile corrigitur: vbi autem nescit se peccare, & insuper credit licere, inde nec in morte pure cõteritur, pro-

propter falsam spem, quod fortè sibi licuerit,
 vel minùs in eo peccauerit, baculo arundineo
 & confrecto innitens. Voluntas bona, plana
 via regia & secura debet incedere, & relictis
 dubietatum diuerticulis, quasi suspectis latro-
 num semitis, apertos & certos iustorum calles
 ambulare: ne velut pœnitens boni inchoat
 quærat diuerticula declinandi à via perfectio-
 nis, in qua vouerat ambulare. Quid enim est
 vnde omnes damnationem incidimus, nisi ta-
 lis dubia interpretatio præcepti Dei de ligno
 vetito, vbi callidus serpens persuasit mulieri, *Gen. 3. 1.*
 non ita strictè & simpliciter intelligendum
 præceptum illud, cuius obseruantia potius no-
 ciua foret, ne fierent sicut dij scientes bonum
 & malum, & cuius transgressio nequaquam
 sicut Deus comminatus fuerat, mortem cor-
 poris & animæ mereretur. Credidit ergo insi-
 piens mulier falso interpreti, & consensit sua-
 denti, cui nequaquam consensisset, si consi-
 lium eius fallax & inutile credidisset. Non ta-
 men putandum quod conditio religiosorum
 peior facta sit ex voluntaria altioris voti pro-
 missione, eo quod de strictiori ponte facilior
 & periculosior sit lapsus, quàm de latiori: sed
 quanto difficilior via, râtio sequetur maior glo-
 ria, & quantò laboriosior pugna, tanto glorio-
 sior triumphus. Talem autem timorem altio-
 ris perfectionis incutit religioso aut pusillani-
 mitas, aut formidolosa tentatio, aut inuetera-
 tus tepor, quo primi feruoris oblitus, & pri-
 mam charitatem relinquens, horret aliam vi-
 tam quam aggressus fuerat, stupens præcipitij
 profundum, & fastidit laborem pugnae dum
 non videt præmium: nec sicut debet, deside-
 rat quod sequitur. Vnde prius in probatione
 debuit deliberasse, si volens ædificare turrim *Luc. 14. 28.*
 Euāgelicæ perfectionis, haberet sumptus con-

248. S. BONAVENTURAE
stantis feruoris ad perficiendum, vt vltima
primis respondeant: ne postea eum posuerit
fundamentum altæ perfectionis, & non po-
tuerit perficere sicut cœperat ex volûtatis tor-
pore, omnes incipiant illudere ei tam homines
quàm dæmones dicentes, Hic homo cœpit
ædificare & non potuit cōsummare, sicut stru-
ctura imperfecta & labefacta ostendit structo-
ris defectum.

*De quibusdam communibus exercitiis
spiritualibus.*

CAP. XIII.

AD euitandum ergo apostaticæ præuari-
cationis opprobrium, & perfectæ sanita-
tis gratiam obtinendam, & repromissæ beati-
tudinis gloriam religioso consequendam, quæ-
dam communia spiritualia exercitia ponenda
videntur: in quibus qui fideliter perseueraue-
rit, citò sentiet se in spiritualis vitæ profectu
crescere, quousque ad perfectam peruenias
sanitatem virtutis.

Septē ex-
ercitia.

De agilitate ad incipiendum bonum.

CAP. XIIII.

PRIMUM est, vt homo sit impiger & agi-
lis ad incipiendum & faciendum bonum,
quod ex alterius admonitione, vel ex diuina
inspiratione intelligit faciendum. Multum
enim profectum negligimus, tam meritorum
quàm præmiorū, eo quòd rēdet nos bonis stu-
diis insistere, ex horrore difficultatis. Si autem
volūtatem faciendi habemus, hanc de tempo-
re in tempus differimus & procrastinamus: &
in-

I.
Exercitiū.
Bonum
alacriter
incipien-
dum perfici-
endum
que.

interim irrecuperabiliter perdimus & tempus
 & meritum, quod lucrari poteramus: aut ita
 desidiosè & indeuotè facimus, quòd nec Deo
 est valde gratum, nec conscientiae nostrae me-
 ritorium vel consolatorium: imò ita corrofi-
 uum conscientiae, quòd etiam inde puniri ti-
 memus, & ex insipiditate tædet nos laborare, &
 festinamus inde citò absolui, & tædet simile
 aliud inchoare. Exemplū de studio orationis,
 vel obsequij in coquina, in infirmitorio, vel al-
 terius boni operis, in quo nullum honorem vel
 temporale commodum, vel propriae volunta-
 tis solatium expectamus. Et hoc est cōtra bo-
 ni operis naturam: quod si debito modo fiat,
 semper lætificat conscientiam, & accendit af-
 fectum ad aliud bonum faciendum. Eccli. Qui Eccli. 24, 25
 edunt me, adhuc esurient. Sic Deus iussit ter- Gen. 1, 11
 ram producere herbam virentem, & lignum
 pomiferum, habens vnumquodque semen in
 semetipso generis sui, id est, bona opera tam
 minora quàm maiora: quæ si virent debito vi-
 gore peracta, habent semen sui generis in se,
 id est, desiderium alterius boni, quod quasi
 germen pullulet ex priore. Si autem ex desi-
 dia elāgueat, etiam semē ipsius infructuosum
 manebit, & ideo tædet nos aliud bonum inci-
 pere: quia ex iam facto paruum aut nullum
 concepimus deuotionis affectum. Omni ergo
 tempore seruus Dei prouideat, quid illa hora
 magis sit sibi expediens vt faciat: & quod fa-
 ciendum viderit, penset qualiter illud cōgruè
 & secundū virtutis regulam magis aptè per-
 ficiat, quantum valer. Sic enim assuefacien-
 dum est corpus & animus, vt ex vsu boni ope-
 ris nullo modo territus, paratus sit sicut ser-
 uus fidelis & agilis, imperāti Domino ad om-
 nia rationabilia seruitia obedire. Sic videmus Simila
 in seruis secularibus, qui nec præ frigore vel

Q 5

labo-

labore, vel inopia, vel alia difficultate pigritantur dominis suis, pro parua mercede, per longa terrarum spatia, etiā in periculo mortis obedire, gratum habētes, si pro gratiarum actione, eūm redierint, non magnas alapas & vituperia à dominis receperint: nihil de incommodis infirmitatis vel domus, vel hospitij cogitantes. Clausuales verò serui delicati sunt & elati; parum volunt laborare, & bene procurari: & cū illi dominos suos debitè honorent, ipsi volunt dominis suis in omnibus esse quasi æquales, voluntate propria pro lege vtentes.

Prov. 29, 21 Prouerb. Qui delicatè seruum suum, id est, corpus suum nutrit, ab infantia scilicet nutritus, postea illam sentiet contumacem: vel quia piger erit ad bona, vel ad peccatum procliuor, maximè carnis. Ex consuetudine otij homo mollis & piger efficitur, vt nihil velit pati vel facere nisi quod liber. Econtrā fidelis seruus ita debet habilitare semetipsum & māsuefacere, sicut ioculator catulum suum: vt statim cū iubetur saliat de lecto ad orationes nocturnas, & quasi ad nutū rationis sit promptus ad quæque spiritualia exercitia, quæ vel obedientia iusserit, vel charitas fraterna requirit, vel deuotionis studio apta sunt, vel cuiuslibet alterius virtutis.

De velocitate abstrahendi se à malis.

CAP. XV.

II.
Exercit.
Mala celeriter repellenda.

SECUNDVM est, vt sicut ad agenda bona sagilis, ita sit ad abstrahendum se velox à quibuslibet malis, statim cū sentit se aliquo eorum interius pulsari, vel exterius occupari, scilicet ab otiosis verbis, à iocis, ab actionibus infructuosis, & maximè à cogitationibus vanis, & affectionibus vitiosis, & carnalibus

concu-

concupiscentiis, quæ nec ad horam debemus
 in corde permittere morari, ne offendamus
 Deum, & sanctos Angelos præsentis, & con-
 scientiam sordidemus, & pœnam mereamur,
 & bona quæ possemus cogitare & agere, inte-
 rim negligamus. Sic Abraham quandoque *Gen. 12, 14*
 Deo iubente sacrificia offerens, descendentes
 supra ea volucres ad dilacerandum vel fœdan-
 dum sollicitè abigebat. Et nos ne aliquando in
 Dei conspectu appareamus vacui, quandoque *Quinque*
 sacrificia
 nostras
 sacrificia ei offerentes, scilicet bonæ volunta-
 tis, bonæ actionis, bonæ locutionis, sacræ me-
 ditationis, & piæ affectionis, volucres mala-
 rum cogitationum & affectionum statim abi-
 gere debemus, ne ea nobis dissimulâtibus ali-
 quatenus maculent, & Deo ingrata efficiant, &
 nobis inefficacia ad meritum & spirituales
 profectum. Nec solum carnales & turpes co-
 gitaciones statim debemus abigere: sed etiam
 vanas, & amaras, & gulosas, & similium vitio-
 rum simulacra in cordis nostri templo imagi-
 nando non pingamus. Theatra & tabernæ
 solent secularibus & ludicris fabulis depingi:
 templa autem sacris historiis & mysticis pi-
 cturis decorari. Ex qualitate picturæ, conside-
 ratur qualitas domus, & domini in ea moran-
 tis. Aliquando superbia pingit sibi prælaturas
 & dominia, famulorum obsequia, & quæque
 alia pomposa. Vana gloria pingit sibi quosli-
 bet ornatus, & vnde posset laus hominum ac-
 quiri: aliquando etiam sanctitates & miracula,
 prophetias, & magnas deuotiones, & ædifica-
 torias prædicationes, & multa similia ex qui-
 bus admiratio oriatur hominibus, & sibi latēs
 laudatio & reuerentia exhibeatur. Sic inuidia
 fraudes & detractiones; ira rixas & contentio-
 nes, bella & conuicia mouet, & pugnat cum
 absentibus, & lassatur à nullo fatigatus. Sic
 aua-

avaritia pecunias, & diuersa ædificat, & destruit, & acquirit. Qui ergo bonum hospitem Christum non vult effugare de hospitio cordis sui, inimicos eius, scilicet vitia secum non recipiat. Quæ enim conuētio Christi ad Belial? Et quis consensus templo Dei cum huiusmodi idolis? Si citius eiicis hostem de vrbe tua, securus eris. Si tardè obstas ei, inualefcit contra te, & capiet urbem, & occidet te. Sic de cogitationibus malis. Curiositas, quæque pulchra & curiosa depingit. Gula mensas amplas, & varios ciborum & poruum apparatus. Luxuria etiam quæ sibi congruunt fantastice depingit. Hæc sunt idola quæ Deus Ezechieli intra parietem templi depicta ostendit, quæ etiam abominaciones appellauit. Hæc de templo cordis nostri sollicitè detergamus, ne fiamus Deo abominabiles, sicut & illa sunt. Ierem. Vsq̃quo morabuntur in te cogitationes noxiæ?

2. Cor. 6,
14.

Exe. 8, 10

Jer. 4, 14

De pace cordis.

CAP. XVI.

III.
Exercit.
Cor paci-
ficum sem-
per habenda-
dum.

TERTIVM est, vt semper cor pacificum cum omnibus habere studeamus. Quod consistit in duobus, vt nulli malū facere vel cupere studeamus, vt si quis nos in aliquo offēdat, patientiæ scuto vtamur. In medio prælii versamur, & difficile est quin sæpe iacula super nos mittatur tam verborum acutorum, quam factorum nobis molestorum, & à superioribus nostris durorum imperiorum & increparationum, quibus clypeum patientiæ opponere debemus, quem clypeum, vt impenetrabilior sit inimici iaculis, munire debemus sanctorū martyrum & aliorum bonorū exēplis, quasi pelibus animalium mortuorum. Iacobus: Exemplum accipite fratres exitus mali, & longanimitatis, labo-

Iac. 5, 10

laboris & patientiæ, prophetas. Ecce benedicimus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis & finem Domini vidistis. Semper ergo muniti incedamus contra iacula verborum & ictus factorum aduersorū: vt pacem quam exterius non possumus in hac vita sperare durabilem, saltem intus per patientiam conseruemus. Luc. In patientia vestra possidebitis animas vestras. LUC. 21, 19

De parcitate vtendi his quæ sunt mundi.

CAP. XVII.

QUARTVM est, vt quāto parcius potest quis, quæ sunt mundi vtatur & habeat & cupiat. IIII.
Exercit.
Mundanis
rebus par-
cissime
vtendum. Aliena à nobis sunt omnia mundana: quia nec naturæ nostræ sunt, nec à nobis facta, nec diu nobiscum mansura, nec salus nostra in ipsis cōsistit: & ideo habemus ea quasi à mundo mutuata, pro quotidiana, imò pro cōtinua & graui vsura solitudinū & laborum. Quantum putas Principes & Potentes & diuites huius seculi vsuram omni tempore exoluere pro mutuo suo, anxietatis & occupationis & afflictionis? & quomodo ambiant aliena, quomodo augeant vel custodiant sua, quæ timēt perdere per amicos & inimicos, per fratres, vxores & filios? A Potentiore timent violentiam, ab inferiori furtum, ab æquali fraudem. Nulli ad plenum confidit avarus, omnes suspectos habet, nec tamen potest eorum carere confortio: & ideo nullum potest verè diligere, cū à nullo se verè diligi suspicetur. Timor enim suspiciosus non est in perfecta dilectione. Timet de rebus, timet de corpore propter substantiam: & tot timoribus plenus non potest vtiliter timere de anima, de qua tamen maximum periculū adhuc restat. Sicut enim Prin-
cipes

cipes à scultetis suis exigunt quotidiana seruitia & munera ratione officij sui, & tandem cruciant eos in carcere, & omnino despoliant: sic & mundus post multas exactiones usurarum, ratione substantiæ & honoris, quæ officialibus suis diuitibus mutuauit, tandem omnino euacuatos emittit in carcerem infernalem. Vnde bella & lites in seculo, nisi quia mutuo inter nos certatim cupimus præripere alter alteri, quod vterque non potest integrè possidere? In spiritualibus diuitis nullus ex alterius abundantia patitur detrimentum, cum alius non sit minus sapiens vel virtuosus, eo quod eis alter abundat. Sed secus est de secularibus diuitiis & honoribus, quia tot necesse est habere portiones, quot sunt participantes: & ideo alter alteri inuidet habenti, quod ipse habere non potest. Hæc fuit occasio quare Loth discessit ab Abraham, & Esau à Jacob: quia multa habebant pecora & non poterat eos capere terra, ut simul, id est, concorditer habitarent, rixantibus inter se pastoribus gregum: quia multiplicatis pecorinis desideriis, scilicet mundanis, fit rixa inter voluntates eorum qui volunt pascere sua desideria in pratis huius seculi. & cum omnibus non sufficit prohibitum, diuiditur frater à fratre per inuidiæ dissidium. quæ pecora si pauca forent, modico contenta essent. Zach. Pasce pecora occisionis, quæ qui possederant, occidebant. quod etiam sic potest intelligi, pecora occidebant eos qui se possidebant. Augustinus: Rixentur immites, & dimicent pro terrenis & temporalibus rebus: beati autem mites, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram, de qua pelli non possunt. Habentes autem alimenta & vestimenta quibus tegamur, his contenti simus: & quidquid penuriæ patimur, loco illius Deum in corde ponamus,

Gen. 13, 6

Gen. 36, 6

Gen. 11, 4

To. 4. li. 1.

de ferm.

Domini in
enante, c. 2.

1. Tim. 6. 8

namus, qui omnia implet. Beati pauperes spi- *Mat. 5.3*
ritu, id est, voluntate & amore spiritualis pro-
fectus, quoniam ipsorum est regnum cælo-
rum. Quanto enim se hîc angustant in ter-
ra nihil cupiendo, tanto in cælo dilatabuntur,
& econuerso.

De humili æstimatione sui.

CAP. XVIII.

QUINTVM est, vt semper & intus apud *v.*
se, & extra coram hominibus, in omni *Exercit.*
bus humiliet se, & deprimat in sua æstimatione *Studendū*
ne, itē in verbis in gestibus: & in omni facto *humilitatē*
suo nouissimum locū eligat, sicut fuerit oportu- *semper.*
tum. Ad humiliandum autem se in oculis
suis, consideret qualis sit, quā vilia & foetida
sunt omnia quæ corporis sunt. vnde venerit,
quid erit, quid intus sit, quā leuiter emarce-
scunt etiam quæ pulchra in homine apparent:
quāta deceptio in honoribus secularibus: quia
non honorant etiam diuites qui videntur; sed
sua lucra sequuntur, sicut canes & aues cada-
uer; quod cum abrasum fuerit & nudatum,
nec plus rodendum in eo inueniunt, relin-
quant, & aliud requirunt. Itē in anima quan-
ta sunt ibi vitia & peccata, quanta impuritas
& simulatio in bonis quæ facimus, & desidia
& tepor: quanta bona omittimus & negligi-
mus vilia: quanta inopia virtutum, quanta
cæcitas intelligentiæ, lubricitas memoriæ, in-
ordinatio affectuum: quod mala nostra purē
mala sunt, & nostra totaliter sunt, & bona no-
stra nobis tantum mutuata sunt cum usura re-
petenda, & imperfecta & impura sunt, & ex
nobis materiam humiliationis assumunt. Ve-
rum enim est nos esse inopes & viles: & quan-
tum ab hac æstimatione deuiamus, tantum
erramus à veritate.

De

De maturitate & seriositate.

CAP. XIX.

VI.
Exercit.
Maturitas
morum
semper
obseruan-
da.
Nota.

Mat. 5. 5

SEXTVM est, vt sit maturus & seriosus. Scum quadam mœroris dulcedine, non cum tædij amaritudine vel rancoris. Morum leuitas aliquando potest inesse bono ad horam, sed deuoto nunquam: sicut habemus exemplum in viris perfectis, quos leues in moribus & ad risum vel iocum pronos rarissimè videmus. Vnde cum vile sit homini esse in luctu, ideo beatos dicit Dominus hinc lugentes: & tot causas luctus eis dedit & ostendit, scilicet pro seipsis, pro proximis, & pro Deo. Pro seipsis, quia peccatores sunt, Deum offenderunt, & quotidie offendunt: inopes sunt virtutum, tardè proficiunt, expositi mille periculis, & adhuc dubij an damnentur, multis miseriis inuoluti, alieni à Deo, exclusi à regno, proni ad malum, multis suppliciis obnoxij, mortis, purgatorij, & inferni. Pro proximis, compatiendo pauperibus afflictis, periclitantibus, peccantibus, damnandis, tentatis, subuersis, & expositis similibus malis, quibus & nos ipsi. Pro Deo, compatiendo eius passioni, & iniuriis à perfidis peccatoribus ei quotidie illatis, & subuersioni iustitiæ, & animarum perditioni, fidei conculcationi, & ingratitude pro omnibus beneficiis quæ omnibus largitur: pro scandalis quibus inhonoratur & à famulis suis, & multis aliis. Serius bonus, intus amorem ad proximum habet, exterius plenâ benignitatē. Malus autem serius, amarum & fastidiens bonum habet, indignabundus, suspiciosus, rancorosus, sine ratione turbulentus & aliis onerosus. Dissolutio est deuotioni sicut aqua igni: & qui ducit in consuetudinem vix desuescit maximè ioculari.

De

De suspensione mentis in Deum.

CAP. XX.

SEPTIMUM est, mentem semper habere ad Deum suspensam, orando, cogitando, recordando, meditando, legendo, attendendo, ac bona contemplando. Vnde quodcumque seruus Dei vel ad modicum Dei non meminit, contremiscit & dolet, quasi grauer offendere, tanti amici defraudatus intuitu, qui nostri nunquam obliuiscitur. Cum summa beatitudo & gloria consistat in iugi visione Dei, huiusmodi beatitudinis imitatio quædam est iugis memoria Dei. Ista est meritum, sed illa præmium. Quamdiu illum videre non possumus præsentem, saltem memoremur eius absentes: tanto quisque letius & plenius eum videbit in patria, quanto frequentius & deuotius eius meminerit in hoc exilio. Vnde Psalmista dicit: Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, &c. Nectantum in otio, sed etiam in occupationibus eius esse debemus memores, imitatione sanctorum Angelorum, qui missi in ministerium nostrum sic exteriora disponunt, ut tamen ab intimis nunquam recedant. Quanto cælum amplius est quam terra, tanto spiritualis meditatio & contemplatio latiores habet materias & vias, quam cogitatio terrenorum. Quales autem sint istæ viæ vel materiæ, & quales profectus & processus meditandi & intuendi spiritualia, non est huius temporis vel materiæ: sed istud pertinet ad septimum spiritualis vitæ processum, qui in sapientia versatur.

VII.
Exercit.
Mentem
habere in
Deum
suspensam

Psalm. 15, 2

Mat. 13,
19.

R

Se

De

Sequitur processus sextus.

CAP. XXI.

Nunc de sexto processu, qui in virtutibus puris constat, aliqua simplicibus convenientia & novis in religione competentia proponamus, alta & subtilia magis exercitatis in his reservantes. Quanto enim quisque altius profecerit, & in anteriora se extendere studuerit: tanto altiora & perfectiora intelliget; tam de his quæ iam attigit, quàm de illis quæ nondum actualiter comprehendit. Sicut qui montem ascendit, quo altius scandit eo altius videt quantum adhuc distat à cacumine summitatis: & quòd in imo positus æstimaverat esse verticem montis, sublimatus videt vix montis pedem esse: sic & de perfectione nemo propriè nisi perfectus & perfectioni proximus potest loqui. Virtus est ordinatus secundum veritatis iudicium mentis affectus. Sed iudicium veritatis circa quatuor generaliter versatur, circa bonum, & malum, & malum magis malum, & bonum magis bonum. Bonum aliud est corporale & temporale, aliud spirituale & perpetuum, quod sine dubio melius est quàm corporale & temporale. Malum autem aliud est culpæ, aliud est pœnæ. Culpæ alia venialis, alia mortalis. Pœna alia transitoria, alia sempiterna. Malum ergo culpæ peius est quod meretur malum pœnæ: quia si culpa non esset, nec pœna esset. Pœna verò transitoria minor est quàm sempiterna. Et quia lex veritatis scripta est in corde hominis per iudicium rationis, datæ sunt etiam ei in adiutorium affectiones ad fugam mali & apprehensionem boni: quia in his duobus omnis beatitudo consistit, scilicet in elongatione omnis mali, & in fruitione omnis boni.

Septem

Simile
pulchrum.

Virtus
quid.

Septem autem sunt affectiones mētis communiter: spes, timor, gaudium, mœror, amor, odium, & pudor. Harum quatuor ordinantur contra malum, tres autem ad bonum. Nam timor, mœror, odium, & pudor contra malum sunt: spes, amor, gaudium ad bonum se habent. Nam bonum non est timendum, sed optandum & sperandum: nec pro bono est dolendum, sed gaudendum, nisi fortè privatio boni timeatur vel doleatur; quod non est bonum, sed propriè malum. Nam malum est privatio boni vel corruptio. Item bonum non est odium sed amandum: nec de bono pudendum est, sed gloriandum. Gloriatio ideo non dicitur affectio per se, quia sub gaudio comprehenditur & amore. Cum ergo istæ affectiones ordinatæ sunt ad quod debent, iuxta rationis & veritatis iudicium, tunc homo est virtuosus: cum sola mala timet, & magis timenda, id est, magis mala plus timet & dolenda dolet, & odienda odit, & pudenda erubescit, secundum plus & minus, sicut ipsa & dolenda & odienda & pudenda plus vel minus sunt mala: ita cum sola speranda sperat, sicut debet, & amanda amat, & de gaudendis gaudet, secundum quod magis vel minus sunt bona. Summum autem bonum quod est Deus, summè amandum est & ante omnia sperandum, & super omnia in ipso gaudendum, & ea quæ ab ipso retrahunt, summè fugienda & execranda, quæ sunt præcipuè vitia & peccata: quia hæc verè & propriè mala sunt, & omnibus mala, & nulli bona, & ad nihilum bona quibus insunt; licet quandoque bonis cooperentur in bonum mala aliena vel etiam propria post conversionem: ut ex eis magis humiliantur & amplius inardescant in amore Dei, qui eos in talibus vitiis toleravit & à talibus liberavit. Sanctis etiam in gloria

Affectio-
nes septē.

Summum
bonum
Deus.

R 2

auge-

augebit lætitiā damnatio reproborum : quia gaudebunt se ab his saluatos , in quibus poterant sicut & illi, nisi Deus eos liberasset , incidisse. Multæ sunt aliæ virtutum artificiales diuisiones, secundum quod aliæ dicuntur Theologicæ, vt fides, spes, charitas; aliæ Cardinales, vt prudentia, iustitia, fortitudo, temperantia; item aliæ Politicæ, aliæ purgatoriæ, aliæ animi purgati, aliæ exemplares : quas sicut rudis rudibus loquens prætereo : solum illum ordinem sequar, quo virtutes principales septem vitiiis opponuntur, cum virtus secundum hunc sensum non aliud sit quam vitiorum carentia: & quanto quisque ab omni vitio purior fuerit, tanto virtuosior est & perfectior.

De habitu religionis.

CAP. XXII.

Virtus in
obseruan-
tia, nu-
cleus in
testa.

Exod. 26.

Habitus
religiosus
non facit.

SICUT nucleus in testa vel in cortice, sic est virtus interior cæteris obseruantis in religione. Omnia enim quæ in obseruantia religionis apparent, inuenta & statuta sunt propter obtinendas & conseruandas virtutes. Cætera autem sine virtute sunt, sicut testa carens nucleo. Et sicut in tabernaculo fœderis plura erant velaminum genera intra se protegentia vel decorantia sanctuarium, scilicet pelles hyacinthinæ, pelles arietū rubricatæ, saga cilicina, cortinæ, & tabulæ parietum, præter alia: ita in religione plura sunt virtutis tegumenta, vel ad decorem vel ad custodiam virtutis ordinata; in quibus non pura virtus consistit, sed quædam virtutis vmbra, & latētis intrinsecus demonstratio figuralis. Vnde qui istis exterioribus contentus interiora postponit, sic est quasi qui corticem vel testam vacuam sine nucleo habet. Primum est habitus exterior in vesti-
bus &

bus & tonsura: quæ si per se religiosum facerent, etiam limeæ vel moriones religiosi forent: quibus talis habitus quandoque ioculatoriè formatur. Sed hæc sunt tantum signa interiorum, sicut circulus ad tabernam potum venalem designat, & vexillum super Ecclesiam denuntiat dedicationem. Vnde si signa falsa fuerint, decipiuntur homines putantes invenire significata: ita de ficto religioso, qui exteriùs in habitu prætendit quod non habet in moribus & vita. Secundum, sunt exteriores ceremoniales observantiæ: ut inclinationes, genuculationes, & in horis pausationes, & omnes gestus quibus claustrales utuntur in diuino officio vel in aliis: de quibus sæpe minus virtuosus maiorem vim faciunt, quam perfecti & magis deuoti. Tertium, sunt mores exteriores cõpositi & exteriorum membrorum disciplina in loquendo, in gradiendo, in totius corporis gestu: quæ etiam curiales, seculares commendabiles faciunt, & secularis virtus appellatur: sed religiosis magis competit, licet humiliori & planiori modo. Quartum, sunt opera penitentiae, ut ieiunia, vigiliæ, flagella & aliæ corporales exercitationes & castigationes: quæ licet magis propinquant virtuti quam præcedentia, tamen non sunt puræ virtutes: quia & ea hypocrite possunt habere, & in mortali peccato positi sæpe in talibus exercent seipsos. Quintum, est studium familiare ad expurganda vel mortificanda vitia & virtutes vsuandas: ut seipsum humiliare, iræ motus reprimere, luxuriam domare: & cæteris vitiis impugnantibus resistere: & operibus charitatis, obedientiæ, & aliarum virtutum insistere. Quamuis enim omnia opera bona, sint virtutis exercitia; quia nec opus bonum esset quod nullam virtutem respiceret: tamen aliud est aliquod

R ;

bonum

bonū opus exercere simpliciter propter Deū,
 & intentionem merendi veniam & gloriam:
 & aliud est ipsum exercere, non tantum causa
 promerendi prædicta, sed etiam per hoc obri-
 nendi virtutem sibi coherentem, & vītandi
 eam per operis exercitiū, & vitium cōtrarium
 expugnādi. & hoc est multo vtilius quā illud
 prius: verbi gratia: Alius orat simpliciter, vt
 per hoc impetret peccatorum veniam vel vi-
 tam æternam: alius etiam præter istam inten-
 tionem orat, vt affuefaciat seipsum in oratio-
 nis studio, & per hoc consequatur gratiam de-
 uotionis, & gustum diuinæ dulcedinis, & gra-
 tiam diuinæ familiaritatis assequatur, & noti-
 tiam Dei clariū per mentis illuminationem
 consequatur. Et licet oratio prioris sit bona &
 meritoria veniæ & gratiæ & gloriæ: tamen in-
 tentio secundi cooperatur, vt & celerius & ple-
 niū hoc quod expressiū desiderat assequa-
 tur. Vnde multum valet ad perfectionem san-
 ctitatis, scire intentionem dirigere ad eam
 querendam, & studium suū ad hoc ordina-
 re, in tantum vt aliquis faciliō labore, quo ad
 corporale exercitiū, maiores mentales vir-
 tutes obtimeat, qui scit prudēter disponere gres-
 sus suos, quā alius difficiliō labore. Exem-
 plum de quolibet perito artifice, qui meliū &
 citiū & leuiū operatur quodcūque, quā
 alter imperitus cum labore maiori. Sextum,
 est ipse nucleus affectualis virtutis, qui est
 perfectio vitæ actiue & ingressus ordinatus
 contemplatiue: sine illa frustra speratur puri-
 tas contemplationis vel stabilitas, sicut aqua
 fontis non erit pura, quā diu fundus non est
 mundatus sordibus eiectis. Sicut autem ex
 nucleo pinguedo olei exprimitur: ita ex affe-
 ctu virtutis sapor deuotionis procedit, maxi-
 mē diuini amoris & desiderij cælestis, & gau-
 dij

dij spiritualis, qui nobilior & efficacior est
quàm compunctio timoris vel mœroris. Hi
sunt sex dies in quibus operari oportet opus
salutis, & cibos vitæ quærere, ne ieiuni defi-
ciamus in via hac qua ambulamus: ita vt sexto
die duplices cibos colligamus, scilicet bonæ
actionis & piæ affectionis: vt in septimo, id est
sabbato quiescamus: & toti sani facti à vitio-
rum languoribus, in requie opulenta vacare
possimus diuinæ contēplationi, & videre quo-
niam ipse est Deus, & gustare quoniam suavis
est vniuersis. Qui sexto die duplices non col-
ligit cibos, septimo inanis remanebit, nihil re-
periens de dulcedine contēplationis: quia
qui sextum statum, qui est in virtutum affe-
ctualium sanitate nondum attigerit, septimi
status dulcedine, qui est in sapientiæ gustu &
intelligentiæ lumine, non fruetur. Inde est
quod Iacob prius de Lia sex filios genuit: &
post hæc Rachel peperit filium Ioseph deco-
rum aspectu: quo nato cœpit Iacob petere di-
mitti & in patriam suam reuerti: quia prius
in actiua vita debet homo perfectus esse in sex
prædictis profectuum statibus, & tunc gusta-
to fructu vitæ contēplatiuæ cupiet dissolui,
& esse cum Christo in patria cœlesti, cuius-
iam primitias in sapore supernæ dulcedinis
prælibauit. Sed quia proficientibus hæc for-
mula scribitur, vt sciant quantum in singulis
virtutibus profecerint, vel quantum à perfe-
ctione earum adhuc distent, quamlibet ipsa-
rum in tres gradus longè inter se differentes
describēdo distinguamus, multos medios pro-
fectuum passus festinando transilientes pro-
pter fastidium deuitandum. Ordo septem ca-
pitalium vitiorum hic est. Primum superbia,
initium omnis peccati, secundum inuidia, de-
inde ira, acedia, auaritia, gula, luxuria. Huic

Mar. 8, 1

Exod. 16, 22

Psal. 45, 18

Psal. 144, 9

Gen. 30

Philip. 3

23.

Septem
vitiis ca-
pitalibus
septem vir-
tutes op-
ponuntur.

Hom. 27. in
Evang.

Charitas
omnes vir-
tutes in-
format.

Mat. 17,
2. Pet. 1, 16
Nemo in
hac vita
absolutè
perfectus.

per contrarium opponitur ordo virtutum, scilicet humilitas contra superbiam, dilectio proximi contra invidiam, mitis contra iram, charitas Dei contra acediam, contemptus divitiarum contra avaritiam, sobrietas contra gulam, castitas contra luxuriam. Sed quia teste beato Gregorio, sicut multi arboris rami ex una radice prodeunt; ita ex charitate Dei ceterae virtutes oriuntur: ideo de ipsa tanquam de omnium matre & nutrice primò dicamus, & postea de filiabus. Ante ipsam nulla virtus meritoria est. Ipsa enim omnes informat, ut virtutes sanctae sint; & vigorem tribuit eis, ut sint magis vel minus meritoriae & Deo acceptae, secundum quod de ipsius nutrimento minus vel amplius acceperunt: sicut ramus arboris à radice nascitur, & ex succo ab ea procedente nutritur & ut magis fructificet magnus efficitur. Initia autem singularum virtutum ad incipientes pertinent, sine quibus non possunt esse salvi & Deo placere ad salutem. Perfectus ad religiosos magis congruè pertinent, qui meliores esse debet quam popularis communitas vel laici seculares: qui tamen sunt de numero salvandorum. Quid prodest altiora profiteri & exterius in habitu perfectiora pretendere, si in studio virtutum & exercitio operis non distamus ab infimis, qui tamen in spe sunt salvationis? Imò maior est confusio & species fallendi. Magna promittere & exigua persolvere, est potius supplicio dignum quam prämio. Perfectio autem ad perfectos pertinet, qui transverso difficultatis obstaculo, in quo proficere volentes laborant quasi in montis ascensu, iam in ipso culmine, Christo duce constituti, transfigurationis eius gloriam desiderant speculari. Nemo tamen in hac vita vel perfectè alicuius virtutis apicem valet apprehen-

prehendere, vel stabiliter in summo gradu
semper inanere: sed pro modo viæ perfectus
quis dicitur respectu inferiorum.

De charitate.

CAP. XXIII.

CHARITAS, est ordinata & magna vo-
luntas seruiendi Deo, placēdi Deo, fruen-
di Deo. Caritas, dilectio Dei, & amor idem
sunt. Tamen beatus Bernardus distinguit eo-
dicens, Magna ad Deum voluntas amor est:
sed cum lactatur à gratia, dilectio est: cum ve-
rò fruitur cui adhæret Deo, caritas est.] Di-
ligere debemus Deum super omnia propter
tria, quia bonus est in se, nec tantummodo bo-
nus, sed etiam ipsa bonitas est, quia nihil me-
lius vel cogitari vel esse potest: & quo omne
quod aliquo modo bonū est, bonū est. Si enim
omne quod bonum est, diligendum est in-
quantum bonum, ille qui summè bonus est &
infinitum bonum est, summè & si possibile
esset in infinitum, diligendus est, iuxta meri-
tum dignitatis eius. Item, quia ipse prior dile-
xit nos, & plus diligit nos quàm nos ipsi nos.
Ille enim qui infinitus est, & cui non est aliud
esse quàm amare, quia ipse Deus caritas est,
diligit nos pauperes & viles & miseros: & di-
lexit ab æterno nondum existentes, nondum
eum diligentes, imò & nescientes & resisten-
tes & offendentes ipsum: & ideo iustum est
nos eum vicissim diligere ex omni quod su-
mus, & scimus & possumus: ut saltem cum exi-
gua mensura nostræ possibilitatis, fideliter re-
metiamur ei diligendo, cuius magnitudinis
non est finis. Tertiò propter eiusdem dilectio-
nis multiplicem effectum, qui cognoscitur in
beneficiis eius: quia non sufficit ei diligere solo

Charitas.
Dilectio.
Amor.

Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei,
paulo post
med.

Deus dili-
gendus su-
per omnia.

1. 2. 3. 4. 5.
10.

R s affe-

*Rom 30.
in Euang.*

*Dilectio
nostra in
quibus
consistat.*

*Voluntas
pro facto
reputatur.*

Gregorius: Probatio namque dilectionis, exhibitio est operis. De quibus beneficiis modo non prosequimur causa prolixitatis, alterius temporis oportunitatem ad hoc expectantes. Dilectio autem nostra in tribus consistit, in voluntate, in opere, in affectu. Voluntas informata à ratione, consentit eius consilio ut velit bonum: & ne otiosa sit voluntas, progreditur in actum boni operis, omnem familiam imperio suo subiectam in adiutorium inuocans, scilicet membrorum corporis, sensuum, & cogitationum: siue ad promouendum bonum, siue ad remouendum malum. Cumque hoc fideliter fecerit, quasi pro remuneratione vel releuatione laboris, ex usu exercitij suscitatur etiam ei affectus in solatium, à gratia demulcente sua dulcedine affectum: ut iam non tantum ex instinctu rationis velit bonum, & cum conatu laboris illud agat, sed etiam ex desiderio optet, & per affectum amplectatur & diligat, & contrarium illi odiat & horreat & fugiat, id est malum. Et hæc est verè sanitas voluntatis, cum non tantum ex instinctu rationis cogit se ad volendum bonum vel faciendum, aut nolendum aut vitandum malum: sed etiam ex affectu & desiderio mentis amplectitur bonum & odit malum. Et hæc est virtus & mens bona, de qua Philosophi multa dixerunt, sed utinam verè cognouissent eam. Voluntas quandoque sine opere, sufficit ad meritum & debitum, ubi facultas & oportunitas operis non subest, verbi gratia: Pauper libenter subueniret pauperi, sed non habet unde: diues etiam quandoque libenter id faceret, sed non habet cui: vtriusque ergo voluntas tunc pro facto reputatur. Si autem facultas operis & oportunitas subesset, & non sequeretur effectus operis,

operis, tunc non sufficeret voluntas: quia nec voluntas esset cum posset quod expedit perficere, & noller. Quantum enim vis, tantum facis quod expedit cum potes: sed si non facis, non vis.

De virtutum connexione.

CAP. XXI III.

L I C E T etiam multæ virtutes esse videantur, & inter se differentes, ut humilitas alia est quam castitas, & patientia alia est quam misericordia, & sic de aliis: tamen quadam consideratione omnes vnum sunt: & ita quælibet non tantum cohæret, sed etiam inest alteri: ut qui vnam habeat, verè omnes habere dicatur in habitu etsi non actu. Quod ostendens Apostolus, ait: Caritas patiens est, benigna est; non emulatur; non agit perperam; non inflatur; non est ambitiosa; non querit quæ sua sunt, & cætera. Sicut enim Deus est vnum simplex & perfectissimum bonum, in quo est omne bonum perfectè, & cui nullum bonum deest: ita caritas est vna virtus in se omnem habens virtutem: sed propter diversos effectus eius, ex diversis intrinsecis occasionibus & actionibus, vel causis illatis, quibus se vel contra malum opponit, vel ad bonum extendit, diversa officia vel nomina sortitur. Virtus enim secundum Augustinum est amor ordinatus: videlicet ut amet solum quod debet, & quantum debet. Quantum verò amas aliquid, tantum odis & fugis eius contrarium ubi potes. Caritas ergo cum se extendit ad diligendum Deum, dilectio Dei dicitur: cum ad proximum, dicitur dilectio proximi. Cum eius miseriæ comparitur, misericordia appellatur. Cum eius bono congrau-

Virtutes
connexæ,
vna charitas.

1. Cor. 13.

4.

lib. 15. de

ciuit. 1. 2. 3.

Caritas,
varia sortitur nomina, propter effectus diversos.

der,

det, congratulatio vocatur. Cum equanimiter
 aduersa tolerat, patientia dicitur. Cum bene-
 facit se odientibus, benignitas nuncupatur.
 Cum non extollitur in prosperis inaniter su-
 per se, humilitas reputatur. Cum obtemperat
 superioribus ut iustum est, obedientia est. Cum
 execratur turpia, castitas est. Cum refecat su-
 perflua corporalis necessitatis, sobrietas est.
 Cum diuitias abiicit, paupertas est. Cum ad
 pauperes eas liberaliter effundit, largitas est.
 Cum tadio expectationis promissorum non
 frangitur, longanimitas est. Cum inter bo-
 num & melius, & inter malum & peius dis-
 cernit, prudentia est. Cum ius suum cuique
 tribuit, iustitia est. Cum delectationibus non
 emollitur, temperantia est. Cum duris non
 terretur, fortitudo est. Cum credit credenda,
 fides est. Cum sperat speranda, spes est. Vnde
 Sap. 7, 22. & Spiritus sanctus & vnus & multiplex dici-
 tur. Quia cum in se vnus sit, diuersa dona tri-
 buit secundum diuersos donorum effectus: sicut
 aliqua nobilis & efficax medicina diuersos cu-
 rationum effectus operatur, vel virtutem con-
 fert varia operandi, ut vni acuat visum, alteri
 clarificet vocem, alij auditum reserret, alij gu-
 stum reparet, in alio aliud & aliud operatur.
 Secundum quod Charitas opponitur septem
 capitalibus vitiis, septem virtutes format: que,
 ut praedictum est de profectuum gradibus, di-
 stinguuntur. Vnaquaque enim virtus (teste
 beato Gregorio) habet initium suum, & pro-
 fectum, & perfectionem. Marci 4. Terra pro-
 fert germen suum. Primum herbam, deinde
 spicam, deinde plenum frumentum in spica. Her-
 ba est initium virtutis, spica profectus, fru-
 mentum plena perfectio. Charitas Dei mater
 & nutrix omnium virtutum tres habet gradus:
 scilicet, infimum, medium & summum. sic
 & aliae.

Sap. 7, 22.

Hom. 15.

in Ezech.

Mar. 4, 28.

Charitatis
& virtutum
tres gra-
dus.

& aliæ virtutes per singulas. Nec inconueniēs est distinctio. Si enim cælestis hierarchie (dicente beato Dionysio) singulæ per ternas differentias distinguuntur; cur non & spirituales virtutum hierarchiæ eundem ordinem in terris imitentur? præsertim cum cælestis pulchritudinis exemplar ad hoc nobis cælitus allatum est, vt pro viribus studeamus Domino in nobis sanctuarium facere: vt in medio nostri habitare dignetur, secundum exemplar in monte cælesti nobis demonstratum. Vtrum autem qui in primo gradu quasi in infima virtutum hierarchia hic stant, ad infimam in cælo hierarchiam pertineāt: & qui in media ad mediam in cælo; & qui in summa ad summam in cælo hierarchiam pertineant, cum illuc Domino perducente venerimus, agnosceamus. Laboremus tantum hic fideliter de virtute in virtutem proficere, certi quod nequaquam inferior erit retributio gloriæ, proportionata meritorum mensuræ. Luc. Mensuram bonam & confer-

De cælesti
hierarchia.
cap. 6.

Exod. 25.
49.

Luc. 6, 38.

De tribus gradibus charitatis.

CAP. XXV.

CHARITATIS Dei primus gradus est, sic diligere concessa & eis vtī, vt tamen illicita deuiter, & amorī Dei nullius rei amorem præponat. sicut illi qui sic ea quæ sunt mundi

Primus
gradus.

mundi diligunt, ut tamen in eorum dilectione vel cupiditate peccata mortalia deivent, seruando quæ Deus præcepit facere, & cauendo quæ Deus prohibet per præceptum. *Matth. 19, 17* Si vis ad vitam ingredi, id est, in ingressu vitæ consistere, non in progressu altiori, seruanda. *Secundus.* Secundus gradus potest esse, cum homo voluntariè pleniori affectu & feruentiori, non solum communia contentus est seruare præcepta, sine quibus non est salus; sed etiam ad omnia quæ Dei sunt studiosus est & voluntarius, tam faciendo in se, quam in aliis promouendo & desiderando. Hoc proprium est bonorum religiosorum, qui non solum præcepta Dei, sed consilia ipsius implere, & ipsum specialiter imitando sequi desiderant, omnis iustitiæ doctorem Dominum Iesum Christum. Talibus dicit Bernardus: Non est vestrum circa præcepta communia languere, neque hoc solum attendere quid præcipiat Deus, sed quid velit: probantes quæ sit voluntas Dei bona & beneplacens & perfecta.] Quantum enim amas Dominum, tantum studiosior eris promouere beneplacitum eius, ubi potes, & honorem, & cauere eius offensam & inhonorationem. *Gregorius:* Nunquam est amor Dei oriosus: operatur enim magna si est; si verò operari renuit, amor non est.] Fidelis autem famulus Dei ea diligentia qua cauet Dominum suum offendere in se per peccatum, ea etiam cauet & dolet eum inhonorari ab aliis per scandalum & malum exemplum: quia in disciplina famulorum redūdat in dedecus dominorum. Quis enim famulus fidelis patienter sustineat contemptum domini sui, & iniurias ne dicam promoueat & augeat? Huiusmodi verò Christo Domino non seruiunt, sed suo ventri. Si tu pro velle tuo seruis Domino,

ipse

*Mat. 19, 17**Secundus.**Bern. ep. ad fratres de monte Dei, in princip. Rom. 12, 2**Hom. 30. in Evang.**Rom. 16, 12*

ipse te remunerabit pro velle suo. Si autem tu studueris ei seruire pro velle suo, ipse remunerabit te pro omni velle tuo. *Mat. 7. 24* In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis, & adicietur vobis non tantum secundum mensuram sed etiam supra: secundum omne desiderium tuum remuneraberis. Tertius gradus est tanto affectu aestuare ad Deum, quod sine ipso quasi viuere non possis, coarctatus desiderio dissoluendi, & esse cum Christo. Talibus est viuere in patientia, vel potius in fastidio, & mors in ardenti desiderio etiam per dura tormenta. Hoc desiderium fecit Andream amplecti crucem: Stephanum orare pro lapidantibus, qui ei cælum patefaciebant, quo anhelabat ingredi: Laurentium deridere carnifices: Vincentium prouocare tortores: Agatham lætissimè & glorianter ire ad supplicia, quasi ad epulas inuitatam: & cæteros gloriosos martyres gaudere in tribulationibus, & inimicos diligere persequentes: à quibus ad desiderata gaudia velocius adipiscenda promouebantur. Amici sanctorum desiderant eos secum diu retinere hic: inimici autem eorum dolent eos aliquo tempore secum in mundo morari. Et ideo diligendi eis sunt qui optant & promouent eos: vt hoc citius & plenius obtineant quod super omnia diligunt, quo nihil vtilius eis esse potest. Nihil est quod taliū valet estum extinguere desiderij, quàm diu non datur eis copia de fonte vitæ pro libitu potari, cuius siti mirabiliter cruciantur. Tribus tamen interim vtunque refocillantur guttis consolationum spiritualium: scilicet internæ suauitatis recreatione, sacramentali corporis Christi perceptione, quod deuotis solet esse singulare solatium pro releuando huius exilij tædio: quia & si non manifestè, tamen verè & salutiferè ipsa

Tertius
charitatis
gradus.
Phil. 1, 23

Tres gut-
ta conso-
lationis in
hac vita.

ipsum quem amant suscipiunt Dominum Iesum Christum. Item spiritualis fructus multiplicatione, in quo & animarum profectum & Dei honorem sentientes, exilij sui molestias tolerabilius sustinent spe lucrorum Dei. Vnde sponsa dicit adolescentulis: Fulcite me floribus, scilicet nouæ conuersationis bonæ: stipate me malis, id est, proficientibus, ad perfectionem tendentibus: quia amore langueo, desiderio dissolui, & esse cum sponso: ut quàm diu ad hoc differor, saltem cõsoler conuersione peccatorum & profectu bonorum: & ira meum exilium erit mihi tolerabilius, si videro aliis esse fructuosum: ut si tardiùs ad sponsum veniam, tamẽ plures mecum ducam. Sic & Paulus coarctatus inter desiderium dissoluendi, & profectum subditorum, consolabatur se interim ex eorum profectu, de sua dilatione à regno.

De dilectione proximi.

CAP. XXVI.

Quemodo
do proximus
diligendus.

1. IOAN. 4.
21.

DILECTIO proximi ex dilectione Dei nascitur: quia propter Deum & in Deo & secundum Deum est proximus diligendus. Propter Deum: quia ipse mandauit. Ioan. Hoc mandatũ habemus à Deo, ut qui diligit Deũ, diligat & fratrem suum. In Deo, id est, ea affectione diligere debet proximum qua Deum, id est, ea forma. Secundum Deum, id est, ad hoc diligere debemus proximum, ad quod nos diligit Deus, id est, ad salutem animæ & profectum in spiritu, hoc est verè & purè & ordinatè diligere. Verè & non fictè, sicut illi qui verbo tantum & lingua diligunt, non opere & veritate. Purè & non ex carnali affectione, non pro vtilitate propria, non ex carnali affectione & c.

& seculari societate tantum: quæ & si non sint
semper mala, tamen non sunt meritoria, nisi
ex spiritali dilectione accipiant condimen-
tum. Ordinatè, ut non ad vitia & commoda
carnis & temporalem prosperitatem, sed ad
æternam salutem. Vnde notandum, quod est
dilectio carnalis, & dilectio cupiditatis, & dile-
ctio naturalis & socialis, & est dilectio spiri-
tualis. Carnalis est, quæ carnalibus nutritur: ut
inter virum & feminam in copula carnali. Cu-
piditatis, ut qui diligit pro muneribus: sicut &
canis diligit eum qui dat ei cibum. Naturalis,
hæc est inter cognatos, & propinquos sangui-
ne vel patria. Hac etiam dilectione diligimus
illa, quæ natura magis venustavit; ut pulchros
homines & alia naturaliter delectabilia, &
etiam illa quæ naturæ nostræ sunt aliquo mo-
do similia: sicut cum è duobus æquè ignotis
vni magis inhæret affectus, quia fortè nobis
similior est in natura. Eccli. 13, 19. *Dilectio
multiplex*
Omne animal di-
ligit suum simile, &c. sic & omnis homo pro-
ximum suum. Ista sicut à bonis & à malis &
etiam à brutis habetur, ita bona & mala esse
potest, licet originem trahat à natura quæ bo-
na est in se. Vnde in necessitate plus tenemur
ex iure naturali propinquiōribus, quàm extra-
neis subuenire. Socialis est, qua notos & fa-
miliares & contubernales magis diligimus,
quàm ignotos & alienos. Ista similiter per se
indifferens est: quia & bonos & malos vide-
mus eam habere; boni ad bonum, mali verò
ad malum illam conuertunt, fauendo sociis ad
quæ volunt.

S

De-

Detestatio carnalis amoris.

CAP. XXVII.

SPIRITVALIS dilectio à Spiritu sancto denominata est, à quo fluit qui amor Patris & Filij dicitur. Illa est quæ mandatur nobis à Domino: & meritoria est per se sola, & duas priores efficit meritorias, quando ab ea reguntur, scilicet naturalem & socialem. Cupidam autem non ordinat, sed tolerat & temperat, ne excedat: quia magis quærit utilitatem propriam quàm illius quem videtur amare. Carnalem verò odit & fugit, vel fugat & execratur & exterminat, nec vnoquam erit fida societas inter eas: & quantum vna ipsarum augetur, tantum altera minuitur: licet inter coniuges propter sacramenti virtutem si moderata fuerit excusetur. sed à spiritualibus qui plenam Deo voverunt continentiam, tanto magis premenda est carnalis dilectio & euellenda, quanto indecentior apparet macula in candida bysso quàm in rudi sacco. Quæ enim societas luci ad tenebras, & quæ cōuentio Christi ad Belial? Vnde bene dicitur in libro Sapientie: O quàm pulchra est casta generatio cum charitate! Sed quia solet quandoque se palliare carnalis dilectio sub specie spiritualis, sicut zizania sub tritico; vt de viridario religiosæ vitæ euelli possit aliquas eius species quasi noxias herbas ad cautelam inexpertis breuiter ostendamus, per quas dinoscatur distantia spiritualis amoris à carnali. Spirituales enim dilectio nobilis virtus est: & ideo ne vilescat admixtione carnalis amoris, sicut balsamus sophisticatus vilibus liquoribus, vel sicut aliæ nobiles species falsitatis admixtione viriantur, longè est inde & subtiliter segreganda.

2. Cor. 6, 14

Sap. 4, 8

ganda. Esa. Vinum tuum mixtum est aqua, ^{Isa. 1. 24}
 id est, amor spiritualis vitiatuſ est amore car-
 nali. Sic prauī caupones vendunt viliora sub
 specie melioris: & hoc maximē inebriatis &
 rudibus, qui nesciunt discernere pretiosum à
 vili. Ioan. Omnis homo primū bonum vi- ^{Ioan. 2. 30}
 num ponit: & cū inebriati fuerint, &c. Sic ^{Simile elegans}
 sæpe mutatur amor, qui primò bonus & spiri-
 tualis videbatur, cū discretionis & sobrieta-
 tis metas exceſſerit, in carnalem: quia astutus
 diabolus primò occultat tentationis laqueum,
 donec amor increſcat & tenax fiat (ſicut viſcus
 quo capiuntur auiculæ) vt cū ſibi mutuò
 conglutinati fuerint inſeparabili amore dile-
 ctus & dilecta, improuidos ſimul in inguine
 transfodiat carnalis concupiſcentiæ mucrone,
 cū ab inuicem iam nequeunt ſeparari. Po-
 tiùs namque ſibi mutuò conſentiunt ad quæ-
 que aperta vitia, quàm velint fidem quā iam
 ex lōgo tempore integram ſibi ſeruauerūt, ali-
 quatenus violare, vel omnia ſeruitia perdere,
 quæ ſibi mutuò impenderunt. Et licet hoc
 cum multo cordis dolore faciunt, præuālet ta-
 men amoris violentia, quæ mentis vigorem
 ſolita eſt emollire: ſicut Dalila Samſonem for- ^{Jud. 16}
 tiſſimum virum ſuis blanditiis eneruauit, &
 cæteris hominibus ſimilem effecit, & ſpiritu
 Dei effugato tradidit eum hoſtibus ligādum,
 cæcandum, incarcerādum, ad molam trahen-
 dum, circumagitandum & illudendum. Nec ^{Hoſtis}
 radio vincitur hoſtis nequiſſimus, nec labore, ^{noſter non}
 nec diuturnitate laſſatur, ſi quo modo poſt ^{dormit,}
 longa tempora potuerit efficere quod intendit, ^{nec vnquā}
 cū ad nihil aliud omni tempore vacet vel ^{fatigatur,}
 ſtudeat: nec alia cura ſit occupatus, niſi quo
 modo ſubuertat bonos, & malos præcipitet in
 deterius, & retineat in peccato, & impediāt à ^{Carnalis}
 proſectu ſalutis. Primum ergo indicium car- ^{amoris in-}
 nalis ^{dicia}

nalis amoris est, quod cum spiritualis dilectio
 spiritualibus tantum eruditionibus & ædifi-
 catoriis collationibus pasci soleat, & nugas &
 otiosas fabulas fastidiat: isti econverso pauca
 de spiritualibus, & plurima de inutilibus con-
 fabulationibus, & maxime de mutua dilectio-
 ne insatiabiliter ruminant, quantum ipse eam
 & illa ipsum diligat: ita quod ad huiusmodi
 colloquia non sufficiant horæ, non dies, non
 quælibet tempora, sed semper quando conue-
 nire possunt, copiosam habent loquendi mate-
 riam indeficienter. Secundum carnalis amoris
 indicium est, insolentia gestuum & morum,
 quando sunt pariter se taliter amantes, amo-
 rose se mutuò respiciunt: latus lateri, femur
 femori: manus ad manum tenent & compri-
 munt: deinde brachia & lacertos, humeros &
 vbera sub vestibus, & vltiora tangendo blan-
 diuntur. Aliquando amplexus & furtiva oscu-
 la iunguntur, & similia: sicut in secularibus
 amatoribus notari potest. Econverso spiritua-
 lis dilectio tantam disciplinam servat in oc-
 culto sicut in publico, quæ nec angulos quatit
 sed fugit, nisi quando secum quis habitare de-
 siderat, & soli Deo vacare. Cum homine au-
 tem colloquens maxime si vir cum femina lo-
 quitur, continet oculos, & manus & omnia
 membra sub custodia modesta: ita quod etiam
 studiosus observator non inueniret, in quo eos
 reprehenderet. Tertium est inquietudo cor-
 dis: quando sunt absentes cogitando de se in-
 vicem ubi sit ille dilectus, quid agat, quando
 veniet, quamdiu me deseruit, si de me cogitet,
 si ex absentia eius amor circa me forte in ali-
 quo repuerit: quàm longo tempore iam nihil
 mihi demãdaverit, & quid in causa esse possit:
 quomodo valet in corpore: & ita suspensio cor-
 de nec orare liberè potest, nec de Deo quietè
 medi-

meditari, vel aliud agere distracto & occupato animo circa dilectum, nisi quando audit aliquid de eo prosperum vel loquitur, hoc est ei refrigerium qualecunque. Spiritualis dilectio hæc non curat, sed quiescit in Deo, & amicum suum fideliter in oratione Deo commendat, cum fuerit oportunum sine inutili distractione, compatitur ei & congaudet sicut ratio dictauerit faciendum. Quartum indicium carnalis amoris, est, impatientia condilecti: scilicet si aliquam secum diligat, si benigne aliquam saluet, si aliqua beneficia ei exhibeat: ex quibus timet ne forte amor alterius præualeat, & erga se tepescat, inde dolet & tristatur. Spiritualis autem dilectio vult omnes secum diligere, & in hoc gaudet: quia charitas est sui communicatiua: & quanto magis dilaturatur, tanto amplius augetur: sicut ignis quo plura fomenta accipit eo magis excrescit. Quintum est ira & conturbatio: quia tantum (vt vulgo dicitur) se diligunt, quod præ nimia dilectione non possunt sibi parcere à molestia lationis. Sic enim metas excedit aliquando eorum dilectio inordinata in blandiendo: ita quandoque excedit in conturbando, maximè cum vnus alterum in aliquo offendit, non satisfaciendo sibi in his quæ desiderat, vel aliam personam vt ei videtur plus amando: quia quo tenerior est dilectio, eo molestior est offensio. Inde surgunt querelæ & impropria impensorum beneficiorum, & magnæ fidei, quæ iam perditæ videntur apud ingrati. Sequuntur etiam detestationes & iuratoriæ promissiones, quod nunquam deinceps velit ipsum diligere, qui sic retribuit sibi mala pro bonis, & odium pro dilectione. Aliquando adiunguntur clamores, contumeliæ, vituperia, maledicta, infamationes, proditiones secretorum, & multa inconuenien-

venientia huiusmodi, sicut saepe experimur. Spiritualis verò amor pacificus est, tractabilis, ignoscens errori & infirmitati proximi, & in spiritu lenitatis instruens in aliquo praecipuum delicto. Sextum est munuscula & dulces literae amatorij dictaminis, conuiuia, & morselli ab ore dilecti rapti, & quaelibet alia quae dilectus contrectauit, vel quibus usus est, quae quasi pro reliquiis venerantur, & pro memoriali conseruantur pro incontinuo continuo amoris. E contra sicut dicit Hieronymus, Crebra munuscula, & fasciolas, & zonas, & pregu-
ro. 1. ep. 2.
ad Nepot. statos cibos, & dulces & suaves amoris literas sanctus amor non habet.] Purae orationes, edificatoriae & in spiritu instructiones, & in necessitate pie subuentiones sunt spiritualis amoris fulcimenta. Septimum est inordinata dissimulatio vitiorum ad inuicem, scilicet quod ita se diligunt mutuo, quod etiam vitia sua diligunt & fouent: & excusant & astant sibi mutuo contra arguentes & corrigentes ea, confederati ad malum, sicut fur furē, adulter adulterum diligit in malo. Spiritualis autem dilectio cum omnium vitia detestetur, singulariter tamen odit ea in specialiter dilectis. Sicut enim pater magis dolet deformitatis maculam in filio quam in alieno: sic Deus peccata omnium odit, & tamen quodammodo durius punit ea in amicis suis singularibus quam in aliis. sicut apparet in Dauid qui grauissime pro peccatis punitus est. Apoc. Ego quos amo, arguo & castigo. Ostensis ad cautelam carnalis amoris indicis, quae se quandoque palliant sub specie spiritualis dilectionis, ut ignaros decipiant, ad spiritualis dilectionis profectus considerandos redeamus, & quibus gradibus constant videamus.

2. Reg. 12.
Et 24.
Apoc. 3, 19

De gradibus dilectionis proximi.

CAP. XXVIII.

DILECTIONIS proximi primus gra- ^{Primus}
 dus esse videtur, Nullum odire, nulli ma- ^{gradus.}
 lum cupere, nullius velle bonum impedire, in
 necessitare proximo auxiliū subuentionis non
 subtrahere: & breuiter, vt nulli faciat malum
 vel cupiat cum voluntatis consensu, & bonum
 proximo optet & faciat, sicut sibi velle debe-
 ret si indigeret. In his duobus consistit imple-
 tio illius præcepti, Diliges proximum tuum ^{Mat. 22, 39}
 sicut teipsum. scilicet quod tibi odis ab alio ^{Tob. 4, 16}
 fieri, tu ne alteri facias. & quæcunque vultis vi ^{Mat. 7, 12}
 faciāt vobis homines, & vos facite illis. Hęc est
 Lex & Prophetæ. Hoc enim docet lex naturæ
 & scripturæ, pariter secundū expositionem
 sanctorum orthodoxorum. Profectus dile- ^{Secundus}
 ctionis est, sic alterius profectui congaudere, ^{gradus.}
 & bonum alterius diligere quasi proprium, &
 sic eius aduersitati compati sicut propriæ, vel
 aliena lucra, sua deputare ex affectione pie-
 tatis. Ad Romanos: Gaudere cum gaudenti- ^{Rom. 12, 15}
 bus: flere cum flentibus, id ipsum inuicem
 sentientes. Item sic bona aliena vel mala sen-
 tire sicut propria. Ad Corinthios: Quis enim ^{2. Cor. 12}
 infirmatur, & ego non infirmor, &c. Vbi au- ^{29.}
 tem talis inest affectus, ibi necessario non de-
 erit subuentionis effectus, quantum patitur
 oportunitas. Sicut enim sana membra corporis
 congaudent sibi: & compatiuntur mutuò: ita
 apparet illum affectum sanatum esse à stupo-
 re insensibilitatis vitiosæ, qui iam nouit intel-
 ligere quæ proximi sunt ex seipso. Ad Ephe ^{Ephes 4, 27}
 sios: Sumus enim inuicem membra. Vnde
 Dominus noster Iesus Christus, à quo omnis
 doctrina perfectionis nobis influit, sicut mē-
 bris à

Stat. 25, 41
 Gradus
 tertius.
 bris à capite sensus & morus, deputat sibi fieri quicquid membris etiam infimis infertur: sicut ipse dicit, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Perfectio dilectionis proximi est, diligere inimicos ex affectu, & ea dulcedine erga odientes & persequentibus se affici, sicut erga singulariter dilectos, & non solum res temporales, sed etiam corpus pro fratribus ponere paratum esse, non tantum pro spe pramij martyrij, sed magis pro affectu fraternæ salutis. Hanc Christus docuit, qui pro peccatoribus inimicis suis mori dignatus est: ut illa peccata, quibus ipsum offendimus & contempsimus, expiaret. Ioannes: Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc didicerunt ab ipso sancti, qui se morti pro fratribus obtulerunt, qui se in seruos pro aliorum redemptione vendiderunt: ut Paulinus, qui ut aliorum fami consuleret, ipse fame cruciabatur: qui pro intersectoribus suis deuotè orabant, & sua benignitate, inimicorum seuitiam lenire; & malum in bono vincere studuerunt. Hanc Ioseph patriarcha, Moyses, Samuel & David, Iob, & alij quamplures sancti, multipliciter ostenderunt. Et reuera tales sunt vere sapientes, qui sic diligunt inimicos: quia centies maiora bona præstant eis persequendo quàm subueniendo, sicut qui raperet mihi talentum plumbi, & poneret in eundem locum talentum auri puri. Quid potest homini sancto nocere inimicus? Honorem mundi vel delicias vel diuitias, ex quibus nutritur carnalis concupiscentia, potest ei aduersarius subtrahere, spoliando, detrahendo, persequendo: sed ista sancti non amant: ideo non contristantur, cum ista subtrahuntur eis. Nam si ista quæ mundi sunt diligerent, & de amissis valde dolerent

dolerent, non esset charitas Dei Patris in eis. ^{1. 10. 2. 10}
 Cum ergo aufert eis mundana inimicus, quæ
 eis sunt odiosa & onerosa, cumulantur eis do-
 na spiritualia, & merita cælestia. Vnde David:
 Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa: ^{Psal. 12. 12}
 desiderabilia super aurum & lapidem precio-
 sum multum, & dulciora super mel & fauum.
 Et qui occasionem dat homini tanti lucri, me-
 ritò est ei diligendus. Matth. Diligite ini-
 micos vestros, benefacite his qui vos oderunt. ^{Mat. 5. 24}
 Orate pro persequentibus & calumniantibus
 vos, & erit merces vestra multa, & eritis filij
 altissimi, &c.

De Humilitate.

CAP. XXIIX.

Nunc dicendum de humilitate: ubi sci-
 endum, quòd vera beatitudo consistit in
 cognitione summæ veritatis, & dilectione
 summæ bonitatis, & in fruitione æternæ iu-
 cunditatis. Omnes autem virtutes ordinans
 nos ad ista tria: & ideo quanto quisque magis
 fuerit ordinatus in virtutibus, tanto magis ca-
 pax erit supernæ beatitudinis. Sicut ergo cha-
 ritas ordinat nos ad bonitatem, ita humilitas
 habet nos ordinare ad veritatem. Humilitas
 est ex intuitu propriæ conditionis vel fragili-
 tatis, voluntaria mentis inclinatio. Bernardus:
 Humilitas est virtus, qua homo verissima co-
 gnitione sui sibi metipsi vilescit. Duo sunt
 quæ admonent nos ut humiles simus, videli-
 cet: quod sumus, & quod nō sumus. Quod su-
 mus, non habemus à nobis, nec ex meritis no-
 stris: & ideo non oportet nos inde extolli, quia
 alienæ potestatis est & bonitatis quicquid bo-
 ni sumus & habemus: & inde solus ille extol-
 lendus est, cuius gratia sumus id quod sumus.

Humilitas
quid.

Tract. de re-
gradib. Hu-
militatis &
superbia.
Humilita-
tis duæ
causæ in
nobis.

§ §

Hæc

Humilitas
sanctorum

Hæc est humilitas sanctorum & magnorum, qui quanto maiores se vident, tãto magis humiliant se in omnibus quæ habent, totum red-
dentes illi à quo totum habent: quia furti reus est, qui sibi aliquid retinet de his, quæ sibi cõ-
modata sunt invito Domino, cùm ipse dicat,
Isa. 42. 8. Gloriam meam alteri non dabo. Profectum nobis libenter communicat in donis suis, sed gloriam sibi servat. Quod autem non sumus, similiter monet nos humiliari: quia vana & inanis gloria est, extolli de eo quod non est, velut si lutum gloriatur se esse aurum, & nanus iactet se esse gigantem, & mendicus credat se esse regem, & Aethiops niue candidior-
em. Apoc. 3. 17. Dicis quia dives sum, & nullius egeo: & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Hæc humilitas est pauperum & imperfectorum, qui considera-
ta sua inopia & imperfectione, in cõpara-
tione sublimitatis aliorum resiliunt in se, & ex
iudicio veritatis sibi metipsis vilescunt. Sic Dominus nos cæcos natos, per nostri ignorantiam, illuminat, lutum vnde facti sumus li-
niendo super oculos nostros: vt primò inci-
piamus nos ipsos agnoscere, deinde ipsum illu-
minatorem nostrum credendo proni adorare. Ex luto visum recipit, qui ex conditionis pro-
pria fragilitate seipsum humiliatus agnoscit.

Humilitas
imperfectorum

Hean. 9. 7

De humilitate ad nos ipsos.

CAP. XXX.

TRIPlicem verò humilitatem habere debemus. Humiles enim esse debemus in nobis, humiles ad proximum, & humiles ad Deum. In nobis debemus esse humiles, nosmetipsos ex consideratione propriae vitæ despiciendo: vt omnia quæ in nobis despici-
bilia

bilis agnoscimus, tam in naturalibus defectibus quàm fortuitis, & maximè culpabilibus & vitiosis diligenter attendamus, ut ex eorum intuitu apud nos humiliemur. Secundò in nobis simus humiles, mores & gestus humiles habendo, & verba humilia & responsa. Vnde *Ps. 34, 14* David, Quasi lugens & cōtristatus, sic humiliabar. Tertiò, ut in humilibus obsequiis, operibus, & officiis nosmetipsos exerceamus, in quibus apparet vilitas, & quæ alij horrent & despiciunt: ut sordes purgare, rusticalia opera facere, & vestibus vilioribus contentos esse, & cibis & aliis similibus. Vnde David, *Ludam 1. Reg. 6, 24* & vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis.

De humilitate ad proximum.

CAP. XXXI.

AD proximum debemus esse humiles. Primò, meliores & digniores ipsos nobis reputando, nō eos despiciendo vel temerè iudicando. Vnde Apostolus ad Philippenses, *Hu- Phil. 2, 3* militate superiores sibi inuicem arbitantes. Secundò, honore exteriori inuicem praueniētes, reuerendo, inclinādo, locum primum ubique præbendo, non eis detrahēdo, sed obediendo, obsequendo, promouēdo: & eos apud cæteros exaltare, & facta eorum commendare, laudare, & extollere, dum modo bona sint, & mala eorum tegere non fictè sed purè. Tertiò, patienter eorum infirma opera tolerare, & læsiones sustinere, si quas inferunt nobis, & malum pro malo non reddere: nec odiū, nec iurgia, nec clamores contra eos exercere, & correptiones eorum patienter recipere. *Psalm. Cum mihi molesti essent, humiliabam Psal. 34, 12* animam meam. Item proximorum alij sunt æquales

2. Cor. 13. 17

Regula
tres omni-
bus Prae-
lati obser-
uandae.Eccli. 32. 1
1. Thes. 1. 7
Luc. 22. 27

æquales nobis, alij superiores, alij subditi. De æqualibus plana est regula prædicta. De superioribus addit Apostolus; scilicet, Obedite præpositis vestris & subiaccere eis. Obedire pertinet ad impletionem iussionis eorum, subiaccere & humiliter eis subesse; quasi vicariis Dei, omni subiectione secundum Deum. De prælatis ergo tres regulas nota: Prima Ecclesiast. Rectorem te posuerunt, esto inter illos quasi vnus ex eis. Secunda ad Thessalonicen. Facti sumus paruuli in medio vestrum, tanquam si nutrix foueat filios suos, &c. Tertia Luc. Ego autem in medio vestrum sum, sicut qui ministrat. secundum has tres regulas rector inter subditos sit quasi vnus ex illis communis in victu, in vestitu, in labore, & in aliis exterioribus. Sicut paruulus in medio eorum; vt ex hoc quod præest eis non putet se sanctiorem, vel aliis sapientiorem vel digniorem: sed viliorem & obligatiorem in reddendo rationem pro se & pro illis. Sit quasi ministrans in medio eorum, infirma eorum portando & curando & exemplo præeundo.

De humilitate ad Deum.

CAP. XXXII.

Mich. 7. 9

AD Deum debemus esse humiles. Primo vt ipsum esse Deum ac Dominum & iudicem nostrum humiliter cognoscamus, & ei in omnibus obediamus, sicut serui domino suo, & opus factori suo: & si peccauerimus ei, vt cito & dignè poeniteamus, & satisfaciamus, & emendemus. Secundo, vt flagella eius humiliter toleremus, & non remurmuremus correpti: sed iustum eius iudicium commendemus, & nos correptione dignos agnoscamus, dicendo: Iram Domini portabo, quoniam ipsi pecca-

peccavi. Terriò, vt de beneficiis eius non extollamur: sed agnoscamus quòd nò pro merito nostro, sed purè pro sua bonitate dilexit nos, & elegit nos, & vocauit nos, & iustificauit & magnificauit nos. Vnde debemus ei gratias purè & humiliter referre, & nihil nobis de bonis eius ascribere arrogando. Vnde Psalm. Non nobis Domine non nobis: sed nomini tuo da gloriam.

Rom. 8, 20

Psalm. 113, 9

De triplici gradu humilitatis.

CAP. XXXIII.

LICET autem ex prædictis possint gradus humilitatis discerni, tamè vt magis in promptu sint ad intuendum, nota tres gradus humilitatis, licet multum inter se distantes. Primus est, vt homo se, quid est, id est, vilem, infirmum, inopem boni, vitiosum, peccatorem, & si quos alios defectus habeat, agnoscat & sciat: & non mentiatur sibi esse se maiorem quacunque dignitate fulgeat, & non eleuet se supra se, quasi in ventum vel super alios insolenter; nec vanas laudes hominum, vel honores quærat, & si aliquando delectat eum aliquod istorum, semetipsum redarguat & castiget quasi deceptum, & in quo veritas non sit. Vnde Psalm. Filij hominum, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendaciū? Cum enim Deo omnia possit, vt quid nò fecit nos æquales Angelis in gloria, nisi vt ipsa depressio nostra humiliet nos, ne eleuemur sicut seducti & seductores Angeli, & corruamus & pereamus? Inde est, quòd cum Deus in baptismo tollat penitus reatum peccati originalis, poenā tamen corruptionis non tollit in hac vita: vt semper maneat nobis memoriale humiliationis, quo cauti simus ne superbiamus sicut primi parentes

Primus
gradus
suā agnos-
cere vili-
tatem.

Psalm. 4, 3

rentes nostri, ex quorum superbia & transgressione omnes corruimus in culpam, & penam miseriae quam portamus, & adhuc deteriora, nisi Deus auerrat, expectamus. Secundus gradus potest dici, cum non solum se ipsum agnoscens homo, spernit se pro vilitate sua, sed etiam ab aliis sperni se patienter accipit; imò quia veritatem amat, & se priuato amore non diligit contra veritatem, etiam desiderat ab aliis reputari talis qualem se reputat, scilicet vilem, vitiosum, & ignobilem, & qualem se ipsum homo in veritate cognoscit, inquantum credit agnoscenti non obesse. Gregorius: Sicut superbi honoribus, ita plerunque humiles sui despectione gaudent: quia iudicium quod de se intus habent ab aliis sentiunt approbari. Item cum dolet homo, & fastidit honores sibi exhibitos, & vilipendit. Iste gradus alius est, & satis rari sunt, qui eum ascenderunt, etiam inter religiosos & bonos. Unde non est mirum si inopes simus virtutum, cum matrem & custodem virtutum, scilicet humilitatem, tam alienam à nobis sentiamus. Quid enim causae est, quod ille qui est diues in misericordia pater coelestis, qui etiam pro dilectione qua dilexit nos, proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quid inquam causae est, quod nos tam inopes gratiarum & virtutum reliquit, quasi non sit ei cura de nobis? Nimirum aut desidia nostra in causa est, quod non instanter quaerimus eum ut debemus: aut superbia; quia etsi quaerimus instanter, videt tamen nos Deus pronos esse ut inde extollamur, & fieret nobis ipsa donorum eius sublimatio altioris occasio ruinæ. Altiora ædificia profundiori fundamento indigent, & arbor excelsa si radicata profundè non fuerit, faciliùs ventorum impulsu euertitur. Qui ergo

Secundus
gradus est
huius gaudere
recontem-
ptu.

Gregor. 1.
Moral. 3.

Humili-
tas virtu-
tum mater
& custos.

Rom. 8, 32

Cur simus
virtutum
inopes.

ergo citò desiderat virtutis culmen attingere, studeat se in humilitatis fundo solidare: quia *Iacobi 4, 6* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Tertius gradus humilitatis est, quando etiam in magnis virtutibus & donis & honoribus homo nihil extollitur, nihil sibi ex hoc blanditur, totum illi refundens, & in integrum restituens, à quo fluit omne bonum. Talis fuit humilitas beatæ virginis, quæ cum electam se sciret ut mater Dei fieret, ancillam eius humiliter se recognouit, dicens: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Talis est humilitas Christi, qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed seipsum exinaniuit, &c. *Matth. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.* Talis est humilitas Angelorum & sanctorum in gloria, qui cum sint pleni summo bono, & honore summo sublimati, nullum motum habent de hoc superbiæ, sed sunt in se eo humiliores quo altiores in Deo: unde & ouibus in montibus in Euangelio assimilantur. Quibus propter humilitatis mansuetudinem, in montibus propter altitudinem dignitatis. Hæc est humilitas perfectorum, qui quanto maiores sunt, tanto magis humiliantur in omnibus; in sensu, in affectu, in verbo, in actione, in habitu. Vnde *Psal. Domine non est exaltatum cor meum, &c. Psal. 130, 1.* Si enim humiliatur & despicit se, qui non habet unde gloriatur, sed multa habet unde confunditur; licet bona sit ista humilitas, tamen non miranda. Ut si filius rusticus non vult filius regis putari, laudanda est in eo simplex puritas, sed non prædicanda, nec ex hoc miranda humilitas. Item si pauper se pauperem reputat, & ab aliis vult pauper agnosci, veritati consentit in istis: sed non est admirationi talis humilitas. Si verò diues se pauperibus confor-

Tertius gradus est magnis virtutibus non efferri.

Luc. 1, 48

Phil. 2, 6

Mat. 11, 29

Mat. 18, 28

Humilitas perfectorum.

Psal. 130, 1

288 S. BONAVENTURAE
conformat, & altus nihil alium sapit, & glo-
riosus nihil de gloria sibi attribuit, sed totum
refundit ei à quo habet unde gloriosus vide-
tur; hic est humilis non cogente necessitate,
sed veritatis charitate.

De patientia.

CAP. XXXIII.

Ex charitate & humilitate nascitur virtus
patientiae: hæc ordinat nos ad fruitionem
summæ pacis. Nihil enim pati molestiæ, est
pacem habere: quod fit duobus modis, scilicet
aut nullam molestiam sentiendo, quod erit
tantum in patria: aut molestias molestè non
ferendo, quod est magnanimatorum etiam in
via; & hæc est patientia. Magnanimus enim
est qui ad vniuersa sustinenda patiens est, qui
nullis passionibus perturbatur. Patientia est
æternæ gloriæ respectu, voluntaria & insupe-
rabilis perpassio laborum. Patientia alia est si-
mulationis, alia necessitatis, alia virtutis. Si-
mulationis est, quando aut pro humana gloria
aliquis patientem se in aduersis ostendit, aut
cùm interim dissimulat iniuriam quam pati-
tur, vt in aliud tempus opportunum differat
vltionem. Gregorius: Qui mala proximi ita
tolerat, vt tamen intrinsecus doleat, & tempus
retributionis exquirat, patientiam non exhi-
bet, sed ostendit.] Patientia necessitatis est, cùm
aliquis ideo aduersa vlcisci non præsumit, quia
non potest, vel non audet, timens sibi maius
ex hoc imminere dispedium, vel commodum
deperire: vt serui à dominis verberati, vel pau-
peres à diuitibus obiurgati, vel discipuli à ma-
gistris castigati. Patientia virtutis est, de qua
beatus Augustinus ait in libro de patientia:
Patientia est, qua mala æquo animo toleramus:]
hoc

Magnani-
mus.

Patientia
quid &
quoruplex

Flou. 35.
in Euang.
in med.

Aug. to. 4.
li. de paci-
entia. 2.

hoc est, sine perturbatione tristitia. Prima virtuosa est, & meretur supplicium: secunda cauta, & euadit temporale dispendium: tertia virtuosa, & meretur gratiam in praesenti, & gloriam in futuro.

De probatione patientiae.

CAP. XXXV.

OMNIS passio aut est ex eo quod negatur, vel auferuntur nobis concupita & amata: aut quod inferuntur & intentantur nobis odio habita & nociua, quae possumus diuidere in quinque, in quibus patientia discernitur vel probatur. Primum est, corporis laesio: secundum, temporalis penuria substantiae: tertium, detrimentum honoris: quartum, carorum offensio vel subtractio: quintum, tranquillitatis mentis quaecumque perturbatio. Istud tamen omnia priora sub se continet, licet etiam per se singulariter aliquoties valeat discerni, & sine aliis reperiri, ut sublata aliqua laetitia vel consolatione minus vtili vel nociua. verbi gratia: Vt cum propter pluuiam vel aliam innoxiam causam non possumus spatari, vel alios conceptus animi perficere pro libitu. Cum autem turbamur pro defectu iustitiae, vel nocumento salutis aeternae, haec turbatio non est impatientiae deputanda, sed zelo iustitiae & virtutis, nisi sit immoderata vel indiscreta. Vnde ad Corinth. Tristitia quae est secundum Deum, poenitentiam in salutem stabilem operatur, &c. Patientia directe opponitur vitio irae, sicut charitas Dei opponitur acediae, & charitas proximi inuidiae, humilitas superbiae. Sicut autem ira vitium hominem stultum, & furioso similem reddit, iuxta illud Iob: Virum stultum inperficit iracundia: ita patientiae virtus sapientem

Passio vnde nascatur.

2. Cor. 7. 26

Iob 5. 2
Patientia sapientem virum ostendit.

T

tem

Gen. 19,
8. 40

1. Reg. 3, 13

Patientia
ceteris
virtutibus
est affinis.

rem ostendit. Prouerb. Doctrina viri per patientiam noscitur. Sicut ergo pro praedictis quinque causis se non turbare, virtus patientiae est; ita pro defectu iustitiae non turbari, vitium est teporis vel obstinationis. Pro se enim quilibet contristari debet pro praeteritis defectibus iustitiae, & tunc est virtus poenitentiae; pro praesentibus, & tunc est feruor proficiendi; pro futuris, & tunc est cautela timoris. Item pro proximis contristari debet homo; moderate tamen pro temporalibus eorum defectibus; amplius autem pro spiritualibus, & quae pertinent ad salutem animae. Ad hoc autem maxime praelari tenentur, qui si patienter subditorum vitia tolerant non corrigendo pro posse, ex hac patientia non gloriae meritum sperare debent, sed iram Dei; cuius damna & iniurias, cum cauere & prohibere debuerint, tolerando fouerunt. Vnde & Heli, quia filiorum suorum mala non acriter redarguit, iram Dei cum poena sensit. Et quamuis aliqua differentia esse videatur inter patientiam, & fortitudinem, & constantiam, & magnanimitatem, & longanimitatem, & mititatem, & mansuetudinem; sicut etiam ex eorum definitionibus colligitur, tamen saepe vnum pro altero ponitur, & mutuo se inter se definiunt vel describunt. Patientia, est honestatis causa, rerum difficultium voluntaria perpassio. Fortitudo, est immobilis inter aduersa animi laborum & periculorum æqua susceptio. Constantia, est inter fluctuantes causas & personas nulla mentis trepidatione concuti. Magnanimitas, est difficultu spontanea & rationalis aggressio. Longanimitas, est spes cum longa expectatione bonorum. Mititas, est quam mentis asperitas seu amaritudo non afficit. Mansuetudo, est animi tranquillitas, alterius non cedens improbi.

probitati. Possent etiam singula istorum singulis tolerandis quoquo modo appropriari. Verbi gratia: Patiens dici potest, qui dolores æquo animo tolerat, vt Iob, Tobias. Fortis est, quem tentationum certamina non enervant, vt Ioseph. Constans, quem terrores & labores non pusillanimum faciunt, vt Machabæi. Magnanimus, qui ardua & difficilia aggredi non expauescit, vt David, Ioannes Baptista. Longanimis, quem longa expectatio à spe desiderij non frangit, vt Abraham. Mitis est, qui odientium iaculis nequaquam irritatur, vt malum pro malo retribuat, vt Moyses. Mansuetus, qui corde tranquillus est & moribus tractabilis, vt Ioannes Euangelista.

Ad quid valet patientia.

CAP. XXXVI.

VALET autem virtus patientiæ ad multa. Primò tolerabiliora reddit præsentis vite incommoda: quia aduersitas quando cum impatientia est, triplex incommodum dat: extrinsecus homo affligitur, & intrinsecus per impatientiam amaricatur, & insuper mala conscientia rodit mentem pro reatu culpæ. Secundò, patientia est magna mentis refectio: quia sicut corpus pascitur conuiuio; ita mens virtutum dapibus saginatur. Tertiò, magna est ædificatio proximorum, & tanto maior quanto rarior. Plures videmus castos, abstinentes, pauperes, semetipsos humiliantes, elemosynas facientes, orationibus instantes, bona dicentes, fide constantes: sed paucos admodum in contumeliis, & detractionibus & despectionibus humiliter patientes. Excusamus & defendimus nos, ne fortè alij scandalizentur de nobis, putantes nos esse culpabiles si taceamus:

Patientia
efficitur.

Patientia
rara est.

ceamus: cum ex hoc magis reprehensibiles iudicemur, quod per impatientiam nos vindicamus, & mordētes nos acriter remordemus.

*Rom. 12.
in Evang.*

Sicut dicit Gregorius: Imitanti Deū gloriosus est iniuriam tacendo sustinere, quam respondendo superare. Quartò, patientia purgat peccata praeiterita, & praeuocet à futuris. Quintò, auget gratiam in praesenti virtutem & spiritalium donorum.

Psal. 93, 19

Iuxta illud Psal. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificauerunt animam meam.

1 Mc. 6, 23

Sextò, meretur magnā gloriam in caelo. Luc. Gaudete & exultate, ecce merces vestra multa est in caelis. Septimò, singularis est retributrix passionis Christi. Italia enim studet rependere, qualia ab eo accepit, qui dolores nostros portauit.

Isa. 53, 4

Et haec est singularis laetitia sanctorum in tribulatione patientium & gaudentium, quod sic occasionem habent & opportunitatem aliquo modo retribuendi Domino pro illa magna charitate, qua pro nobis animam suam posuit, saltem aliquid sustinendo: quia bonorum nostrorum non indiget, ut aliquid ei de nostro dare possimus.

Psal. 15, 2

Mat. 24, 30

Cum in iudicio veniens ostendet indicia passionis suae omnibus, magna erit confusio illis, qui pro ipso nihil pati voluerunt: & magna gloria illis, qui pro ipso multa & magna patienter sustinuerunt. Signum etiam specialis dilectionis videtur, cui dat Dominus aduersa pati, quasi

1 Mc. 23, 36

impariti ei dignetur partem oneris sui portandi, sicut ille Simon Cyrenaeus crucem Dominicam portauit. Solent enim socij in via cum lassantur, rogare eos, quibus plus confidunt, & quos diligunt specialiùs, ut partem oneris sui pro se ad horam ferant: ut hoc quasi iudicium sit illis, quod maiorem habeant de eorum dilectione fiduciam, quibus onera sua portanda impo-

imponunt, quàm de illis quibus formidant imponere, ne fortè nolint æquo animo portare. Sic & Dominus qui nobiscum est omnibus diebus in via hac qua ambulamus, lassatus vsq; ad mortem labore suæ passionis, quærit quis nostrum velit ei compati, & onus tribulationum suarum, quod adhuc in corpore suo mystico, quod est Ecclesia, sustinet, secum portare: quia hanc passionem quam caput in se pro nobis instituit & sustinuit in carne, diuisit per omnia membra fidelium suorum: vt sicut oportebat pati Christum, & ita in gloriam suam intrare; ita & membra eius, si capiti fideliter compatiantur, & conglorificabuntur: sicut socij fuerint passionis; ita & resurrectionis erunt. Qui enim plus cõpassus Christo fuerit, etiam propius cum eo regnabit.

Mat. 28, 29

Luc. 24, 26

Rom. 8, 17

2. Cor. 1, 7

De gradibus siue profectibus patientiæ.

CAP. XXXVII.

GRADVS siue profectus patientiæ. Primus, vt discat homo morus iræ & impatientiæ per pugnam cohibere & reprimere, ne erumpat foras in verba vel facta illicita. Sicut ignis suffocatus fumo suo exinguitur; si autem non cohibetur crescit, & omnia quæ attingere poterit cremabilia incendit. Quatuor autem modis solet ignis extinguí, perfusione, obstructione, dissipatione, & defectu materiæ. Simili modo ignis impatientiæ deferuescere consuevit. Perfusione prudentium consiliorum: vt maturè deliberet homo quantum ei nocere possit impatientia, & quantum patientia prodesse. Quæ quia superius de remediis dicta sunt, prætereo immorari. Obstructione vel obstructione oris & labiorum, ne lingua proliliat in verba falsa & nugigerula, vel ne manus erumpat in facta furibunda. Vnde Psalm.

Gradus I.
In verba &
facta illi-
cita non
erumpere.

Quomodo
ignis ira-
impatientiæ
extingui-
tur.

T 3

Pone

Psal. 140. Pone Domine custodiam ori meo. Dissipatione, ut ad alios actus vel tractus homine conuertat, quibus abstractus obliuiscatur materiae qua succensus est ad iram: sicut cum ligna dissipantur à se inuicem, ignis diuisus deficit. Defectu materiae, ut homo abstrahat se ab illis negotiis & cupiditatibus, quae solent ministrare occupationes irae & impatientiae.

Pro. 26, 20 Prouerb. Cum defecerint ligna, extinguetur ignis; & susurrone substracto, iurgia conquiescent. Susurratio est occulta suggestio, quae hominem instigat ad materias litium. Secundus gradus patientiae est, cum ex longo usu

Gradus
Pl. Patientia non
terreret ad
ueris nec
turbari. patiendi & impatientiam refranandi, homine didicerit iam non terri vel turbari aduersis, sed quasi in loco munito inconcussus circumcurstantes aduersarios intuetur, quos nihil sibi posse nocere confidit. Tandem autem homo aduersis terretur, quoadiu aliquid diligit temporale in se vel extra se, quod timet perdere vel dolere, ut corpus, res, honores, amicos, & propriam voluntatem. Qui autem ista inordinate non diligit, sicut non valde delectatur in eis, ita nec grauiter contristatur pro eis: sicut qui uxorem non dilectam habet, nec de vita eius iocundatur, nec de morte contristatur.

Observa. Quid igitur potest tibi aduersarius nocere unde turberis? Si odit te in corde suo, malum suum intra semetipsum clausum est, & nihil te tangit poena illius. Tantum tu esto in pace apud te. Ignis in sinu alterius inclusus illum urit non te. Si verbum dixerit contra te, ventus sonans pertransit per aërem, non iaculum tibi infixit. Sicut ergo rideres si iaculum contra te missum casso vulnere aërem feriret, & te non contingeret; ita facito ad verba maledicorum. Canis latrat contra te, & ridendo pertransis; si detrahit tibi absens, non turberis; se laesit, tibi

tibi non nocuit. Ipse prodit se esse inuidum
 & detractorem; & se apud intelligentes magis
 odibile & cōtempnibilem reddit, & sic vindi-
 cavit te de seipso. Tace ergo, & alij pugnabū
 pro te, & Dominus conteret aduersariū tuum.
 Si autem incipis cum eo remordendo contem-
 dere, qui prius tibi compassi sunt, stabunt &
 aspicient vos compugnantes sicut duos gallos,
 & ambos vos despicient, & odient, & impa-
 tientia & inuidia arguent. Si ergo times de-
 tractori contra te credi, sustine humiliter, &
 patientia tua tollet suspicionem, vel mitigabit
 præsumptionem de te in cordibus aliorum. Si
 autem cor tuum vr̃itur intus ex rancore, re-
 prime intuitu securitatis vtilitatis, sicut qui vr̃i-
 tur vel secatur pro aliquo apostemate sanando;
 tolerat breuem dolorem pro spe salutis obti-
 nendæ. Et sicut oportet nos pati morsus puli-
 eum & similium bestiolarum, sic etiam susti-
 neamus cum patientia punctiones vilium de-
 tractorum. Inopes honoris non possunt si-
 ne inuidia pati laudes meliorum, quas cum
 ipsi habere non valent, dolent se solos con-
 fundi: vellent secum socios habere miserie pro
 solatio, & ideo detrahunt alijs, sicut deformis
 vellet sibi alios esse similes. Corporis autē do-
 lores & rerū amissionem, & amicorum offen-
 sas, & confusiones patienter tolerare, supradic-
 tis remedijs discitur, & maxime vsu sæpe ta-
 lia sustinendi. Vix enim aliquid in hac vita
 tam asperum est, quod vsu & studio patientiæ
 non fiat leuius ad portandum. Iuxta illud:
 Quod malè fers, assuesce & feres. In isto gradu
 nec perturbatur homo aduersis nec gaudet: sed
 sustinet & tacet. Tertius gradus patientiæ est, Gradus
 gaudere in tribulationibus: & gloriari cum ad III. Pa-
 sunt, & desiderare cum desunt. sicut famosus tientie gau-
 & nobilis tiro gloriatur cum debet tirocinium dere tribu-
lationibus

Job 6, 3

2. Cor. 12,
10.

Deut. 33, 19

contra alium nobilem exercere. Iob: Quis des-
 ut veniat peritio mea, &c. Et hæc mihi sit con-
 solatio, ut affligens me dolore, non parcat. Ad
 Corinth. Placeo mihi in infirmitatibus meis,
 in contumeliis & necessitatibus, in angustiis,
 in persecutionibus pro Christo. Deuter. Im-
 molabūt victimas iustitiæ, qui inundationem
 maris quasi lac sugent; qui excrecente amari-
 tudine cuiuslibet aduersitatis quasi lacte con-
 solationis hilarescent. Et hi victimas iustitiæ
 immolant: quia secundum beatum Grego-
 rium, maioris est meriti aduersa patienter to-
 lerare, quam bonis operibus insudare. Qui
 ergo ex desiderio placendi Deo, sibi aduersa
 aliquando infert, castigando corpus, & men-
 tem mœrore & cōtritione afficiendo; cur non
 etiam libenter sufferat, cum ab alio infertur ei
 occasio patiendi, vnde vel corpus affligitur, vel
 animus humiliatur, cum maioris sit meriti
 hæc pati equanimiter ab alio quam semetipso?
 Et qui semetipsum vilem & reprehensibilem
 iudicat; cur non patienter accipit quando alius
 idem sibi infert, quod de seipso sentit? cum
 nullius iudicium tam timendum sit post Dei,
 sicut suū ipsius? Conscientia enim cuiuslibet
 grauior in iudicio, quam omnium aliorū erit
 præter Deum. Hic apparet quod rara virtus
 perfecta. Vera enim humilitas sic gaudet ab
 alio humiliari, sicut à se: Et vera patientia ita
 libenter sustinet aduersa ab aliis illata, sicut à
 se procurata, quantum spectat ad se.

De obedientia.

CAP. XXXVII.

ET quia obedientia ex charitate & humili-
 tate & patientia nascitur, de ea aliquid ad
 ædificationem aliorū breuiter videamus: quia
 in

in omni religione summè utilis & necessaria est. Obedientia igitur est propriæ voluntatis Obedi-
 subiectio arbitrio superioris ad licita & hone-
 sta. Obediendum est autem soli Deo propter
 se, cuius serui sumus proprii; vel creaturæ ra-
 tionali vice Dei, Angelo vel homini, in his que
 Deus à nobis requirit, & quæ ad Deū ducunt.

Cur sit obediendum aliis.

CAP. XXXIX.

RATIO obedientiæ triplex est. Vna quia ^{Alij aliis}
 omnis creatura ita est ordinata à Deo, ^{cur debeant}
 quòd licet ipse Deus omnibus & singulis ita ^{subici.}
 præsit, vt ab ipso solo accipiunt quod sunt &
 habent & possunt; tamen propinquiora sibi
 non loco, sed similitudine, plenius accipiunt
 ab ipso quod inferioribus & sibi propinquiori-
 bus influant; & illa iterū suis inferioribus vsq;
 ad infimum: vt inferiora superioribus subdita
 sint, & superiora inferioribus præsent, & ea re-
 gant; vt summa mediis, & media præsent imis.
 Sic Angeli superiores inferioribus præsent; &
 celestia terrenis; & irrationabilibus rationa-
 bilia. Genes. Faciamus hominem, &c. & præsit
 piscibus maris & volatilibus cæli, & bestiis ter-
 ræ. ad Rom. Omnis anima potestatibus subli-
 mioribus subdita sit. Substantia enim diuina
 ita eleuata & segregata est ab omni creato;
 quòd inferiora immediatè motum eius susti-
 nere vel suscipere non possunt, nisi mediantibus
 superioribus, cum ipse immotus in se om-
 nia ineffabiliter moueat & gubernet: ita vt ni-
 hil sit omnibus eo præsentius, & nihil incom-
 prehensibilius. Secunda ratio est, quòd cum
 nōdum sit omnibus datum esse docibiles Dei,
 ne ignari errent à via Dei, qua necesse est eos
 peruenire ad gloriam celestem, expedit vt se-

T s quantur

quantur ducatum doctorum suorum: sicut cecus dat manum ductori ne cadat vel impingat vel erret. Tertia ratio est, ut homo qui sub Deo esse noluit peccando, & ita superbendo gratiam Dei perdidit, satisfaciat ei, subieiundo se homini propter Deum: & ita per humilitatis meritum, gratiam Dei recuperet quam amisit. Quāto maior aut & purior fuerit humiliatio & promptior, tāto plenior erit gratiae recuperatio, & gloriae remuneratio. Magnitudo humiliationis attenditur in difficultate iniuncti operis; puritas in simplicitate intentionis; promptitudo in alacritate executionis.

De triplici obedientia.

CAP. XL.

EST autem triplex obedientia, scilicet necessitatis, cupiditatis, & charitatis. Necessitate obedit, qui cogitur inuitus; & libenter esset liber si posset vel auderet: ut asinus, & serui maleuoli & similes. Cupiditate obedit, qui mercede terrena, vel pro commodo corporis vel consolatione exteriori libenter facit quod iniungitur: ut canis, & accipiter, & mercenarii, & similes illis. Quanto autem obedientia plus habet de temporali commodo vel solatio, tanto minus habet de merito corā Deo. Merces primi est euasio poenae, quam timet incurere si nō obediat. Merces secūdi, est spes adipiscendi quod desiderat obediendo obtinere: ut munus vel solatium temporale. Obedientia charitatis est, quando ex charitate Dei, & propter Deum, & propter diuinam remunerationem obeditur, largē sumpto nomine charitatis, quo tam timor poenae quā desiderium prāmij, quā affectus amoris Dei includitur, primum est incipientium, secundum proficientium,

cientium, tertium perfectorum. Item alia est
 distinctio obedientiae. Alia est generalis, alia ^{Obedien-}
 generalior, alia generalissima. Item alia specia- ^{tia disti-}
 lis, alia specialior, alia specialissima. Generalis ^{lio.}
 est illa, qua omnes fideles in Ecclesia generali-
 ter obligantur obedire suis praelatis, Papae, Epi-
 scopis, & Plebanis, in his quae canones praeci-
 piunt, & iura pro omnibus promulgata. Gene-
 ralior est, qua omnis creatura ratione utens, te-
 netur voluntatem propriam voluntati sui con-
 ditoris conformare ex arbitrij libertate: ut An-
 gelus & homo. Generalissima est, qua omnis
 creatura obedit suo Creatori; siue naturali mo-
 tu insitae conditionis, ut irrationabilia: siue
 impulsu potentiae praesidentis, ut daemones &
 malevolae mentes; quae etsi quandoque volunt
 quod Deus non vult, non tamen possunt nisi
 quod Deus vult. Specialis est illa, qua clerici
 specialiter teneantur ad obedientiam suorum
 Praelatorum, in his quae ad officium eorum spe-
 ctant, & ad ordinem clericalem: ut continen-
 ter vivere, & debitam tonsuram deferre, & si-
 milia in sacris canonibus pro eis statuta. Spe-
 cialior est illa, qua propria voluntate obligat se
 aliquis terrae personae vel religioni, ad obser-
 vantiam limitatam pro arbitrio vouentis de-
 terminatam: ut, Promitto tibi obedientiam in
 istis, & non in aliis; vel tanto tempore & non
 ultra; vel tali conditione & non aliter; vel in his
 quae regula illa iubet, & non amplius. Specia-
 lissima obedientia est illa, qua sine exceptione
 promittit quis obedientiam ad omnia, quae
 non sunt contra animam suam & regulam ta-
 lem: ubi tam ad ea quae sunt regulae, quam ad
 alia quae iubentur, se obligat bona quae conue-
 niunt rationi, & liberi arbitrij sub sunt potestate:
 cum ad irrationabilia vel impossibilia nemo de-
 beat cogi, sicut ad illicita nemo debet obedire.

De

De triplici gradu obedientiae.

CAP. XLI.

Primus
gradus est
obedire
penae for-
midine.

PR O F E C T V S vel gradus obedientiae, quantum ad illa in quibus obediendum est, colligi possunt ex praedictis, id est, obedire ad praecepta, & obedire ad aliqua consilia, & obedire ad omnia bona & possibilia. Quantum verò ad mentem vel affectum obedientis, breviter videamus qui sunt obedientiae profectus. Quanto autem quis altius in obedientiae virtute profecerit, tanto ei Deus erit exorabilior, & omnis creatura ad obediendum homini ordinata subiectior & obsequiosior. In sim^o obedientiae gradus est, ex timore supplicij obedire: sicut illi qui tantum obediunt superioribus suis in his quae praep^otorie iusserint: ad alia verò repidi sunt & negligentes, nisi in quantum communis consuetudo cogit, vel pudor humanus impellit, vel timor temporalis castigationis. Sufficit his qui huiusmodi sunt, ut mortale peccatum per inobedientiam non incidant, nec damnationem incurrant: & hoc est valde periculosum in professis obedientiam regularem: quia priusquam discutiât an teneantur facere quod iubetur, fortè mortalis inobedientiae laqueum aliquando incidunt. Sicut qui nimis appropinquat praecipitio subito, dum non cautè circûspicit, in praecipitium labitur. Cum Deo autem disputare velle stultum est, quasi velle convincere eum, ut non debeat iudicare hoc esse peccatum mortale, quod nostra opinio non vult pro mortali habere. Sua aestimatio est regula iustitiae infallibilis, non nostra argulosa opinio, quam nostram conscientiam appellamus. Solis radius nunquam facit angulum, sed semper directè in opposita sibi ferre

Simile.

uere

vere solet. Ita in nobis, siue ita videatur, siue aliter æstimemus, in professione obedientiæ non exprimimus hanc exceptionem, vt nolimus ad eam teneri, quando non adiungitur hoc verbum, Præcipio, vel, Per obediētiā hoc tibi dico. Vnde bonus obediens tam studiosè debet facere quod iubetur simpliciter, cum constat Prælatum suum tam plenè id velle, quàm si apponeret, Præcipio, vel, Per obediētiā iubeo hoc vel illud. Secundus gradus obedientiæ est, pro spe præmij potius quàm timore simplicij ad iniuncta voluntariè obedire. Iste non disputat in quo teneatur vel nō teneatur obedire: quia siue teneatur siue non, confidit sibi esse meritum, dummodo malum non sit quod iubetur, etiam si mala intentione Prælatus aliqua iuberet, quæ mala tamē nō essent: scilicet pro odio illius cui iniungeret vt eum sic tribularet: vel pro commodo proprio magis quàm pro obediētis profectu; non solum non nocet humiliter obediēti, sed etiam duplex meritum ex hoc habet, scilicet obedientiæ & insuper patiētiæ. Sicut inobediēti magis nocet bona intentio præcipientis Prælati & præcepti utilitas, ex quibus duritia eius perpenditur; ita bono obediēti magis ad profectum prouenit indiscreti Prælati præcepti fulminatio, dummodo non fuerit contra Deum: vt si quis in ira pauperi pro lapide massam argenti in gremium iactaret, pauper non indignaretur pro ira iacentis, sed iocundaretur pro argento taliter acquisito. Tertius gradus est ex sola dilectione Dei, nō tantum voluntariè, sed etiam cum gaudio obedire: non solum ad facilia, sed & ad difficilia & dura etiam vsque ad mortem: sicut Christus factus pro nobis obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Pudeat Dei seruos, tali Domino sic pigre

Secundus
gradus
obedire
spe præmij

Tertius
gradus
obedire
amore Dei

Philip. 2, 8

Obsequium

pigre

pigrè obedire pro regno cœlesti, sicut est consuetudo quibusdā; cūm secularium principum & nobilium serui pro incerto merito & pro parvissima mercede tot labores in bellis, tot pericula, tot penurias, tot etiā à dominis opprobria & verbera dura patienter sustineant, tot itinera longa in legationibus dominorum promptè subeant; nec procrastinant; nec segnitè exequuntur mandatum; nec difficultatem viarum vel pericula prætendunt; nec pactum pro labore præmittunt, sed incerti de præmio in tenera spe omnia imperata perficiunt, gloriantes quòd præ cæteris conseruis ad tale negotium sint electi. Vide quā seduli sunt circa dominos, circūspicientes in quibus eis servire & placere possint: & cūm non tam verbum iussionis audierint, quā nutum oculorum aduerterint, statim quasi præcipientes exiliunt, & anidè auscultant quid eis placeat & quid velit. Ex licet servorum Dei obedientia quantum ad affectum ex maiori fervore prodeat; tamē quo ad effectum ille videtur perfectior, qui ita promptus & constans esset ad omnia iussa implenda, sicut in servis secularibus invenitur. Sicut de sanctissimo Patre nostro Francisco legimus & primis eius sociis, qui non solum ea quæ beatus Pater eis verbo expressit promptè adimplebant; sed etiam si aliquo indicio beneplacitum eius poterant cognoscere, studiosissimè perfecērūt, sicut ab ipso didicerāt sancto Patre. Hac virtute Abraham obediuit; non tantūm exire de terra sua, & peregrinus esse in aliena, sed etiam unicū filium suū Isaac voluit immolare. Pro hac Prophete & Apostoli & alij sancti exposuerunt se omnibus laboribus, periculis, persecutionibus, & tandem morti pro Christo: de quibus Dominus specialiter dicit, Si quis vult venire post me,

Gen. 12, 1

Gen. 22, 2

Mat. 16, 24

me, abneget semetipsum, & tollat crucē suam,
& sequatur me. Semetipsum abnegat, qui sui
iuris esse recusat, & totum se alterius arbitrio
subiicit propter Christum: sicut Christus non
venit facere voluntatem suam, sed Patris sui,

100. d. 32.

De paupertate.

CAP. XLII.

CONTIMPTVS diuitiarum opponitur
avaritiæ rerum temporalium. Hic quan-
doque & paupertas spiritus appellatur. Qui-
dam autem sunt pauperes rebus & non spiri-
tu; sicut qui libenter essent diuites, sed nō pos-
sunt, ut pauperes mundi. Quidam sunt pau-
peres spiritu & non rebus; veluti qui diuitias
non pro ipsarum amore possidēt, sed pro amo-
re Dei, ut cultum Dei per eas amplificent &
defendant pauperes, vel pro amore Christi, ut
proximis inde tubneciant: sicut Abraham, Da-
uid, Iob, Loth, & Iosias, & consimiles. vel pro
obediētia principatus vel dignitates suscipiūt;
ut beatus Gregorius Papa, & alij sancti Epi-
scopi qui pauperes esse elegerant; sed iussu di-
uino aliter factum est, ut principes terræ con-
stituerentur, & dispensatores rerum Ecclesia-
sticarum præ aliis: sed in se paupertatis propo-
situm nō abiicientes, tanto laudabiliores pau-
pertatis sectatores, quanto etiam in diuitiis ab
eius amore non sunt separati. Quidam verò
sunt pauperes spiritu & rebus; qui nec habent
diuitias nec habere volunt, etsi possent cōmo-
dè sine peccato. Hi tanto feliciores sunt, quan-
to à laqueo cupiditatis elongati. Horum
sunt duo genera. Primi, qui non habentes di-
uitias, fecerunt de necessitate virtutem, nō-
lentes etiam eas habere si possent. Secundi,
qui potuerunt habere diuitias, vel habuerunt,

pauperum
varia gen-
nera.100. d. 32.
con in vita
Gregorii.l. i. c. 39.
Vide prospo-
der vita compo-
temp. d. 32.

&

304 S. BONAVENTURAE
& abiecerunt eas, & recusant habere propter
Deum.

De duplici contemptu diuitiarum.

CAP. XLIII.

Contemptus autem diuitiarum duplex est,
cum aut liberaliter effunduntur in pauperes
per opera misericordiae, & ad cultum Dei lar-
giter expenduntur: sicut sancti reges & alij
diuites fecerunt, turbas pauperum hominum
alentes, & monasteria & Ecclesias edificantes.
Aut cum penitus despiciuntur diuitiae; sicut
sancti fecerunt, in mediocritate & inopia rerum
vuentes: ut sanctus Pater Franciscus, & san-
ctus Dominicus, & alij Christi sectatores,
Euangelicae perfectionis aemulatores. Iuxta
illud: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia
quae habes, & da pauperibus.

*De quatuor causis quare contemptus di-
uitiarum consulitur.*

CAP. XLIIII.

QUATUOR autem de causis consulitur
diuitiarum contemptus. Prima, quia earum
amor retrahit ab amore Dei & patriae cae-
lestis, iuxta ipsius veritatis testimonium: Ne-
mo potest Deo seruire & mammonae, id est,
diuitiis. Sicut enim de profundo terrae tollun-
tur, ita suo pondere ad infima terrae suos de-
trahunt amatores, hoc est, in profundum infer-
ni. Vnde ait Apostolus ad Timot. Qui volunt
diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueos
diaboli, qui mergunt homines in interitum.
Secunda causa est, quia retardant hominem a
perfectu virtutum. Sicut enim oneratus non
potest velociter currere: sic mundanis curis
preffus

Diuitiae
abstrahunt
Dei amore

Mat. 6, 24

1. Tim. 6, 9

Diuitiae
perfectio-
nem pre-
pediunt.

pressus non potest in spiritu expedite proficere. Si vis ergo festinare ad patriam, si vis non teneri laqueo venantium, si vis non comprehendi in via, & in captiuitate unde euaseras non reduci, proice auaritiam, & extrahe pedem de viscosa cupiditate terrenorum. Ideo Iudei tardi erant ad reditum in Hierusalem de Babylone: quia filios & uxores & possessiones iam acquisierant in Babylone: sic & religiosi tardius desiderant coelestia, cum in terrenis coeperint dilatar. Tertia causa ratione meriti amplioris: quia quanto minus tibi de terrenis indulges, tanto amplius recompensabitur tibi de coelestibus in gloria sempiterna. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum; non portio aliqua, sed tota gloria regni. Vnde filius Dei dans nobis exemplum perfectionis, nihil possessionis voluit habere in terra: non agros, non domum vel redditus aliquos, praeter solum vestitum, quem etiam ante crucem permisit sibi auferri; ut doceret nos quod omnia relinquere non tantum consistit in non habere volendo, sed sponte omnia pauperibus tribuendo, & etiam patienter amittendo si habita vi tollantur; quod plerumque maioris est meriti quam pauperibus tribuisse: quia rarior virtus est illa tam mala aequanimiter perpeti, quam sponte operari bona. Cum ergo boni viri ob hoc solum vel maxime substantiam terrenam habere debeant, ut inde benefaciant, & ad meritum gloriae aeternae expendant; quia aliter boni non essent si terrena non pia intentione quaererent, & creaturam non propter Creatorem diligerent: debent eadem ratione non minus gaudere, cum ipsam substantiam quocunque casu amittunt, quam si eam in usus pios expendisset; eo quod eundem fructum coelestis meriti tam in patienter tolerata amissione,

Diuitiarum
contemptus
meriti est
magni.

Mat. 5. 3.

V

fione,

sione, quàm & in pia dispensatione consequi non dubitant: sicut mercator illas merces æqualiter diligit, de quibus æquale lucrum sibi prouenire confidit. Diuitias autem querere, ut in malos vsus expendantur; scilicet in vanitates, in voluptates carnis, & concupiscentias oculorum, impium est: quia per beneficium creatoris largitori eorum, scilicet Deo despectus & contumelia irrogatur. Sed ad hoc querere eas tantum, ut cumulate seruentur, stultum est: quia tantum valet congeries lapidum, sicut argenti vel auri, si nulli vsui expendatur. Quarta causa, quia temporalis substantia contemptibilis est multis considerationibus. Ex sui natura, cum terra sit ignobilius elementum inter omnia. Item quia non multum est necessaria. Modicus enim victus & vestitus & rectum sufficit homini pro necessitate ad viuendum, quod superest superfluum est. Item multis est nociua, & dānationis æternæ occasio. Item multorum patet inuidiæ, qui libenter eam auferrent habenti per multas artes. Item multo labore & sollicitudine acquiritur & seruatur, etiam cum periculo vitæ. Item non satiat appetitum habentis, sed quo plus habetur, eo inquietius fititur. Item quia tā bonis quàm malis datur: & ideo non sunt feliciores qui ea abundant; imò frequētius infeliciores: quia eis est occasio multorum malorum. Item quia diu eum homine nō perseuerat. Nam si aliter non adimitur, mors separat nos ab ea, & nihil potest homo post mortem secum deferre ex ipsa, nisi quod meruit hīc per ipsam. Sapiens ergo debet parvipendere quod vile est, & non multum laborare pro eo quod parum est utile, & fugere quod perniciosum est, & liberaliter spargere quod conseruatum perit, & distribuere fructificat, si in pauperes erogetur.

De

Nota.

Diuitia
natura
pretiose
non sunt.

De triplici gradu contemptus diuitiarum.

CAP. XLV.

PRIMUS autem gradus in contemptu diuitiarum, est nihil habere velle iniuste lueri, nec per se acquisitum, nec ab aliis datum vel relictum: & reddere omnibus debita pro posse, & de iuste habitis eleemosynam facere, & non abuti propria facultate ad peccatum superbiam, lasciuia, gula, & aliorum vitiorum. Tribus autem modis aliquis videtur iniuste bona habere: cum aut ipse male acquisiuit quocunque modo, aut ab alio datum vel venditum vel relictum aliquid est ei ab illo, qui ius in eo non habuit; aut cum nocuit alteri in rebus suis iniuste, etiam si nihil de illis habuit. In quantum enim teneor alteri restituere, in tantum mea non sunt mea, sed illius cui teneor. Vnde qui plus tenetur certis personis quam habeat, si dat alicui gratis de bonis suis, vnde scitur impotens fieri ad reddendum, qui accipit sciens, debet pro eo tantum soluere quantum accepit: cum ille sua non dederit, sed quae sunt aliorum. Secundus gradus est, nihil velle superfluum habere, sed necessariis esse contentum in victu & vestitu, hospitio, utensilibus, & obsequentium famulatu: reliqua habita pauperibus erogare vel oblata non recipere, nec acquirere supra necessitatem. Luc. Quod superest date eleemosynam; & ecce omnia munda sunt vobis. Sic monachi in Aegypto, & alij eorum similes de labore proprio victum & vestitum habentes, reliqua pauperibus distribuebant. Apostolus: Habentes alimenta & quibus regamur, his contenti simus. Sed ne nimis latos faciamus terminos sufficientiae, sciendum est quod duplex est sufficientia, indigentia & con-

Primus
gradus, nil
iniuste
possidere.

Secundus
gradus, nil
habere su-
perfluum.

Luc. 11, 41.

Hieron. 30.

1. ep. 22. ad.

Eustoch. de

custod. vir-

ginitate. 17.

fine

3. Tim. 6. 8.

V a

cupis-

De

cupiscentiæ. Sufficientiæ indigentia sufficie
sustentare naturam, vt possit ad seruiendum
Deo perdurare. & hanc sufficientiam natura
docet; sicut videmus in irrationabilibus ani-
malibus, imò & in plâis quæ contêta sunt na-
turali alimento, & ampliùs nõ requirunt. Suf-
ficientia concupiscentiæ excedit mensuram,
limites non habet nisi impossibilitatis, hoc so-
lum relinquit quod non sperat adlpsci. Diues
auarus in Euangelio eum vberibus fructibus
agri se vidisset ditatum non dixit, diues sum
& abundo, plus non cupio, quia non capio, sed
cogitauit horrea vetera destruere & maiora
facere. Prima horrea sunt iustæ necessitatis,
hæc parua sunt & paruis implentur: sed hæc
auarus destruit & maiora facit, scilicet horrea
concupiscetiæ & superfluitatis; quæ nunquam
replentur: quia semper cum plura habere co-
perit, etiam ampliora facere disponit; ad quæ
non sufficiunt iam habita, nisi adiciat adhuc
plura. sic procedit in infinitum. Cor avari est
quasi fouea sine fundo; quæ quo plus recipit,
plus deglutit, vt nunquam videatur impleta.

Eccl. 5, 9.
Tertius
gradus est,
nihil velle
possidere,
& penuriã
patri pro-
pter Deũ.
Tertius gradus est, nihil velle possidere in hoc
mundo, & in omnibus necessitatibus multipli-
cem pati penuriam propter Deum. Hoc est
efficacissimum contra avaritiam remedium;
quæ sicut ignis insaturabilis nunquam dicit
sufficit, non exstinguetur meliùs, nisi cum ma-
teria temporalis substantiæ penitus subtrahi-
tur. Hoc remediũ Christus docuit verus ani-
marum medicus, qui in omnibus illam viam
tenuit, quæ est apriissima ad doctrinam virtu-
tum, & curationem vitiorum. Diuitiæ enim
& honores seculi, & voluptates carnis sunt præ-
cipua sanctitatis impedimenta, quæ magister
virtutum & Dominus, docuit viuendo decli-

nare.

nare suos discipulos in exemplum. Matth. Si ^{Mat. 19, 21}
 vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ
 habes, & da pauperibus, & veni, sequere me. ^{2. Cor. 8, 2}
 Hæc est quam Apostolus notat, altissima pau-
 pertas, primorum sanctorum in Ecclesia, qui
 omnia reliquerunt propter Deum. Huic mul- ^{Mat. 19, 27}
 tæ virtutes & plurima dona gratiarum annexa
 sunt, quæ tamen à paucis capiuntur: eo quòd
 licet multi sint, qui quasi nihil habeant in mū-
 do, tamē admodum rari sunt in religione, qui
 non plus habere cupiāt, vel pro se vel pro aliis.
 Omne quod est melius, est etiam rarius in hoc
 mundo. Qui propter se sollicitus est in tempo-
 ralibus, relinquitur suæ prouisioni: similiter
 qui habet alios prouisores, relinquitur illis.
 Qui verò omnem sollicitudinē suam in Deum
 iacet & omnem cogitatum, habet ipsum Do-
 minum in prouisorem. Mat. Primum quærite ^{Mat. 6, 33}
 regnum Dei & iusticiam eius: & hæc omnia,
 scilicet temporalia necessaria adicientur vo-
 bis. Qui enim ex gratia vult donare cælestia:
 cur etiam temporalia & parua ab eo non spe-
 remus? Aut ergo dabit nobis necessaria in-
 quantum expedit nobis; aut vires corporis ad
 sustinendum penurias; aut spiritualem dulce-
 dinem meliorem carnali, & insuper præmium
 cæleste.

De sobrietate.

C A P. XLVI.

SO B R I E T A S est virtus qua corporis ali- ^{Sobrietatis}
 menta cum moderamine admittuntur, in ^{quid.}
 cibo & potu & somno. Sumitur etiam gene-
 raliter pro moderamine ab omni superfluita-
 te & intemperantia mentis & corporis. vnde
 dicitur: Sobria mens & sobrius sensus. Sed
 prout accipitur pro restrictione alimentorum,
 illa est quæ dicitur parcimonia vel abstinentia;

Sobrietas
varia.

& opponitur vitio gulæ vel gastrimergiæ, quæ est ventris ingluvies. Est autem alia sobrietas medicinæ, alia avaritiæ, alia hypocrisis, alia paupertatis, alia religiositatis. Medicinalis, sit propter sanitatem corporis conservandam vel recuperandam. Avaritiæ, ad parcendum expensis. Hypocrisis, pro laude humana. Paupertatis, pro necessitate penuriæ. Religiositatis, pro virtute obtinenda, pro vitiis calcandis, pro penitentia agenda, pro ædificatione proximorum, pro gloria promerenda, pro acuendo intellectu & sapientia acquirenda. Nam sicut fenestra obstructa limo obtenebratur, sic intellectus cibo obrutus obscuratur, sicut sæpe experimur. Sobrietas autem, sicut omnis virtus, tunc solum coram Deo est meritoria, cum Deus est causa prima & forma, id est, si propter Deum principaliter fiat & secundum Deum. Sicut enim Deus mundum gubernat, nec plus nec minus adhibens diligentiam quam iustum est, omnem diligentiam suam (ut ita loquamur) circa cælestia impendens: ita homo, cui minor mundus regendus commissus est, hoc est, corpus proprium, sic debet ei providere prudenter, ut nec de necessaria provisione aliquid ei desit pro posse, nec aliquid superflui impendatur, ut non deficiat ante tempus ex penuria vel labore, nec lasciviat ex abundantia vel quiete. Tota autem intentio debet esse circa optimum occupata, circa profectum animæ, in Dei notitia & amore, & in his quæ ad hunc profectum promouent & conducunt: quia non propter corpus creata est anima, sed corpus propter animam, ut illi seruiat & cooperetur ad profectum præfatum. Anima verò propter Deum creata est, ut ei inhaereat, & inhærendo suavitatem eius fruatur, & fruendo beata sit. Solius enim Dei est eam destruere & occidere, cuius

eius etiam creare & viuificare est : ideo nisi eius iussu vel permisso nihil licet nobis destruere eorum quæ ipse fecit. Irrationales creaturas permittit nos occidere, sed non irrationabiliter. Rationales vero prohibet occidi, id est, homines, nisi secundum leges ab ipso promulgatas. Vnde iudices secundum leges diuinas iudicantes, non sua, sed Dei auctoritate malefactores occidunt: quia ipse præcepit, Qui hoc vel hoc fecerit, tali pœna puniatur. Sicut autem non licet cuiquam alterum occidere; sic nec semetipsum: cum nemo plus alterum teneatur diligere, quàm semetipsum. Semetipsum autem occidit, qui indiscretè se per abstermentiam & per alios labores debilitans, ante cogitur deficere quàm requirit ordo naturæ: licet aliquos deuotionis feruor vel pura simplicitas excuset. Ad Rom. Rationabile Rom. 12, 1 sit obsequium vestrum.

In quibus consistit sobrietas.

CAP. XLVII.

SOBRIETAS in tribus consistit: in qualitate, in quantitate, & modo. In qualitate, ut non delicata & pretiosa aut sumptuosa requiratur, sed simplicia, quibus valeat sustentari natura, & gula non irritari, & quæ de facili possunt haberi. In quantitate, ut non nimis & sæpius quàm decet, sed temperatè: ut sit refectio corpori, non onus. Infirmi sunt liberi ab utraque lege. In modo, ut non importunè requiratur, nec impetuosè & indisciplinatè & inordinatè sumatur: sed modestè, maturè & religiosè: sicut in priori formula nouitiorum tractatum fuit. Sic enim sapit suauius, sumitur iucundius, reficit salubrius, minus grauat stomachum, & facilius digeritur, & minus peccatur, & est honestius & religiosius. Valet au-

Sobrietatis
eis grandis
utilitas.

2. Cor. 9, 27

tem sobrietas ad illa quæ suprà dicta sunt. Valet etiam ad satisfactionem pro peccatis: ut sicut corporis voluptate peccamus, ita & eius castigatione emendemur. Item ad carnis lasciuia reprimendam: ut quæ impingua insolens & inobediens facta est, macerata discat spiritui obedire. Ad Corinth. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Item ad corporis sanitatem: quia noxios humores desiccatur, quos crapula & quies superflua generare consuevit. Item ad solitudines mundanas abscindendas: quia qui modicis contentus est, modica habet providere. Item ad multarum virtutum habilitationem. Sobrius enim agilior est ad bonum, castior est, minus habet inuidendi materiam, magis cautus in lingua, promptior ad deuotionem, & purior in affectu ad sapientiam acquirendam, sensum magis vigilem facit & subtile, & memoriam hominis tenacem. Item ad aliorum ædificationem: quia qui exteriora nostra ordinata videt & temperata, coniciunt quid de interioribus æstiment quæ non vident. Minus etiam sumus eis graues ad recipiendum nos in mensa, videntes quod modicis contenti sumus, & quod facile possunt nobis satisfacere: minus etiam aliis mendicis nociui sumus: quia quo plura ab hominibus petimus, eo minus aliis mendicis dandum relinquimus. Et hoc verè est quoddam genus rapinæ, quod à paucis aduertitur, cum aliquis ultra necessitatem veram mendicat, unde alter magis indigens patitur detrimentum: quia postea superueniens non inuenit, quod iste præueniens præripuit. Item valet ad meritum gloriæ, tam pro seipsa quam pro virtutibus sibi cōnexis: quia quo magis hinc nobis de voluptate subtrahimus, eo magis & hic spiritualibus, & illic cælestibus deliciis abundabimus.

De

De triplici gradu sobrietatis.

CAP. XLVIII.

PRIMVS gradus sobrietatis esse potest, à ^{Gradus} ^{primus.}
 crapula & ebrietate cauere, & debita tem-
 pora & horas in comedendo seruare: ne ieiunia statuta leuiter frangantur, vel tempore incongruo epulis & potibus temerè inferuiatur: & ne magis ad luxuriam quàm ad naturæ refectionem edendo vel bibendo studeatur.
 Eccles. Væ terræ cuius rex puer est, & cuius ^{Eccle. 10.} ^{16.}
 principes manè comedunt. Pecus quod solum
 ventri seruire nouit, seruat in edendo vel bibendo modum naturæ conuenientem: sic & homo debet qui regitur ratione: alioquin melius esset ei carere ratione, quàm non regi ab ea, quia non peccaret carens ratione. Secundus ^{Secundus.}
 gradus esse potest, etiam à quibusdam licitis abstinere: vt à carne, vino, lacte, piscibus vel pulmentis, sed asperiori victu contentum esse, scilicet pane rudi & pulmento non condito: vel sæpe ieiunare, & à delectabilibus abstinere, & quæ magis appetuntur, vt religiosi & deuoti solent & pœnitentes. Ad Rom. Bonum est ^{Rom. 14, 21}
 non comedere carnem, & nō bibere vinū, &c. ^{Nu. 6, 20}
 sicut Nazaræi, & filij Rechab. Dan. Caro & ^{Ier. 31, 6}
 vinum non introierunt in os meum. Tertius ^{Dan. 10, 3}
 gradus est, sic domuisse gulam, & sic docuisse ^{Tertius.}
 palatum, vt homo solis sit contentus illis, quæ extremæ sufficiant necessitati, in qualitate & quantitate cibi & potus: vt quo simplicior est victus, eo magis diligat. & si delicata aliquando sumere oporteat, non delectationē in eis, sed solam necessariam refectionem requirat.
 Ad Romanos: Carnis curam ne feceritis in ^{Rom. 13, 14.}
 desideriis.

V. S.

Alia

*Alia distinctio graduum abstinentiae
vel sobrietatis.*

CAP. XLIX.

Gradus 1.

POSSET & alia distinctio dari de profes-
sionibus abstinentiae vel sobrietatis. Primus
videlicet gradus, patiēter carere cum nō potest
haberi cibus vel potus delectabilis, non contri-
stari cum non habentur interdum desiderata:
sicut quidā si quando non habent quē in men-
sa desiderant, cōtristantur, indignantur, mur-
murant, verecundiam abiciunt, & non cogi-
tant professionem suam, & quōd aliquādo di-
uites seculi non habent omnia quā cupiunt,

2.

quanto magis pauperes & mendici! Secundus
gradus abstinentiae est, velle carere pro Deo
etiam illis quā possent haberi, amore sobrie-
tatis & paupertatis & boni exempli. Sic boni
& fideles serui Dei saepe ditiores hospites prae-
tereunt, & apud pauperes hospitantur: & lau-
tiora fercula prohibent sibi dari contenti sim-
plicib⁹ & paucis, amore Dei & pro aedificatione
aliorum. Ad Corinth. Omnia mihi licent, sed
non omnia aedificant. Nam licet secundum
Euangelium liceat comedere quā apponūtur,
tamen magis aedificat si lauta & multa nobis
apponi non permittamus: quia sicut recipien-
tes decet liberalis hospitalitas; ita nos decet re-
ligiosa frugalitas: quam etiam nos fortius con-
uenit defendere, quā illos suam secularem
ostendere honestatem: qua volunt nos abundē
procurare. Quamuis autem illa vice videntur
contristari, quōd non permittimus eos suę de-
uotioni satisfacere multa ministrando; tamen
apud se de nostra temperantia aedificantur, &
alio tempore recipiunt nos hilariū, quo mi-
nus sumus eis onerosi, & ubi modō paucos

rece-

1. Cor. 10,
21.

receptores habemus, ibi tunc plurimos habere-
mus, cum intelligerent quod nos pauperes pa-
scere comode valerent. Tertius abstinentie gra-
dus est, posse sine difficultate abstinere ab habitis
delectabilibus; vel tantum inde fumere puram
necessitatem: & hoc non amore delectationis,
sed recreationis. Et quamvis quo ad paupertatem
maior virtus sit, non habere quod cupias;
tamen quo ad fortitudinem abstinentie maius
est, posse appetitum retrahere ab usu & dele-
ctatione presentis voluptatis, quam absentia
non desiderare. Securius autem est fugere de-
lectationes carnales: quia saepe victi sunt in
certamine qui nimis voluerunt esse securi. Et
qui ex presumptione victoriam sibi spon-
derant, victi & confusi didicerunt quod stul-
tum est se committere periculis praeliorum,
ubi possunt opportunè vitari. Facilius in litore
non submergeris, quam in gurgite aquarum.

Quod virtus tenet medium vitiorum.

CAP. L.

SCIENDUM tamen est, quod virtus te-
net medium vitiorum, & in utroque latere,
tam à dextris quam à sinistris, vitiis est obfes-
sa: ita ut si modicè à discretionis tramite de-
viaverit, iam virtus non sit. verbi gratia: Par-
cimoniam vel abstinentiam si metas suas excedit
in superfluitate alimenti, declinat in vitium
gulæ. Si nimis modicum admitrat de necessa-
rio alimento, vitium indiscretionis incurrit,
per quam vires corporis destruat, vigorem men-
tis extinguat, naturam debilitet, & bona quæ
promereri potuit negligat, & vitam citius peri-
mat, vel sensum perdat; vel si vires recuperare
debeat, tanta postmodum studeat cura corpus
suum reficere commodis & fomentis, quanta
prius

prius indiscretè eadem subtraxerat ei. Simili-
 ter contemptus diuitiarum si vltra quàm iu-
 stum est, congreget temporalem substantiã, in
 auaritiæ vitium cadet. Si nihil temporale velit
 ad vsum admittere, ex tali indiscretionē nece-
 bit naturam fame, frigore, & ægritudine. Pa-
 tientia si nimis declinat impatientiæ vitium,
 incidit in torporem, vt zelum iustitiæ perdat,
 & dissimulet tam in se quàm in alijs vitia cre-
 scere, quæ deberet persequi & vlcisci. Homili-
 tas dum in se nimis timet extolli ex indiscreta
 abiectione sui, perdit confidentiam salutis vel
 profectus spiritualis. Charitas proximi si indi-
 scretè teneatur, facit proximo fauere vel co-
 operari in detrimētū salutis propriæ vel illius:
 vt qui periurat amore proximi, & alijs multis
 modis. Castitatis amor aliquos membra viri-
 lia sibi met amputare fecit, & dum voluerunt
 tentationis ardorem temperare, se periculo
 propriæ interfectionis exposuerunt. Agilitas
 boni operis quandoque sic fugat pigritiam, vt
 quietem deuotionis extinguat. Spiritualis læ-
 titia sic acediam vel tristitiã declinat, vt quan-
 doque in dissolutionem incidat & vanam læ-
 titiam. Taciturnitas verba otiosa declinans,
 quandoque vtilia & necessaria retinet in de-
 trimentum proximi & sui. Obedientia si in-
 discretè sit, ita fugit propriæ volūtatis vitium,
 vt obediat superiori etiam ad peccatum: cum
 tamen obedire magis Deo oporteat, prohi-
 bent omne peccatum, quàm cuius homini
 præcipienti peccatum. Et sic de alijs virtuti-
 bus sentiendum.

Quòd vitia se esse virtutes mentiuntur.

CAP. LI.

ET quia virtus tam nobilis & venerabilis omnibus & præ omnibus est, quòd etiam vitiosi eam super omnia venerantur: ideo & vitia quandoque se virtutes esse mentiuntur, & velamen virtutis assumunt; vt aut securius dissimulentur & non arguantur; aut etiam laudem virtutis assequantur. Vnde videmus ea quandoque etiam à quibusdam religiosis & studiosè exerceri, & ex auctoritate quasi pro virtute defendi: ita vt vera virtus eis in aliis quandoque displiceat, & eam pro vitio despiciant & impugnent, & interpretentur esse vitium quòd virtus pura est. & econtrariò virtutem asserant quod est verè vitium, sed virtutis colore velatum. verbi gratia: Paupertas spiritus, id est, voluntaria pro Christo paupertas, magna & vera virtus est, quam multi religiosi profitentur: & tamen videmus plures sub prætextu necessitatis, pietatis, & honestatis diuitias desiderare in pecunia, in prædiis, in ædificiis, vestitu & victu, & libris, & aliis quæ verè diuitiæ reputantur; ita vt satiari nequeant: quia etiam si quod cupiunt haberent, si quis plus offerret, acciperet plus, vsque ad magnam quantitatem, quia non dicerent sufficit, nolimus plus habere. Econtrà parcè viuere & paucis esse contentum, tenacitas & auaritia appellatur, quasi non audeant vti his quæ habent. Silentium tristitia appellatur, maturitas amaro, zelus iustitiæ temerarium iudicium dicitur. Quies deuotionis, pigritia vocatur. Corporis castigatio indiscretio censetur. Simplicitas stultitia creditur. Timor Dei, litigiosa conscientia aestimatur. Fugere publicum, singularitas

gularitas vocatur. Cauere scandalum, hypocrisis iudicatur. Ecce quomodo virtus proscribitur, & perversè vitium interpretatur. E conversò autem plerumque dissolutio, socialis iucunditas putatur. Curiositas ædificiorum & librorum, & aliorum, honestas habetur. Laxa conscientia, libertas deputatur. Corpus delicatè fouere, discretio reputatur. Garrulitas, affabilitas dicitur. Invidia fraterna, zelus iustitiæ dicitur. Duritia & inclementia, rigor ordinis putatur. Avaritia acquirendi, prouisio fidelis nuncupatur. Astutia, prudentia nominatur. Elatio, auctoritatis ostensio monstratur, zelus & contentio, ordinis defensio appellatur. Iactantia de bonis, ædificatio proximi vult videri. Detractio, detestatio vitij, alterius vult putari. Conformitas vitiosa, vult credi fuga singularitatis: & torpor negligentiae vult humilitas videri. Pusillanimitas altiora se non querere. Inquietudo enagandi & negotiandi, vult agilitas dici bene operandi. Prodigalitas, largitas vult videri. Et sic de alijs. Sciendum itaque est, quòd discretio spiritus medium virtutis iter eligit, nō declinās ad dexterā vel ad sinistram, regia gradiens via, ne dicat bonum malum, vel malum bonum, ponendo lucem tenebras, & tenebras lucem, diuidēs diem virtutis à nocte vitiorum: ne angelum satanae pro Angelo lucis recipiat, verū à falso distinguens, & quod bonum est tenens.

318. 5. 20

De castitate.

CAP. LII.

Vide D.
Hieron. in
illud ad
Tim. 1. Opus
Epist.

CASTITAS est sobrietatis filia, & nutritur ab ea, sicut e conversò luxuria nutritur à ventris ingluvie. Membra enim genitalia sub ventre posita, ex eius redundantia in libidi-

libidinem resoluuntur. Sic etiam econuerso, ventris exinanitio humorem luxurię arefacit; sicut cum fons obturatur, riuulus ex eo profuens desiccatur. Vnde pro generali regula ab omnibus spiritualibus hactenus obseruatum est: Qui castus esse desiderat, studeat sobrietati: quia sine ea non diu castitas est segura, & cum proficiente proficit, & cum decresecente decrescit: licet quidam sine ea modò sibi met aliud nescio qua præsumptione promittant. Omnis laus in fine canitur. Nec credo, tot & tantos virtutum inquisitores, qui prædictam secuti sunt regulam, in sua æstimatione deceptos. Vnusquisque enim in sua arte sapiens est. Et studiosi virtutum fiunt in earum exercitiis sapientes. Studiosi verò deliciarum & diuitiarum secularium, efficiuntur in earum provisione prudētes. Luc. Filij seculi huius prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Castitas est virtus origine celestis. Hanc ipsi Angeli sancti ab ipso Domino omnium virtutum fontali principio primitus didicerunt, & indeclinabiliter seruauerunt. Hanc summus & vnus magister noster, qui in calis Angelorum magister est Christus Dominus noster, de celesti schola ad terras, publicè docendo attulit, & matrem suam gloriosam virginem perfectam & primam post se huius disciplinæ magistrā, in cathedra virginalis mundiciæ cæteris mirandam & imitandam præfecit.

Sine sobrietate nemo castus.

Luc. 16.

Castitas virtus celestis.

De quatuor utilitatibus castitatis.

CAP. LIII.

CASTITAS quatuor facit in præsentia. Corpus mundificat; sicut è contrario luxuria inquinat. ita vt si non esset alia merces castitatis quàm præsens mundicia, nec aliud

lexu-

luxuriæ supplicium nisi eius fœditas, castitatis honestas esset amplectenda, & turpitudine luxuriæ horrenda. Item mentem liberam facit & expeditam: quia nec pro uxoris provisione; nec pro filiorum educatione sollicitum reddit; nec affectus dilectionis ad coniugem & ad filios ligat; nec spiritus zelotypiæ castum exagitat; nec sollicitus est quomodo uxori placeat, vel qualiter hæredes diuites faciat; nec quærit generos vel nurus; nec est seruus affinium suorum, soli sibi viuens, & pro se solo sollicitus est, in seipso quiescens. Multa sunt de quibus oportet coniugio ligatos esse sollicitos, ita quod illa carnis delectatio, nullo modo est eis tam iucunda, quam anxietas variarum curarum quas patiuntur onerosa; quas Apostolus tribulationem carnis appellat. Vnde idem Apostolus ad Corinthios: Volo vos sine sollicitudine esse, &c. Item conscientiam lætificat: quia gratum Deo præstat obsequium, qui carnis dulcedinem respuit, quam mundus pro magno concupiscit. Lætificat autem, quia Deo placet, Deum placat, & Deo proximate facit; & Dei offensam cauet in delectatione carnali, & præmium cælestis meretur, & Deum auctorem munditiæ per castitatem imitando sequitur, cum sit gloria magna sequi Dominum, qui nos præcessit in munditia castitatis, virgo virginis filius, virginum sponsus. Item tam hominibus quam Angelis amabilem facit & spectabilem. Hominibus, quia tam boni quam mali venerantur eam: Angelis, quia cum naturaliter omne animal diligat simile sibi, etiam Angeli casti, homines castos familiariter diligunt.

De his quæ valent ad acquisitionem castitatis.

CAP. LIIII.

AD castitatis autem acquisitionem & profectum & obseruationem, valent ea quæ suprà posita sunt de remedijs luxuriæ, scilicet Lib. I. c. 39 alienatio & separatio feminarum à viris, & consortium contubernale castorum, quorum exemplo doceatur. Item deliciarum fuga, quæ nutriunt carnis illecebras. Item exteriorum sensuum custodia, vt non videat vel audiat vel tangat vnde tentetur. Item otij deuotio, quod est ianua omnium vitiorum, maxime carnalium. Item custodia interiorum cogitationum & affectionum cordis, per quas coluber primò caput venenatum ingerit. Item orationis frequentia, qua obtinetur auxilium à Deo contra omnes impugnationes.

De diuisione castitatis.

CAP. LV.

PROFECTVS vel gradus castitatis pluribus modis distinguuntur. Est enim castitas coniugalis, vidualis, & castitas virginalis. Est etiam castitas alia in actu, alia in affectu. Quidam sunt casti corpore, sed non mente; & quidam casti mente, licet corpore oporteat eos reddere debitum coniugale.

De gradibus castitatis prout religiosis competit.

CAP. LVI.

NUNC de gradibus castitatis sicut religiosis competit videamus. Primus gradus est continentia ab actu carnali, cum pro-

Gradus 1.
Actu carnali & motibus non consentiens

X

posito

Gen. 19, 26

Mat. 17, 29

Jo. 16, 33

Mat. 12, 29

Luc. 11, 22

Gradus 2.
Maceratio
ne carnem
spiritui
subiugare.

posito sic manendi, & omnibus illicitis motibus consensum negandi. Iste gradus cum adhuc vicinus est terrenae voluptati propter novitatem conversionis, vapor tangit eum carnalis tentationis, quasi foetor Sodoma ardentis. Ne igitur quasi vxor Loth retrospiciens pereat, festinet ad montem, & sublimioris castitatis gradum laboret attingere ut saluetur, ne pereat in scelere civitatis, in peccato luxuria, quo plurimi perierunt. Primus iste gradus est adhuc in labore pugnae, & in incerto victoriae, cum sola voluntas cum adiutorio gratiae pugnat contra quatuor hostes, scilicet carnis pruritus, & affectionis appetitum, mundi provocamenta ad libidinem, & daemonum suggestionem: & ita sunt quatuor contra deos. Confidat tamen voluntas bona, & inhareat fideliter ei qui dicit: In mundo pressuram habebitis; sed confidite, ego vici mundum. qui etiam diabolum fortius alligavit, & spolia diripuit, & citò inimicos eius convertet ad pacem, & subiiciet exactores suos, scilicet carnis, & libidinosum pruritus, & affectionis illecebrosi appetitum. Secundus gradus est, cum per macerationem carnis, & per alia spiritualia studia affectus mundatur, & caro ita spiritui subiugatur, ut rarius & minus tentetur: ut quamvis adhuc non plenè careat concupiscētiarum stimulis, quasi spinarum aculeis, & Iebusæus adhuc intra terminos habitationis eius lateat, tamen ita depressus sit & imminutus, ut etiam facili labore sederet eius commotio: & imperando magis quàm reluctando insurgentem compescat, nisi fortè ex propria negligētia vel desidia vires resumere, & gravius impugnare permittatur. sicut filiis Israel Dominus minatur, quando ex negligētia propria, hostes qui sibi à Domino sunt subiecti, noluerunt delere: ideo

ideo Dominus noluit eos à facie eorum dele-^{1ud. 2,38}
 re, vt per quæ peccauerant, per hæc & puni-
 rentur; vnde postea sæpius ab eis grauiter tri-
 bulati sunt & subiugati. Si hostibus vitiorum
 fideliter resisteremus, quando nos impugna-
 re incipiunt; non solum non vinceremur ab
 ipsis vlla vice; sed etiam ita debilitarētur, quòd
 postea rariùs auderent nos impetere, & si im-
 peterent, facillè vincerentur, donec penitus
 delerētur, quòd vix auderēt resurgere: sed te-
 pidè reluctando damus eis vires & ausum sæ-
 pius & acrius nos deinceps impugnādi. Sciē-
 dum tamen, quòd aduersarius quando fortiter
 vincitur, aliquando diu expectat, quòd de eo-
 dem vicio non impugnat, donec interim dis-
 suescat homo pugnare: & tunc iterum subitò
 improuisus irruit, vt improuidos tanto secu-
 riùs prosterнат, quanto ad repugnandum in-
 uenit imparatos. Exemplum de illo qui super
 hostem irruit, quando iam arma deposuit, &
 se ad quiescendum composuit, & adiutores
 suos post prælium dimisit: quia imminētis
 pugnæ suspicionem non habuit. Machab. Sic^{1. Mach. 2,}
 hostes Iudæ bellum constituerūt in die sabba-^{32.}
 thi, populo in quiete & ocio existente; & ita
 plurimos occiderunt. Semper ergo simus pa-
 rati hostib. viriliter resistere: quia ipsi nō quie-
 scunt nos impugnare, etiam si videātur quie-
 scere. quia hoc ipsū cessare ab impugnatione,
 impugnare est: quia hoc ipsum cessare, non ab
 impugnatione quiescere est, nec clementiæ
 eorum, nec lassitudinis; sed astutiæ & fraudis.
 Vnde Nehemiæ quarto dicitur: Nesciant ho-^{2. Esd. 4, 11}
 stes & ignorēt, donec veniamus in medio co-
 rum & interficiamus eos. Inimicus cū in^{Prou. 26, 34}
 corde tractauerit dolos, si submiserit vocem
 suā cessando à suggestionē, ne credas ei: quo-
 niam septem nequitia sunt in corde ipsius.

X 2 Qui

Gradus 3.
Carnis
illecebras
vix senti-
re, sed pro-
sus exe-
crari.

Castitas
perfecta

Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius, &c. Tertius gradus castitatis est, ita domitas habere carnis concupiscentias, quod vix rarissime & tenuissime sentiantur; & ex affectu talem induisse castitatis amorem, ut horreat & ira detestetur omnes carnales motus, quod quasi nauseam inde patiatur; nec possit audire tractari de operibus carnis, nisi cum horrore & execratione. Si quando vero pro utilitate aliorum, de matrimonialibus casibus aliquid tractandum occurrit, ita quietos motus carnis suae sentiat, ac si de luto, vellis, lapidibus aut similibus tractaretur. Et cum per soporē somni humorum redundantia naturaliter se resoluit, ita quietē & insensibiliter profuant, ut nec torpium phantasiarum imaginationibus illudatur, nec sensu foedae delectationis titilletur. Ista est perfecta castitatis descriptio, prout in hoc peccati corpore potest a rarioris & perfectissimis obtineri. Ut autem stabiliter in hoc gradu & continue perseuerent, puto ad hoc privilegium requiri singulare: eo quod supra naturalis possibilitatis metas esse videatur, in carne vivere, & carnis vitia non sentire. Frigidi tamen ex natura vel ex debilitate corporis, carnis moribus plerumque carere possunt; ut patet in senibus & infirmis, qui carnis moribus plerumque carent: quia ex debilitate corporis & defectu naturae multum frigidi sunt. Sed mentis castitas cum praedicta carnis puritate, ex sola virtute cum Dei gratia possidetur. Vnde & Propheta hoc quasi prodigium miratur cum dicit: Venite & videte opera Domini, quae posuit prodigia super terram, auferens bella tentationum carnalium usque ad fines terrae i. ad terminos motus. Sequitur ergo: Vacate & videte quoniam ego sum Deus, exaltabor in gentibus, &c. Vacatio

notae

notat quietem, visio intentionem: quia bellis
 vitiorum sopitis, & hostibus subiugatis, mens
 iam valet in se quiescere, & Deo intendere; &
 intelligere quoniam ipse est Deus, qui tam
 potenter potuit, & tam pie voluit impetus ten-
 rationum & vitiorum opprimere; & pacem
 quam per scripturas saepe promittit homini-
 bus bonae voluntatis donare. *Leuit. 25, 6* Dabo pa-
 cem in finibus vestris; & dormietis, & non
 erit qui exterreat, auferam malas bestias, &c.
 Qui Deo vult intendere, necesse habet vacare
 & se super se leuare. *Thren. 3, 26* Bonum est praesto-
 lari cum silentio salutare Dei, &c. Sedebit so-
 litarius & tacebit: quia leuabit se super se. *Psal. 54, 8*
 Elongavi fugiens, & mansi in solitudine. Ex-
 pectabam cum qui saluum me fecit, &c. Va-
 candum est à concupiscentiis & à perturbatio-
 nibus, & ab occupationibus mundanis. Ita
 tria maxime impediunt vacationem spiritua-
 lem. qui autem nihil concupiscit in mundo
 pro se vel pro charis suis, iam non habet unde
 turberetur: quia nihil timet amittere commodi,
 honoris vel rerum. Et si eximat se à factis alie-
 nis, ut nec curiosè discutiat, nec temerè iudi-
 cet ea, nec occupetur cogitando ea & tractan-
 do, potest se tanto liberius ad interiora trans-
 ferre intuendo, quanto ab exterioribus est ma-
 gis expeditus. Nam qui superioribus vult in-
 tendere, debet ab inferioribus liber esse. Auis
 si habet pennas ligatas vel infectas vel praeci-
 sas, non potest se in altum volando subleuare.
 In spiritualibus illa sunt superiora quae inte-
 riora, quo ad experientias spirituales.

X. 3

Incipit

Incipit processus septimus.

CAP. LVII.

ET quia de voluntatis profectu supra tractatum est, qui consistit in ordinata affectuum dispositione, in qua attenditur actus vitae perfectio; consequenter ad contemplativae vitae profectum appropinquare considerationis passibus studeamus: eo quod volentibus in spiritu proficere, istud non inutile videatur.

De profectu vitae contemplativae.

CAP. LVIII.

IN contemplationis profectu primus status vitae religiosae, scilicet processus sapientiae consistit, habens intelligentiae lumen, & suavitatis internae saporē. Vnde sapientia, i. sapida scientia. Dictum est autem supra, quod profectus siue perfectio spiritualis vitae, in tribus principaliter consistit: in rationis illuminatione, in voluntatis rectitudine, in memoriae iugi circa Deum occupatione. Memoria ut in Deum intendere iugiter assuescat, ei que inhareat, quinque vias terere & frequentare addiscat, quae sunt: lectio, collatio, meditatio de Deo, oratio, & contemplatio. Lectio & collatio bonae sunt, quasi semina & materia meditationis. Vnde qualia vis tibi meditati vel oranti occurrere in cogitatione, talibus colloquiis, lectionibus, aut negotiis prius occupare stude memoriam: quia qualis liquor vasi infunditur, taliter redolebit: & quales herbas in horto cordis tui plantaveris, talia semina germinabunt. Collatio spiritualis instruit intellectum, affectum inflammat, memoriam bonae & sanctae cogitationis prole fecundat. Sicut ē conuerso

Lib. 1. c. 4
& seq.

Memoria
quinque
modis
Deo in-
herere do-
cet.

conuerso otiosa fabulatio tempus perdit infructuosè, affectu in frigidat, inutiles cogitationes cordi inserit, conscientiam rodit, profectum spiritualem impedit, poenam meretur. Lectio talis frequentetur, de qua postea non sit inutile in oratione cogitare, quæ illuminet ad Dei notitiam, accendat ad eius amorem, mores bonos instruat, animet ad tolerandum aduersa, mundi contemptum ingerat, desiderium patriæ celestis inferat, doceat discernere inter vitia & virtutes, & vincere tentationes, & alia vtilia ad salutem. Lectionem sæpe interrumpat oratio, sicut & alias actiones: ut sæpe mens ad Deum eleuetur, à quo omne bonum fluere necesse est.

Hieron. glos.
1. 2. ad Rom.
celsio: &

De intentione.

CAP. LIX.

IN T E N T I O nostra aliquādo mouetur pro Deo, aliquādo ad Deū, aliquando in Deum. Pro Deo mouetur in actione, quam pro ipso specialiter facimus, licet de ipso interim nō cogitem⁹. Ad Deū mouetur in lectione & aliqua meditatione, quando de Deo est quod tunc mente versamus, & quodāmodo circa Deum; licet in ipsum quasi ad secundā personā mētis intuitum non dirigamus. In Deum mouetur in oratione, quando mens ipsum cogitat, & ipsum amplectitur, eiūque affectu deuotionis adhæret. Quid autem horum vtilius sit simpliciter, est sciendum quod illud quod magis vnit hominē cum Deo, scilicet oratio, cum tota beatitudo hominis sit in Deum transformari. Alia tamen, quo ad quid quandoque vtiliora sunt: ut cū propter obedientiā vel charitatem proximi intermittitur oratio, & operibus pietatis insititur, vel cū discitur in quo magis ad bene placitum Deo seruiatur.

De tribus modis orandi.

CAP. LX.

2. Orandi
modus vo-
calis.

ORANDI tres sunt modi. Vnus vocalis, per verba composita & vsitata: sicut cum psalmos, hymnos, collectas, & alias orationes vel laudes compositas, ad excitandam deuotionem vel soluendum debitum recitamus. Triplex autem est attentio. Vna superficialis tantum: vt scilicet attendat quid dicat, quem psalmum interim dicat, vel quam antiphonam vel orationem. Fructus attentionis huius est, quod non cogitur repetere cum sciat se dixisse. Pro labore etiam corporis, quem bona intentione Deo orando obrulit, quo se cogit seruire Deo, mercedem qualemcumque merito expectabit. Alia attentio est literalis, qua homo sensum literalem tantummodo attendit, quid exterius verba sonent. Hæc dat fructum, cum aliquid sonat in superficie deuotum, vt ibi: Miserere mei Deus, &c. & in similibus locis, vbi etiam ab illiteratis si tantum verba intelligerent, aliqua deuotio caperetur. Sed illis verbis pertransitis, vbi intellectus mutatur verborum, & deuotio refrigescit. Qualis enim deuotio haberetur ex literalis sensu in istis verbis: Qui emittis fontes in conuallibus, &c. quæ tamen omnia ibi scripta sunt iuxta sensum spiritualem. Tertia attentio est intellectualis, quando ex verbis psalmodiæ quæritur sensus spiritualis: vt cum historia exitus filiorum Israël ex Aegypto, & plagarum Aegypti referatur ad spiritualem nostram ereptionem de peccato vel seculo, vel ad peccatorum submersionem in fluitibus compunctionis, & dæmonum cruciatus, & multa alia. In tali attentione est maximus fructus: quia & erudit animam per spiri-

psal. 103.
26.

spiritualem intelligentiam, & afficit eam per deuotionis affectum: & iste precipuus est orationis fructus. Secundus modus orandi est saepe efficacior per verba proprio affectu formata: ut cum Deo familiariter confabulatur verbis suis, vel etiam utitur verbis alterius affectui suo consonantibus, quasi coram Deo praesente cor suum effundens, vel necessitates suas conquerens, vel peccata confitens & misericordiam postulans: gratiam perens, & auxilium implorans contra tentationum pericula & tribulationum grauamina vel quascunque suas vel suorum necessitates. Hic modus orandi magis requirit opportunitatem solitudinis vel silentij circa se, & otij & quieris, quo plenius & securius se in Deum effundat affectus. Maior etiam in eo labor est capiti & corpori: ideo non potest ita frequens esse vel durabilis, sicut prior in prima & secunda attentionis specie, maxime debilibus corpore: & aliqui indiscretè eam frequentantes destructi sunt. Vnde tales saepe & breuiter sic orent & leuiter, ut ex frequentia à Dei familiaritate non elongentur, & ex breuitate & leuitate non destruantur.

2. Orandi
modus,
per verba
affectu
proprio
formatus.

De diuersis affectibus & imaginationibus diuersarum personarum in orante, & in eo quem orat.

CAP. LXI.

Secundum autem diuersas causas, hic modus diuersarum personarum format affectus, & voces in orante, & diuersarum personarum imaginationes in eo quem orat. Aliquando enim homo personam rei assumit, coram Deo iudice astans cum tremore, & dicens Deo: Noli me condemnare. Item, Non intres in iudicium meum cum

Job 10, 1
Psalm. 142, 2

Mat. 6, 13

Orationis
Dominice
brevis &
dilatanda
explicatio.

Psal. 78, 8

Psal. 50, 13

Ira Dei
gravissima

Psal. 50, 2

Psal. 24, 11

cum seruo tuo, & his similia. Hoc oramus cum dicimus: Libera nos à malo, scilicet æternæ damnationis. Aliquando quasi obsessus ab hostibus tentationum, tribulationum, & non valens per se effugere, insuper timens se offendisse Deum, & per peccata sua meruisse ut tradatur hostibus, inuocat auxilium, dicens: Ne memineris iniquitatum nostrarum, &c. Item: Ne proicias me à facie tua, &c. Præter finalem damnationem nulla Dei ira grauior, quam non defendere à peccato. Hanc maximè meretur superbia & ingratitude & incuria, ut homo profundius cadere permittatur. Hoc est contra quod oramus: Et ne nos inducas in tentationem peccati. Inducere Deus dicitur, cum non custodit ne inducamur: sicut inducere dicitur cor peccatoris, cum per gratiam non emollit internæ vnctionis. Hoc maxime in pugna tentationis & tribulationis onere timendum est, ne suo pondere nos opprimat & in peccatum deiciat. Alioquin opranda esset tribulatio non horrenda: quia animam purgatorem redderet, & maioris esset meriti viriliter toleranti. Aliquando quasi seruus qui gratiam domini perdidit peccando, supplicat sibi peccata sua & negligentias suas ignosci, quas commisit, omittendo debita & perpetrando illicita, vel ea quæ debuit negligentius & impurius persoluendo, dicens: Secundum multitudinem miserationum tuarum Domine dele iniquitatem meam. Item: Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo, multum est enim, &c. Hoc petimus, dicendo: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: quia ea benig-nitate debem⁹ dimittere in nos quomodolibet peccatibus, quæ desideram⁹ nobis dimitti quod peccamus. Aliquando quasi mendicus & pau-
per.

per coram diuite patrefamilias procumbens,
 & inopiam suam ostendens, flagitat panem
 gratiæ amplioris, quo confortetur, quo conso-
 letur, & sustentetur ad resistendum malis. Tri-
 plici autem pane indigemus, quem nos instan-
 ter ab amico cōmodari posseere debemus: hoc
 est, cælesti, spirituali, & terrestri. Cælestis, est
 corpus Christi, Ioan. Pater meus dat vobis pa-
 nem de cælo verum. Spiritualis, est verbum
 Dei, & gratia interna mētem ab interiori in-
 edia virtutum, & donorum alimento reficiens.
 Psalm. Panis cor hominis confirmet. Terre-
 stris, est victus & alimentum quo corpus hīc
 sustentari necesse habet: quia esuriem & sitim
 aliter temperare non potest. Hunc poscimus,
 dicēdo: Panem nostrum quotidiana num da no-
 bis hodie, sine quo nullo die subsistere vale-
 mus; omni enim hora Dei gratia indigemus;
 & ideo semper eam postulare iubemur ad om-
 nia aggredienda. Aliquando quasi filius patri
 per omnia parere & placere affectans, patrem
 deuotissimē orat, vt eum à voluntatis suæ be-
 neplacito in nullo discrepare patiatur, in acti-
 bus, & voluntatibus, & moribus, ad omnia &
 in omnibus eum sibi ita conformem faciens,
 vt nihil in eo paternos oculos offendar, hoc so-
 lum sibi reputans solamen, & super omnia de-
 siderans, vt ipse cælestis Pater tantū suam in
 eo voluntatem perficiat: siue exercendo in ad-
 uersis, siue consolando in prosperis, siue depri-
 mendo, vel quocunque modo sibi magis pla-
 cet. Verē filialis & fidelis affectus est, nulla quæ
 sua sunt quærere, non comoda, non hono-
 res, non consolationes: sed solummodo placi-
 tum pij Patris. Magnū est hoc à Deo petere,
 & magnum obtinere, vt tales nos in hoc pecca-
 ti corpore faciat, vt illi summæ veritati pla-
 ceamus, & ab eius directionis regula non de-
 uiamus.

Triplex
 panis indi-
 gemus
 omnes.

Ioan. 6, 32

Ps. 103, 26

uiemus. Nihil melius, nihil vilius in mundo
 posset nobis conferre etiam summus Pater,
 quàm tales nos facere ut ei per omnia placea-
 mus. Vnde Psalm. Ad te confugi, doce me fa-
 cere voluntatem tuam, &c. Hoc petimus cum
 dicimus: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in
 terra; ut sicut illi superni ciues ad voluntatem
 tuam sunt dispositi, ita & nos hîc pro modulo
 nostro ad voluntatis tuæ beneplacitum dispo-
 namur. Aliquando anima quasi sponsa Dei in
 ipso vnico dilecto suo quiescere desiderans, &
 eius frui solum amplexibus ardentè sitiens,
 pro cuius amore omnia ei inferiora viluerunt,
 quia sitim suam aliter temperari non sperat,
 nisi tota illic transeat vbi eum facie ad faciem
 irrepercussa videat acie, flagitando precatur
 hoc citius adimpleri, cupiens cum beato Apo-
 stolo dissolui & esse cum Christo: quia multo
 melius est tam iucunditate fruitionis Dei,
 quàm securitate euasione mali: & quia magis
 esset ad placitum illi summæ veritati, quàm
 possit in hoc corpore quantumcunque profi-
 ciens fieri: quia dum sumus in hoc corpore,
 peregrinamur à Domino, & in multis offen-
 dimus omnes: ita ut si dixerimus quia pecca-
 tum non habemus, nosipsum seducimus, & ve-
 ritas in nobis non est. Cum enim peccatum
 dicatur auersio à summo bono, & ad bonum
 inferius cōuersio; in quātum inde auertimur,
 in tantum peccato non caremus: & qui magis
 auertitur, magis peccat; & qui minus, minus.
 Nihil autem inde auerti, non est peregrinan-
 tium, sed peruenientium: quia etsi voluntatis
 intentio vtrunque ei adhæret, affectus tamen
 sæpius hinc inde distrahitur, memoria multis
 aliis occupatur, & intelligētia cecutiens ipsam
 veritatis lucem purè non intuetur. Ex his fit,
 quòd aliquando in inferioribus istis impelli-
 mur

Psalm. 142, 9

Phil. 1, 23

2. Cor. 5, 6

Iacobi 3, 2
& Ioan. 1, 8

mur ut cadamus, nisi à Domino sustentemur. Unde gemens dicit Propheta: Sitiuit anima mea ad Deum viuū, quando veniam. &c. Hoc oramus, cum dicimus: Adueniat regnū tuum. Ac si dicamus: Pōdere peccati & corpore prægranati nō valemus ad illud citiūs volare: Adueniat igitur regnū tuū, & nos celeriter hinc assumas, ut ab ista miseria liberemur. Interim in nobis operare tibi regnū in iustitia & pace & gaudio Spiritus sancti. Aliquando quasi inebriatus spiritu, immemor sui met homo Deo deditus, & ei per amorem inhærens, super omnia ipsius gloriam & honorem promoueri, & eius notiā ad omnes dilatarī desiderans, tam pro ipsius quā pro aliorum salute rogat Patrem, ut sanctificationis suæ notiā omnibus manifestet, infideles ad lumen suæ cognitionis vocando per fidem, & fideles ad gratiam suæ sanctificationis conuertendo per amorem, & rebelles per ostensionem suæ potentiae vtiliter contundendo; & quasi nō possit vel nolit sine aliis cœlesti gaudio frui, anhelat & satagit plures secum trahere orando, docendo, bono exemplo præcedendo, & quocunque alio modo honorem Dei & proximorum salutem & profectum spirituale promouendo. Et hoc affectu videtur loqui Apostolus ad Romanos: Tristitia est mihi magna, & dolor continuus cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, &c. Moyses quoque eodem affectu videtur orasse, dicens: Aut dimitte populo tuo noxam hanc: aut si non vis, dele me de libro tuo quem scripsisti. Non quòd Apostolus vellet à Christo separari, vel Moyses deleri; sed quòd affectum quem ad proximorum salutem habebant, euidentius exprimere nō valebant; quasi non reputantes sibi esse plenum gau-

Psalm. 41. 2

Rom. 9. 3

Exod. 32. 32

gau.

Oratione
Dominica
omnes no-
strae peti-
tiones cō-
prehēdun-
tur.

gaudium introduci ad epulas caelestes, illis quos diligebant & pro quibus mori optabant, foris fame perituris. Hoc oramus, cum dicimus: Sanctificetur nomen tuum, ut nominis tui sanctificatio nobis plenius innotescat, quo te perfectius agnoscere & amare & reuereri possimus, & sanctitatis tuae similitudinem induendo, tibi Patri sicut veri filij conformemur: ut vnus tecū spiritus efficiamur, in tuam transformati claritatem. Hanc orationis formam Christus docuit, & his septem petitionibus omnia petenda conclusit, & omnes orationum affectus comprehendit, sicut patere potest diligenter intuenti. Dignitatis autem ordinem in petendis seruauit: & ideo quae ultima hic ponitur, illam ipse primò ponit. Quid autem plus peti potest, nisi liberari à futurae dānationis malo, custodiri in discrimine praesentis tribulationis, peccata nobis ignosci, gratiam augeri & infundi, ut ad voluntatem Dei viuamus, & regnum eius consequamur, & honorem nominis eius videamus ad omnes peruenire, & sanctitatem eius ab omnibus cognosci & imitari, siue singulatim siue commixtim. Quidquid oramus, ad aliquid, vel aliqua respicit: quia aliquando pro vno obtinendo singulariter oramus, aliquando duo vel plura simul petendo proponimus: & sicut solēt orantes coram principibus, ut petitio eorū sit efficacior, modò commendare ipsotum clementiam quos rogāt, modò proprias aggrauare misérias, ut ad misericordiam citius flectantur; modò aduersarij accusare fraudes & malitias, ut sibi sit in auxilio, hosti in odio: sic & nos in oratione facere debemus corā Domino, sicut sacrae Scripturae eruditione docemur.

De

De gratiarum actione.

CAP. LXII.

SUNT adhuc duæ species orationis, scilicet gratiarum actio & vox laudis, largè sumpto nomine orationis, secundum quod oratio dicitur pia mentis in Deum intentio. Gratiarum actio, est omnia bona à Deo data * sentire, & pro his eum laudare corde, voce, & opere. Gratiarum agimus, cum bona quæ accepimus, gratias Dei, non nostris meritis ascribimus. Laudare Deum, est Deum laudabilem intelligere, & eius magnificentiam cum exultatione & admiratione extollere, vel pro eo quod in seipso est, vel pro his quæ facit. Gratiarum Deo agimus, cum de bono quod nobis ab ipso profuit, eius bonitatem commendamus. Ad gratiarum actionem pertinet, beneficia quæ accepimus, diligenter recolere, subtiliter intelligere, fideliter confiteri, studiosè servare, benefactorem diligere, & eius offensam cauere, & gratiam acceptam non otiosè negligere, sicut ille piger servus, qui abscondit pecuniam domini sui: sed ad id ad quod datur eam exercere, & inde non inolescere vel extolli. Ad gratiarum actionem accendit septuplex consideratio: triplex circa ipsum beneficiū, duplex circa benefactorem, & duplex circa eum cui præstatur beneficium.

Gratiarum
actio quid
* al. sentire.

Mat. 25, 18

De septuplici consideratione, quæ accendit ad gratiarum actionem.

CAP. LXIII.

BENEFICIUM commendatur, si est nobile & pretiosum in se, si est utile accipienti, si est multiplex & sæpius iteratum. In benefactore

Deus benefactor
& eius
grandis affectus
considerandus

factore duo considerata sunt: Nempe si sit magnæ dignitatis: & si magno affectu dat beneficium. In illo cui præstatur beneficium, duo similiter considerata sunt: si vilis est & contemptibilis, si indignus & immeritus: qui non meruit sed demeruit, vt tale beneficium reciperet à tali. Hæc omnia in diuinis beneficiis excellentissimè reperimus. Ipse dator est summus omnium & immensæ dignitatis, à quo magnum est si dignetur etiã cogitare de nobis. Tanto etiam affectu & beneuolentia dat beneficia sua homini, quod si etiam modica daret, grater essent recipiēda: charitas enim ei⁹ supereminet omni sciētiæ, ita quod à nullo sensu potest æstimari. Ipsa beneficia eius, quibus in nobis operatur salutem, tam pretiosa sunt, quod nullo pretio sunt condigna. Quid enim potest condignum gratiæ Spiritus sancti excogitari, quam dat fidelibus suis? vel corpori Christi & sanguini & gloriæ cælesti, præter alia absque æstimatione & numero, quæ ab eo percepimus? Quanta utilitas nobis ex his donis proveniat p̄set qui valet: vt iustificatio à peccato, gratia sanctitatis, adoptio filiorum Dei, consolatio interna, defensio à periculis, consortium Angelorum, & beatitudo corporis & animæ ex visionis Dei fruitione. Istæ & aliæ sunt utilitates beneficiorum Dei. In his omnis felicitas consistit. Quam sæpe nobis ista conferat attēde. Quoties enim perdimus per peccatum gratiam, toties reddit nobis offerendo, si volumus recipere. Item quoties abutimur donis eius, vel negligentes sumus in eius seruitio, vel ingrati, vel elati de donis eius, toties meremur ea amittere, siue sint spiritualia siue temporalia, vel corporalia: & quoties non auctum demeremur, toties dat. Quibus autem tanta beneficia præstet tantus Dominus,

in

Beneficia
Dei stu-
dio: & con-
templanda.

Quanta
quibus
Deus præ-
stet.

in promptu patet. Quid enim sumus nisi pul-
 uis & cinis, miseri & inopes, repleti multis mi-
 feriis, expositi omnibus periculis, & penè ni-
 hil à nobis nisi labi continuè: & tamen cum
 ista vilitate & miseria Deo omnipotenti re-
 belles sumus, & pro dilectione & beneficiis
 reddimus ei contumelias & contemptum, in-
 obedientes, negligētes, ingrati & elati. Quan-
 ta est ergo pietas Dei, illis tanto affectu & stu-
 dio sic benefacere, qui beneficia eius nec ag-
 noscere, nec conseruare, nec regratiando dig-
 nē recipere student? Benefacere merenti, iu-
 stum est. Benefacere nihil merenti, sed tamen
 humiliter petenti, pium est. Benefacere nec
 promerenti nec desideranti, magis est pium.
 Piissimum autem & nō nisi diuini cordis est,
 benefacere contemnenti & aduersanti; & hoc
 vili & seruo proprio, & figmento suo. Gratia-
 rum actio meretur bona accepta conseruari &
 augeri, & ad maiorem profectum conuerti, &
 maiorem fructum inde prouenire. Verbi gra-
 tia: Qui dono sapientiæ gratus fuerit, quod ac-
 ceptum cōseruatur in eo ne perdat, augetur vt
 plus & pl^{us} sapiat, & vt maior utilitas inde pro-
 ueniat, tam in proprio merito, quàm in alio-
 rum ædificatione. Econtrā ingratitude mere-
 tur amittere quæ habet, nec alia accipere, &
 quæ retinet infructuosè tenere, & fraudari
 præmio, & maius supplicium mereri pro neg-
 ligentia & contemptu. Cui enim plus dona-
 tum est, plus repetetur ab eo. Ex semetipso
 potest quisque perpendere, quàm detestabile
 sit vitium ingratitude: cū hoc omnes odio
 habere soleant in aliis quibus benefecerunt, si
 nullas vel paruas ab eis inde gratias acceperint
 vel amorem. Et ideo non indignationis est,
 sed clementiæ in Deo, quandoque negare pe-
 titā ingratias: ne fortè grauioris culpæ reatum

Luc. 12. 48

Y

in-

incurrant, si pluribus beneficiis acceptis, plus
fiant ingrati.

De laudatione Dei.

CAP. LXIII.

• et admi-
rabile.

LAUDATIO Dei dignissimus est affe-
ctus: & nascitur ex consideratione diuinæ
bonitatis, & ex admiratione profunditatis
sapientiæ Dei, & ex stupore altitudinis diuinæ
potentiæ, & immensitate maiestatis; quæ de
ipso vel per catholicam doctrinam fidei intel-
ligimus; vel per operum eius vestigia colligi-
mus; vel per illuminationem inspirationis in-
ternæ puro mentis intuitu contemplamur.
Omnia quæ de Deo cogitari vel dici secun-
dum veritatem possunt vel sentiri, non nisi
laus ipsius sunt: eo quod nihil in Deo sit, nisi
summe laudabile & * amabile & veneran-
dum: & quanto perfectius cognoscitur, tan-
to veriùs laudatur, & ardentius amatur. Di-
uinæ laudis amplissima est materia: quia
tam ipse Deus, quàm omnia opera eius do-
cent eum super omnia laudabilem esse. Lau-
dare Deum, est eum laudabilem cognoscere &
ostendere. Vnde Sancti, omnes creaturas non
solum rationales, sed irracionales & insensibi-
les, ad Dei laudem inuitant, quia omnia opera
eius ostendunt eum laudabilem in se, & in
omnibus agnoscitur laudabilis eius virtutis
potentia; & prouida sapientia, & clemens mi-
sericordia, benigna patientia, & tolerantia,
iusta meritorum retributio, larga remunera-
tio, & incomprehensibilis super omnia eius
dignitatis exaltatio.

De septuplici materia laudis Dei.

CAP. LXV.

SECVNDVM ista septem, intelligimus
 Septuplicem Dei laudis materiã, cui om-
 nia quæ laudem Dei sonant, possunt includi.
 Sex enim sunt principalia Dei opera, ad quæ
 omnia alia reducuntur. Septimum verò non
 est opus, sed ipse operans Deus, in se quies-
 cens, & ab omnibus operibus suis superleua-
 tus. Horum figura sunt opera primorum sex
 dierum, quibus Deus omnia fecit & comple-
 vit quæ fecerat Deus in sex diebus. Sed
 cum omnia fecisset Deus in sex diebus, & nihil
 in septimo legatur addidisse quo facta perfice-
 ret, sed potius ab omni opere cessasse & re-
 quieuisse, quomodo ea perfecit si nihil addēdo
 fecit? nisi quia per hoc nobis datur intelligi,
 quod omnis creatura de se imperfecta est, &
 ipse Deus est omnium operum suorum per-
 fectio; & in ipsum reflectitur omnis creatura
 à quo fuit sicut in primam causam; ex quo
 omnia per causam formale; per quem omnia
 per causam efficiētem, in quo omnia per cau-
 sam finalem; & hoc fit per glorificationem
 rationalis creaturæ, in qua clauduntur omnes
 aliæ creaturæ, cum propter rationalem crea-
 turam omnia reliqua sint creata, & ipsa sit
 omnium capax per intellectum & naturæ si-
 militudinem: & hoc maximè apparet in ho-
 mine, cui ad serviendum omnia ista visibilia
 sunt creata. Primum opus Dei potest dici
 creatio, in quo laudabilis apparet eius mira-
 virtutis potentia, quod tam multa, tam mag-
 na, tam varia, tam solida, tam nobilia virtute
 plena potuit sic facile, sic subito, sic decenter,
 ex nihilo producere, & sic naturaliter collo-
 care:

Per sex
 opera Dei
 mirificè
 docet Deus
 semper
 laudandū.
 1. opus
 Creatio
 omnium

607.114

2. Gubernario conditorum.

3. Redemptio generis humani.

4. Iustificatio nostra.

care: cū extra mundū nihil sit, supra quod mundi moles quasi super basim collocetur. Sap. Si virtutem & opera eorum, id est, visibilia & factorū mirati sunt, intelligant ab ipsis, quoniam qui hæc constituit, fortior est illis. Secundum opus Dei est vniuersorum gubernatio, in quo euidenter apparet laudabilis sapientia prouidentia Dei: quia nihil omnium quæ sunt, a maximo vsque ad minimū latet eius scientiam, sed omnium nouit proprietates, virtutes, operationes, & singulorum multiplices rationes naturales & casuales, quare singula sine sicut sunt, & non aliter. Et hæc omnia præordinauit sic, vt quasi naturaliter vel casualiter videantur fieri: tamen ita librata sunt in eius prouidentia, vt nunquā excedant dispositionis eius limites, & omnia bonis cedunt in bonum per eius prouidentiam, & malis in malum per eius æquitatis iustitiā. Et licet in his & in aliis specialiter dicatur laudabilis videri eius potentia & prouidentia, vel alia in Deo laudabilia: tamen in singulis eius operibus omnia simul intelliguntur, sed causa breuitatis transeo. Tertium opus Dei est humani generis redemptio: in quo specialiter apparet laudabilis clementia eius misericordia, qua nostræ miseræ compatiens, decreuit nostram naturam assumere, & debitum satisfactionis nostræ pro peccato nostro moriens exolvere; & sic nos de mortis debito eripere, & in pristinam restituere dignitatem. Quid clementius, quid misericordius cogitari possit, quā summū Dominum pro vilis seruo fieri minimum, innocentem pro reo liberando se morti tradere, pro inimicis glorificandis in gloriā fieri, & ab ipsis pro quibus patitur, se occidi permittere? Quartum opus Dei, est opus iustificationis nostræ: in quo laudabilis apparet eius patientia sustentia, qua peccato

peccatores non solum patienter tolerat, sed & benignè à peccato iustificat, & à peccato defendit, & gratiam merendi donat, & occasiones merendi providet, & sacramenta quasi gratiæ vasa instituit, ut per ea infundatur gratia iustificationis à peccato, & Spiritum sanctum dat fidelibus ad compunctionem & consolationem, & ad varias virtutes & gratiarum operationes, faciens de inimicis amicos Dei, & filios & hæredes, liberum arbitrium ad bonum promouens, nec tamen libertatem auferens: inuoluntarios faciens voluntarios, non cogendo sed inspirando & occasiones procurando.

Quintum opus Dei, est iusta meritorum retributio, quo ad reprobos: in qua laudatur eius munditia, qua detestatur omne vitium & peccatum, & omne bonum diligit, & congaudet quasi sibi condecienti. Laudabilis est eius iustitia, qua malum impunitum non patitur, & secundum meritum suum locat in peccato perseverantem: & quo fructu se spoliavit peccator, priuat eum, & fructum operum suorum facit eum in tormentis gustare. Et laudatur eius sapientia qua scit etiam de malis eligere bona: & cogere sibi seruire in pœna, qui nolebant ei subesse in culpa. Et ordinat omnia malis cedere in pœnam, quæ hinc conuerterunt ad peccatum, ut corpus, intellectum, tempus præsens: & alia quæ data eis fuerant vel oblata ad occasionem merendi & gloriæ augmentum, quæ ipsi conuerterunt ad peccandi instrumentum: sed iustitia Dei conuertit ad cumulum pœnæ. Corpus per quod hinc peccauerunt, illic in pœna recipient: & per hoc plus cruciabuntur. Intellectum ad temporalia conuerterunt: & per hunc inexcusabilius accusabuntur. Tempus quod ad seruiendum Deo acceperant, in peccato consumpserunt: & ideo sine fine punien-

5. Reprobos
borum pœna
nitio.

6. Glorifi-
catio bea-
torum.

tur, sicut hic finem non posuerunt in peccatis
ut qui peccant in suo æterno hic, puniantur in
æterno Dei illic: & qui in Deum infinitum sem-
per peccauerunt, in infinitum quo ad duratio-
nem poenarum crucientur. Laudatur & boni-
tas Dei, qui hanc malorum poenam ordinat ad
beatorum lætitiā, qui talia per Dei gratiam
euaferunt. Ita autē ordinatur per Dei iustitiā
reprobatorum dānatio, sicut per eius bonitatem
beatorum saluatio. Sextum opus Dei est
gloria beatorum: in qua laudatur eius larga &
mirifica remuneratio, qua pro paruo & breui
merito æternam & ineffabilem Sanctis dat in
cælo gloriam, & lætitiā & felicitatem, & om-
nia eis ordinat in bonum, tam bona quā ma-
la, & propria & aliena; & non solum mala poe-
næ, sed etiam mala culpæ; ut de bonis propriis
glorientur, & de alienis congaudēdo delecten-
tur. De malis propriis gaudent quæ euaferunt;
de alienis quod similia non inciderunt. Gau-
dent de propria felicitate quæ est multiplex.
Gaudent de omnium electorum gloria, tam
multipliciter quā multiplex est omnium glo-
ria simul tam in numero quā in magnitudi-
ne: & de quolibet sicut de se gaudent: qui tan-
tum diligunt illum habere quæ habet, quod
nollent ea habere ut alter careret eis. Sed de
gloria Dei tanto plus super omnem & suam
& Sanctorum gloriam gaudent, quanto
plus Deum diligunt supra seipsos & supra om-
nes alios, & maximè cum gloria Dei infinita
sit: & ideo supra omnem mensuram debet esse
gaudium de gloria eius; licet creatura non va-
leat infinitè diligere & gaudere. & adhuc gau-
det quisque se diligi ab omnibus, sicut dili-
gunt seipsos. Insuper gaudet se diligi à Deo
plus ineffabiliter quā à seipso. Et omnium
gaudia sibi gaudent esse communia, & ad ple-
nè

nè participandum exposita : & hauriunt de omnibus quantum capiunt, & capere possunt sicut proprium. Ibi erit gloria spirituum & corporum. Ibi videbitur Deus secundum diuinitatem facie ad faciem, & secundum humanitatem gloriosam in quam desiderant etiam Angeli prospicere. Sicut etiam certi sunt electi se gloriam illam habere : ita certi sunt quòd nunquam possunt eam amittere. Ibi est satietas sine fastidio, & desiderium desiderati plena adeptione. Ibi plena & pura laus resonat de omni corde laudantium Deum, pro tam magnifica bonitate eius, quæ eos ab æterno ad hanc gloriam prædestinavit. Posset qui vellet ista sex opera Dei, in quibus est omnium operum eius consummatio referre ad primorum sex dierum significationem : ut opus creationis assignetur primæ diei, in qua post omnium materialium creationem facta est lux, distinguens noctem & diem : quia spiritualis creatura à corporea est distincta luce intelligentiæ rationalis. Opus gubernationis significatur per opus secundæ diei : in qua aquæ superiores interpositione firmamenti distinguuntur ab inferioribus : quia cælestia quantum situ distāt à terrenis, tantum & qualitate, & tanto nobiliori modo diuinas influentias recipiunt, quibus iuxta modum sibi congruum ordinantur. Opus redemptionis significatur opere tertiæ diei, in qua aquis inferioribus segregatis à terra, terra apparuit arida & fructifera : quia peccatis totum genus humanum occupantibus semotis ab Ecclesia & apud infideles remanentibus, Ecclesia diuersis gratiarum germinibus fecundatur. Opus iustificationis significatur opere quartæ diei, in qua luninaria cæli facta sunt : quia per solem charitatis, & lunam fidei, & stellas aliarum virtutū, corda fidelium illuminantur.

Elegans
collatio
præceden-
tium cum
operibus
sex dierū.

minantur, & vitam, & ordinē, & meritorum vigorem quali per lucem & calorem syderum consequuntur. Opus iudicationis & condemnationis reproborum significatur opere quintæ diei, in qua ex aquis natantia & volatilia facta sunt: quia ex eodem genere hominum, alij eleuantur sursum ad cælestia per gratiam, alij relinquuntur in reatu damnationis, in qua nati sunt per meritū culpæ originalis & actualis. Opus glorificationis significatur per opus sextæ diei, in qua homo ad imaginem Dei factus omnibus mundanis præficitur: quia per gloriam fit homo Deiformis, & illi vnitur sicut membrum capiti, qui omnibus sicut verus Dominus principatur Iesus Christus.

Sabbatum Dominus noster. Septimum Dei non est opus, sed operis Dei impletio per quietem in Deo: qua Deus quiescit in se & nos in Deo. Vnde sabbatum appellatur, id est, requies: quia per quietem in Deo perficitur rationalis creatura, quæ est causa & forma omnis irrationalis creaturæ: cum ad hoc semper omnis natura conetur vt rationalem mentem doceat se, & Dominum suum agnoscere, & ei ad hoc seruiat, vt eum ad Domini sui seruitium semper admoneat, & ad laudandum eum accendat. Qui hoc sabbatum quiescendo non celebrat, pactum Dei cū homine violat, qui super omnia vult hominem in se quiescere, & sibi per amorem tenaciter inhaerere. Ipse summa est suæ laudis materia, quem nulla operum suorum magnificētia valet docere laudabilem, sicut est. Sicut opus mutum nescit artificis sui peritiam vocaliter enunciare; sed tacendo innuit quā sit laudabilis qui talia voluit & sciuit & potuit tam feliciter operari. Ecclesi. Maior est omni laude. Septem autem verbis vstratoribus Ecclesia viitur ad laudem Dei, quasi septem

Eccl. 43, 33

septem iubilorum tubis mysticis: scilicet laudare, benedicere, magnificare, confiteri, honorificare, glorificare, & superexaltare. Tertius ^{3. Orandi modus mentalis.} orandi modus est mentalis, cum tacito ore solamens sua desideria pandit Deo, & affectum cordis Deo effundit, & eum intus per amorem amplectitur, vel cum reuerentia adorat; tanto felatius in Deum diffundens, quanto plura valet affectus comprehendere quam lingua exprimere, dicens cum Psalm. Domine ante te ^{Psalm. 37, 22} omne desiderium meum: & gemitus meus a te non est absconditus. De hac re dicit Dominus Ioan. 4. Veri adoratores adorabunt Patrem ^{Ioan. 4, 23} in spiritu & veritate. Spiritus est Deus, & qui adorant eum in spiritu oportet adorare. Et hec oratio videtur magis propria: cum Deus magis cor attendat quam verba oris. Sed verba ideo apponimus, ut cum mens pigra est ad se eleuandum in Deum, per verba orationis sustentata eleuetur: ut memoria Deo inhæreat, intellectus sursum tendat, affectus per deuotionem inflammatus gustet quam suavis est Dominus, ex intentione sacre orationis afflatus. Deus enim qui creauit nos, scit quid nobis ^{Mat. 6, 8} necesse sit antequam petamus eum: & ideo non indiget ut per orationem insinuemus ei quid desideremus. Item qui ad hoc fecit nos ut beneficeret nobis gratuito propter semetipsum, oratione nostra non indiget flecti ad miserandum, quod & ante disposuerat facere: sed ampliorem nobis in hoc profectum procurat, cum gratis nobis benefacit sicut ab æterno disposuit: & tamen orationis nostre studium ^{Oratio misericordie Dei non est causa, sed via.} ad multiplicem nobis utilitatem conuertit: atque oratio non est causa eius beneficentiae, sed via: ut si non propter illam, tamen per illam nobis misereatur. Multiplex est orationis utilitas, quibus etiam alias bonas actiones ipsa

Y s excel-

excellit. Prima, quia facilius & citius per eam impetramus quæ à Domino desideramus: ita ut quandoque citius breui oratione aliquis obtineat, quod diutius ieiuniis vel aliis laboribus, & piis operibus vix obtineret, licet & alia bona opera ad hoc aliquatenus suffragentur. Vnde in omni casu, in omni periculo, pro omni desiderio desiderato, semper inueniemus sanctos principaliter ad orationis subsidium refugisse, quasi ibi promptius quod petebant consecuturi. Matth. Omnia quaecunque petieritis in oratione credentes, accipietis. Quid enim non potest oratio efficere?

De effectibus orationis.

CAP. LXVI.

ORATIO iram Dei placat. Moyses Exo. 32, 14. orabat Dominum, & placatus est Dominus. Mat. 18, 32. Peccatorum veniam impetrat. Mat. 6, 12. Item: Dimitte nobis debita nostra, &c. Num. 11, 2. Tentionis impetum sedat. Num. 11, 2. Orauit Moyses, & absorptus est ignis. Psal. 38, 12. Vitia cordis expellit. Psal. 49, 15. Disperge illos in virtute tua, & destrue eos, &c. Mat. 24, 20. In periculo liberat. Mat. 24, 20. Inuoca me in die tribulationis. 2. Paral. 20, 22. A periculis defendit. Isa. 37, 15. Orate ne fiat fuga vestra, &c. Ios. 6, 20. De hostibus vindicat. Ios. 6, 20. Orauerunt Ezechias & Isaias aduersus Zennacherib. Psa. 144, 18. Difficultates complanat. Isa. 58, 9. Ios. Vociferante populo muri Ierico corruerunt. Act. 2, 4. Familiaritatem Dei confert. Luc. 11, 13. Propè est Dñs omnibus inuocantibus eum. Luc. 11, 13. Clamabis, & dicet, Ecce adsum. Luc. 11, 13. Impetrat dona Spiritus sancti. Luc. 11, 13. Repleti sunt omnes Spiritu sancto. Luc. 11, 13. Pater dabit Spiritum bonum petentibus se. Luc. 11, 13. Item donum sapientiæ. Luc. 11, 13. Iacob. Si quis vestrum indiget sapientia,

tia, &c. Item gratiam prædicandi. Ad Ephe- *Ephe. 6, 19*
 sios: Orantes pro me, vt detur mihi sermo in
 apertione oris mei. Item reuelationem secre-
 torum. Ierem. Clama ad me, & annuntiabo *Ier. 33, 3*
 tibi grandia & firma. Item potestatem quo-
 rumlibet miraculorum. Elias orauit vt non *Iac. 5, 17*
 plueret: item pro puero suscitando. Item tem-
 poralia subsidia confert. Psal. Oculi omnium *Ps. 144, 13*
 in te sperant Domine. Item subleuationem
 quarumlibet aduersitatum. Reg. Fames si *3. Reg. 5, 37*
 oborta fuerit vel pestilētia, &c. Item quorum-
 libet vtillum vel necessariorum donationem.
 Ad Rom. Nam quid oremus sicut oportet, &c. *Rom. 8, 26*
 Item vitam æternam. Ad Roman. Omnis qui *Rom. 10, 13*
 inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Et
 breuiter, omnia cōtraria saluti reprimat, & ne-
 cessaria confert, & conseruat, & perficit. Vult
 enim Deus non tantum orari pro eo quod &
 antè dare disposuit, sed vult vt plus oratio me-
 reamur per fidem, qua credimus quod non vi-
 demus: per spem, qua obtinere confidimus pe-
 tita: per charitatem, qua ex auditorem amplius
 amemus. Iuxta illud: Dilexi, quoniam exau- *Psal. 144, 4*
 diet Dominus vocem orationis meæ. Item per
 humilitatem, qua in supplicatione perseuerem-
 mus. Item per desiderium, quo bona adipisci
 cupimus, maximè virtutes vnde Deo placea-
 mus. Oratio est quasi speculum: nam clariùs *Oratio spe-*
 facit hominem agnoscere defectus suos vel *culum.*
 profectus: quia conscientia lucidiùs ibi se sibi
 repræsentat: & vel ex profectus consideratio-
 ne in fiduciā spei læta erigitur; vel ex defectus
 consideratione cōfunditur. Oratio quoq; mē-
 tem à terrenis magis leuat & elōgat, quàm ce-
 teræ actiones: quia cū illæ negotientur cum
 Martha circa frequens ministerium in serui- *Luc. 10, 40*
 tiis, ista cum Maria pedibus Domini inhærēs,
 eum solum sibi propitium esse exorat.

De

De presentatione Dei in affectu orantis.

CAP. LXVII.

Quam va-
rie se Deus
orantibus
offerat.

Psalm. 29, 8

Iob 30, 20

Iob 30, 21

Ier. 17, 17

Psalm. 142, 2

Isa. 63, 15

*Bern. ep. ad
fratres de
monte Dei,
paulo post
men.*

Mat. 15,

MVLTIS autem modis affectus orantis, Dei respectum sibi repraesentari sentit. Aliquando videtur affectui dum orat, quasi Deus nec audire dignetur nec attendere: iuxta illud, Auertisti faciem tuam à me, &c. Item Iob: Ecce clamo ad te, & non exaudis me; & non respicis me. Inde oritur aliquando tardium orandi, quasi vana sit oratio quam Deus non dignetur acceptare. Aliquando quasi iratus apparet & implacabilis: & inde conscientia confunditur & timore perturbatur. Iob: Mutatus es mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Vnde Ieremias Propheeta orat: Nō sis mihi tu formidini spes mea in die afflictionis. Et Psalm. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Esa. Multitudo viscerum tuorum & miserationum tuarum continuerunt se super me. Quanta sit illa animæ tribulatio & mœror, ille nouit qui propter hoc ab instantia supplicandi non desistit. Non enim propterea à prece cessandum est, quia Deus non acceptat; sed eo instantius orandum est: quia Deus probat per hoc orantis constantiam, expurgat humiliati conscientiam, & remunerat afflicti patientiam. Bernar. Obsecrationibus insistendum est, sed in omni humilitate & patientia: quia nō afferunt fructum nisi in patientia.] Quasi enim cælum desuper sentit æneum, dum nullam deuotionis velut rotæ celestis stillam pulsando in oratione percipit; & terram cordis sui ferream, dum nullo psalmodum vel orationum irriguo ad fructum compunctionis emollitur, sed veluti mulier Chanaanæ auersum à se Domini vultum æstimans, pecca-

peccata sua quasi canis immunditiam sibi ex-
probrari reputat, & pane filiorum se arbitratur
indignum. Sed tamen prudenter aduertendum
est, quod ista pauidæ mentis imaginatio, qua
durum & austerum sibi proponit Deum, qui
verè mitis & benignus est, & in veritate pius
& misericors: aut est deceptæ mentis propria
confictio, qua format sibi idolū, pro eo quod
non est ipse: aut est dispensatiua permissio ad
terrendum vel humiliandum & corrigendum,
vel purgandum animum, quo postmodum sua-
uius sapiat ei benigna Dei respectio; sicut post
expertam amaritudinē desiderabilius fit dul-
cedo. Aliquando quasi aliis occupatus orantis
affectum Deus non curare videtur: quasi vi-
deat & orantem tranquillè sustineat, sed non
respōdeat ei aliis intēsus. Hoc videtur Prophe-
ta sensisse, cum ait: Exaudi Deus orationem
meam; & ne despexeris deprecationē meam:
intende mihi & exaudi me. Et iterum: Verba
mea auribus percipe Domine; intellige clamo-
rem meum. Aliquando videtur quasi benignè
oranti intendere, sed tacendo non annuere, ut
preces illas suscipiat cum affectu. Iob: Cū
inuocantē exaudierit me, non credo quod ex-
audierit vocem meam, id est, nescio si exau-
dierit me. Aliquando etiam videtur benignè
orantem respicere, & clementer eius orationi-
bus assensum præbere, & fauorabiliter annue-
re desiderio obsecrantis. Et hæc deuotæ mentis
confidentia solet esse iudicium exauditionis.
De qua dicit Dñs, Marc. i. Qui non hæsi-
tauerit in corde suo, sed crediderit, quia quod-
cunque dixerit fiat, fiet ei. Omnia quæcunque
orantes petitis, credite quia accipietis, & eue-
nient vobis. Iacob. Postulet autem in fide ni-
hil hæsitans: qui enim hæsitat, non æstimet
quod aliquid accipiat. Nec tamen statim diffi-
dendum

Psal. 54, 2

Psal. 5, 2

Iob. 9, 16

Marc. 11, 23

Iac. 1, 6

350 S. BONAVENTURAE
dendum est de exauditione, quando non pro
voto succedit orāti; sed perseverare debet pul-
sando, donec amicus quasi victus improbitate
supplicantis ei det quod postulat.

Gen. 11, 2

De formis orantis.

CAP. LXVIII.

Q V A N D O Q U E petitio nostra vno mo-
do formata hæsitationē facit, quasi non
debeat admitti: si aliter formetur, fiduciam
exauditionis reportat. Aliquando orans for-
mam assumit serui, Dominū & iudicem suum
humiliter & timoratē ad misericordiam pro-
uocando: sicut Publicanus ille, qui nec oculos
audebat ad cælum leuare, sed percutiēs pectus
suum, dicebat: Deus propitius esto mihi pec-
catori. Aliquando assumit formam familiaris
amici & domestici; & cum reuerentia & fidu-
cia rogat, & quasi consulit domino vt hoc fa-
ciat vel hoc: exponens rationes vel causas qua-
re sic decet fieri vel expediat. sicut Gen. Abra-
ham orat pro Sodomitis, & Moyses pro popu-
lo Israël, dicens Exod. Ne quæso dicant Aegy-
ptij, Callidē eduxit eos vt interficeret in mō-
tibus & deleret de terra. Quiescat ira tua, &
esto placabilis, &c. Item Num. Ne audiant
Aegyptij quod occideris tantam multitudi-
nem quasi hominem vnum, & dicāt: Non po-
terat introducere eos in terrā pro qua iuraue-
rat: idcirco occidit eos in solitudine. Aliquan-
do quasi filius confidēs de dilectione paterna,
non tam obsecrat quā imperat Patri vt ex-
audiat eū, expertā erga se beneuolentiā Patris
allegās, sicut Moyses Exod. Cū dixeris, noui
te ex nomine, & inuenisti gratiam coram me;
si ergo inueni gratiam in cōspectu tuo, osten-
de mihi faciem tuam, vt sciam te: & respice
popu-

Luc. 18, 13

Gen. 18, 24

Exod. 32, 12

Num. 14, 25

Exod. 33, 1

Exod. 33, 1

populum tuum gentem hanc. Item, Si in- *Exod. 34, 9*
 ueni gratiam in conspectu tuo Domine, ob-
 secro ut gradiaris nobiscum & auferas iniqui-
 tates nostras atque peccata, nosque possideas.
 Item, Obsecro Domine, peccauit populus tuus *Exod. 32,*
 peccatum magnum: aut dimitte eis hanc no- *31.*
 ram; aut si nō dimittis, dele me de libro quem
 scripsisti. Magna fiducia hominis ad Deum.
 Non rogat se deleri de libro Dei, sed ea fiducia
 qua præsūmit se non delendum de libro vitæ,
 petit illud remitti, non dubitans se exaudien-
 dum, vnde & quod petiit impetrauit.

De utilitate orationis.

CAP. LXIX.

VALDE autem Deus delectatur in hoc,
 quod frequenter oratur propter multipli-
 cem orantis utilitatem: scilicet ut Deo indefi-
 nēter inhæreat, quod summē est homini vtile
 inter omnia. Iuxta illud, Maria optimā partē *Luc. 10, 42*
 elegit. Item, ut Dei beneficia multipliciūs ex-
 periat per multarum precum exauditiones.
 Item, ut abundantiori affectu deuotionis in
 amorem Dei excreseat. Ideo benignē proui-
 det nobis plures orandi occasiones, quibus ad
 orationem sæpiūs stimulemur: siue pro no-
 bis ipsis, siue pro aliis orādo; aut pro malis eua-
 dendis, aut pro bonis assequendis: ut cū affe-
 ctus deuotionis tepescit ad vnum in alio reca-
 leseat: sicut ignis subiiciendo ligna quotidie ne
 deficiat restauratur. *Leuit. 6, 12*
 Ignis in altari sem-
 per ardebit, quem nutriet sacerdos subiiciens
 ligna manē per singulos dies imposito desuper
 holocausto. Ignis iste erit perpetuus, qui nun-
 quam deficiet in altari. Tu ergo Dei sacerdos,
 id est, sacris deditus, cū per noctem negli-
 gentiā deprehenderis ignem deuotionis in
 altari

Leuit. 6, 12

Deuotio-
nis ignis
perpetuus
oratione
fouendus.

altari cordis tui tepuisse, manè, id est, apparen-
te prima lucis cognitione, subiice ligna oratio-
nis, diuersis occasionibus quasi adiacentibus
variis siluis collecta. Magna silua & abunde
ligna supplicationum ministrans, sunt peccata
propria, quotidiana & antiqua. Magna silua
negligentiæ nostræ, & miseræ, & defectus vir-
tutum & gratiarum, & vitia tam spiritalia
quàm carnalia, & tentationes & varij euentus
quibus pulsamur, & incommoda quæ patimur
vel timemus, vel pro quibus dolemus, tam pro
nobis quàm pro aliis quorum miseriis compa-
timur. Magnæ siluæ sunt omnia quæ deside-
ramus habere, pro quibus omnibus oramus vt
impetremus. Similiter omnia beneficia nobis
collata, pro quibus gratias agere debemus.
Item pro defunctis orare vt à peccatis soluan-
tur: & pro gloria sanctorum Deum collaudare
multam deuotionis materiam quasi perpetui
ignis nutrimenta ministrat, quo suppositi ope-
ris holocaustum reddat odorem suauitatis. Af-
fectus enim amoris Dei & sancti timoris,
cum seruire bonæ voluntatis, in spiritu hu-
militatis & motu pietatis, & gaudio spei,
nunquam debet in corde serui Dei extingu-
i. Ista namque sunt in quibus virtus deuotionis
maximè consistit. Semper enim debet meus
Deo dedita per aliquam piam occasionem se
assuefacere ad Deum erigere, orando, suppli-
cando, gratias agendo, laudando pro diuersis
causis se omni tēpore offerentibus. Iuxta illud
Lucæ: Oportet semper orare, & non deficere.
Item: Sine intermissione orate, in omnibus
gratias agite. Psalm. Benedicam Dominum in
omni tempore, &c. Quanto frequentius quis
orat, tanto fiet ei oratio delectabilior & effica-
cior: & quanto rarius, tanto insipidior & tæ-
diosior; sicut experientia sepe docet. Videmus
autem

Gen. 18. 9

1. Cor. 5. 17

Psalm. 33. 9

autem quandoque seculares adhuc in statu peccati positos, ex multo orationis usu magna deuotionis plerūque perfundi dulcedine, quæ licet ex veræ charitatis radice non profluat, ostendit tamen Deus per hoc quàm paratus sit iustis gratiam infundere, si nō negligāt quærere, qui adhuc in peccato positis, sed per orationis studium eius se familiaritati quoquo modo applicantibus suæ dulcedinis experientiam non abscondit. Quid erit fidelibus amicis, si sic se dulcem quandoque Deus exhibet adhuc inimicis? Nehem. Māna tuum nō pro-^{2. Esdr. 9, 20}hibuisti ab ore eorum. De quibus præmittit quòd fecerunt vitulum sibi, & adorauerunt. Quid ergo religiosi excusationis habent prætere, qui diuinæ dulcedinis expertes sunt, quam etiam secularibus si studiosè quæsierint videmus non negari? Vnde beatus Bernardus: ^{Ser. 57. in Cant. ante med. Simile.} Arguit nos pro certo negligentia & incuria ipsa inopia nostra.] Sicut fauus sine melle, & murus absque tēperamento, & cibus sine cōdimento: ita vita religiosi sine studio internæ deuotionis. Quamuis plurimi tēporibus istis non solum non sentiant, sed neque curant nec desiderant nec quærunt, imò nec credunt, sed irrident & persequuntur in aliis deuotionis gratiam; tamen scire debent, quòd omnis religio arida est & imperfecta & ad ruinam pronior, quæ spiritum diuinæ suauitatis nō quærat, quæ præcipuum conamen ad orationis studium & internæ puritatis non impendit: in quo expressissimè Spiritus sanctus testimoniū reddit spiritui nostro quòd sumus filij Dei. ^{Abſque ſpiritu deuotionis & ſuauitatis, ad quam ducit oratio, omnis imperfecta religio. Rom. 8, 26} Austerā vitam corporalis exercitationis, quasi ad modicum vtilem despiciamus, & ardua pietatis opera actualiter non habemus, sicut olim sancti, qui pro fratribus animas posuerunt, & similia magna gesserunt. Item, sublimia vir-

Z

utrum

tutum exercitia pauci habemus: ut eximiae obedientiae, perfectae patientiae, humilitatis praecipuae, & paupertatis extremae. Si ergo istis caremus, & adhuc orationis studium postponimus, in quo gloriari de nostra religione poterimus, nisi forte de solo nomine & exteriori habitu, & verbis scripturae quae in foliis & in ore magis quam in affectu & opere gestamus?

MAT. 23, 23

Sed nisi abundauerit iustitia vestra (ait Dominus) plus quam Scribarum & Pharisaorum, non intrabitis in regnum caelorum. Pharisei in exteriori apparentia & religionis nomine tantum gloriabantur. Scribae autem in verbis scripturae sibi laudem & nomen magisterij acquirebant. Qui autem tantum verba sectatur, nihil habebit: & qui omnia opera sua facit ut videatur & lauderetur ab hominibus, mercedem non habebit apud Patrem qui in celis est.

PRO. 19, 7

MAT. 23, 5

Qua ratione studium orationis acquiritur.

Qui orationis studio vult intendere, assuescat primo aliquando orationi vacare, deinde saepius ad orationem recurrere, deinde in oratione persistere diutius, tandem frequenter quantumlibet in oratione incumbere, nec pro fastidio vel leuitate desistere, nisi quando corporis debilitas, vel virgens necessitas, vel rationabilis utilitas inde auocat, & iterum reuertatur in idipsum: ne per diutina abstractionem redeat in desuetudinem orandi, & refrigescat affectus. Percurrat quoque singulos modos orandi, & diuersis modis suas petitiones formet, & diuersas petitiones attenter, ut tandem in aliqua deuotionis affectum concipiat, & illi quam diu sibi sapit, inhaereat. Si autem debilitas capitis vel corporis impedit, tunc breuius & saepius oret, & euagationes mentis cohibeat, & sensus exteriores sub disciplina retineat, & Dei auxilium ad singula humiliter inuocet, & patienter si pro suo voto non succedit assidue,

susti-

sustineat. Ipsa quoque quandoque retardatio proficiendi, est via perfectionis dum humiliat. Et ideo Deus pie cursum nostrum temperat, vt longius procedat, & per hoc melius à superbia defendimur: quia sæpe nimia proficiendi securitas, & feruor continuatus, vires corporis exhaurit.

De retrahentibus à profectu sine salute.

CAP. LXX.

TRIA sunt quæ maximè à profectu retrahunt, non solū perfectionis, sed etiā salutis, sicut in pluribus experimur: scilicet remissa voluntas, horror difficultatis, diffidentia de auxilio gratiæ diuinæ. Remissa voluntas vult bonum, sed sine conatu laboris: & ideo consuetudo leuitatis citò retrahit eam à proposito proficiendi. Ideo pigra voluntas seipsam rationis instinctu cogere debet, & quasi pigrum animal stimulis timoris Dei & spe præmij agitare, & violenter impellere. Horror difficultatis, per discretū & assiduum mitigatur & vincitur vsum. Gratia Dei sicut adest incipientibus, ita non deerit proficere studētibus: & utilius est nobis semper timere, ne fortè subtrahatur nobis, vt tanto studiosius eam conseruare laboremus, quàm si certi essemus quòd non perderemus: quia tunc negligentius eam recuperaremus, & minùs proficeremus. Timor enim facit sollicitum & agilem, & securitas plerumque desidem & torpentem. Dominus noluit filiis Israël dare manna simul cum tanta quantitate vt pluribus diebus sufficeret, sed vt singulis diebus colligerent, excepto Sabbato; designans quòd quotidie panem gratiæ & cibum animæ perere debemus, dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. & qui

Voluntas remissa.

Horror difficultatis.

Exod. 16. 18.

Luc. 11. 3.

dat hodie, cras quoque dare paratus est, tātum
nō negligamus perēdo colligere, quantū suffi-
cit ad salutis profectū. Cū in oratione resen-
tis exauditū, & id quod petieras esse impletū,
noli extolli, quasi pro sanctitate tua te Deus
exaudierit, & pro tui dilectione fecerit quod
rogasti; sed cogita quōd pro sua bonitate id
facere per se disposuerit, vel aliorū bonorum
preces potiūs attēderit: & gratias age Deo, qui
te suae dispositionis cooperatorem habere, &
aliorum suorum amicorum orantium in hoc
participem facere dignatus est, vt in orationis
actu & pietatis affectu merearis exaudiri, & in
exauditionis fiducia consolēris, & ex petitiō-
nis tuae impletione lātificeris, & ex his crescas
in amore Dei, qui benignē procurat nobis oc-
casionē quibus ad orationis praesidium com-
pellimur, vt imminētes molestias euadamus;
vel bona desideria inspirat, quae orando com-
pleri postulamus: vt cū rogatus exaudierit,
magis ametur à nobis, & tanto sollicitiūs eius
voluntati parere studeamus, quo cum nostris
desideriis piē & promptē fauere & obedire vi-
demus.

*De causis quare non exaudiuntur
orantes.*

CAP. LXXI.

CAUSAE autem quare non exaudiuntur
Corantes plures sunt, Aut ex meritis culpa-
rum orantis. Esa. Cū multiplicaueritis ora-
tionem non exaudiam. Et causam subiungit:
Manus vestrae sanguine plene sunt, id est, pec-
cato. Ioan. Scimus quia peccatores Deus non
audit. Esa. Peccata vestra absconderunt faciē eius
à vobis ne exaudiret. Aut ex tepore orandi:
quia nō feruenter & deuotē oramus. Ier. Ora-
bitis & exaudiam vos, cū quāsieritis me in
toto

toto corde vestro. quasi dicat, non aliter. Aut
 quia non perseverat in oratio, donec obtineat.
 Luc. Si perseverauerit pulsans, propter impro- *Luc. 11, 8*
 bitatem eius surget & dabit ei. Iud. Scitote *Iud. 4, 12*
 quoniam exaudiet preces vestras si permanse-
 ritis. Aut ex diffidentia exauditionis. Iac. Qui *Iac. 1, 6*
 enim hæsitat non æstimet quod aliquid acci-
 piat. Eccli. Ante orationem præpara animam *Eccli. 18, 23*
 tuam: & noli esse quasi homo qui tentat Deū,
 scilicet si velit audire. Aut quia nocivum vel
 indiscretum est quod petitur, sicut filij Zebe-
 dæi. Matth. Nescitis quid petatis. Iac. Petitis *Mat. 20, 22*
 & non accipitis, eo quod malè petatis. Deu- *Iac. 4, 3*
 teronom. Cum ploraretis coram Domino, non *Deut. 1, 45*
 audiuit vos, neque voluit acquiescere voci
 vestræ. Aut ut magis ad petendum quis pro-
 vocetur. Gregorius: Sancta desideria dilatio- *Rom. 25, in*
 ne crescunt.] Aut ut tanto cautiùs custodiatur *Euang.*
 acceptum, quo difficiliùs impetratur. Chryso- *Vide Chry-*
 stomus: Deus ad hoc beneficium suum protra- *Ios. hom. 30*
 hit, ut non sit nobis vile quod donat.] Aut ut *in Gen. sub*
 humilietur orans dum tardiùs exauditur: & sic *finem.*
 duo bona proueniunt, videlicet ut insolens
 reprimatur elatio; & tamen petitionis nō cas-
 setur effectus. Aut ut in aliud tempus exaudi-
 tio differatur magis congruum & vtile peten- *Exod. 33, 18*
 ti. Sic Moyses gloriam Dei sibi ostendi peti- *Mat. 17, 22*
 uit, quam non tunc, sed postea meruit videre.
 Aut ut aliorum etiam suffragiis quærat iuua-
 ri, ne fortè ardua petitio vel præsumptio eum
 reprimat. Sicut Ezechias misit ad Esaiam, ut *4. Reg. 19, 1*
 oraret pro se & pro populo. Et Iosias ad Hol- *Isa. 37, 2*
 dam Prophetissam. Item ad Roman. Obsecro *4. Reg. 22,*
 ut iuuetis me in orationibus vestris: ut liberer *74.*
 ab infidelibus qui sunt in Iudæa. Matr. Si duo *Rō. 15, 30*
 ex vobis consenserint, &c. Aliquando etsi ne- *Mat. 18, 19*
 gatur vnum quod fortè minùs expedit, pro eo
 datur aliud vtilius & melius. Ut Paulo cui sti- *1. Cor. 12, 7*

mulus carnis non est ablatuſ, vt virtus in infirmitate perficeretur in eo. Vtilior ſape eſt exercitatio tribulationis, quàm quies proſperitatis, licet hanc plus optemus. Ex his per contrarium poteſt aduerti, quę valeant ad exauditionem orationis, id eſt, culpę remotio, feruor & Inſtantia, fidei confidentia, humilitas, & aliorum ſuffragia, & acceptę gratiæ cum gratiarum actione ſtudioſa conſeruatio, & vt ea tantum petantur à Domino, quę ipſe nouit magis expedire, & quando.

De ſpecialibus orationibus.

CAP. LXXII.

DE SPECIALIBVS autem orationibus, quas quidam habere ſolent, vtrum expediat eas dici certis horis vel diebus, Nota quòd quibuſdam magis expediunt, & quibuſdam minùs. Incipientibus & rudibus hominibus, & affectu deuotionis necdum imbutis magis expediunt; vt ſaltem conſuetudo moueat ad orationis ſtudiũ, ne ſemper vagi circa exteriora, à Deo fiant alieni, & frigidi torpeant, & nunquam aliquo deuotionis igne caleſcant. Deuotionis autem affectu imbuti, & amplioris cum Deo familiaritatis gratia ſubleuati, ſi nimis psalmorum & ſimilium orationum multiplicationibus intèdunt, ſpiritum obruunt, deuotionẽ impediunt, cordis libertatem quaſi quodam pondere prægrauant, dum melioribus oblatiſ, minùs pro illo tempore vtilibus ſcrupuloſiùs inhærent. Vtuntur tamen & ipſi plerunque huiuſmodi orationum ſubleuamento quaſi quodam aſſatu, donec flamma deuotionis accenſa, verborum ſollibus non indigeat; puriùs per ſe flagrans, & tranquilliùs in ſublime extollens.

Et

Et iste modus videtur expeditior, ut speciales orationes tunc ex bona consuetudine ruminentur, quando maior non habetur deuotio: quando verò superuenit melior deuotionis infusio, vel utilior vel plus vrgēs occupatio, consuetę intermittantur orationes, ad quas quis nō tenetur, donec tempus redeat oportunū. Quales autem orationes sunt utiliores, puto non posse super hoc vniformem dari regulam: sicut de cibis corporis diuersa diuersis conueniunt, cum modò illud magis delectet edentē, modò aliud. Sed hoc videtur tūc esse fructuosius, quòd orantem magis secundū Deum delectet, & deuotionis spiritum promptius excitet, & mētis fiduciam erigat in Deum. Omnis ergo orationis fructus & finis est Deo inhaerere, & vnum cum eo spiritum fieri per liquefactionem purissimi amoris, & speculationem serenissimę cognitionis, & absconsionem in Dei vultu ab omni mundanorum strepitu, per excessum quierissimę fruitionis, vbi omnes vires animę & potētia à suis dispersionibus simul collectę, & in vnū verum & simplicissimum & summum bonum fixę, in quadam diuinę conformationis & æternę stabilitatis similitudinem transformantur. Sunt quidam inferiores gradus quasi scalares ascensus, quibus paulatim proficit anima, & illi fini propinquat. Primò enim assuescit dispersiones memorię, quibus per diuersa mundi oblectamenta & implicamenta distracta vagabatur, per vsum orandi colligere, & in vnum bonum defigere: quod est finis omniū desideratorum & delectabilium. Sed quia adhuc memoria lubrica est & instabilis, eo quòd multis & multiformibus rebus diu adhęsit; quærens in quibus delectaretur vel curiosè occuparetur, non stabiliter valet inhaerere diuinis, vel propter

Orationis
fructus &
finis.

Quomodo poteris
Deo in-
haerere.

euagandi consuetudinem, vel propter tenuem spiritualium notitiam: ideo vtitur sustentaculo verborum in oratione, quæ Spiritus sanctus ad hoc inspirando hominibus ministravit: ut per ea more paruulorum quasi baculis sustentati, assuescant assurgere & erigere se ad Deum. Et hoc fit cum homo conatur verbis orationum & psalmorum intendere, & intellectum spirituales ex eis elicere, & deuotionis affectum exprimere: sicut qui ex duro silice & ferro ignem excutit, qui illuminet & accendat. Si per assiduum vsum orandi cum adiutorio gratiæ Dei, quæ studiosis proficiendi semper subuenire parata est, memoria aliquando perficitur & stabilitur: iam sine graui difficultate valet orationi intēdere, & euagationes mentis faciliter cohibere. iuxta illud Psalm. Aedificans Hierusalem Dominus dispersiones Israël congregabit. Intelligentia etiam quæ prius quasi cæcutiens fuit exterioribus & visibilibus inuoluta, incipit dilatari & illustrari, ad videndum quæ prius nō videbat: Velut qui cubiculum de foris veniens subintret; primò quasi nihil videns impingit in parietes & scabellā: deinde paulatim incipit agnoscere grossiora, & tandem clarè videt etiam minima: ita quòd etiam miratur superuenientes non planè videre omnia quæ sibi iam sunt manifesta. Et hac illustratione dilatatur ad multa cogitanda, & alia colligit ex ratione, alia ex spiritali intelligit illuminatione, alia discit ex diuina reuelatione, & confert illa cum his quæ apprehendit ex humana eruditione, & imbibit ex sacra lectione: & consolatur non modicum quòd videt alios eruditos & sanctos eadem sensisse, quæ ipse Spiritu sancto illustratus intellexit. Ex quo securus redditur quòd non ab alieno spiritu, vel à proprij sensus opinione seducatur:

Psalm. 146, 2

*Simile
elegans.*

rur: cum eundem spiritum sentit in se esse lo-
 curum, quem & in prioribus sanctis. Cautè ta-
 men & humiliter in talibus est agendum, ne
 fortè ex præsumptionis culpa homo decipi
 mereatur: & pro spiritu veritatis sequatur spi-
 ritum erroris, credēs Spiritum sanctum loqui,
 quod est proprij cordis opinio, vel immissio
 per angelum malum, qui sæpe transfigurat se
 in Angelum lucis; persuadens falsa sub verita-
 tis colore. Ioan. Nolite omni spiritui credere:
 sed probate spiritus si ex Deo sint. Nihil reci-
 piendum est quod ab Ecclesiasticorū doctrina
 Magistrorum & approbatorum Theologo-
 rum traditione dissonat, nec reuocandum in
 dubium, quod ab eis vniuersaliter cum testi-
 moniis sanctorum patrum fuerit rationabili-
 ter definitum: quia veritate reperia qui curio-
 sè per superuacua subtilitatem altius perscru-
 tando fodere nititur profunda scripturarum,
 quasi noui aliquid repertur⁹, quod ab alijs nō
 fuerit inuentum, vanitatem diligens, menda-
 cium quærit. Et quia Deus summè suavis &
 bonus est, & omnia quæ ab ipso fluunt sapida
 sunt & bona: ideo cum intellectus cœperit in
 agnitione veri dilatarī, statim etiā gustus ani-
 mæ, hoc est, interior affectus incipit quodam
 spiritali sapore in cognitis delectari. Et sic
 quod in solo intellectu fuerat sciētia, accedēte
 sapore affectus, dicitur sapientia, id est, sapida
 sciētia: sciētia est ex cognitione veri, sapien-
 tia ex adiuncto amore boni. Licet enim omnes
 animæ affectiones suos habeant proprios sa-
 pores, id est, motus sibi convenientes, amor
 tamen quasi principalis suo motu omnes alios
 informat; maximè cum ipse ad summum &
 verum bonum debito modo fuerit conuersus;
 qui natus est nihil solidius amare quàm sum-
 mum bonum. Omnia alia quæ propter id non
 dili-

2. Cor. 11.
24.

1. Ioan. 4. 2

A recepta
Theologo-
rum Ca-
tholicorū
traditione
non rece-
dendum.

Sapientia
sapida
scientia.

diligit, tentando magis quam in eis quiescendo diligit. Et ideo cito per satietatem ei in fastidium vertuntur. Et rursus alia quaerit si forte vel in aliis quiescat: sed non inuenit, nisi attingat summum bonum: quod cum attigerit quasi in debito fine suo quiescit: & tunc reliquae affectiones debitos motus suos exercent, iuxta ipsius amoris mensuram. Quantum enim amas quodcumque bonum, tantum gaudes de eius adeptione. Et quantum speras vel quantum cupis illud adipisci, tantum times vel odis id, quod possit id quod amas tibi auferre. Et quantum doles de non habito, tantum pudet de contrario, si quod diligis sit honestum. Quam diu autem amor contrarios sentit affectus, id est, timoris, doloris, pudoris, & odij: tunc minor est in se & debiliior, & quasi distractus & nondum totus in se collectus. Etiam cum adhuc spei locus est, nondum perfectus potest esse; dum non habet quod amat in fruitione, sed tantum in expectatione: quantoque expectatio incertior, tanto & amor repidior sequitur. Cum autem venerit quod perfectum est, tunc euacuabitur quod ex parte est: quia fruitionis gaudium erit perfectum, cum amor quae cupit iam tenuerit, nec amittere ultra timebit; nec de contrario aliquid inesse sibi senserit, quod vel pudendum sit vel dolendum. Perfecta enim charitas foras mittit timorem: cum iam nullam in se habuerit materiam odij, vel causam erubescitiae vel doloris. Quanto ergo charitas magis augetur, tanto & aliae virtutes & virtuosae affectiones amplius purificantur; quousque omnes in eam solam transformantur: ut iam non sit timor vel dolor, spes vel pudor, sed tantum * suo gaudio fruens amor, & illi bono tenaciter inhaerens, quod solum sufficit animae desiderium adim-

1. Cor. 13,
19.

3. Ioh. 4, 18

* al. sum-
mo gaudio
fruens.

adim-

adimplere, & ipsum *amore eius in se potēter <sup>*al. amē-
rem.</sup> transformare: ut iam agnoscat sicut & cognita
est, & amet sicut amata est; quamvis nō quan-
tum amata est; ut sit similitudo, nō equalitas.
Nulla creatura tantum potest amare Deum, <sup>Nulla crea-
tura amat
Deū, que-
modo ipse
amatur à
Deo,</sup> sicut amata est ab ipso: sed tantum sicut acce-
pit ab ipso. Deus enim sicut est causa omnium
causarum, ita & diligit omnia in seipso & pro-
pter seipsum. Et ideo sicut eius cognitioni no-
stra non approximat, ita & amor noster eius
amori non poterit comparari: nec in patria
quanto minus in via, ubi multipliciter distra-
ctus, vix vel nunquam potest se colligere ad
se, ut totus simul feratur in Deum. Proficit
autem homo Deo deditus in studio inherendi
Deo sic, ut primò cum labore mentis euaga-
tiones comprimat & ad Deum colligat. Dein-
de ex usu studij istius facilius iam cor suum
cohibere & secum habitare discit. Iuxta illud
Exod. Maneat unusquisq; apud semetipsum, <sup>Exod. 16,
29.</sup> nullus egrediatur ostium domus suę die Sab-
bati, & sabbatizabit populus. Tandem non so-
lùm faciliter sed & delectabiliter Deo valet in-
hærere: ut auulsio ab huius quiete sit ei deso-
latio aut tribulatio nō modica: sed semper vel-
let si posset talibus deliciis inhærere. Deutero-
nom. Amatissimus Domini habitabit in eo ^{Deut. 10, 18}
confidēter, quasi in thalamo tota die commo-
rabitur, & inter humeros illius requiescet. Sūt
tamen gradus & profectus in hac commora-
tione. Primò, ut delectabiliter Deo inhæreat,
& inuitus auellatur ab eo, sicut paruulus à
matre blandiente, vel famelicus à cibo inuitus
separatur. Nec mirū. Spiritualis enim iucun-
ditas non solùm delectabilis est fruendo, sed
etiam pulchra & honorifica inherendo, & pro-
merendo delectat, honestat, & locupletat. Sua-
vis est gustus cælestium deliciarum, honora-
bilis

bilis amicitia Dei, & ciuium familiaritas super-
 norū, fructuosa charitas & meritoria sub-
 limium prämiorum. Omne quod appetitur,
 propter istorum triū aliquid desideratur: vel
 quia putatur delectabile, vel honorabile vel
 utile: sed in quo omnia simul & plenè conue-
 niant, non inuenitur nisi in fructibus spiri-
 tualium deliciarum. Alia autem aut delectant,
 & turpia sunt & nociua; aut honesta vel utilia,
 sed difficilia & laboriosa. Virutis autem affe-
 ctus & sapientiæ gustus, & diuinæ suauitatis
 fruitio dulcis est & venerabilis, & cōscientiam
 lætificat & magnificat. Vnde Psalm. Gustare
 quoniam suavis est Dominus, &c. Sed cum
 sponsi amplexibus anima deuota inhiāter in-
 hæret, incipit inter eius brachia aliquo modo
 consopiri, sicut potatus nobili vino in saporem
 resoluitur: vt non solum delectabiliter, sed etiā
 tenaciter Deo inhæreat, & quasi vi quadā ab-
 strahatur ab omni visibili sensu & memoria:
 sic tamen temperatè, vt nec plenè suimet obli-
 ta; nec tamen verè compos sit sui. vnde Psalm.
 Si dormiatis inter medios cleros, id est,
 inter medios terminos mundi & cæli. Item in
 Cantic. Ego dormio, & cor meum vigilat. Est
 enim talis iste somnus sicut illorum qui inci-
 piunt dormire, & videntur tamen sibi ea
 quæ circa se fiunt aliquo modo sentire & in-
 telligere: sed præ sopore non aduertunt, nisi
 velint sibi vim facere, vt ad se plenius reuer-
 tantur. Amor enim Dei cum pura intelligentia
 conditus inebriat mentem: & ab exterioribus
 abstractā sua virtute Deo conglutinat & con-
 iungit. & quanto amor vehementior & intelli-
 gentior & lucidior, tanto validius mentem in
 se rapit, quousque tandem omnium quæ sub
 Deo sunt plenè oblita, in solo diuinæ contem-
 plationis radio liberè figatur, licet breuiter ve-
 lus

Psalm. 33, 9

Psalm. 67, 14

Cantic. 5, 2

Amor Dei
mentem
inebriat.

lut in quodam coruscoluminis cælitus emi-
cantis: quia corpus quod corrumpitur, aggra-
uat animam, & deprimit terrena inhabitatio
sensum multa simul cogitantem. Sensus enim
hominis per se pauca potest, & vix tenuiter co-
gitare. Subleuatus autem affectu superni lu-
minis, tanto plura simul intuerur, quāto supra
se sublimius eleuatur. Sed corruptio terreni
corporis, & variæ huius vitæ occupationes,
deprimunt animam, & reuocant ad seipsam,
vt gemens clamare cogatur cum Apostolo ad
Romanos: Infelix ego homo, quis me libera-
bit de corpore mortis huius? Item cum Pro-
pheta: Heu mihi, quia incolatus meus prolon-
gatus est. Quanto plus mens sollicita est ad ista
inferiora cogitanda, & humana meditanda,
tāto plus à superioribus & cælestibus deuotio-
nis intuitu elongatur: & quanto feruentius ab
inferiorum memoria, affectu & intellectu ad
superna sustollitur, tanto perfectior est de-
uotio & purior eius contemplatio: quia simul
perfectè non potest vtrisque esse intenta, quæ
ab inuicem sicut lux & tenebræ sunt diuisa.
Qui Deo inhæret, in lumine versatur: qui
mundo inhæret, in tenebris est. Hæc est homi-
nis in hac vita sublimior perfectio, ita inhære-
re Deo, vt tota anima cum omnibus potentiis
suis & viribus in Deum collecta, vnus fiat spi-
ritus cum eo: vt nil meminerit nisi Deum, nil
sentiat vel intelligat nisi Deum, & omnes af-
fectus in amoris gaudio vniti in sola condito-
ris fruitione suauiter quiescant. Imago enim
Dei in anima, in tribus eius potentiis expressa
consistit, scilicet in ratione, memoria, & vo-
luntate: quā diu istæ non sunt extoro Deo
impressæ, non est anima deiformis. Forma
enim animæ Deus est, cui debet imprimi si-
cut sigillo signatum. Hoc nunquam plenè fit,
nisi

Sap. 9, 13

Rom. 7, 24

Psal. 119, 5

perfectio
hominis
in hac vita

Orationis
perfectio.

Deuotio-
num con-
templatio-
nis species
diuersae.

Iubilum.

nisi cum ratio perfecte iuxta capacitatem suam illuminatur ad cognitionem Dei, qui est summa veritas; & voluntas perfecte afficitur ad amandum summam bonitatem; & memoria plenè absorbetur ad intuendam & tenendam & fruendam summam felicitatem: & quia in eorum consummata adeptione constat gloria beatitudinis, quae perficietur in patria: liquet quòd istorum perfecta inchoatio, est perfectio viae in hac vita. Quamuis autem omnes virtutum conatus ad hanc perfectionem tendere videantur, tamen specialiter orationis studium ad hoc nititur, ut anima toto intellectu & affectu & memoria in Deum feratur; quia aliis postpositis, soli Deo anima inhærere desiderat cum orat. Vnde orationis perfectio est, cum id obtinet anima ad quod orando tendit, ut tota ab infimis abstracta, solum uniatur diuinis: nec volens, nec valens aliud sentire, nisi Deum. Ibi verè quiescit anima, ibi deliciatur in splendore lucis, in amœnitate diuinæ dulcedinis, & in securitate pacis. Hæc autem spiritualis amœnitas non potest per aliquas imaginabiles describi similitudines, nec per sensibilibus depingi cōparationes: quia purè spiritualia tantum differunt à sensibilibus, sicut & spiritus à corpore. Spiritus verò rationalis nec corpus est, nec corporis similitudo. Circa verò hunc contemplationis excessum sunt diuersae deuotionū species, quas breuitatis causa prætereo, quibus vel scriptura vel scripturæ tractatores diuersa nomina imposuerunt: ut iubilus, ebrietas spiritus, spiritualis iucunditas, liquefactio, &c. quæ expertis & vacantibus explananda relinquo, aliqua tamen breuiter tangam istorum. Et quia iubilum vsitatum nomē habet ex scriptura, videtur quòd iubilū sit quoddam spirituale gaudium cordi repente ex aliqua

qua deuota cogitatione vel collatione infu-
sum, quod cor totum cōcutit ex sui vehemen-
tia, & quodam tremore cōmouet, & delecta-
biliter cruciat: quia motus gaudij consolatur,
sed ex impetu fortitudinis corpus debilitatur:
& aliquando per risum, aliquando per quos-
dam clamores, aliquando per aliquos gestus &
singultus quasi euaporando erumpit, non va-
lens se intra se tacitum continere. Gregor. Iu. ^{Lib. 24.}
bilum nāque dicimus, quando ineffabile gau- ^{Mor. c. 6.}
dium mente concipitur, quod nec abscondi ^{l. 38. c. 14.}
possit, nec sermonibus aperiri: & tamen qui-
busdam motibus proditur, quamuis nullis suis
proprietatibus exprimat.] Vnde Psal. Bea. ^{Psal. 119, 10}
tus populus qui scit iubilationem. Nō ait, qui
dicit, sed qui scit: quia sciri quidem iubilatio
potest, sed dictu exprimi non potest. Ebrietas ^{Ebrietas}
spiritus potest dici quælibet magna amoris & ^{spiritus.}
gaudij deuotio, ex qua quasi ex vini fortitudi-
ne feruor spiritus exhilarescit, quod se intra se
cohibere non valet. Vnde Apostoli sancti Spi- ^{Act. 2, 13}
ritus feruore æstuant, multo pleni diceban-
tur. Iob: Venter meus quasi mustum absque ^{Iob 32, 18}
spiraculo, quod lagunculas novas dirumpit.
Novas dicit, non veteres, vel quia veteribus
cordibus non infunditur talis deuotio, sed no-
uis, in nouitate vitæ ambulantibus: vel novas
dicit, propter fortitudinē impetus spiritus: quæ
si novas dirūpit, quāto magis veteres? id est, fra-
gilia corda & infirma: vel novas dicit, quia
talis feruor spiritus nouis & nondum exerci-
tatis mentibus nuper infusus, minùs se valet
cohibere, quin erumpat per inusitados gestus,
vel voces vel singultus, sicut vinum nouum in
vase ebullit, quod inueteratū quiescit. Quan-
doque etiam corpus quasi obrigescit, & mem-
bra inhabilia & inflexibilia fiūt ex subita fer-
uoris & suauitatis influentia: & hoc potest esse
quia

vel ner-
morum.

quia spiritus omnes accenduntur affectu cordis inflammato, quia extēſione *terminorum & obstructione viarum ſpiritualium membra amittunt habilitatem officiorum ſuorum: vt lingua loquelæ, manus operationum, & pedes & crura gradiendi; quouſque feruor iterum remittatur, & viæ ſpirituum apertæ ſiant vt prius. Nec mirum ſi hæc affectiones diuinæ poſſunt efficere, quarum virtus fortior eſt, cum etiam humanæ affectiones hæc interdum valeant: vt ſubitus terror, & immoderata lætitia; & ſubitus dolor, & odium immenſum, & intemperatus amor; ſicut ſæpe comperit eſt, etiam in extaſin & in ſtuporem vel in phreſin aliquos ex huiusmodi raptos eſſe, & membra in rigorem vel tremorem verſa, vel etiam febres ex vehementi moleſtia incidiffe. Quid etiam mirum ſi ex magna ſpiritus hilaritate, quam Spiritus ſanctus cordi infundit, aliquando erūpat in aliqua aperta hilaritatis indicia, vel ſi quandoque ſingultibus & fletibus apertis imperare non valeat, & huiusmodi internæ deuotionis motus abſcondere? cum videamus ſæpe aliquos ex ſtulta leuitate à riſu, & inſolētibus cachinnis non poſſe ſe cohibere, etiam vbi pudor humanus imperat diſciplinam? & aliquando ex humana triſtitia oborto fletui non poteſt homo, quamuis libenter faceret, imperare? Cum enim ſcriptum ſit: Deus
Gen. 4, 24 noster ignis conſumens eſt, & Deus charitas
1. Iohn. 4, 8 eſt: quid mirum ſi feruor diuinæ charitatis cordi infuſus totum hominem commouet? ſicut ſi vitro fragili, & vaſi fictili bullientem liquorem vel ignem ardentem infundas, crepitationis fragorem concitas. Cor namq; diuini amoris gaudio, vel diuinæ fruitionis inflammatarum deſiderio, in ſe dilatatur & extenditur, & quaſi intra angariâ pectoris ſe capere
 non

non sufficiens, quodammodo erumpere conatur, vt flammam quam intus patitur, foras eructet, & ardoris sui refrigerium quaecumque inueniens euaporet. Quod cum non potest, vel humano pudore non audet, mirabiliter in semetipso cruciatur, & corpus valde ex talibus moribus debilitatur: quia virtus diuine dulcedinis intolerabilis est imbecillitati terreni corporis, sicut si ignem vitro immittas. Vnde legimus sanctos ex diuinis visitationibus vel reuelationibus corruisse & viribus emarcuisse. Dan. Vidi visionem hanc grandem, & non remansit in me fortitudo, & emarcui, nec habui quicquam virium, & iacebam cōsternatus super faciem meam, &c. Thren. De excelsio misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me: ideo Spiritus sanctus in igne super Apostolos venit: quia virtus amoris diuini sicut ignis illuminat & inflamat. Spiritualis iucunditas dici potest gaudium quoddam in Spiritu sancto, quod à Spiritu sancto infunditur, quo gaudet animus in Deo, siue pro perceptis diuinis beneficiis, vel promissis: & licet aliqui putent spirituales esse letitiam, cum aliquando inter se iucundi sunt, tamen sciant quod spiritualis lætitia sicut caret amaritudine tristitiæ seculi & acediæ torpore, ita & dissolutionis leuitate. Spiritualis enim lætitia dupliciter accipitur, specialiter & generaliter. Specialiter, & tunc est motus spiritualis specialis gaudij in Spiritu sancto, ex intuitu beneficiorum Dei & futuræ gloriæ & bonitatis diuinæ. Generaliter, & tunc est quædam mentis hilaritas ex bona confidentia ad Deum, & bonæ conscientie testimonio; reddens hominem beneuolum & deuotum ad omnia agenda & sufferenda pro Deo, & omnia quæ Dei sunt diligenda & promouenda. Ideo bis dicit Apo-

Dan 10, 8

Thren. 3, 13

Act. 2.

Spiritualis
iucunditas

A a

Solus

Philip. 4.4

liquefactio.

stolus ad Philippen. Gaudete in Domino semper, iterum dico gaudete. Primò generaliter. Secundò specialiter. Liquefactio autem animæ aliud non videtur esse, nisi quædam emolli-
litio à sua duritia, per quam flexibilis redditur
& voluntaria ad amandū se amantem Deum,
& liquefscens ad recipiendum divinæ virtutis
impressiones: vt sicut liquor liquori, ira spiri-
tus Dei spiritui hominis influens misceatur,
& vnus fiat anima spiritus cum Deo.

*De septem generibus deuotionum sue
compunctionum.*

CAP. LXXIII.

1. Ex ti-
more.

Psal. 50, 13

Psal. 37, 22

2. Ex do-
lore.

Psal. 50, 13

3. Ex de-
siderio.

Psal. 37, 20

Isa. 26, 8

CVM autem multa videantur esse deu-
otionum genera vel compunctionum, pos-
sunt tamen in septem distingui differentias
maximè singulares, iuxta affectionum varie-
tates. Aut enim surgit deuotio ex timore, aut
ex dolore, aut ex desiderio, aut ex compassio-
ne, aut ex amore, aut ex gaudio, aut ex admi-
rationis stupore. Ex timore, vt cum quis com-
pungitur timore futuri supplicij, vel cum ti-
met à Deo derelinqui propter demeritum pec-
catorum suorum, dicens Deo: Ne proicias me
à facie, &c. Ne derelinquas me Dñe Deus, &c.
Ex dolore, cum dolet se offendisse Deum, &
gratiam eius amisisse, vel cum dolet se tam
parū profecisse, & tam parui esse meriti apud
Deum, & intantū oculis Dei displicere. Psal.
Auerte faciem tuam à peccatis meis, &c. Ex
desiderio, cum suspirat & anhelat ad gratiam
ampliolem virtutum, & ad familiaritatis diui-
næ suauitatem, & ad Christi præsentiam in
cælo, vel ad alia sancta desideria adimplenda.
Psal. Domine ante te omne desiderium
meum, &c. Isaias: Nomen tuum & memo-
riale

riale tuum in desiderio animæ. Anima mea
 desideravit te in nocte, &c. Ex cō passione, cū ^{4. Ex cō-}
 Christo passo piē compatitur, & gladius ille ^{passione.}
 animam Deo fidelem transfuerberat & vulne-
 rat, qui Mariæ matris eius animam totaliter ^{Luc. 2, 35}
 pertransiuit. Aut cū proximorum incom-
 modis & animarum periculis compatitur, &
 zelus domus Dei, & iniuriæ Deo illatæ come-
 dunt eam; nec sinunt eam dormire somno dis-
 simulationis, quin cōtristetur ad singulorum
 scandala, & torqueatur ad singulorum calami-
 tates. Iob: Flebam super eo qui afflictus erat; & ^{Iob 30, 25}
 compatiēbatur anima mea pauperi. Ex amore ^{5. Ex ame-}
 diuino, cū recolit quā benignē secum ege-
 rit, & quanta sibi beneficia indigno & imme-
 rito contulerit; vel cū pensat generalia bene-
 ficia omni humano generi impensa, per incar-
 nationis & passionis beneficia, & sacramenti
 altaris, & Spiritus sancti sacrosacta charisma-
 ta; vel cū ipsius Dei ingenitam intuetur bo-
 nitatem, quæ tanta est, sicut eius immensitas
 & æternitas, quæ nec mensuram habent nec
 finem. & ideo sine mensura diligendus est. Et
 sic amore Dei nihil potest esse delectabilius,
 nil honorabilius, nil vtilius. Per hanc affectio-
 nem dilectionis Dei, singulariter Spiritus san- ^{Rom. 8, 26}
 ctus testimonium reddit spiritui nostro, quod
 sumus filij Dei. De hac specialiter dicitur: Qui ^{1. Cor. 3, 3}
 diligit Deum, hic cognitus est ab eo. &, Ego ^{1. Cor. 3, 17}
 diligentes me, diligo. Cognosci à Deo & dili-
 gi, est ab eo approbari. Amor Dei est omnium ^{Amor Dei}
 affectionum bonarum condimentum: & tan- ^{omnium}
 to plus sapiunt Deo cæteræ virtutum affectio- ^{affectionū}
 nes, quanto plus de hoc habuerint condimen- ^{condimen-}
 to: nec potest esse virtus vel deuotio, quæ ex ^{tum.}
 amoris Dei radice non pullulat. Ex gaudio ^{6. Ex gau-}
 surgit deuotio, cū exultat in Domino, me- ^{dio.}
 mor beneficiorum eius, vel cū in spe gratiæ

cuius confidit se esse de numero saluandorum, vel congratulatur saluti & profectui proximorum; vel cum in exultatione spiritus congaudet gloriæ beatorum, & mente perambulat caelestis patriæ varias mansiones; ex quibus omnibus cor exhilaratur, & quasi iucunda volucris, quandoque clauso pectore ludit in iúbilo & affectu exultationis & laudis, quasi quærat exire de angaria pectoris. Psalm. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum vivum. Ex admirationis stupore cum illuminato intellectu fulgore sapientiæ, stupet magnitudinem potentæ Dei, & profunditatem sapientiæ, & suavitatem & benignitatem eius, vel discretionem iudiciorum eius, vel abyssum claritatis & incomprehensibilitatem immensitatis eius, vel quidquid est de natura diuinitatis eius, & gloria maiestatis, vel quorumlibet operum eius admirabili ratione. Iob: Magnus fortitudine & iudicio & iustitia Deus, & enarrari non potest: ideo timebunt eum viri. Aliquando commixtim ex diuersarum affectionum moribus deuotio cōflatur, vt timor cum dolore, amor cū gaudio & admiratione, compassio cum desiderij ardore iungitur: & quasi aromata simul trita, liquore supernæ vnctionis compacta, & calore ignis diuini decocta, pigmentum salutare efficiunt, sanandis animarum languoribus efficax & salubre: sicut illi qui pigmenta sanitatis conficiunt, aliquando de singulis, aliquando de pluribus, & modò de illis, modò de istis compositionem faciunt, pro variis remediorum causis. Cum autem deuotio sit piæ affectionis pinguedo, & magis se habeat ad affectum, quàm ad intellectum, sicut videri potest in simplicibus deuotis, & literatis pluribus indeuotis: perfecta tamē non est deuotio sine lumine intellectus. Sed aliter se

Psalm. 83, 3

7. Ex admirationis stupore.

Iob 37, 23

Ex mixtis affectionum moribus.

se habet intelligentia simplicium deuotorum, ^{Deuotio}
 & aliter literatorum. Literati enim sciunt sub- ^{docti &}
 tiliter loqui de quacunque spiritali materia, ^{deuotio}
 & verbis propriis exprimere quæ volunt, pul- ^{indocti}
 chrè diuidere & distinguere, causas & rationes ^{inter se cō-}
 congruas assignare, & sermone composito per- ^{feruntur.}
 suasibiliter & ordinatè proponere, & ex paruis
 quandoque longum texere tractatum, & ea
 quæ plana sunt & nota per se verbis artificio-
 sis inuoluere: vt rudibus de intimis * Prophe- ^{* al. philo-}
 tia medullis extracta videantur. Deuoti au- ^{sophia.}
 tem simplices clariùs vident veritatem in se,
 & profundius sciunt de ea cogitare, & pondus
 eius pensare, & saporis intimi venas per gu-
 stum affectus scrutari, & per puræ intelligen-
 tiæ radium quæcunque lucidiùs discernere: vt
 licet nesciant verbis expressis propriè distin-
 guere, tamen ex ipso saporis gustu naturales
 veritatis differentias cognoscere magis valent,
 quàm per argumētorum coniecturas. Exem-
 plum de quolibet mechanico artifice in arte
 sua perito, & de subtili Philosopho, quorum
 alter scit pulchrè de arte differere, & alter pro-
 priè operari.

*De reuelationibus & visionibus & ima-
 ginariis demonstrationibus.*

CAP. LXXIIII.

DICTO de illis quæ ad affectum specia-
 lius spectant, videndum est breuiter de
 his quæ in spiritalibus experiētiis magis
 pertinent ad intellectum: vt sunt reuelationes
 secretorum, & visiones, & imaginariæ demon-
 strationes; in quibus quidam de veritate ali-
 quando erudiuntur, & plurimi deluduntur.
 His autem tanto minùs immorandum est,

A a 3

quan-

quanto frequentius eis innitentes decipiunt,
& minor profectus est in talibus, etiam si vera
sunt: licet à rudibus & spiritualium charisma-
tum ignaris, magnæ sanctitatis & sapientiae
virtus in huiusmodi consistere aestimetur.

De quatuor generibus visionum.

CAP. LXXV.

QUATUOR sunt genera visionum, & to-
tidem sunt genera revelationum, quam-
uis & visiones dici possunt & revelationes:
quia in eis aliqua secreta revelantur. Quædam
visiones propriè possunt dici corporales, quæ
vigilanti corporaliter ostenduntur: ut Moyses
vidit Dominum in rubo ardenti, & Patres sæpe
Angelos visibiliter susceperunt. Ad hanc potest
referri quorumlibet sensuum experientia: ut
auditus, gustus, odoratus, & tactus: quia visus
pro quolibet sensu poni potest. Exod. Popu-
lus videbat voces & lampades, & sonitum buc-
cinæ, &c. Voces namque, & sonitum buccinæ
non visu, sed auditu percipere potuerunt. Aliæ
sunt imaginariæ visiones, quæ vigilanti non
corporaliter sed imaginariè ostenduntur siue
in somno, siue in excessu mentis raptò: ut vi-
siones Ezechielis & Danielis, & aliorum San-
ctorum in nouo & in veteri Testamento. Alię
similiter imaginariæ, quæ dormientibus osten-
duntur: ut Iacob vidit Dominum ianixum
scalæ: & Pharao & Nabuchodonosor somnia
viderunt præfagia futurorum. Iste omnes
conveniunt simul in hoc, quod non solum bo-
nis, sed & malis sæpe ostenduntur. Item quod
quandoque veræ sunt, & per eas erudiuntur
aliqui; & quandoque deceptorix, quod aliqui
per eas deluduntur. Ezech. Visionem cassam
vidistis, & diuinationem mendacem locuti
estis.

1. Visiones
corporales

Exod. 3, 2

Eccl. 18, 1. &

19, 1.

2. Visiones

imaginariæ

vigilanti-
um.

Ezech. 1, 1

Dan. 7, 1

3. Visiones

imaginariæ

dormien-
tium.

Gen. 28, 12.

& 41, 1

Dan. 2, 5

Gen. 13, 7

estis. Item quod nec faciunt sanctum, nec ostendunt: alioquin Balaam sanctus esset, & eiusasina, quæ vidit Angelum; & Pharaon sanctus esset, qui futurorum præsentia in somno vidit. Item quod etiam si veræ sunt, tamen per se meritoria non sunt: & qui multa talia videt, non est melior; & qui nulla, non est minor. sicut de miraculis aliquibus. Item quod pluribus sæpe magis nocuerunt talia quam profuerunt: quia inaniter inde gloriantes extollebantur. Multi etiam putantes se visionem vidisse cum nil viderunt, seducunt se & alios, vel ad quæstum avaritiæ retorserunt. Multi finxerunt mendaciter se vidisse visiones, ne aut haberentur inferiores cæteris, aut ut præ cæteris honorarentur quasi sanctiores, quibus secreta Dei ostendantur. In quibusdam etiam solent huiusmodi visiones esse præludia insanitiæ: quia cerebro confuso & fumo ipsum obnubilante, etiam visus oculorum confunditur: ut putet sibi aliquid apparere veraciter, quod phantasticum est & falsum. Eccli. Sicut parrurientis cor tuum phantasias patitur, ne dederis cor tuum in illis. Alia visio est intellectualis, qua illuminatus oculus luce veritatis, purè ipsam veritatem in se contempletur, vel intelligit in visione imaginaria veritatem, quæ in illa significatur: sicut Paulus cum raptus in paradysum vel in tertium cælum, vidit invisibilia, & audiuit verba ineffabilia: quia non corporearum rerum imagines, sed ipsius veritatis splendorem purè intuitus est. Similiter & Ioannes Evangelista licet sub figuris corporearum rerum describat Apocalypsin, creditur tamen omnia purè vidisse & intellexisse, quæ ibi figuratim descripsit, vel propter capacitatem aliorum, quibus ipsa pura veritas præ sui splendore imperceptibilis fuit, vel magis propter myste-

Num. 22, 28

Ecli. 34, 6

4. Visio
intelle-
ctualis.

1. Cor. 13, 1

mysteriorum reuelationem, quæ non passim
 omnibus propalanda sunt, vt exerceatur dig-
 ni, & excludatur indigni à sacratorum myste-
 riorum intelligētia; sicut & reliqua sanctarum
 Exo 26, Scripturarum velaminibus sunt operta. Hoc
 33. & 27, 28 signabat velum ante Sancta Sanctorum op-
 eransum, intra quod non licebat populo, sed
 solis sacerdotibus introire. Similiter sanctua-
 rium inuolutū in profectione Leuitis impo-
 Ne 4, 20 nebatur portadum, quod antequā inuoluere-
 tur, non licebat aliis quàm sacerdotibus con-
 tingere vel videre: hoc significante Spiritu
 sancto, quod profunda Scripturæ mysteria
 perfecti aliquatenus vident: alij autem inuo-
 luta portare debēt, dum sumus in hac vita ve-
 lamine figurarum. Ipsæ enim imaginariarum
 vel corporalium visionum figuræ, etiam cum
 veræ sunt secundum spirituales significan-
 tiam, non sunt veræ secundum rei existētiā.
 Non enim verum est substantialiter esse bo-
 ues in cælo vel leones vel aquilas, & alia quæ
 in Apocalypsi & aliis Prophetarum visionibus
 describuntur, sed ibi sunt cælestes virtutes,
 quarum merita vel officia istarum bestiarum
 & aliarum rerum proprietatibus, figuraliter
 designantur. Credimus Christum glorifica-
 tum corporaliter esse in cælo, nec vltā secun-
 dū suæ substantiæ veritatem nasci de virgi-
 ne, lactari vel pati, vel alia quæ Euāgelica do-
 cet historia eum fecisse, cum corporaliter cum
 hominibus in terra conuersabatur: & tamen
 sic sæpe refertur aliquibus Sanctis & deuotis
 apparuisse in visione, vel nascens vel in matris
 gremio contentus, vel extensus in cruce: non
 quod ita secundum veritatem fieret, sed quod
 illis propter aliquam singularem consolatio-
 nem & deuotionis exercitationem, vel propter
 aliquam spirituales significationem sic ap-
 pareret.

paret. Scimus enim quòd Christus resurgens ^{ROM. 6,9} ex mortuis, iam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur: sic nec ultra corporaliter laetabitur vel nascetur. Ita de aliis Sanctorum vel Angelorum apparitionibus est tenendum. Non videtur autem prætereundum, quia quidam ^{Visiones seductori spirituum,} decepti à seductoriis spiritibus vel propriis falsis opinionibus, putant sibi apparere in visione vel ipsum Christum vel eius gloriosissimam genitricem; & non solum amplexibus & osculis, sed & aliis indecentioribus gestibus ab eis demulceri: ut sicut spiritus ipsorum interius, ita & caro exterius sibi congruo oblationis sensu sensibilibiter demulceatur, & carnaliter confoletur: quod non solum est falsum & seductoriū, sed etiam blasphemia gravis esse liquidò comprobatur. Spiritus sancti visitatio sicut contra omnia vitia reprimenda & detestanda infunditur; ita etiam singulariter contra carnales illecebras opponitur. Et ubi spiritus munditiæ suo iubare resplenduerit, continuo omnes pravae voluptatis motus evanescere, & velut tenebras superveniente lumine disparere necesse est. De his verò, qui cum aliquando dulcedinem spirituales sentiunt, & mox carnalis delectationis pruritu fœdantur: nescio quid iudicem, nisi quòd potius eligo illis carere floribus quos de luti sordibus legere deberem. Et sicut illos damnare non audeo, qui inuiti quandoque in spiritualibus affectionibus carnalis fluxus liquore maculatur; ita etiam excusare nequeo, qui tali fluxui ex consensu condelectantur, qualiscunque eorum intentio videatur.

A a §

De

De modis revelationum.

CAP. LXXVI.

REVELATIO secretorum vel futuro-
rum pluribus modis fieri videtur: in qui-
bus sicut in visionibus plurimi seducuntur, pu-
rantes spiritum esse quod proprius sensus fin-
xerit, vel spiritus erroris suggererit: & ideo va-
ticipiis iam usque ad fastidium repleti sumus
de Antichristi aduentu, de signis appropin-
quantibus iudicii, de destructione religionum,
de persecutione Ecclesiae, de regni defectione,
& variis mundi pressuris, & aliis pluribus, qui-
bus etiam viri graues & deuoti plusquam oportuit creduli extiterunt: de scripturis Ioachim,
& aliorum vaticiniis varias interpretationes
extrahentes: quae etsi vera essent & autentica,
tamen religiosi plurima inuenirent in quibus
fructuosius occuparetur: cum & Christus Do-
minus in Apostolis tales curiosas temporum
inquisitiones represserit, dicens: Non est ve-
strum nosse tempora & momenta, quae Pater posuit
in sua potestate. Reuelatio aliquando fit per vo-
cem & verba expressa: ut Petro & Ioanni & Ia-
cobo in monte cum Iesu, vox de nube dixit:
Hic est filius meus dilectus, &c. Vnde Petro
dictum est: Beatus es Simon Bariona: quia ca-
ro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus
qui est in caelis. Vel sicut Samueli primo sermo
Domini factus est in Silo. Aliquando fit per
somnia: ut Ioseph viro Mariae dictum est in
somnia, ut acciperet Mariam & fugeret in Ae-
gyptum & rediret. Et Magis similiter in som-
nis dicitur, ne redeant ad Herodem. Et in aliis
pluribus locis simile inuenitur. Aliquando per
spiritum Angelicum vigilanti & intrinsecus
loquenti. vnde Zachar. Angelus qui loqueba-
tur in me, dixit ad me: Nunquid nescis quid
sunt

Mat. 13, 35

n. Reuelatio per vocem.

Mat. 17, 5

Mat. 16, 17

n. Reg. 3, 4

Reuelatio per somnum

Mat. 1, 10

Et 2, 13

Ibid. 2, 12

Reuelatio per spiritum

Angelicum

Zach. 4, 5

sunt hæc? &c. Aliquando fit per spiritum interius in mente. Psalm. Audiam quid loquatur in me Deus. Et hoc duobus modis. Vno modo, cum inspirat menti aliquid agendum vel dicendum, vel de propriis docet vel de alienis: sicut Prophetis inspiravit quid facerent vel dicerent; vel cum futura vel absentia vel abscondita eis revelavit. Secundo modo, cum non de speciali facto illo vel illo, sed generaliter ad plura per mentis illuminationem ostendit, quid secundum veritatis iudicium sit melius vel non melius. Sicut docet omnes iustos declinare à malo, & facere bonum, & per spiritum scientiæ, vel consilij, vel intellectus, vel sapientiæ, Dei placitum agnoscere, vel eligere potiora. Est & alius modus revelationum per Spiritum sanctum, cum homo ex Dei inspiratione orat Deum pro aliqua speciali causa propria vel aliena, & per affectum devotionis & fiduciam exauditionis intelligit se exauditum in hac petitione. Sed licet confidat quod illud pro quo oravit, habiturum sit prosperum successum; nescit tamē sæpe qua via habebit processum. Econtrario cum non sentit sibi infundi fiduciam exauditionis, intelligit se non habiturum effectum sue petitionis, licet nō sit in hoc omnino certus: quia nescit an hoc sit defectus devotionis, vel indicium negatæ petitionis. Hoc tamē genus revelationis est specialiter devotis mētibus familiare. In hoc tamē aliquando quidā devoti inveniuntur decepti, sicut & in interna inspiratione. Et hoc taliter posse fieri videtur, cum homo devotus Deo aliquādo intēdit, & per magnæ devotionis affectū confidit Deū sibi esse fauorabilem, orat vel orat sibi vel alteri istud vel illud quod tūc desiderat evenire: & cum fuerit iam in affectu devotionis, & fiducia divinæ propitiationis, antequam istud opta-

2. Revelatio per Sp̃m sanctum

optaret, accedente verò optatæ rei desiderio fit affectus feruentior, & fiducia ad Deum ex feruore constâtior. & quia præsumit Spiritum sanctum hanc deuotionem operari, cum spiritus malignus non possit affectum deuotionis infundere quem nunquam habet; confidit se non decipi, & in concepta spe desiderij sui non confundi: quia testimonium adauctæ per spiritum deuotionis & fiduciæ creditur approbasse. Sed in hoc potest esse deceptio, quòd spiritus hominis ex desiderio rei quam diligit, cum de illa studiosè cogitat, hilarescit; etiam cum in nulla prius erat deuotione ad Deum, ita quòd aliquando pro desiderio illius rei facillè pronocaretur ad lachrymas, maximè si est res quæ spectat ad deuotionem qualemcūque. Sicut sæpe etiam cum pro vana gloria quis optat gratiam bene prædicandi, vel propherandi, vel miracula faciendi, vel aliud vnde mirandus videretur agèdi, cor delusum huiusmodi phantasmatibus hilarescit, & in vanam affectionem pinguescit. Quanto ergo magis cordis affectus exhilaratur & deuotio afficitur in se, cum cogitat & optat quod desiderat, non ex leuitate vel vanitate, sed ex maturitate & charitate! dum interim est in aliqua spiritus consolatione, quæ facili occasione potest per ampliora incitamenta deuotionis subleuari, tunc confidentia proprii spiritus loquitur, & putat loqui Spiritum sanctum, dum non subtrahit deuotionis gratiam quam dedit, imò dilatato cordi per desiderij appetentiam, eo profusorem gratiam infundit, quo cordis exhilarati capacitas locum ampliorem in se gratiæ præparauit. Cor enim liberum & beneuolentia iucundum aptius est ad deuotionis gratiam recipiendam, quàm tristitia & amaritudine constrictum: quia Spiritus sanctus amor est,

&

& beneuolentia, & iucunditas Patris & Filij:
 & similia similibus magis gaudet naturaliter.
 Lætitia enim est proprium cælestis patriæ.
 Mœror tristitiæ, est huius exilij negotium.
 Amaritudo desperationis, est infernale suppli-
 cium. In omnibus ergo reuelationum vel vi-
 sionū generibus magna cautela habēda est, ne
 falsa pro veris, noxia pro salutaribus, exigua
 pro eximis, & incerta pro certis recipiantur.
 Solus autē Spiritus sanctus per donū cōsiliij, &
 per gratiam discretionis spirituum, scit homi-
 nem expedire & certum reddere quid in illis
 recipiendum sit vel respuendum, & quomodo
 eis vtendum: sicut & Prophetas & Sanctos do-
 cuit, quibus nō solum vera ostendit, sed etiam
 per veritatis testimonium, quia vera essent in-
 terius demonstrauit. Aliis autem videtur esse
 securius talia non quærere, oblati non citò
 credere, deceptionis caueam cauere. Aliquan-
 do etiam oblata velut minùs fructuosa parui-
 pendere: vt si vera sint, se habeant indifferen-
 ter ad ea: si falsa, non innitantur eis ne deci-
 piantur. Et si velint aduertere, quærant super
 his consilium sapientum solummodo & pau-
 corum: & ad illa studiosè sese exerceant quæ
 sunt secura, meritoria & fructuosa: scilicet vt
 sunt vitia extirpare, & virtutum studiis fide-
 liter insudare, Scripturæ sacræ sanum scrutari
 intellectum, & per orationis vsum mentem
 accendere ad deuotionis effectum. Hæc sunt
 salubria & secura & fructuosa studia religio-
 forum. Et quanto quis se in istis magis exer-
 cuerit, tanto maioris meriti & maioris gloriæ
 apud Deum erit. Sunt etiam quædam sensibi-
 les dulcedines & suauitatis experientiæ, quæ
 deuotis quandoque infunduntur: vt mirabilis
 fragrantia odorum, ineffabilis suauitas sapo-
 rum, & hymnidicæ melodiæ vocum & sono-
 rum,

Dulcedi-
 nes sensi-
 biles.

rum, & tactu perceptibiles experientiae indicibilia suauitatum. Quae cum verè sint à Deo, possumus estimare, quòd aut dentur quibusdam nouis & rudibus, qui spiritualia nondum lucidè intelligunt, vt saltem per sensibilia consolentur in Domino, qui virtutem purè spiritualium non cognoscunt; in quibus maior vis est & certior veritas, & fructuosior profectus & purior perfectio. Etiam prouectionibus in spiritu consolationes sensibiles dantur propter redundantiam interioris dulcedinis: vt sicut anima communicat corpori suo quasi comiti & socio viae passiones suas, ita communicet ei & consolationes. Tristate enim interiùs anima, etiam corpus tabescit exterius. Sicut ergo corpus collaborat spiritui & compatitur in merito: ita dignè comparticipat & conremuneratur ei in præmio; non solum futuræ gloriæ, sed etiam præsentis gratiæ: sicut domini in conuiuio epularum seruis transmittunt reliquias ferculorum. Aposto-

a. Cor. 1, 7 lus: Sicut socij passionum estis, ita & consolationum eritis. Et hoc ex superfluenti mensura datur dilectis, cuius redundantia ne effusa depereat, excipitur à corpore, quod particeps fuit in labore. Sed sicut de visionibus & reuelationibus, ita & de huiusmodi sensibilibus experientiis est sentiendum, quòd aliqui seducuntur in eis, putantes esse à Deo, quod fortè phantastica deceptio est; & aliqui putant esse aliquid magni, quod nullius est in se meriti vel momenti; & aliqui extolluntur de talibus apud se, & iactant se quasi de singularis gratiæ sanctitate. Etiam habet hoc proprium diuinæ dulcedinis experientiæ, maximè cum frequentiori usu & valentiori motu influunt, vt spiritum reficiendo, corpus debilitent, & ita quodammodo delectando affligant. Sicut rusticum

cum

cum cibis grossioribus assuetum, delicioſa fer-
cula ſæpius ſumpta alterando calefaciunt &
diluunt. Ignobile namque corpus & corru-
ptibile ſicut pecus brutalibus, ſic eſt aſſuetum
terreſtribus & vilibus. Genef. Comedes her- Gen. 3, 18
ba terræ. & hoc poſt peccatum. Quærun- Quæſtio
tem deuoti aliquando ex deuotionis vehemen- inſignis.
tia corpore debilitati, virum ſit melius debili-
tatem corporis potius ſubire, & ſpiritum per
deuotionis ſuſciū cum Deo roborare, & gra-
tiam oblatam non abiicere, vel præ nimia de-
bilitate ſe abſtrahere à deuotione, & ſpiritum
extinguere, & exterioribus occupationibus ſe
dare pro corporis releuatione. Ad hoc, ſaluo
meliori conſilio, videtur conſulendum nimis
debilibus, quòd interdum poſſunt ſe vtiliter
ſubtrahere à ſtudio deuotionis, & conatu pro-
prio non ad hoc inſtare, ne quaſi extorquendo
exprimant deuotionis affectum: quia talis co-
natus violentus debilitat etiam validiores. Si
autem ſine laborioſo conatu offert ſe gratia &
ingerit ſe illis non quæſita, nec abiiciant eam,
nec omnino totos ſe immergāt ei, maximè ſi
vehementer ex hoc ſe debilitari ſentiant, ſed
temperatè ei inhæreant. Iuxta illud: Mel in- Pro. 25, 10
ueniſti, comede quod ſufficit tibi, id eſt, quod
ſatis eſt iuxta virium tuarum meſuram. Vti-
lius enim eſt ad horam temperantiùs frui gra-
tia deuotionis, quàm omnino exhaustis viri-
bus, & deſtructa virtute naturali totaliter eam
perdere & irrecuperabiliter carere. Quia ſic
deſtructi, poſtea nimis incipiūt ſibi met com-
pati: & vt reparent vires amiſſas per indiſcre-
tionem, non ſolum delicatiùs, ſed etiam diſſo-
lutiùs quàm expedit ſe habere. Exhaustis nam-
que viribus maximè capitis & cordis, vix au-
dent etiam per moram aliquam ad deuotionis
ſtadium aſpirare: quia retrahit eos continuo mole-

molestia debilitatis: & quo magis volunt contra eā conari, eo minùs possunt. Et ideo consultius videtur consolationes diuinas moderatius quærere, cū debilitas corporis obstitit, vt diutius eis frui possint, & auctas valeant tollerare; quàm ad breue in eis delectari ita indiscretè, vt postea fugere eas oporteat, & sine spe recuperandi amittere propter virium defectiōnem. Vase enim contrito, liquor effunditur.

Psal. 72, 26

Vnde Psalm. Defecit caro mea & cor meum; quia cū corporis virtus omnino deficit, etiā cordis vigor à deuotione languescit. Contingit etiam plerumque studiosis deuotionis, vt cū magis conantur habere deuotionis gratiam, minùs habeant; & cū vehementius instant, aridiores & duriores corde fiant: sicut in summis festiuitatibus, & deuotis temporibus passionis Christi & natiuitatis & similibus, & maximè cū se ad sacram communionem student sollicitè præparare. Et multi ex hoc sæpissimè grauitè contristantur: & ad illam partem conturbati corde pusillanimitè, interpretantur quòd fortè indigni sint visitatione diuina, & quòd non placeant Deo, vt sicut indigni & indeuoti ad sacram communionem accedant: & sic sæpe se subtrahunt à cibo vitæ, & medicina salutis. Sed cū homini incertum sit an sit dignus amore vel odio, secundum rationem dispositionis & merita singulorum Deo soli nota, non possumus secundum veritatem cuique consulere quid in huiusmodi sentire debeat & facere. Tamen cur tunc Deus subtrahit bonis & studiosis deuotionis gratiā, cū eā libentiùs haberent & instatius quærunt, super hoc possunt quinque rationes assignari. Prima, humiliatio: quia magis humiliatur homo, cū non habet tunc deuotionem quàm alio tempore: & magis confunditur

Cur Deus
subtrahit
bonis deuotionis
gratiam.

tunc Deus subtrahit bonis & studiosis deuotionis gratiā, cū eā libentiùs haberent & instatius quærunt, super hoc possunt quinque rationes assignari. Prima, humiliatio: quia magis humiliatur homo, cū non habet tunc deuotionem quàm alio tempore: & magis confunditur

ditur

ditur in seipso: sicut seculares plus confunduntur si in Pascha non communicant, cum solitum est communicare ceteros, quam toto reliquo tempore anni. Secunda est purgatio peccati: quia forte per alia exercitia minus purgatus est, vel aliqua habet delicta quæ non recolat: & ut dignius accedat ad Eucharistiam, & amplius purgetur à peccatis; & in hoc punitur in quo magis dolet; & quo dolor grauior, eo purgatio efficacior: & maximè, quia forte alio tempore minus studiosè quæsiuit deuotionis gratiam, vel oblatam negligentius recepit, nec dignas pro ea gratias retulit. Punitur modo in quo peccauit, ut tunc illa careat gratia, cum eam desiderat, quàm ante eam neglexit cum habere poterat, & cauior de cetero in hac parte fiat. Tertia, ut ex hoc eruditior in gratia fiat, quod à Deo sit, non ab homine: cum non potest eam homo pro voluntate habere sui arbitrij: sed Deus qui dat ex se, quādo vult infundit, quādo vult subtrahit, prout sibi placet, & prout accipienti iudicat conuenire. Item, quia ex gratia sua dat, non pro meritis hominis: quia si daret semper cum quæritur, & non daret nisi quæreretur, putaretur iam tantum dare secundum merita requirentium, & non secundum gratiæ liberalitatem: ideo quandoque studiosè quærentibus negatur ex iustitia, & non quærentibus quandoque datur ex gratia.

De tentationibus deuotorum.

CAP. LXXVII.

DVÆ sunt enim tentationes deuotorum satis consuetæ, maximè nouis & imperfectis, hæsitatio & elatio. Hæsitant enim sæpè an à Deo talis sit gratia, vel homo per se istos

Deuotors
tentiones
dux hæsi-
tatio &
elatio.

B b

motus

motus suo conatu procuret. & est satis importuna tentatio. Aliquando etiam videtur homini quod fortè possit esse dæmonis illusio, & sit perplexior: quod quandoque studium deuotionis cogitat omnino postponere, & simpliciter vocalibus orationibus, & actionibus solum intentus esse; quasi in illis sit securior, quàm in studio internæ deuotionis, & hoc præcipuè patitur cum deuotionis gratia sibi subtrahitur, & sic dupliciter tribulatur. scilicet de subtractione gratiæ, & de hæsitatione si fuerit à Deo gratia quam habebat. Sic discipuli ante plenam Spiritus sancti missionem sæpè vacillabant in fide Christi; dum modò visis eius miraculis & excellenti doctrina credebant eum esse verum Dei filium: modò visis eius passionibus pro nobis susceptis, titubantes hæsitabant, sicut eo passo, antequam certi essent de eius resurrectione, inter se dicebant,

Luc. 24, 21. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israël. quasi dicerent, Ab hac spe frustrati sumus. Sic & post resurrectionem suam, viso eo gaudebant & dubitabant, donec per multa argumenta de veritate eius certificati sunt, maximè post ascensionem eius, & sancti Spiritus emissionem. Ita & deuoti Christi fideles modò gaudent de consolatione internæ gratiæ, modò dubitant & tristantur: imò variè operatur in eis Spiritus sanctus, nunc illo modo, postea alio modo. Iam infundit eis consolationem, & iam subtrahit: donec pluribus indiciis experiri veritatē & vtilitatem suæ visitationis, præsentē gratia gaudent de consolatione, & secari sunt de veritate, absente ea vtriusque muneris solatio carent. Sapiens autem in die malorum non immemor studet esse bonorum; quorum recordatio renocat eum à pusillanimitate spiritus & tempestate. Et hoc

valet

valet contra primam illam tentationem hæsi-
tationis. Rursum in die bonorū nō immemor
studet esse malorum, per quæ humilietur, &
timore ab elationis tumore comprimatur: &
sic secunda tentatio sanatur. Extollūtur enim
deuoti quadrupliciter; quia aut gloriātur se
deuotionis gratiam præcedentibus studiis &
laboribus meruisse, aut præ cæteris qui hanc
gratiam nō videntur habere, se à Deo dilectos
esse, aut maiorem gratiā sibi esse datam quā
sit in veritate, aut se melius ea scire vti, & gra-
tiosius recipere, & fructuosius impendere, &
minus negligere quā alij qui simile donum
gratiæ acceperunt. Contra priorem tentatio-
nem hæsitatiōis valet constans fiducia cre-
dulitatis, quod à Deo sit illa gratia, & diligens
consideratio gratiæ ipsius, si semper sit motus
eius ad bonum tantum, & humilis consultatio
super illa apud aliquem peritum & exercita-
tum in talibus, & prōpta voluntas acquiescen-
di qualiter in gratia debeat se habere, & sup-
plex oratio ad Deum, ne permittat hominem
decipi à sensu proprio vel spiritu alieno. Con-
tra alteram tentationem elationis valet dili-
gens cognitio propriæ indignitatis, & torporis
& negligentia, & ingrati-
tudinis, & inanis glo-
riæ, & timida expectatio reddendæ rationis de
gratia collata & neglecta, & puida suspicatio
subtrahendæ gratiæ & derelictionis à Deo,
propter vitia prænotata, iam diu causa corre-
ctionis tolerata & non emendata, & studiosa
consideratio aliorum qui in gratia, in virtuti-
bus, in orationibus, & studiis bonis incompa-
rabiliter eos præcellunt. Quarta ratio negatæ
deuotionis, cum quandoque studiosius quaeri-
tur, quia aliquando ex impetuoso cordis cona-
tu libertas mētis obruitur, dum quasi per vio-
lentam extorsionem accelerat deuotionis affe-

Elatio de-
uorum
tentatio
altera.

Contra
hæsitatio-
nem reme-
dium.

Contra
elationem
remedium

etum exprimere; & si non iuxta desiderium
 cordis statim potest elicere gratiam deuotionis
 quesitam, contristatur, & amplius ex hoc indu-
 ratur: & quo impetuosius cupit se ad deuotio-
 nem cogere, tanto minus proficit, & amplius
 arescit: sicut qui botros in torculari vel oliuas
 in prælo subito & nimis vehementer compri-
 mit, liquor magis turbidus & insipidus fluit,
 quam si paulatim & moderatius cōpressisset.
 Quo enim liberior, eo pinguior deuotionis
 affectus. Ideo alio tempore sæpe est homo de-
 uotior: quia tūc spiritus suæ libertati relictus,
 sponte se eleuat in sublime. Violenta namque
 acceleratio præfocat spiritum etiam in corpo-
 re. Morosa autem respiratio est cordis refrige-
 ratio. Quinta ratio potest esse meritum ma-
 ioris gratiæ & gloriæ, dum desiderium nō ad-
 impletum affligendo purgat animam, & pa-
 tientia desolationis & humilis sufferētia mœ-
 storis quasi lima reddit animam clariorem, &
 magis susceptibilem splendoris diuini & am-
 plioris gratiæ & gloriæ capacem. Lux enim
 vultus Dei & fulgor claritatis eius, omnibus
 æqualiter superfulget. Qui autem purior est
 & à vicio obscurante liberior, magis capax est
 lucis & illuminationis desuper influētis: sicut
 vitrum clarum vel metallum bene limatum &
 politum radios luminis amplius recipit, &
 splendidius efficitur. Quia igitur afflictio lima
 est animæ quæ rubiginem vitiorum abradit,
 vt deterso peccato quod sua obscuritate radios
 diuini luminis & fulgoris velut obex ab anima
 excluderat, lucē gratiæ recuperet, purgat Deus
 aliquando deuotorū corda per subtractionem
 illius consolationis, cuius carentia est eis ma-
 xima afflictio; vt sic purgati aptiores fiant
 abundantiori gratiæ percipiendæ in præsentī,
 & gloriæ in futuro, etiam si hanc afflictionem
 spe-

Afflictio
 Lima ani-
 mæ.

specialis culpa non contraxit. Si verò aliquis desiderat experiri, vtrum sit melius, sæpius an rarius corporis Christi suscipere Sacramentum, videtur mihi quòd non possit super hoc omnibus dari regula vniformis. Varia sunt hominum merita & diuersa operum studia, & differentia desideria, & multiplices Spiritus sancti operationes in singulis, & diuersi etiam status in religione. Et ideo sicut ægrotantibus non potest vna forma seruari in dandis medicinis corporis, propter diuersitates complexionum aut loci aut temporis, aut diætæ vel aliarum considerationum, pro quibus aut rarius, aut sæpius, aut maiori, aut minori quantitate, eadem medicina datur: ita & de medicina spirituali, quæ est corpus Christi, intelligendum. Mundanis enim curis occupati rarius possunt se ad illud recipiendum expedire, quàm illi qui tantum spiritualibus studiis sunt intenti: & alij magis & alij minus sunt circumspecti in custodia vitæ suæ & morum, & cōscientiæ suæ puritate. Alij etiā ardētiori desiderio trahuntur ad illius salutaris cibi perceptionē. Alij verò quodammodo terrentur cum deberent accedere: & nisi conscientia vrgeret, & consuetudo religionis induceret, vel timor maioris elongationis à Deo impelleret, valde rarò accederent ad illud mirificum Sacramentum. Vix tamen aliquis ita religiosus esse videtur & sanctus, exceptis sacerdotibus, quin semel in septimana sufficiat ei ex consuetudine communicare, nisi specialis causa quandoque vel ratio plus suadeat, infirmitas superueniens, vel singulariter festiuitas solennis, vel inusitata deuotionis feruor, & intemperata desiderij sitis sit pro illius susceptione, qui solus sufficit amantis animæ ardorem refrigerare. Et quia talis ardoris impetus nō nisi à Spiritu sancto,

Rarò an
sæpe fit
commu-
nicandū.

ut creditur, infunditur, ideo legibus humanæ
 consuetudinis & statutis mortalium non ar-
 ctatur: sicut aliquos quandoque vidimus, licet
 paucos, quibus vivere Christus erat: ita ut si
 non frequentius pane vitæ reficerentur sacra-
 mentaliter, quasi videbatur vita corporis iam
 velle deficere, patentibus indiciis hunc defe-
 ctum prodentibus. Et qui antè tam debiles
 erant, quòd nec incessum debitum habere po-
 terant, post susceptionem illius Sacramenti in-
 tantum confortabatur, quasi nullam antè sen-
 sissent debilitatem manifestè apparentem. Iu-
 xta illud: Caro mea verè est cibus, & sanguis
 meus verè est potus. Quia nullus cibus mate-
 rialis vel potus posset sic celeriter & efficaci-
 ter non solum corpus, sed etiam animam re-
 creare. Salubre tamen est & vrile, quòd homo
 sæpe se ad illius medicamenti susceptionem
 præparat, & quanto deuotius valet, illud perci-
 pere studeat, & post perceptionem in studio
 deuotionis se conseruet: attentius tamen reli-
 giosi & qui obtulerunt se Deo, sic enim erunt
 in maiori custodia vitæ suæ & conscientiæ,
 dum & ante & post Eucharistiæ perceptionē
 ob reuerentiam ipsius student magis innocen-
 ter vivere, & studio deuotionis frequentius
 intendere. Et licet quandoque repidè, tamen
 confidens de misericordia Dei, fiducialiter
 accedat: quia si se indignum reputat, cogitet
 quòd tanto magis æger necesse habet requie-
 re medicum, quanto magis senserit se ægro-
 tum. Non enim est opus valentibus medicus,
 sed malè habentibus. Nec ideo quæris te iun-
 gere Christo ut tu eum sanctifices, sed ut tu
 sanctificeris ab illo. Nec propterea prætermi-
 tenda est sacra communio, si quandoque non
 sentit homo specialem deuotionis gratiam,
 cum se ad illam præparare studet, vel cum in
 ipsa

bon. 6, 55

bon. 9, 12

ipsa perceptione vel post fortè minùs deuotù
se sentit quàm veller: quia ex aliqua supradi-
ctarum causarum ratione solet illud euenire.
Circa sacerdotes autè potest hæc forma teneri, ^{sacerdo-}
vt nec nimis rarò nec nimis cōtinuè celebrare, ^{tes nec cō-}
vel imprætermisè sacrâ hostiam studeant im- ^{tinuè, nec}
molare. Nimis enim cōtinuè celebrare aliquâ ^{nimis rarò}
videtur notare irreuerentiâ, cū vix aliquis tam ^{sacrificiis.}
deuotus sit, qui semper eadem deuotione fer-
neat, quòd semper cum debita reuerētia illud
faciat, & cordis ardore, quin aliquādo reperiat
quantulumcunq; quod eum impediāt. Nimis
etiā rarò celebrare quāuis ex reuerentia ali-
quādo solet fieri & humilitate, tamē quandoq;
torporem nutrit, quia minùs circumspectus est
homo in omnibus, quasi nō indigere videatur
sui custodia, cū nō proponit accedere ad mē-
sam Christi. Humilitas etiā nō est vsquequaq;
secura, quòd diu se subtrahat: quia sicut nō est
dignus sæpe corpus Christi percipere, sic nec
semel. Ideo eum nō recipimus quasi qui digni
sumus: sed vt illo nos sæpe visitante & habita-
culum cordis & corporis nostri subintrante
magis ac magis digni efficiamur. Quò enim
inroierit, Dominus benedict: sicut olim do-
mum Obed-edō benedixit propter arcam Dñi, ^{2. Re. 6, 12}
in qua manna seruabatur. propter hoc voluit
Dauid eā reducere cū benedictione. Sap. Pro. ^{Sap. 8, 9}
posui hanc adducere mihi, sciens, quoniā com-
municabit mecum de bonis suis. Quæ bona
prætereo: quia in scripturæ pluribus locis in-
ueniuntur.

*De diuersis affectibus quibus trahimur ad communi-
candum.* CAP. LXXVIIII.

Diuersis autem affectionibus & intētionibus diuersi ad communicandum trahuntur vel ad celebrandum. Aliquos trahit amor

B b . 4

Dei,

Dei, ut dilectum sapius ad se inuitent, eumque in semetipsis delectabiliter amplexentur. Aliquos propriæ infirmitatis intuitus, ut eum quasi medicum ad se vocent, per quem ab omni infirmitate curentur. Aliquos cōscientia delictorum suorum, ut per eum quasi per hostiā pacationis ab omnibus peccatis expiati purgentur. Aliquos pressura alicuius tribulationis, ut per eum qui omnia potest ab omni aduersitate citius liberentur & tutius protegantur. Aliquos desiderium alicuius gratiæ vel beneficii impetrandi per eum, cui pater nil potest negare, pro se intercedentē. Aliquos gratiarū actio pro beneficiis diuinis, eum nil dignius habemus reddere.

1 Cor. 11, 12 Deo pro omnibus quæ nobis tribuit, quàm calicem salutaris accipere, id est, ipsum Iesum. Aliquos laus & honor Dei & Sanctorum, cum non habemus maius quo possimus Deum vel Sanctos pro sua dignitate venerari, quàm Christum immolare Deo Patri. Aliquos charitas & compassio proximorum, cum pro salute viuorum & pro requie defunctorum, nil efficacius interpellet quàm sanguis Christi pro nobis effusus. Hoc est summum auxilium nostrum cum oramus Deum: & illum intercessorem inuocamus, qui nos Patri reconciliavit, & semper interpellat pro nobis. Multis de orationis studio & virtute omissis, quæ studiosus melius orando per experientiam discet, hoc in fine dicendum, quod omnia quæ orantes petimus sunt ista: Aut oramus pro malis quæ fecimus ignoscendis, aut pro malis quæ patimur amouendis, aut pro bonis quæ cupimus adipiscendis, aut gratias agimus pro acceptis vel promissis. Quæ nobis Dominus concedat adipisci, qui est benedictus in secula.

A M E N.

INDEX IN SPECVLVM
DISCIPLINÆ, ET DE PRO-
FECTV RELIGIOSORVM
S. Bonauenturæ locupletissimus.

A bsentes semper excusandi.	pag. 91
A bstinentia, vide, Sobrietas.	
de abstinentiæ gradibus.	314
A cedia quid.	194
de remedijs contra acediam.	195
A ctio. in omni actione tria obseruanda.	240
actionum omnium intentio ad Deum referenda.	98
A dversasferenda.	233
in aduersis & prosperis quomodo sit philosophan- dum. 201. vide, Afflictio.	
A ffectiones septem.	259
A fflictio lima animæ.	388
A ltare. de ministris altaris.	46
officium ministrorum.	49
summa requiritur munditia calicis, corporal. &c.	48
rubrica Missalis obseruande.	51
A mor.	265
varie appellationes.	ibidem.
A mor Dei, quo Deus amatur.	
nulla creatura amat Deum, quomodo ipsa à Deo amatur.	363
mentem inebriat.	364
omnium affectionum est condimentum.	371
A moris carnalis detestatio.	274
indicia carnalis amoris.	275
A nima est imago Dei, quem capere potest.	156
anime potentiæ peccato vitiate.	159
quomodo sint deformate.	162. & seq.
quomodo sint reformande.	159
quo pacto potentiæ decoretur à Deo. 118. & seq.	
quanta cura corporibus aegris, tanta vitiosis animis est adhibenda.	239

B b 5

Ani-

I N D E X.

<i>Anime sanitas in quo consistat.</i>	139
<i>Appetitus concupiscibilis, irascibilis, cur dati.</i>	162.
<i>& sequentib.</i>	
<i>Appetitus delectationis cur datus.</i>	168
<i>Avaritia quid.</i>	197
<i>unde generetur in nobis.</i>	168
<i>de avaritie affectu.</i>	174
<i>avaritia contra naturam est.</i>	197
<i>de remediis contra avaritiam.</i>	198
<i>Audire tutius est quam loqui.</i>	57
<i>Auicula mane & vesperi cantillantes imitanda.</i>	99

B.

B eneficia Dei meditanda & studiosè consideranda.	131. & 335. & seq.
<i>etsi parva videantur pretiosissima sunt.</i>	231
<i>quanta Deus præstet, & quibus.</i>	336
<i>Bibere non decet religiosos post completorium, & dumtaxat bis vel ter ieiuniorum diebus in collatione.</i>	63
<i>Blasphemie tentationes non curanda.</i>	149
<i>Bonum summum Deus.</i>	259
<i>Bona gratie, nature, fortune.</i>	165
<i>Bona nostra & mala, quando sint occultanda vel ostendenda.</i>	166
<i>bonum propter pulsantē vanam gloriam non omitendum.</i>	167
<i>Bonum alacriter incipiendum perficiendumque.</i>	248. & seq.

C.

C eremonie, obseruantie, cōstitutiones monastica non contemnende.	22
<i>Calices reuerenter tractandi.</i>	48
<i>Caritas, amor, dilectio, quid, & quomodo distinguantur.</i>	265
<i>Caritas informat omnes virtutes.</i>	264
<i>virtutes connexa una Caritas.</i>	267
	maria

I N D E X.

Varia sortitur nomina propter diversos effectus.	
267.	
tres gradus Caritatis.	268. & seq.
Caro non est delicate nutrienda.	211
Castitas.	318
Nemo castus nisi sobrius.	319
Castitas virtus celestis.	ibid.
eius quatuor utilitates.	ibid.
quomodo acquiritur Castitas.	321
dimissio Castitatis & gradus.	321
de Castitate religiosorum.	ibid.
Castitas perfecta.	324
Cibum capere quomodo debeat religiosus in conuentu.	
59.	
quomodo cum secularibus.	93
Cibi delicatiores non appetendi.	61. 94
de affectu victualium cibi & potus.	175
Communia quaeque obseruare perfecte, summa religi- giosi perfectio.	103
Communis vita conuentuali, angelica & sancta & perfectissima est.	67
Communitas. in communitate Dominus adest. ibid.	ibid.
cito accurrendum ad communitatem	66
communitatis opera cunctis preferenda.	117
Communicare saepe an expediat, an rarius.	389
sacerdotes nec quotidie, nec nimis raro sacrificent.	
391.	
de affectibus quibus trahimur ad communionem.	
391.	
Compunctio.	366
de generibus compunctionum.	370
Confessio peccatorum priuata.	28. 97
Confessioni peccatorum generali vacandum mox ab ingressu religionis.	6
cui, quoties, quomodo sit confitendum nouitium.	28
Confessarius non mutandus.	28. 29
Confessio pura sit, sine nimia scrupulositate.	
29.	

pura

INDEX.

<i>pura confessio cor mundum efficit Dei habitaculum.</i>	97
<i>Confessio rara quid efficiat.</i>	114
<i>Confessionis praxis.</i>	133
<i>Confessio publica.</i>	30
<i>de offensorum reconciliations & agnoscenda culpa.</i>	30, 31
<i>Conscientie quotidiana discussio.</i>	132
<i>Consolatio spiritualis vera in quo consistat.</i>	218
<i>cur nobis aliquando consolatio subtrahatur.</i>	210.
<i>221.</i>	
<i>eius subtractione virtutes probantur.</i>	224
<i>de utilitate subtractionis.</i>	231
<i>tres gutte spiritualis consolationis in hac vita.</i>	
<i>271.</i>	
<i>in consolatione terrena non figendus animus.</i>	
<i>202.</i>	
<i>Constantia mentis seruanda post ingressum Ordinis.</i>	6.
<i>Contemplationis species diuersae.</i>	366
<i>Cor. cordis compositio.</i>	244
<i>sanitas cordis in tribus consistit.</i>	245
<i>de pace cordis semper obseruanda.</i>	252
<i>Corporalia munda debent esse.</i>	48
<i>quomodo explicanda.</i>	51
<i>Corpus spiritus seruire, spiritus corpori providere debet.</i>	219
<i>Culpa quomodo publice agnoscenda.</i>	31
<i>Culpe minimae etiam cauende.</i>	232
<i>Custodia rerum.</i>	109

D.

D <i>Effectus. primus ad virtutem gradus proprii cognitio defectus.</i>	2
<i>Detractio fugienda.</i>	92
<i>Deuotio. absque spiritu suauitatis & deuotionis, omnis religio imperfecta.</i>	353
	varia

INDEX.

variae species deuotionum.	366. & seq. &
370.	
Deuotio docti & indocti comparantur.	373
gratia deuotionis cur subinde bonis subtrahatur.	
384.	
Deuotorum tentationes duae, hesitatio & elatio.	
385. & seq.	
tentationum harum remedia.	387
Deuotionis ignis frequenti oratione fouendus.	
351.	
Deus. in Deum referenda omnium actionum inten- tio.	98
Deus laudandus in omnibus aduersis, prosperis.	
98. 338.	
laudandus Deus ex sex operibus, quae sunt,	
Creatio. 339. Gubernatio, Redemptio,	
Iustificatio. 340. Reprobatorum punitio. 341.	
Glorificatio. 342.	
Deus finis est nostrae professionis.	118
peruenimus ad Deum mentis puritate.	ibid.
Deo nemo seruire potest nisi liber à mundo.	120
Dei cultus pietas.	158
summum bonum Deus est.	258
Deus super omnia diligendus.	265
nulla creatura amat Deum, quomodo ipsa à Deo amatur.	363
Deo iugiter inherendum. vide, Memoria.	
Dei ira grauissima.	330
Diabolus hostis noster inermis est, cogere nequit.	146
nunquam dormit nec fatigatur.	272
Dilectio quid.	265
Dilectio multiplex.	273
de affectu dilectionis.	177
Dilectio nostra in quibus consistat.	266
Dilectio Dei, & diligendus Deus super omnia.	
265.	
Dilectio proximi.	272
quomodo proximus diligendus.	ibid.
Dile-	

INDEX.

Dilectionis proximi tres gradus.	279
Dilectio carnalis.	274
Disciplina quid.	26
de disciplina in generali.	26
in speciali.	28
de preparatoriis ad disciplinam.	5
ad discipline susceptionem humilitas necessaria.	8
Discretio omnibus adhibenda.	217
Diuitie. diuitiarum contemptus.	304
magnus est meriti.	305
de triplici gradu contemptus diuitiarum.	307.
& seq.	
Diuitie auocant à Deo, perfectionem prepe- diunt.	304
natura non sunt diuitie pretiose.	306
Dulcedo spiritualis.	369
Dulcedines sensibiles.	381

E.

Ebrietas spiritus.	367
Ecclesia. Ecclesius caput inclinandum.	81
quomodo conuersandum in Ecclesius secularium.	83.
Ecclesia omnium primò est adeunda.	ibid.
Exercitia religiosorum quatuor.	196
item alia septem.	248. & seq.
Exercitium corporale in duobus consistit.	217

F.

Fastidij tentatio.	226
Festi dies ut sint agendi.	65
Frater à fratre socio non disiungendus.	80
solo suo nomine nullus frater appellandus.	22
Fratres nuntij non sint, aut baiuli literarum.	89

G.

Gaudium. de affectu gaudij.	173
Gestus religiosorum quales esse debeant.	53
multa alia huc & ad bonos mores spectantia.	72
Gloria	

INDEX.

Gloria umbra.	166
propter pulsantem vanam gloriā bonum non omit- tendum.	ibid.
Gratiarum actio quid.	335
de septuplici consideratione, quæ accendit ad gra- tiarum actionem.	ibid.
Gula species.	200
de gula remediū.	ibid.

H.

H Abitus siue vestis religiosorum.	74
quomodo seruandus, curandus, & compo- nendus.	75
Habitus religionis nunquam deponendus.	77
Religiosum non facit.	260
Hospites cum charitate accipiendi.	108
ubi sit fratribus hospitandum, & quid in hospi- tū obseruandum, infra in lter.	
Hostis noster. supra, Diabolus.	
Humilitas quid.	281
Humilitas necessaria ad susceptionē discipline.	8
molesta humilitas contentioni deseruiens.	17
parendo seruatur humilitas.	86
summa est virtus religiosi.	115
humilia exercitia usurpanda.	187
semper studendum humilitati.	255
humilitatis due cause in nobis.	281
humilitas sanctorum & imperfectorum.	282
perfectorum humilitas.	287
de humilitate ad nosipsos. 282. ad proximum, & ad Deum.	283. & seq.
triplex gradus humilitatis.	285
Humilitas virtutum mater & custos.	286

I.

I Ncessus religiosorum qualis esse debeat.	69
non vagandum per conuentum, per officinas.	70.

Ince-

I N D E X.

<i>Incedendum modeste & sine tumultu.</i>	78.
vide, <i>Iter.</i>	
<i>Instructor novitiorum inf. in Novitius.</i>	
<i>Intentio nostra.</i>	327
semper referenda in Deum.	98
<i>Invidia quid.</i>	172
de eius affectu.	ibid.
de triplici invidia.	187
de remediis invidie.	189
<i>Ira.</i>	172. 190
remedia ire.	191
<i>Ira gravissima Dei.</i>	330
<i>Iter. Fratres in itinere semper bini incedant, nec</i>	
<i>unquam disjungantur.</i>	80. & seq.
multa observanda in itinere.	80
fratres non debent esse nuntij aut baiuli literarum.	89
ubi sit fratribus in itinere hospitandum.	81
quid agendum in hospitio.	85
in itinere loquendum de Deo.	82
non cantandum.	ibid.
ante omnia Ecclesia adeunda est.	83
<i>Jubilum.</i>	366
<i>Iudicium temerarium, iustum.</i>	144. & seq.

L.

L <i>Abor corporalis quo exercentur religiosi.</i>	64.
217.	
laborandum alacriter.	68
laborantes fratres adiuvandi.	117
<i>Lectio.</i>	36
de lectione formanda est oratio.	ibid.
<i>Libri curiose servandi.</i>	109
<i>Lingua. linguae frenum, religionis initium.</i>	103
Linguae duo ostia, labia & dentes.	192
bis ad limam antequam ad linguam.	90
<i>Literarum baiuli fratres non sint, aut nuntij.</i>	89
alienae literae non legendae.	112
<i>Locus</i>	

I N D E X.

- Locus.** loci mutatio aliquando prodest. 7
 nullus sine teste locus. 86
Locutio religiosorum. 55. vide infra, **Sermo** religio-
 forum qualis esse debeat.
 quomodo loquendum secularibus. 90
 pauca loqui, paucos habere familiares, multum
 orare, religiosorum est. 116
 in locutione tria observanda. 241
 verba trutinanda antequam dicantur. ibid.
 loquendum breuiter. 242
 tutius audire quam loqui. 57
 in conuentus presentia nemini loquendum. 19
 duo verba nobis permissa. 242. vide infra
 in Verbum.
Luxuria quadruplex. 205 & seq.
 remedia luxuria. 209
 breui hora concubitus perdit vitam eternam. 236
 88. 78 **M.**
M Agnanimitas. 288
Maledicorū verba latratus canum estimāda.
 193.
Malum. Malo resistitur, si bonum diligitur. 192
 Mala celeriter repellenda. 250
Maturitas morum corpus componit & mentem. 243
 semper est observanda. 256
Memoria. Reformatio memoria. 161. 219
 quomodo poteris Deo inherere. 326. 359
 gradus quibus peruenitur ad inherendum Deo.
 363. & inf. Mens.
Memorialia xxv. S. Bonauenturae. 124
Mens in Deum semper sit suspensa. 257
Mentis puritas studiosè sectanda. via est qua
 ventur ad Deum. 118
Mensa religiosorum. 59
 de mensalibus moribus. ibid.
 oculi in mensa custodiendi. seruandum silentium.
 ibid. & 95.

C c

for

INDEX.

<i>fercula specialia non petenda.</i>	61
<i>Mapparum mensalium usus & mundicies.</i>	62
<i>sine festinatione edendum.</i>	ibid.
<i>post completorium non bibendum: in collatione bi vel ter.</i>	63
<i>fragmenta ciborum non facienda.</i>	ibid.
<i>bestia, aues, feles non admittende ad refectorium.</i>	64.
<i>portio sua cuique apponenda.</i>	68
<i>in mensis secularium ut sint mores instituendi.</i>	93.
<i>non diu morandum in mensa.</i>	95
<i>& tacendum.</i>	ibid.
<i>extra comunem refectioñe nihil sumendum.</i>	104
<i>de affectu victualium.</i>	175
<i>Missa ante omnia audienda.</i>	81
<i>Mulierum obsequia, familiaritas, colloquia non ad- mittenda.</i>	87.88
<i>Mundani rebus utendum parcissime.</i>	253
<i>Munditia religiosos decet.</i>	69
<i>Munusculi nullius gratia comparanda.</i>	116

N.

N <i>emus aures habet, campi oculos.</i>	82
<i>Nosse seipsum, remedium efficax contra super- biam.</i>	186
<i>suam vilitatem agnoscere, primus humilitatis gra- dus.</i>	285
<i>Novitij servare debent propositum, nec in eo fluctuare.</i>	6
<i>sepe convocandi ab instructore.</i>	30
<i>superbia novitij summopere vitanda.</i>	103
<i>superbia novitiorum est tentatio.</i>	115
<i>de profectu & defectu novitiorum: item signa bo- norum & malorum.</i>	110
<i>Noviter professi quomodo se gerere debent.</i>	114
<i>Novitatus duo.</i>	140
<i>de quatuor cautelis novitiorum.</i>	141. & seq.
<i>cur novitij detur consolatio spiritualis.</i>	220

I N D E X.

cur aliquando auferatur. 221. 224

nihil agere debent sine conscientia instructorum.

107.

unus dux pietatis eligendus. 118

O.

Obedientia. 296

quid sit. 297

Obedientia meritum necessitas. 9

perfecta obedientia sua relinquit imperfecta. 9

sine obedientia nihil agendum. 10

Obedientia in operationibus. 11

in locutione. 12

in usu rerum. 13

felix seruitus, propter Deum alterius obedire vo-
luntati. 15

quidquid iniungitur, quasi diuinitus imperatum
seruetur. 106

cur alius obediendum. 297

de triplici obedientia. 298

distinctio obedientie. 299

de triplici gradu obedientie. 300. & seq.

Oculorum custodia. 72

Offensorum reconciliatio. 30

Officia cōuentualia, quaratione aliu cōmendanda. 22

humilia officia iuniores senioribus non commit-
tant. 23

Officium diuinum in choro. 37. 38

que ex diuino officio discenda memoriter. 37

eum timore psallendum & reuerentia. 38

debitus modus psallendi. 39

dissolutio vitanda in diuino officio. 40

in cantu seruanda uniformitas. 42

inclinatio in diuino officio ut fieri debet. ibid.

Officium diuinum extra chorum. 43

ante omnia absolendum. 81. 99

qui negligit diuinum officium, non est seruus

Dei. 44

C c a

quo-

INDEX.

quomodo sit extra chorum persoluendum.	ibid.
deuotè & reuerenter persoluendum.	99.100
Opera religiosorum. 64. supra in Labor.	
Opera sex dierum mysticè.	339. & seq. 343
Oratio.	33
crebrò orandum & feruenter.	8. 35
Orationi instandum.	238
modus orandi.	33
Orationi necessaria est meditatio.	33
Oratio duabus aliis miseria hominis & Dei misericordia subuehitur.	34
breuis debet esse & pura. cui deseruit locus secretior.	ibid.
manè orandum & vespere.	35
Oratio pascit hominem interiorem.	ibid.
Oratio de lectione formanda est.	36
ex animo orandum.	99
mox orandum pro illis qui preces nostras efflagita-uerint.	108
de tribus modis orandi: videlicet vocali.	328.
ex affectu. 329. & mentali.	345
Oratio misericordie Dei causa non est, sed via.	345.
Orationum species diuersæ.	329
Orationis effectus.	346.
Oratio speculum est.	347
utilitas orationis.	351
Oratione perpetua deuotionis ignis fouendus.	ibidem.
Oratio deuotionem adducit.	353
quomodo acquiratur studium orationis.	354
sintne certa orationes certis temporibus dicendæ.	358.
Orationis fructus & finis.	359
Orationis perfectio.	366
Orationis dominicæ breuis & dilucida explicatio.	330
omnes complectitur petitiones.	334
Orantibus Deus se variè offert.	348
	forme

INDEX.

<i>forme orantium varia.</i>	350
<i>cur aliquando orantes non exaudiantur.</i>	356
<i>Oratorium.</i>	78
<i>ibi nihil agendum nisi ad quod factum est.</i>	ibid.
<i>Otium. nunquam otiaudum fratribus.</i>	104. 212
<i>Otiosa queque vitanda.</i>	213
P.	
P <i>Anē triplici egemus in hac vita.</i>	331
<i>Parentes. impius est qui propter parentes anime sue crudelis est.</i>	89
<i>Passio unde in nobis oriatur.</i>	289
<i>Patientia quid, quotuplex.</i>	288
<i>virga Dei patienter ferenda.</i>	237
<i>Patientie probatio.</i>	289
<i>Patientia sapientem virum ostendit.</i>	ibid.
<i>ceteris virtutibus est affinis.</i>	290
<i>Patientia rara est.</i>	291
<i>Patientie effectus.</i>	ibid.
<i>gradus tres patientie.</i>	293
<i>Impatientia.</i>	227
<i>sicut ignis, ita similiter extinguitur impatientia.</i>	293.
<i>Paupertas. de qua.</i>	303
<i>Paupertas Evangelica commendatur.</i>	115. 308
<i>Pauperum varia genera.</i>	303
<i>Pax. pax cordis.</i>	252
<i>Pacem habere cum omnibus, liberalis est animi, & bonę conscientie indicium.</i>	108
<i>Peccatum originale. inde quatuor effectus nobis adnascuntur.</i>	170
<i>Peccatū actuale. in nobis est omne quo peccamus.</i>	146
<i>Peccati origo.</i>	169
<i>dupliciter peccat, qui publicē peccat.</i>	167
<i>Peccata deformant animę potentias.</i>	159
<i>item vires anime.</i>	162
<i>Peccatorum septem capitalium descriptio.</i>	171.
<i>& seq.</i>	

C C I

septens

I N D E X .

septem peccatis his , septem opponuntur virtutes.	
264.	
Perfectio. fines humana perfectionis.	161
cur pauci veniant ad perfectionem.	226
nemo in hac vita perfectus.	264
Perfectio hominis in hac vita.	365
Perfectio religionis , propria voluntatis abdica- tio.	9
summa religiosi perfectio , communia quaque ob- servare.	103
Pes. pedum ablatio.	76
Pietas cultus Dei est.	158
Potus sit parvus.	93
Præcepti dubia interpretatio omnes perdit.	246
Praelati honorandi.	23
quod ab illis precipitur , tanquam diuinitus im- peratum seruandum.	106
regule tres omnibus Praelatis observande.	284
Præsumptio interior & exterior in verbis , gesti- bus, &c.	15. 17. 18. 19
signa præsumptuosi.	19
præsumptuosus iuuenis, religionis confusio.	ibid.
Professionis nostre finis Deus est.	118
Promotio propria à virtutum profectu deiicit.	115
Propositum bonum seruandum , nec fluctuandum no- uitus.	6
Proprium. receptio rei occulta religioso nõ est tuta.	14
Pudor.	179
Puritas mentis studiose sectanda, qua venit ad Deum.	118.

R.

R ationis reformatio.	159. 219
Recollectio sedulo quotidie seruanda.	27. 98. 132
quinque meditanda quotidie.	134
Reconciliatio. offensus humili satisfactione placan- dus.	30. & seq.
	Reli-

INDEX.

Religionis initium, lingua frenum.	103
Religionis perfectio, propriæ voluntatis abdica- tio.	9
absque spiritu deuotionis, omnis est imperfecta Re- ligio.	353
Religiosus quomodo conuersabitur cum secularibus.	79
tria genera religiosorum, ad instar trium familia- rum Leui.	150. & seq.
triplex status religiosorum: animalis, rationalis, spiritualis.	155
externa religiosorum ad reformationem conducunt hominis interioris.	158
exercitia quatuor religiosorum.	196
item alia septem.	248. & seq.
Religiosum quemlibet tria decent, pauca loqui, paucos habere familiares, & multum orare.	116.
Religiosorum profectus septem gradibus distin- guuntur.	216. & seq. de quatuor prioribus: de quinto. 239. de sexto. 258. de septi- mo. 326.
profectum religiosorum quæ impediunt.	355
summa religiosi perfectio, communia perfectè ob- seruare.	103
Reuelationes.	373
uarij modi reuelationum, per vocem, somnium, Angelum, & Spiritum sanctum, ibid. & 378. & seq.	
Reuerentia. irreuerentia in conuentum, Prælatum, seniorem.	20. 21
in loca sacra & dies festos.	25. 26
Rigidum in se, lenem in alios esse decet.	102
Risus religiosus.	72

S.

Abbatum spirituale.	344
Sacerdotes maximè honorandi.	47

C C 4

nec

INDEX.

nec quotidie, nec nimis raro sacrificare debet.	391
Sacrificia nostra quinque.	151
Salutem nostram que impediunt.	355
Sapientia quid: sapida scientia.	361
Scandala tot cur in Ecclesia.	210
Scrupulositas nimia ponenda est.	29
Secreta Ordinis non reuelanda.	91
Seniores honorandi.	105
quis habendus senior.	17
Seniori se accommodet & conformet iunior.	85
Sermo religiosi qualis esse debeat. § 5. supra in Locu- tio. & 92.	
debet esse modestus, humilis.	55.
verus.	56
gravis. § 7. dulcis. § 8.	
tutius audire quam loqui.	57
religiosum decet pauca loqui.	116
verbis contendere non decet fratres, nec esse rumi- gerulos.	58
quomodo loquendum secularibus.	90
bi ad limam veniat sermo antequam ad linguam.	
90. inf. in Verbum.	
Servitus felix, non sue, sed alterius propter Deum obedire voluntati.	15
Silentium.	241
Sobrietas quid.	309. & seq.
varia sobrietas.	310. & 314
in quibus sobrietas consistat.	311
Sobrietatis utilitas.	312
gradus triplex sobrietatis.	313. & seq.
nemo castus sine sobrietate.	319
Spes.	178
Superbia quid.	171
summoperè cauenda novitū.	103
iuniorum tentatio superbia est.	115
signa superbie.	112
triplex superbia.	165
impedit maiora bona.	166
	reme-

INDEX.

remedia superbia, nosse seipsum, humilia usurpa-	
re exercitia.	186. & seq.
Suspicio quid.	144
generat tentationes.	149
Susurratio.	294

T.

T entatio quid sit & quomodo fiat.	233
cautele contra tentationes diaboli.	6
Tentationes novitiorum.	ibid.
Tentationum initium absque mora resistendum.	7.
Tentationes quatuor, carnis, mundi, diaboli, Dei.	145. & seq.
in nobis est unde tentamur.	146
ut sint tentationes vincende.	148
Tentationes ex suspitione.	149
blasphemie tentationes non curande.	ibid.
Tentatio probat, purgat, erudit.	220
humiliat.	222
Tentatio minus molesta periculosior est.	228
grauissima tentationes que sint.	230
remedia.	ibid.
Tentatio generalissima.	231
sitne utilius tentari, vel non tentari.	234
quomodo resistendum tentationibus.	237
Timor.	178
Traditio. à recepta Theologorum traditione non re-	
cedendum.	361
Transitoria omnia abdicanda.	5
Tristitia animum deiciens citò repellenda.	7
de affectu tristitie.	173

V.

V erbum. vide sup. Locutio & Sermo.	
Verba duo nobis permissa.	241

INDEX.

<i>ut nummi avarus, ita religiosus parcere verbis</i>	
<i>debet.</i>	242.
<i>otiosum verbum.</i>	ibid.
<i>Verba maledicorum estimanda latratu canum.</i>	
	193.
<i>Vestis. supra Habitum. 74.</i>	
<i>Vetustatis depositio.</i>	5.
<i>Vigilie vespertina non producenda ad primas.</i>	93
<i>Virtus quid.</i>	180.258
<i>gradus primus ad virtutem proprii defectus cog-</i>	
<i>nitio.</i>	2
<i>Virtus in observantia nucleus in testa.</i>	260
<i>septem virtutes opponuntur septem vitii capita-</i>	
<i>libus.</i>	264.
<i>de connexione virtutum. virtutes connexæ una</i>	
<i>charitas.</i>	267
<i>cur simus destituti virtutibus, inopes virtutum.</i>	
	286.
<i>gradus tres virtutum.</i>	268
<i>in medio vitiorum consistit virtus.</i>	315
<i>Visiones diuerse, corporalis, imaginaria, intellectualis.</i>	
	374. & seq.
<i>item visiones spirituum seductorum.</i>	377
<i>Vita humana somnium.</i>	202
<i>Vite contemplatiue profectus.</i>	326
<i>Vita conuentualis & monastica, angelica est.</i>	67
<i>Vitium quid.</i>	180
<i>Vitiorum singulorum natura.</i>	ibid.
<i>Vitia expellenda, gratia, necessitate, industria.</i>	
	181.
<i>remedia generalia vitiorum. 183. specialia</i>	
<i>remedia singulorum. 185. efficacissima reme-</i>	
<i>dia.</i>	184
<i>virtutes in medio consistunt vitiorum.</i>	315
<i>Vitia se virtutes esse mentiuntur.</i>	317
<i>Voluntas, alienæ obsequi voluntati propter Deum, fe-</i>	
<i>lix seruitus.</i>	15
<i>Voluntatis reformatio.</i>	160.219
	Volun-

INDEX.

<i>Voluntas recta.</i>	245
<i>Voluntas quando pro facto reputatur.</i>	266
<i>propria voluntas captivanda.</i>	8
<i>propria voluntas grande malum.</i>	10
<i>Voluntati propriæ abdicatio, tota religionis perfe-</i>	
<i>ctio.</i>	9

FINIS.

Errata ante lectionem emendanda.

- pag. 10. vers. 2. pro suspiciant, lege suscipiant.*
- pag. 33. vers. 1. post exercitationem, adde, oris.*
- pag. 77. vers. 8. pro Antonio, lege Ammone.*
- pag. 118. vers. 1. pro familiaria, lege specialia.*
- pag. 132. ver. antepen. pro resipiscas, lege respicias.*

PLACET mihi, & omnino expedire iudico, vt hæc S. Bonauenturæ opuscula, videlicet *Speculū Discipline*, & *De Profectu Religiosorum*, cum eiusdem epistola iam olim sæpius excusa, & nūc operâ ac labore R. P. F. Henrici Sedulij Cliuensis, Conuentus nostri Antver. Guardiani, correctâ, recudantur.

F. Seruatus Myricanus, fratrum Minorum Regul. Obser. Prouinc. Germ. Inferioris Ministr.

Societatis Iesu Padober.

Hæc Seraphici Doctoris S. Bonauenturæ diuina scripta, sæpiusque iam edita, videlicet *Speculum Discipline*, & *Profectus Religiosorum*, ac ipsius adiuncta epistola, prout hîc correctâ exhibentur, sancta planè sunt, ac Orthodoxæ fidei per omnia congruentia. Quare utiliter ac cum fructu edenda iudico. Datum Antuerpie 9. Septemb. Anno 1590.

Siluester Pardo, S. Theol. Licentiat, & Cathedral. Ecclesiæ Antverp. Canonicus, Librorumque Censor.

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLAN-
TINIANA, ANNO
M. D. XCI.

АЛЕКСАНДР
АЛЕКСАНДРОВИЧ
АЛЕКСАНДРОВИЧ
АЛЕКСАНДРОВИЧ

